A

MAGYAR TÖRVÉNYHOZÁS

ÉS

MAGYARORSZÁG TÖRTÉNELME.

I. FERENCZ JÓZSEF.

IX. KÖTET.

IRTA: MÁRIÁSSY BÉLA.

GYŐR, 1889.

FISCHER ISTVÁN ÉS F. KÖNYVNYOMDA-INTÉZETE.

TARTALOM.

Lap.

I. Fejezet . . . . . *1—20-ig.*

Deák vagy Teleky birt-e többséggel? — Komáromy kápráztató, alaptalan kimutatása. — Teleky kivánalmainak minimuma. — Az országgyülés alakulása. — Deák, Teleky, Andrássy, Somsich, Lónyay, Kazinczy, Horvát, Eötvös, Nyáry, Révész, Tisza, Madarász. — Az országgyülés megnyitását Budára teszik. — Palóczy korelnök. — A nagy többség Budára nem akar menni. — Értekezlet Apponyival. — A király kijelenti, hogy az országgyülés Pesten fog tartatni. — Apponyi meghatalmazása. — Gr. Apponyi György beszéde. — A főrendek a Lloydban üléseznek. — Ghiczy Kálmán elnöknek, alelnököknek Tisza Kálmán és br. Podmaniczky Frigyes választatnak. — Benedek napi parancsa. — A felsőház tiltakozik a főispányi kinevezés ellen. — A főrendek férfias nyilatkozata Benedek ellen.

II. Fejezet . . . . . *21—30-ig.*

Ki képviselte az országot? — Mi közt választhatott az országgyülés? — Deák- és Teleky-párt. — A pártok állása. — Gr. Teleky és Deák Ferencz párbeszéde. — Gr. Teleky öngyilkossága, valószinü indokai.

III. Fejezet . . . . . *31—91-ig.*

Deák Ferencz első felirata és beszéde. — Lónyay Menyhért beszéde a pénzügyi helyzetrül.

Lap

IV. Fejezet . . . . . *93—158-ig.*

Tisza Kálmán határozati javaslata és beszéde. — Révész és Nyáry beszédei.

V. Fejezet . . . . . *159—185-ig.*

Deák Ferencz második beszéde.

VI. Fejezet . . . . . *187—212-ig.*

A vita befejezése. — A pártok modora. — A felirat és hatá rozat közti külömbség. — A felirat 3 mesterkélt szavazattal elfo gadtatik. — A felsőház 1 ellenében elfogadja. — Scitovszky régi szerelméhez visszatér. — A császár a feliratot német kisérő levéllel visszaküldi. — A czim megváltoztatván, a császár elfogadja. — — Válasz. Forgách kanczellár. — A feloszlatás kétségkivüli.

VII. Fejezet . . . . . *213—298-ig.*

Deák Ferencz második felirata. — 30 hijjával elfogadtatik. — Feloszlató rendelet. — A képviselők névsora.

VIII. Fejezet . . . . . *299—314-ig.*

Házszabályok. — Nemzetiségi javaslat. — Az országbirói értekezlet birálata.

I. FEJEZET.

Deák vagy Teleky birt-e többséggel? — Komáromy kápráztató, alaptalan kimutatása. — A Teleky kivánalmainak minimuma. — Az országgyülés alakulása. — Deák, Teleky, Andrássy, Somsich, Lónyay, Kazinczy, Horvát, Eötvös, Nyáry, Révész, Tisza, Madarász. — Az országgyülés megnyitását Budára teszik. — Palóczy korelnök. — A nagy többség Budára nem akar menni. — Értekezlet Apponyival. — A király kijelenti, hogy az országgyülés Pesten fog tartatni. — Apponyi meghatalmazása. — Gr. Apponyi György beszéde. — A főrendek a Lloydban üléseznek. — Ghiczy Kálmán elnöknek, alelnököknek Tisza Kálmán és br. Podmaniczky Frigyes választatnak. — Benedek napi parancsa. — A felsőház tiltakozik a főispányi kinevezés ellen. — A főrendek férfias nyilatkozata Benedek ellen.

Deák sem az országgyülésen, sem az országban többségben nem volt, sokan kegyelettel ragaszkodtak 49-hez, sokan a 48-iki törvényeket 49-es szemmel nézték, sokan a 48- és 49-iki események által az uralkodó házzali köteléket megszakitottnak tekintették, kétségtelen biztositékokat követeltek, sokan a franeziák- és olaszokban biztak, önálló, független Magyarországot reménylettek. Mindezek nem biztak sem Deák-, sem a megtért emigránsokban, Deákot tisztelték, becsülték, de politikáját rosszalták. Ezen párt Teleky László hazajöttéig vezérrel nem birt; Schmerling megszerezte a vezért, a túlzók, a bizalmatlanok, az erővel haza kényszeritett forradalmár körül csoportosultak. Telekyt az erőszak le nem győzte, a nem kért kegyelem meg nem nyerte, a 10 éves folytonos csalódások daczára még mindég bizott Napoleonban, az olaszokban, a forradalom csillagában. Telekyt félre vezette Komáromy Györgynek az emigráczió főügynökének csalékony és alaptalan kimutatása. Komáromy a forradalmi erőt 112,500 gyalog- és 13,900 lovasra számitotta; ezen erőt következőleg részletezte:

	Gyalog	Lovas
1. Trencsény, Pozsony felső része, Nyitra felső része, Bars és Hont alsó része	10500,	1000
2. Árva, Liptó, Turócz, Zólyom, Bars Hont, Nógrád, Gömör egy része .	8000,	400

	Gyalog	Lovas
3. Gömör, Szepes, Sáros, Abauj, Torna, Zemplény	12400,	1200
4. Borsod, Heves, alsó Nógrád, Jászkunság, Pest, Kiskunság, Csongrád	19000,	3000
5. Ung, Bereg, Ugocsa, Marmaros . .	2500,	300
6. Szabolcs, Bihar, Hajduság, Nagykuns.	11000,	1000
7. Békés, Csanád, Arad, Krassó, oláh határvidék	5600,	600
8. Temes, Torontál, bánáti ezredek . .	3000,	300
9. Bács, Szerém, pétervárádi ezredek, Csajkások, Pozsega, Brod, Verőcze, Gradiska	4000,	500
10. Tolna, Baranya, Somogy	8000,	1000
11. Vas, Zala	7000,	1000
12. Soprony, Mosony, alsó Pozsony, Győr, Komárom	8500,	1200
13. Veszprém, Esztergom, Fehér . .	7000,	1200

Ebbül 14,700-at mint bizonytalant jelez, az összes erőt tehát 111,800-ban mutatta ki. Ez ugyan az országot higgadt számitás szerint nem menthette volna meg, a rajongók előtt azomban nagy erőt képezett. Teleky tehát, ha az akkori viszonyok közt nem kivánta a forradalmat,ném félt a forradalom esélyeitül, ennélfogva 48-bul sem engedni nem akart, sem nem akarta, hogy az ország magát Ferencz József császár előtt legkevésbé is megalázza. Teleky és pártja tehát 48-al megelégedett volna, de a nehézségek elháritására nem vállalkozott, az előzmények, az októberi diploma követelése teljesen elkeseritették, a bizalom leggyengébb csiráját

is elölték, gróf Teleky egyénisége, a párt zömének harczias hangulata a politikus, a mérsékelt Tisza Kálmánt is pillanatra elragadták.

A képviselőház soha szerencsésebben nem alakult, mint 1861-ben, benne volt az ország értelmiségének szine virága. A képviselőséget ez időben még nem tartották kenyérkeresetnek, a pártgyülölet még nem zárta ki az ellenvéleményüeket, a szélsőségek még nem fejlődtek ki, a szabadelvü eszméknek még a régi politikai libériás-inasok is hódoltak, a feke-sárga madarak odujokba vonultak, a politikai közönyt a társadalom minden rétegeiben lelkesedés, elszántság váltá fel, a mumiák feléledtek, az államüzleteket nem ösmerték, a nép erkölcse nem volt megvesztegetve, a középosztály vagyonos volt, a főurak többsége becsülettel kiállt a sikra. A nép a középosztályhoz kegyelettel ragaszkodott, az aristocratia és főpapság befolyását és pénzét nem érvényesitette, az ügyvédek a zsidókkal a politikai téren még nem szövetkeztek, Vay kanczellár a választásokba nem avatkozott. A képviselő-választásoknál a megyékben a középosztály, a városok felkarolták az országos kitünőségeket. A 315 igazolt képviselő közül 39 főnemes, 228 nemes főleg a középosztálybul és 48 polgár volt. A régi családok közül, melyek neveivel törvénykönyvünkben folytonosan találkozunk: a Kubinyibul megválasztatott 4, a Zichyekbül 4, Lónyaybul 3, Máriássybul 3, Vaybul 3, Tiszábul az élő 3 testvér, Telekybül 3. A két párt közt nagyon kevés volt a külömbség; a Teleky párt Teleky halálakor 6 többséggel birt. Az országgyülés neveze-

tességei voltak: a Deák-párton Deák Ferencz, báró Eötvös József, gróf Andrássy Gyula, Gorove István, Somsich Pál, Lónyay Menyhért, Szalay László, Kazinczy Gábor. A határozati párton: gr. Teleky László, Tisza Kálmán, Révész Imre, Nyáry Pál, Kállay Ödön. Deák Ferencz egy fejjel magasabb volt minden kortársánál, már jellemeztem, ennélfogva nem ismétlem, remek művébül legjobban megitélheti az olvasó a valóban nagy férfiut. Báró Eötvös európai műveltséggel birt, Magyarország közjogával azomban nem foglalkozott, csillogó szónoklata a hallgatót elvarázsolta, hazájához minden időben ragaszkodott, lágy, ábrándos egyénisége reszketett a viharban, a válságok megoldását, a kétséges küzdelmeket erősebb idegzetü barátjaira bizta. Gróf Andrássy Gyula 24 éves korában lépett a politikai pályára, már első felléptével nagy reményeket gerjesztett, hazáját 12 évig hiven szolgálta Konstantinápoly-, Páris-, Londonban, mindaddig künn maradt, mig a kedvező fordulatban reménykedhetett; éles elme, világos itélőtehetséggel birt, élczeivel, kedves modorával mindenkit elbájolt, hazáját hiven szerette, a szabadelvü eszméket felkarolta, mint szónok gyakori akadozásai miatt a fényes szónokok közé nem emelkedhetett; Európa és hazája viszonyait teljesen ösmerte. Somsich Pál tudományosan művelt, ragyogó szónok volt, de sem kellő higgadtság-, sem szilárdsággal nem birt; 48 előtt az udvari pártot vezette, 48 után azomban őszintén megtért, a conservativ eszméknek hódolt; az ország multját megbocsájtotta, bizalmával azomban nem ruházta fel. Lónyay Menyhért sokat tanult, sokat

tudott, már 22 éves korában a pénzügyeket tanulmányozta és főleg ezen szakmával foglalkozott, a számokat ügyesen csoportositotta, pongyolán és hidegen beszélt, meghallgatták, de nem gyujtott, tehetségeit becsülték, de nem szerették. Gorove eszes ember volt, szépen beszélt; beszédjei azomban semmi belbecscsel sem birtak. Horvát Boldizsárt 61-ben még csak százada és vasmegyei cliensei, a birodalmi hűségre felesketö Bach-huszár elnök ismerte, a sofismák mestere, a szóvirágok ügyes kertésze volt, a democratiát negélyezte, demagog ügyvéd pajtásai nagyságát harsonával hirdették, a közönség azonban még ekkor a demagogok lelkesedését nem osztotta. Kazinczy Gábor szóművészetét mindenki méltányolta, de mint politikust debreczeni multja miatt kevésre becsülték. Gróf Teleky László Magyarország gáncs és félelem nélküli lovagja, esze, itélőtehetsége, ösmereteinél fogva az ország és kora elösmert kitünőségei közé tartozott, 61-ben azomban korán kimulván, csakis rövid ideig szerepelt. Nyáry Pál tudományos, éles elméjü egyéniség volt; a magyar közjogot Deák Ferencz után ő ösmerte legjobban, de unalmasan, pongyolán, hosszasan beszélt, ennélfogva még társait is untatta; 48-ban demagog, 49-ben fél forradalmár, fél békepárti volt, a 48-asok nem szerették 48-iki, a mérsékeltek 49-iki szerepléseért. Madarász József 61-ben csakis az igazolások- és házszabályokkal bibelődött. Kállay eszét és tudományát gyengén értékesitette. Révész Imre csak egyszer szóllalt fel, beszéde azomban a parlamenti szónoklatok gyöngyei közé tartozik, a 61-iki országgyülésen nálá-

nál alaposabban, szebben senki sem beszélt, beszédje pártját fellelkesitette, ellenfele és az utókor tiszteletét kivivta és valóban sajnálni kell, hogy a jeles férfiu a szinfalak közti működésrül meggyőződve, a politikátul visszavonult. Tisza Kálmán, a 31 éves ifju, fényes határozati beszéde által azonnal a magyar államférfiak első sorába emelkedett; pártvezér lett, mert éles esze, kitünő itélőtehetsége, tudománya, műveltsége és gondos előadásánál fogva vele egész pártjában senki sem mérkőzhetett, mert a párt eszméit világosan és méltósággal képviselte.

Bár a választások már nagyrészt deczemberben befejeztettek, az országgyülés csak áprilisban nyittatott meg. Az országgyülést a király nem maga, de gróf Apponyi György országbiró, felsőházi elnök és e végre megbizott királyi biztos által nyittatta meg és pedig Budán. A király távolmaradása által ugylátszik jelezni akarta, hogy Magyarországot csak tartománynak nézi és az októberi diploma az engedmények maximuma. Mindkettő felingerelte a követeket, a városházánál a legidősebb követek Palóczy elnöklete alatt tanácskozást tartottak, az 1848-iki törvény az országgyülés helyéül világosan Pestet jelölte, sokan tehát kijelenték, hogy Budára nem mennek; Deák a 48-iki törvényt ugy magyarázta, hogy a tanácskozás helye kétségkivül Pest, de ezen törvény a megnyitás helyérül nem rendelkezik, ő tehát tanácskozni Budán nem fog, de a megnyitásra, habár maga marad is, elmegy. Teleky érdemileg nem nyilatkozott; Tisza Kálmán kijelenté, hogy ugyan Budára nem megy, de a budai megnyitásban törvényte-

lenséget nem lát; a gyülés tehát elhatározta, hogy Palóczy jelentse ki a királyi biztosnak, hogy a képviselők Budán tanácskozni nem fognak. Deák Ferencz magyarázata kétségkivül álokoskodás volt, mert a megnyitás az országgyülés kiegészitő részét képezi, mert ez által nyilik meg a tanácskozás, megnyitó beszédében nyilatkozik a király, tekintve azomban a helyzet fontosságát, a megnyitásért okszerüleg szakitani nem lehetett; gróf Apponyi azonnal sürgönyözött Bécsbe. Bécsben két áramlat küzdött, báró Vay remélte, hogy a királyt a módositott 48-nak megnyerheti, Schmerling és társai feltétlenül az októberi diplomához ragaszkodtak, a szakitást báró Vay hazafiságbul nem akarta, Schmerling országgyülést akart, mert az októberi diploma szerint első sorban a magyar országgyülésnek kellett a birodalmi tanácsba a követeket megválasztani; de nem kivánt rögtön szakitani azért sem, mert a birodalmi gyülésben a csehek és lengyelek erősen a magyarok felé hajoltak, az októberi diplomát nem tartották remeknek, a magyar országgyülésnek ily csekélységérti feloszlatása konstatálta volna, hogy az októberi diploma is szemfényvesztés, kényuralmi alakoskodás. Apponyit tehát annak kijelentésére megbizták, hogy ő felsége a budai megnyitás után az országgyülés Pesten tartását nem ellenzi. Apponyi tehát 6-ikára kitüzte a napot, a megnyitáson a főrendek és a képviselők kis része jelent meg. Az országgyülésen mindenek előtt felolvasták gróf Apponyi következő megbizását:

Gróf Apponyi György királyi biztosi kinevezése az országgyülés megnyitására.

Első Ferencz József, Isten kegyelmébül Austriai császár, Magyar, Cseh, Halics és Lodomér országok apostoli, ugy Lombardia, Velencze és Illiria királya, Austria főherczege. Hiv Magyarországunk és az ahhoz kapcsolt részek zászlósainak, egyházi és világi főrendeinek és képviselőinek, kik az általunk 1861. ápril 2-án szabad királyi Buda városunkba összehivott országgyülésen egybegyülvék, üdvöt és kegyelmünket.

Kedvelt Hiveink! Miután azon óhajunk teljesedésében, miszerint hiv Magyarországunk f. é. ápril 2-án egybehivott országgyülését megnyitni és királyi személyünkben vezérelni szándékoztunk, jelenleg akadályozva vagyunk, ezennel legkegyelmesebben tudósitjuk hűségteket, miként a jelen országgyülésnek legfelsőbb királyi nevünkben megnyitásával őszintén kedvelt hivünket, tekintetes és nagyságos nagy-apponyi gróf Apponyi György belső titkos tanácsosunkat és Magyarországunk biráját, mint egyenesen evégre meghatalmazott királyi biztosunkat biztuk meg, ki is hűségtöknek az 1848. év deczember 2-án Olmütz városában kelt azon lemondó levelet, mely által felséges nagybátyánk I. Ferdinánd császár, Magyar- és Csehországban e néven ötödik király, trónruli lelépését és fenséges atyánk Ferencz Károly cs. k. főherczeg a trónhozi jogárul való lemondását ünnepélyesen nyilvánitották, törvénybe iktatás végett hiteles forditás- s másolatban átadandja és egyszersmind az 1723 : 1., 2. tör-

vényczikkekben foglalt pragmatica sanctio czéljainak biztositása iránti kegyelmes királyi szándékunkat külön meghagyásunkhoz képest nyilvánitandja, hogy eszerint a mi, s hűségtek közmegegyezésével szerkezendő királyi hitlevél megállapitása után Magyarországunk ősi alkotmánya értelmébeni királyi felavatásunkat s ünnepélyes megkoronáztatásunk végett hű körötökben megjelenve, ezen országgyülést királyi előadásaink átadása mellett személyesen vezérelhessük.

Bizván a mennyei Felség kegyelmében és hű magyar nemzetünk hódolatos ragaszkodásában, hogy kis idő mulva teljesülve láthatandjuk azon őszinte élénk óhajtásunkat királyi személyünknek mikénti ünnepélyes fogadtatása iránt, a mai naprul kelt s hűségtöknek nevezett királyi biztosunk által kézbesitendő külön utasító rendeletünk a bevett szokás szerint intézkedik. Hozzátok egyéb iránt császári királyi kegyelmünkkel állandóan hajlandók maradunk. Kelt birodalmi fővárosunkban Bécsben, Austriában, szent György hava első napján 1861. évben.

Ferencz József m. k.

B. Vay Miklós m. k.
Zsedényi Eduard m. k.

April 6.

Apponyi megnyitó beszéde.

Felséges urunk beváltva mult év mindszent hava 20-án adott királyi szavát, az egybegyült törvényhozó testnek bizalomteljes üdvözletét jelenti ki általam. Teszi azt azon meggyőződésben és erős hitben, hogy

nincsen előitélet, nincsen félreértés, nincsen akadály, melyet őszinteség, férfias és kölcsönös jóakarat legyőzni képes ne volna.

Midőn felséges urunk a komoly idők szülte sulyos gondjai közt reményeit az ország gyülésének megtartásába helyezé, midőn e hiv és lovagias Rendei- és Képviselőinek közreműködésétül várta atyai szivét sujtó aggályainak megszüntetését, a bonyolult viszonyoknak kiegyenlitését, s a létező nehézségek szerencsés megoldását: akkor a nemzetnek alkotmányos érzetének és hazafiui lelkületének legélénkebb kivánatával találkozott.

Mélyen érzi felséges urunk, hogy a lefolyt viszontagságos idők emlékei, ha szeretett Magyarországában aggasztják a kedélyeket, egyszersmind ő felsége atyai keblén is fájdalmas sebeket ejtettek és tudja, hogy egyedül kölcsönös jogtisztelet és viszonyos érdekméltánylat létesithetik az egyetértést, bizalmat, őszinte békülést és hogy csak ezek hozhatják meg a fájdalmakra az enyhületet és tehetik le egyszersmind alapját a jobb és megnyugtatóbb jövőnek.

Felséges urunk összehivá a törvényhozó testet, hogy vele az ország alkotmányos állapotainak visszaállitása, biztositása, a viszonyokhoz leendő átidomitása, a tapasztalás tanuságaihoz mért tökéletesitése iránt tanácskozhassék; tette ezt különösen azért, hogy ezen ország első nagy királyának szent koronájával ősi szertartások szerint magát felavattassa, miután felséges nagybátyja, ő cs. k. apostoli felsége V. Ferdinándnak a trónrul történt lelépte és fenséges édesatyjának cs.

k. főherczeg Ferencz Károlynak az uralkodáshozi jogárul való lemondásával az összes birodalom és igy Magyarország és az ahhoz kapcsolt részek feletti uralkodás felséges urunkra szállott, mely cselekvényekrül szóló okmány az ország Rendei és Képviselőivel egyuttal közöltetik, és hogy ezt megelőzőleg királyi hitlevele kiadásával, Isten és világ előtt mondandó esküfogadással, szeretett Magyarországa és a hozzá kapcsolt részeknek királyi kötelme hű teljesitését, magának pedig a magyar nemzet hű ragaszkodását minden időkre biztositsa.

Ezen legmagasabb szándékoktul áthatva lévén felséges urunk, annál készebb a nemzet jogszerü igényeinek eleget tenni, mert hinni akarja azt, hogy épen azon elveknél fogva, melyek az országnak alkotmányos intézvényei iránti ragaszkodását a kegyelet legmagasabb fokára emelik, a nemzet ép ugy tudandja a fejedelmi jogoknak és tekintélynek épségét és sérthetlenségét, az állam fennmaradásának és jóllétének eme nélkülözhetlen feltételeit szentül fenntartani, valamint ennek az őseitül öröklött hűségnek, a birodalom egyes részei közt fenálló százados kötelék irányában pedig az őszinte méltánylatnak kétségtelen jeleit adni.

Felséges urunk abban látja legszentebb fejedelmi feladatát, hogy uralkodó jogainak biztositása mellett országaira és népeire egyaránt áraszsza ki a mindnyájunkra kiterjesztett alkotmányos életnek áldásos eredményeit, és hogy ezen viszonyban találjuk fel mindnyájan nemcsak saját létünknek biztositékát, hanem az

egész állam boldogabb jövendőjének kezességét és eszközét ebben őrizzék és ápolják.

Felséges urunk a birodalom összegét képező országok között azon százados kapcsolat fentartása és szilárditása czéljából, mely az uralkodóház közösségén alapulva és a pragmatica sanctio által biztositva, ugy a külveszélyek elháritása, mint a jótékony belfejlődés előmozditása legbiztosabb eszközének bizonyult és a melyek kölcsönös egyetértés alapjáni fentartását ugy a legmagasabb uralkodóház, mint az annak uralma alatt álló népek összegének érdekei követelik; mult év október 20-án kibocsájtott diplomájában kijelelte ugyan azon elveket, melyek a pragmatica sanctio czéljainak ezen biztositásához, az annak megállapitása óta megváltozott viszonyokra tekintve, mind Magyarországában, mind birodalma egyéb részeiben vezethetnek, azomban érzi felséges urunk, hogy ezen viszonyok végleges alkotmányos rendezése azon mértékben igér üdvös sikert, amennyiben szeretett Magyarországa alkotmányos belállapotával összhangzásba hozatik.

Ezen indokok vezérlették felséges urunkat, midőn az érintett diplomát kibocsátotta. Ennek czélja Magyarországra nézve az alkotmány jótéteményeinek visszaállitása. A többi tartományokra nézve azoknak hasonnemü politikai jogokbani reszesitése az egész birodalomra nézve pedig abban áll, mindazon ügyekre és érdekekre, melyek a birodalom minden országaival közösek, az alkotmányos országok közreműködését lehetővé tenni.

Noha ő cs. k. felségének e részbeni szilárd meg-

győződése és uralkodói legmagasabb kötelességeinek érzete és az alkotmányos jog élvezetébe lépő birodalom egyéb részeinek szükségelt megnyugtatása, valamint a közállam anyagi viszonyai által sürgetőleg követelt megállapodása az alkotmányos szerkezeteknek elkerülhetlenné tevék, miszerint ő felsége október 20-án a népeinek biztositott alkotmányos jogokra nézve adott fejedelmi szavát beváltsa; nem akarhatta mégis felséges urunk Magyarország és a hozzá kapcsolt részeknek sem saját belügyeit illető törvényszerü illetékességét és azokra vonatkozó jogait, sem alkotmányos uton gyakorolható ama befolyását a birodalom közös ügyeire kizárni, melyek ezelőtt a többi országok befolyása nélkül egyedül a fejedelem akarata szerint intéztetvén, ő felsége által olyanoknak mondattak ki, melyek ezentúl alkotmányos uton és amaz országok képviselőinek részvétével lesznek tárgyalandók és elintézendők.

Ha e szerint az ő felsége által elhatározott uralkodási rendszerváltoztatás szükséges következésekint az ez irányban később kibocsájtott legmagasabb intézkedéseknek, a magyar törvenyhozó test alkotmányos tevékenységének kezdetét meg kelle előzniök; mégis teljes bizodalommal hivja fel a törvényhozó testet az ide vonatkozó ügyeknek tárgyalására és azon módoknak, melyek után a birodalom megváltozott belhelyzetének következtében azok végleges rendezése a magyar alkotmányos állapotokkal összhangzásba hozható, megvitatására és e feletti őszinte nyilatkozatának előadására, és annál inkább óhajtja az idevonatkozó tár-

gyalások megindulását, minél szükségesebb, hogy szeretett Magyarországának érdekei magukat az egész birodalom közös ügyeit illető tárgyalás már első alkalmával is érvényesithessék. Szivesen adja magát ezek folytán felséges urunk azon megnyugtató reménynek, hogy midőn az országos rendek és képviselők ezen, a birodalom békeszerető népeinek egyetemét oly mélyen érdeklő tárgy felett, a trón irányában egész őszinteséggel nyilatkozandnak, szemeik előtt tartandják azon ősök példáját, kik hazájok alkotmányos jogait az idő és viszonyok szükségeivel megegyeztetni és kiegyenlitve összekapcsolni tudták. Azon viszonyok, melyek felséges urunknak most emlitett gondjait oly nagy mértékben vevék igénybe, okozták azt is, hogy midőn szeretett Magyarországának alkotmányos intézvényeit visszaállitani elhatározá, nem látta lehetőnek ezt s oly mértékben teljesiteni, mint azt atyai szive kivánta volna, kénytelen lévén az országnak óhajtott kiegészitése tekintetében a közbejött események és a minden népfajokban kifejlődött nemzetiségi és alkotmányos érzelem folytán, minden kényszer mellőztével, a békés és szabad akaratbul folyó kiegyenlitésre időt és módot engedni, kénytelen lévén továbbá az ország törvénye némely rendeleteit, melyek tapasztalás szerint a fejedelmi jogoknak és a közbirodalmi kapcsolat épségben tartására nézve elégséges biztositékot nem nyujtottak, ujabb átvizsgálás után helyt foglalandó további alkotmányos intézkedésig függőben tartani. És épen azért, ismervén az országnak a törvény szentségéhez való ragaszkodását, szem előtt tartván másrészrül a

létező viszonyoknak kifejlődését és azokbul folyó fejedelmi kötelességeit, mit sem óhajtott felséges urunk élénkebben, mint azt, hogy legszorgosabb gondjainak mindezen tárgyait szeretett Magyarországának törvényhozó testületével bizalmasan közölvén, annak buzgó közremunkálásában hathatós támaszt és alkotmányos nyilatkozataiban megnyugtatást találhasson, valamint őszintén kivánta azt is, hogy alkalma legyen az országban felnevelni és megszilárditani azon meggyőződést, miszerint felséges urunk a nemzet üdvös kivánságainak kielégitésében helyezi uralkodói hivatásának legkedvesebb feladatát.

Ezen szándéktul indittatva, szivesen járult felséges urunk azon országosan nyilvánult közkivánathoz, hogy az országgyülési tanácskozások azonnal sz. k. Pest városába tétetvén át, ottan folytattassanak és midőn a föllebbi két nagy fontosságu ügy feletti tárgyalásokra előlegesen felhivni rendelé az ország Rendeit és Képviselőit, fenntartja magának az országos hivatalok betöltése és egyéb a haza boldogságának előmozditására irányzott királyi előterjesztvényeinek velünk annak idejében leendő közlését.

A megnyitó beszéd után a főrendiház üléseit gróf Eszterházy Mihály korelnök a Lloyd-teremben megkezdte. Eszterházy fájdalmasan megemlékezett gróf Batthyány Lajos halálárul, a ház hazafias nyilatkozatát hallgatással kisérte. Gróf Zichy Károly kijelenté, hogy mind gróf Apponyi, mind a főispányok miniszteri el-

lenjegyzés nélkül lévén kinevezve, kineveztetésük törvénytelen, kéri Apponyit, hogy ez jövőre ne történjék. A főispányok nevében gróf Cziráky János, Fehérmegye főispánja következőleg válaszolt: Éreztük mi magunk is a kinevezés hiányát és a főispányságot azon hitben fogadtuk el, hogy a törvényes hiányok később ki fognak pótoltatni. Apponyi elnöki és Majlát György tárnok alelnöki kinevezései felolvastatván, gr. Apponyi György országbiró az elnöki széket elfoglalta, a főrendiház gróf Apponyi királyi biztosi kinevezését, V. Ferdinánd és Ferencz Károly főherczeg lemondásaikat, az októberi diplomát és februári nyilt parancsot az alsóházhoz átküldte, elösmerve, hogy ezen okmányok elsősorban az alsóházzal lettek volna közlendők. A főrendek szokatlan számban: 160-an megjelentek, vagyis a jogosultak egy ötöde.

Ápril 8. Az alsóház Palóczy korelnöksége alatt üléseit megkezdte, az alsóház tiltakozott a felsőház kezdeményezése ellen, a melynek jogtalanságát a felsőház maga előlegesen elösmerte, a képviselőház a képviselők igazolásával bajlódott. Ápril 17-én elnöknek 5 szavazat hijjával, tehát majdnem egyhangulag Ghiczy Kálmánt választák meg, alelnököknek 246 közül 131-el Tisza Kálmán és báró Podmaniczky Frigyes 138-al választattak meg. Tisza Kálmán ellenében 88 gróf Andrássy Gyulára, 13 Lónyay Menyhértre szavazott. Erdélyben a kormányszék ápril 12-én alakult meg, a megyék szervezését is megkezdték, — a megyék 48-as alapon szervezkedtek, az unióhoz őszintén ragaszkodtak.

A dinastia és Schmerling népszerüségének nevelésére Benedek tábornagy a katonasághoz napi parancsot bocsájtott ki, melyben a birodalmi alkotmányt dicsőiti és a következően nyilatkozik: Austriát ellenséges kormányoktul támogatott forradalmárok akarják szétrombolni, szándokaikat munkátlan doktorok, ügyvédek, becsszomjas hirlapirók, az eladósodott nemesség (melynek adósságai kifizetésére az Isten sem tudna alkalmas alkotmányt teremteni) és néhány gyáva, népszerüségüket féltő mágnások támogatják.

A napi parancs megjelent a Wandererben, tehát a kormány részérül eltagadni nem lehetett, a gyáva czim különösen sértette a főurakat, felboszantotta a legbékésebbeket is, a nyomorult gunyiratra tehát a pesti főrendek nyilatkozatot adtak ki:

Miután Benedek táborszernagy nyilatkozata mindnyájunkra alkalmazható, mert az octroyált alkotmány ellenében minden főrend ősalkotmányunkat kivánja fentartani, tartozunk kimondani, miszerint igen is szerintünk gyáva volna minden magyar mágnás, ki királyaink esküje által szentesitett, ősei bölcsesége és véráldozatai által szentesitett alkotmányát minden perczben megvédeni kész nem volna.

Bünösnek volnánk kénytelenek kimondani azt, ki őseink alkotmányát törvényesen nem védelmezné, bünösnek mondanánk azt, ki politikai véleménykülömbség miatt gyáváknak czimezné azokat kik a had mezején a hazát és becsületet vitézül védték.

Egyenkét és összesen visszautasitjuk az ellenünk felhozott rágalmakat. Pest, ápril 15-én.

Ezen nyilatkozat jogos, méltányos és hazafias volt, tenni kellett, mert Benedek általánosságban rágalmazva, azt mindenki magára vehette, mert némelyeket nevezve meg, valósággal a többséget hazafiatlanság sőt hazaárulás szinében tüntette fel.

II. FEJEZET.

Ki képviselte az országot? — Mi közt választhatott az országgyülés? — Deák- és Teleky-párt. — A pártok állása. — Gr. Teleky és Deák Ferencz párbeszéde. — Gr. Teleky öngyilkossága, valószinü indokai.

Az országot minden időben, minden viszonyok közt, minden államban az országgyülés képviseli, ha az a nemzet választottjaibul áll, mert még a törvényes király is csak egyik, bár tényező tagja az országnak, monarchiában a király az országgyülésnek törvényes kiegészitő része. Az 1861-iki viszonyok közt pedig az országot törvényesen csakis az országgyülés képviselte, mert törvényeink szerint a királyi jogos hatalom nemcsak az 1723-iki leányági örökösödési czikkelyeken alapul, de törvényes királynak csak az volt tekinthető, ki az ország törvényeit, alkotmányát királyi esküés hitlevelével megerősitette, a király csakis a törvények korlátai és felelős ministerei által kormányozhatott. Ferencz József ő felsége pedig sem az alkotmányt nem biztositotta, sem a törvények korlátai közt nem kormányzott, nyilatkozni sőt intézkedni kellett azért is, mert a bitor hatalom az országot feldarabolta, a kétségkivüli királyi trónörökös nem mint magyar király, de még az országgyülés alatt is mint osztrák császár uralkodott, nyilatkozni kellett, mert a kétségkivüli trónörökös az országot a nyilatkozatra felszólitotta, az alkotmányos uralmat kilátásba helyezte, az alkotmány módositását meg nem parancsolta, csak javasolta, nyilatkozni kellett, mert az ország az anyagi romlás lejtőjén állt, mert az osztrák császár az őseitül öröklött hatalma egy részét örökös tartományaira ru-

házta, gondolkozni kellett tehát arrul: mi módon kell a közös viszonyokat a jogutódokkal rendezni.

Az országgyülés előtt két ut állott:

1. Az országgyülés vagy ridegen a nemzetfelségi jogalapra lép, a trónörökösnek az engedelmességet, a vele való érintkezést vagy örökre felmondja, vagy ideiglenesen felfüggeszti addig mig a trónörökös törvényes kötelességeit nem teljesiti és ezt egy határozat- vagy nyilatkozványban, mi lényegileg egyértelmü, kihirdeti az országnak és világnak.

2. Vagy tiltakozva a jogtalan uralom ellen, törvényes követelményeit kifejti, a trónörököst kötelezettségei teljesitésére felhivja, az osztrák tartományokkal szemben a törvény korlátai közt egyezkedési hajlamát kijelenti.

Az első férfias, de veszélyes politika lett volna, a másodikat az eszély ajánlotta; politikai testületeknél az egységes vélemény, midőn az országgyülést vagy országot rögtöni nagy veszély nem fenyegeti, majdnem lehetetlen, mert az egyéni véleményt erősen befolyásolja a vérmérséklet, a viszonyok, a társadalmi kör, a szenvedélyek, az egyéni hiuság, a tüzesvérü akadályt nem ismervén, mindennek bátran neki ront, ellenben a higgadtabb minden akadályt óvatosan kikerül, a hiu csillogási vágybul ellent mond, a nyakas szenvedélybül ellenkezik, az önhittet, ha valamiben meggyőződésre emelkedik, Isten sem birná meggyőzni, különösen nehéz az egyöntetüség, midőn a czélszerüség a joggal áll szemben, midőn idegen ámitók szerepelnek, midőn a czélszerüség a nemzet souverain jogai egy

részének feláldozását követeli, midőn az egyezkedők egymást gyülölik, midőn a bizalmatlanság indokolt. A magyar országgyülés is két pártra oszlott, gróf Teleky László az első, Deák Ferencz a második módot ajánlotta.

Mind Deák Ferencz, mind gróf Teleky László önzés, hiuság, tüntetés és hatalmi vágy nélkül szerették hazájukat, mindkettő eszes ember volt, mindkettő a hazát meg akarta menteni, utjaik eltértek külömböző egyéniségök, multjuk és fogalmaik miatt. Gróf Teleky László eszményét a régi önálló független Magyarország képezte, gyülölte Ferencz Józsefet, nemcsak 49, de a háromszázados absolutismusi harczért, Teleky maga után itélte meg a rajongó hazafiakat, hitt a hangos nyilatkozatokban, bizott Napoleonban, ki a magyarokat gyakorta kecsegtette, de határozottan soha semmit sem igért, bizott az olaszokban, kik az olasz egységet sem tudták saját erejükkel kiküzdeni, bizott a szabadság eszméinek európai diadalában, kételkedett Ferencz József királyban, ki a törvénytelen uralmat folytatta és Magyarországot nyiltan az osztrák birodalomba be akarta olvasztani, az osztrák dinastiát anyagilag kimerültnek, erkölcsileg bukottnak, vagyis haldoklónak tekintette, a magyar ügyet Európa zöld asztalára akarta vinni, vérmes természete az ország ügyeit szebb szinben tüntette fel, a bárgyu kétkedőknek be akarta bizonyitani, hogy a királyi kegyelem elvein, meggyőződésén hajszálnyit sem változtatott, mert a viszonyok sem változtak.

Deák az ábrándokat nem ismerte, a válságokat, a

forradalmat nem kedvelte, megalkudott a létező magyar és európai viszonyokkal, nem hitte, hogy Magyarország a mohácsi vész előtti állását visszaszerezhesse, nem hitte, hogy a 14 millió magyar a nemzetek nagyhatalmi alakulása után egymaga önállását fenntarthassa. Deák elnéző volt a dinastia multja iránt, monarchicus érzelmü volt, ennélfogva ragaszkodott a dinastiához, a rajongó hazafiak áldozatkészségét ösmerte, a keserü tapasztalatok a külhatalmak igéreteinek ürességérül meggyőzték, óhajtotta áldozatok árán is az osztrák birodalom nemzetei őszinte szövetségét megnyerni, meg akarta nyerni a helyzet urát a királyt, a 48-iki törvényeket nem nagyitó üvegen nézte, de valódilag mérte meg, azt hivé, hogy főleg és mindenek előtt, habár áldozatok árán is, alapot kell nyerni és ezért kerülte a kétséges kisérleteket, a király felbőszitését, mint jog embere követelte az országnak az országét és meg kivánta adni a királynak a királyét, módot és alkalmat akart nyujtani a korona és nemzet kölcsönös közeledésére.

A két ellentétes pártot nem a két jeles vezér genialitása teremtette meg, a két alapeszme már három század óta küzdött egymással; I. Ferdinánd óta megvolt a nemzet nagy részében a függetlenségi, önállási vágy, a dinastia elleni gyülölet, elszunnyadt ez II. Lipót, Ferencz és Ferdinánd alatt, de nem aludt ki, 49 felszitotta, a 12 évi kényuralom lángra lobbantá és megerősitette. Viszont Rákóczy Ferencz bukása után Károly uralma alatt egy ellenkező párt alakult, mely Magyarország függetlenségének és önállásának eszméjét teljesen

feladta, nemcsak a dinastiához, de az osztrák szövetséghez is ragaszkodott, a királyokat soha, de mindég a ministereket kárhoztatta, ha tehát Telekyt haza nem kényszeritik is, a határozati párt tömörült volna Nyáry Pál vagy a nagyratörő Tisza Kálmán alatt; miután a pártok nem vezényszóra alakultak, mindkét párt erős és tömör volt. A béke- vagyis Deák-párthoz tartoztak igen csekély kivétellel a főrendek, a főpapság, a képviselőházban 150, a Teleky szakadár párthoz 165, a felsőházat is tekintve tehát a Deák-párt az országgyülésen nagy többséggel birt, ez azomban az ország hangulatát tekintve csakis képzelt többség volt, mert a Deák-párti képviselőknek nagy részét is a választók szakadár szinezetü programmal választák meg, ezek tehát nem kerületeiket, de csak magukat képviselték, a főrendek az országban semmi tekintélylyel nem birtak, tekintve a válságos helyzetet, mindkét vezér egyhangu határozatra törekedett, tehát midőn elvileg szétváltak is, egymást igyekeztek meggyőzni vagy legalább hallgatásra hangolni, Teleky és Deák sőt a párt egyes tagjai is tehát folytonosan érintkeztek. Teleky a halála előtti időben felkereste Deákot, a midőn Deák jelenlevő rokona Nedeczky István tanusága szerint következőleg nyilatkozott: Édes Laczim, én tégedet nagyra becsüllek, feltétlenül bizom jellemedben és szavadban, ha tehát te szavaddal biztositasz engemet, hogy ha a határozat következtében törésre kerül a dolog, Napoleon Magyarországot seregeivel támogatni fogja, nem adom be felirati javaslatomat, ha azomban nem biztositasz, nem vonulhatok vissza, mert

köztudomásra jut, mint minden párbaj, de ha párbaja lett volna, bizonyosan nem foglalkozik beszédével, vagy ha azt politikai végrendeletnek akarta volna tekintetni, nem töredékekben hagyja hátra, de elkésziti és tudva halálát, pártvezéri utódjárul okvetlenül gondoskodik, mit nem tett, a politikai orgyilkosságnak sem foroghat fenn semmi gyanuja sem, mert tulajdonképen a forradalmat Magyarországon nem ő, de Kossuth Lajos vezette, Telekyt minden értelmes ember ösmerte, tisztelte, de a tömeg, a nép csakis Kossuthért rajongott; az osztrák kormányt a határozati javaslat semmivel sem feszélyezte jobban a feliratinál, mindkettő iránt közönyös volt, mert általában a magyarországgali kibékülést nem óhajtotta, ezt a felirat csak ugy akadályozta mint a határozat, mert akkor Bécsben még a német és az összbirodalomrul álmodoztak, Teleky megkegyelmezése után semmivel sem volt veszélyesebb mint elfogatásakor, ha félnek tőle vagy gyülölik, elküldik a spielbergi vagy kufsteini várfenékbe, az egészségtelen levegő a beteges, izgatott embert golyó nélkül is kivégzi. Ez időben sokat meséltek a kapusrul, ki a gyilkosokat beeresztette és Teleky inasárul, a vádat azomban bebizonyitani nem tudták, az inas azután is inas maradt, a kapus azontúl is kapuskodott és szegényen halt el. Teleky halála azomban lélektani indokok- és egészségi viszonyaibul megfejthető, gr. Teleky gyomorrákban szenvedett, gyakori rohamos fájdalmai voltak, tudta, hogy ez gyógyithatlan és élete csak hónapokig tarthat, az embereket magárul itélte meg, azt hitte, mindenki oly rajongó hive a hazának mint ő,

hazámat nem koczkáztathatom; erre Teleky nem felelt, az alkudozások befejeztettek, Deák felirati javaslatát bejelentette, az országgyülés teendői feletti tárgyalások határnapjául május 8. tüzetett ki, gróf Teleky azomban a tárgyalás napját megelőző éjjel agyonlőtte magát, Deák inditványára e rémhirre a tárgyalás elhalasztatott, az országgyülés fájdalmát jegyzőkönyvben jelentette ki, székét fátyollal vonatta be, 14 napi országos gyászt rendelt és üléseit néhány napra felfüggesztette.

Gróf Teleky László mint hazafi, mint polgár és politikus, Magyarország kitünőségei közé tartozott, határozott, gáncs és gyengeség nélkül, mindig meggyőződését követte, nem hajlott meg soha semminemü hatalom előtt, a népszerüséget elfogadta, de sem nem vadászta, sem általa magát vezettetni nem engedte, vagyonát, életét a hazáért, a szabadságért habozás nélkül koczkáztatta, az anyagi érdeket nem ösmerte, szavát soha, semmi körülmények közt vissza nem vonta, gyermekkorátul kezdve tanult, a legműveltebb magyarok egyike volt, magyarul érzett, gondolkozott és beszélt, egész életében azomban ideges és izgatott volt, ez magyarázza némileg öngyilkosságát; ezen szenvedélyes korszakban a közönség, mely nagy politikai egyéniségek halálánál mindig gyanakszik, halálát orgyilkosság, vagy Benedek tábornokkal vivott amerikai párbajnak tulajdonitá, egyik sem bizonyitható, sőt nem is valószinü, Telekynek sok párbaja volt, de ha csakugyan Benedekkel lett volna párbaja, akkor ezt segédeinek tudni kellett volna és ez halála után

látta azomban pártja ingadozását és ez elkeseritette, a határozati javaslattal Napoleon császárnál tüntetni akart, ezen tüntetés csak ugy birt volna nyomatékkal, ha az országgyülés azt vagy egyhangulag, vagy nagy többséggel elfogadja, e helyett azomban már halála előtt kis többséggel birt, e kis többség elporlásátul félhetett, a királyt és királyi házat gyülölte, beszédjében azomban, tekintve a körülményeket, kénytelen lett volna, habár feltételesen, elösmerni, mint az beszéde ezen töredékéből is kitetszik: „Midőn mi a lábbal tapodott kötést mindannak daczára, mi annak megsemmisitésére történt, nem akarjuk megsemmisitettnek tekinteni, hanem, bár nem feledve a multat, készek vagyunk mindazon lélekrázó tények után, melyekre utaltam, azt mint még fennállót tekinteni, akkor mi sok mindennel, de túlzással, forradalmi tendentiákkal nem vádoltathatunk.“ Beszédjében tehát legalább részben 12 éves forradalmi multját meg kellett volna látszólag tagadni, ehez járulhatott az is, hogy belátta, miszerint a határozat forradalomra vezethet, belátta, hogy a forradalom sikere Francziaország nélkül bizonytalan, Napoleon segélye több mint kétséges, mint becsületes hű hazafi visszarettent a forradalom valószinü kedvezőtlen esélyeitül, vas jelleme, túlzott lovagiassága elzárta a visszavonulást, valószinü tehát, hogy politikai kételyektül gyötörve, egy erős testi fájdalmi rohamban végezte ki magát.

Május 13-án beadta Deák Ferencz felirati javaslatát és következő beszéddel ajánlotta.

III. FEJEZET.

Deák Ferencz első felirata és beszéde. — Lónyay Menyhért beszéde a pénzügyi helyzetrül.

Junius 24.

Deák Ferencz mindkét ház által elfogadott felirata.

Az eredetiben „Felséges király és császár“ használtatott, mit azomban Ivánka Imre inditványára megváltoztattak.

Felséges Ur!

A közelébb lefolyt tizenkét esztendő sulyos szenvedések kora volt reánk, ősi alkotmányunk eltörültetett s a korlátlan hatalom idegen rendszere nehezedett reánk és e nyomasztó rendszert még sulyosabbá tették azok, kik azt ellenséges indulattal, korlátolt felfogással, gyakran rosszakarattal kezelték. Bün volt előttük a szabadság érzete, bün volt ragaszkodásunk nemzetiségünkhöz, bün volt még a legtisztább honszeretet is. Országunk erejét kimeritették, a nemzet vagyonát jogtalanul elidegenitették, nemzetiségünket üldözés tárgyává tették. Minden nap uj szenvedést hozott, minden uj szenvedés egy gyökerét szakitotta el keblünkben a hitnek és bizalomnak.

Isten ugy akarta, hogy szenvedjünk, de ne csüggedjünk s hűtlenek ne legyünk önmagunkhoz és ugy akarta, hogy Felségedet 12 évi tapasztalás végre meggyőzze, miként a korlátlan hatalom absolut rendszere nem vezetheti a birodalom népeit boldogságra, de veszélybe döntheti a trónt és birodalmat.

Ekkor Felséged az eddig követett absolut rend-

szert félre vetve, át kivánt lépni az alkotmányosság ösvényére, s népeinek kezébe akarta letenni saját sorsukat.

Összegyültünk mi is, mint a magyar nemzet képviselői, hogy alkotmányos működésünket ismét megkezdjük s első lépésünk fájdalmas felszólalás, melyet Felségedhez intézünk, nem a mult idők szenvedései miatt, mikre ezuttal fátyolt boritunk, hanem azon jogtalanságok miatt, mik most is fennállnak, s miknek azonnali elháritása nélkül sem alkotmányunk visszaállitását, sem általában az alkotmányosságot lehetőnek nem tartjuk.

Alkotmányos életünknek s nemzeti létünknek alapfeltétele az ország törvényes önállása s függetlensége. Első és legszentebb kötelességünk tehát minden erőnket, minden tehetségünket arra forditani, hogy Magyarország Magyarország maradjon s alkotmányszerü önállása s függetlensége sértetlenül fentartassék. És midőn ezen önállás lényegében megtámadtatik, midőn azt veszély fenyegeti, nem ismerünk teendőink közt fontosabbat, nem ismerünk sürgetőbbet, mint az ily megtámadás ellen haladéktalanul felszóllalni.

Meg van pedig támadva országunk, alkotmányunk önállása már az első lépésben, melyet Felséged az alkotmányosság ösvénye felé irányzott; meg van támadva az által, hogy a magyar alkotmány visszaállitása csak feltételesen s leglényesebb feltételének kivételével igértetik; meg van támadva az október 20-án kiadott diplomában, melyet alapul vesz fel az országgyülést megnyitó beszéd is.

Meg akarja végkép fosztani ezen diploma Magyarországot azon ősi alkotmányos jogátul, hogy a közadónak és katonaállitásnak minden kérdéseit egész terjedelmökben saját országgyülésén határozhassa el; kiveszi a nemzet kezébül azon jogot, hogy legfontosabb anyagi és közjogi érdekei felett királyával egyetértőleg önmaga hozhasson törvényeket. Pénz- és hitelügy, vám és kereskedelem, hadügy, ezen leglényegesebb kérdései a nemzet politikai életének, egy közös birodalmi tanács alá rendeltetnek, hol azok felett Magyarországra nézve is egy többségében idegen hatalom, nem magyar szempontbul, nem magyar érdekek szerint intézkednék. És a közigazgatás terén is függővé teszi ezen diploma Magyarország kormányzatát az osztrák kormányzattul, oly kormányzattul, mely nem is felelős, de ha felelős volna is, nem felelne Magyarországnak, hanem a birodalmi tanácsnak, hol a mi érdekeink, midőn azok az ő érdekeiktül eltérnek, a többségnél aligha elegendő biztositékot találnának.

Ha ezen eszme tettlegesen életbe lépne, Magyarország nem lenne többé önálló sem törvényhozásában, sem kormányzatában, hanem legfontosabb érdekeire nézve alatta állana az osztrák birodalom közös törvényhozásának s kormányzatának; egy szóval csak névre volna Magyarország, tettleg pedig osztrák provinczia.

A hatalomnak ezen ellenünk s alkotmányos önállásunk ellen intézett jogtalan törekvése nemcsak törvényeinkkel ellenkezik, hanem egyenesen megtámadja magát a pragmatica sanctiót, azon állami alapszerződést, mit a magyar nemzet 1723-ban az uralkodó házzal kötött.

Őseink, midőn az emlitett évben Magyarország koronájára nézve a Habsburgi-ház nőágára is átruházták az örökösödést, ahhoz határozott feltételeket kötöttek. Kimondták, hogy Magyarországon is szintugy, mint az örökös tartományokban az első szülöttség sora tartassék meg, s ennélfogva mind Magyarországban, mind az örökös tartományokban az uralkodó háznak ugyanazon tagját illesse a trón. Kimondták mind Magyarországra és a magyar korona országaira, mind az örökös tartományokra nézve együtt és viszonyosan az elválaszthatlan és feloszthatlan birtoklást, mert sem III. Károly, sem Magyarország, sem az örökös tartományok nem akarták, hogy jövendőben a fejedelem gyermekei közt feloszthassa tartományait, mint ez korábban gyakran és I. Ferdinánd alatt is megtörtént. De midőn az elválaszthatlanság és feloszthatlanság elvét kimondták, azt az országlásnak és kormányzatnak sem formájára, sem lényegére ki nem terjesztették, sőt ellenkezőleg világosan kikötötték a II. 98.-ban „hogy a nőágnak ekképen elfogadott örökösödésére is terjesztessék ki az 1715 : 3. rendelete, mely szerint a nemzet biztosittatik, hogy a fejedelem Magyarországban soha máskép országlani s kormányzani nem fog, mint az országnak alkotott s jövendőben alkotandó világos törvényei szerint“. Kikötötték határozottan azt is, hogy a király az ország jogait, szabadságát, törvényeit köteles leend mindenkor megtartani, uralkodásra léptekor magát megkoronáztatni, királyi hitlevelét kiadni, s a koronázási hitet letenni.

A pragmatica sanctio tehát Magyarország önállá-

sát s függetlenségét világosan fenntartotta, a nemzet ezen jogához minden időben szorosan ragaszkodott, s ezen feltétel mellett szállott a magyar korona minden magyar királya, ki a sanctio pragmaticának megkötése óta Magyarország trónjára lépett. Csak II. József császár volt III. Károly maradékai közül, ki magát meg nem koronáztatta és uralkodott absolut hatalommal, de Magyarország törvényes királyának el nem ösmertetett, s nemcsak törvényhozási s közigazgatási rendeletei, miket élete végnapjaiban maga is visszavont, hanem a magánosak részére kiadott adománylevelei s privilegiumai is törvény által érvényteleneknek nyilvánittattak, mint azt az 1790 : 32. bizonyitja.

Mária Terézia volt az első magyar király, ki a sanctio pragmatica erejénél fogva lépett Magyarország trónjára. Az ő trónra lépte által lépett tehát a sanctio pragmatica életbe, és midőn a magyar trónt elfoglalta, pontosan teljesitette is azon feltételeket, mikhez örökösödési joga kötve volt; kiadta a királyi hitlevelet, letette a koronázási esküt, sőt az 1741 : 8.-ban ujra biztositotta Magyarországot, hogy az ország jogait, szabadságát, törvényeit szentül megtartja, s ünnepélyesen kijelentette, „hogy Magyarország az örökös tartományok módja szerint soha sem fog kormányoztatni“.

A második magyar király II. Leopold, ki bátyjának a meg nem koronázott Józsefnek halála után lépett a trónra, kiadván koronázásakor a királyi hitlevelet s letevén a koronázási esküt, azonfelül külön egy törvénycikkben Magyarország önállását és független-

ségét még részletesebben biztositotta. Ugyanis az 1790: 10.-ben elösmeri, „hogy ámbár az uralkodóház nőágának az 1723: 1. 2. trvczikkekben Magyarországra nézve megállapitott örökösödése ugyanazon fejedelmet illeti, kit a megállapitott örökösödési rend szerint az elválaszthatlanul és eloszthatlanul birandó örökös tartományokban illet az uralkodás; Magyarország mindazonáltal szabad ország s egész országlási formájára nézve független és semmi más országnak vagy népnek lekötve nincs, hanem saját önállással s alkotmánynyal bir, s abban a király csak az országnak saját törvényei szerint, nem pedig a többi tartományok módjára országolhat és kormányozhat". És egy másik törvényben, az 1790: 12.-ben elismeri azt is, „hogy Magyarországban a törvények alkotásának, eltörlésének és magyarázásának joga a törvényesen koronázott királyt és az országgyülésre törvényesen összesereglett országos rendeket közösen illeti és ezen jogot az ország gyülésen kivül gyakorolni nem lehet". A végrehajtó hatalmat pedig „a felség csak a törvények értelmében gyakorolhatja". A törvények ezen szavai s a fejedelemnek ily világosan határozott elösmerése után lehet-e Magyarország alkotmányos önállásán kétkedni?

Első Ferencz, ki édesatyja után a magyar koronát öröklötte, nemcsak a királyi hitlevélben biztositotta a nemzet jogainak, szabadságának s törvényeinek megtartását, hanem később is, uralkodásának 33-ik évében, az 1825: 3.-ban ujabban kijelentette, hogy a fennemlitett 1790: 10. rendeletét szorosan meg fogja tartani, s nyiltan elösmerte, hogy az adó és katona-

állitás kérdéseit az országgyüléstül elvonni s az országgyülésileg megajánlott adót országgyülésen kivül soha semmi szin allatt felemelni nem lehet.

Hasonló biztositásokat adott a nemzetnek V. Ferdinánd is királyi hitlevelében, sőt még bővebbeket azon törvényekben, miket 1848-ban szentesitett, s mik által nem uj jogokat szerzett a nemzet, csakis a kormányzatra nézve tisztábban, korszerübben állitotta össze azokat, melyekkel már régebben birt.

A sanctio pragmatica nem egyszerü diploma, nem octroyirozott adomány vagy igéret, hanem kölcsönös egyezkedés folytán kötött alapszerződés, melyben egy részrül őseink a Habsburgi-ház nőágának javára ünnepélyesen lemondottak azon jogrul, hogy a Habsburgiház fiágának kihaltával szabadon választhassák királyukat, más részrül pedig III. Károly, ki a nemzet ezen szabad választási jogát az 1715 : 3.-ban nyiltan elismerte, a nemzet által kikötött feltételek teljesitését az ország önállásának, függetlenségének, jogainak, szabadságának, törvényeinek fenntartását igérte. Az ekkép szabad egyezkedés mellett kötött kétoldalu alapszerződés, teljes erejében s minden feltételeivel együtt életbe lépett, minden azután következett koronás királyok által megtartatott, az abban foglalt biztositások ujabban és részletesebben ismételtettek s a jogszerüen kötött szerződést jogszerü gyakorlat szentesitette. Lehet-e most azon szerződést egyoldalulag megszegni, s a nemzettül követelni azon kötelezettséget, mi abban foglaltatik, de a kötelezettségek feltételeit mellőzni, vagy hiányosan és csak némely részben teljesiteni ?

Midőn egyrészrül mind a sanctio pragmaticában, mind egyéb törvényeinkben ily világosan ki van tüntetve a közöttünk és az örökös tartományok közt létező azon törvényes kapocs, mi az uralkodóház ugyanazonosságában áll, vagyis a personal-unio, ennél szorosabb kapcsolatnak, a valóságos real-unionak nyoma törvényeinkben nincs, sőt a felhozottak kétségtelenné teszik, hogy a realunio közöttünk és közöttük nem is létezett és azt létrehozni Magyarországnak szándéka soha sem volt.

Világos ez Magyarország és az örökös tartományok közjogi helyzetének természetébül is. Ha 1723-ban a sanctio pragmatica meg nem köttetik, III. Károlynak 1740-ben történt halálával, minthogy benne a Habsburgi-ház fiága kihalt, Magyarország szabadon választhatta volna királyát és ekkor nem lett volna lehetetlen, sőt tekintve a nagy befolyást, mit azon korban Francziaország gyakorolt az európai politikára és tekintve Nagy Fridrich személyiségének hatását, tekintve azt is, hogy mind a franczia udvarnak, mind Nagy Fridrichnek érdekében volt az Austriai-házat gyengiteni, nem lett volna valószinütlen, hogy nem Mária Terézia, de más választassék Magyarország királyának. Ez esetben Magyarországnak külön királya lévén, a birodalom ugy mint most van, nem is alakulhatott volna.

És ha bármikor megtörténnék, mi ha talán a közel jövőben nem valószinü is, még sem lehetetlen, hogy a most uralkodó ház női ágban is kihal, Magyarország királyválasztási joga a sanctio pragmatica értelmében a nemzetre ismét visszaszálland s ha akkor Magyarország külön királyt választ, felbomlik azon állam,

melynek egységét az osztrák államférfiak Magyarország önállásának megsemmisitésével akarják most létre hozni. Felbomlik erőszak nélkül, jogszerüen, felbomlik azert, mert az egyetlen kapocs, az uralkodóháznak ugyanazonossága megszünt, pedig ha léteznék ezenkivül más kapocs is közöttünk és közöttük, az még fenmaradván, az egész államot összetartaná, valamint például Anglia, Scotia és Irland között nem szünnék meg a kapcsolat az uralkodóház kihaltával, mert azok nem personal-, de real-unióban vannak egymással.

Sőt megtörténhetik a birodalomnak ilyképeni jogszerü felbomlása a fejedelmi-háznak kihalta előtt is; mert azon pragmatica sanctio, mely az örökös tartományokra nézve megállapittatott s azok által elfogadtatott, azt rendeli, hogy III. illetőleg VI. Károly és I. József ágainak teljes kihaltával I. Leopold leányait s azok maradékit, ezek után pedig a fejedelmi háznak minden egyéb ágait illesse az örökösödés elsőszülöttségi sorban. A magyar trónöröklési törvény, az 1723. II., Károly és József ágainak teljes kihaltával a trónöröklést egyedül I. Leopold maradékaira szoritja s azt a fejedelmi ház többi ágaira semmi esetben ki nem terjeszti. Ha tehát III. Károlynak, I. Józsefnek és I. Leopoldnak minden maradékai teljesen kihalnának, Magyarország szabadon választaná királyát, az örökös tartományok pedig az általuk elfogadott sanctio pragmatica értelmében ugyanakkor a fejedelmi-háznak más, még valamely fennlevő ágát tartoznának uralkodójukul elösmerni. Ez a lényeges külömbség is figyelmet érdemlő bizonysága annak, hogy Magyarország és az örökös tartományok közt real-unio nem köttetett.

Megemlitünk még egy körülményt, mi világosan arra mutat, hogy Magyarország és az örökös tartományok között országlás és kormányzat tekintetében real-unio nem létezett és nem létezhetik. Magyarország törvényei szerint a kiskoru magyar királynak gyámja az ország nádora, határozottan kimondja ezt a nádori hivatalrul alkotott 1485 : 2, melyet az 1681 : 1, 1715 : 5 és a sanctio pragmatica megkötése után is az 1741 : 9 és 1790 : 5 czikkek ujabban megerősitettek, ellenben az örökös tartományokban a kiskoru fejedelem gyámsága annak legközelebbi atyai rokonait illeti, a fejedelem kiskorusága esetében tehát, törvény szerint Magyarországban is más, az örökös tartományokban is más áll az országlás és kormányzat legmagasabb fokán. Lehet-e oly országok közt, melyekben az országlás és kormányzat mind személyzetre, mind rendszerre és formára nézve annyira külömböző, más és szorosabb kapcsolat mint az uralkodóház ugyanazonossága, képzelhető-e ily viszonyok közt egyik vagy másik ország közjogi állásának felforgatása nélkül szorosabb real-unio ?

De tekintsük az örökös tartományok politikai helyzetét, multban és jelenben ; akkor, midőn a sanctio pragmatica köttetett, az örökös tartományok a német-római birodalomhoz tartoztak, Magyarország pedig annak része soha sem volt. A német-római birodalom egyes országainak feudalis természete annyira külömböző volt Magyarországnak nem feudalis, semmi más hatalomtul nem függő közjogi állásátul, hogy ily külömböző jogállásu tartományok között mást mint csupán personal-uniot létrehozni nem is lehetett volna.

Midőn később a német-római birodalom bomladozni kezdett, I. Ferencz 1804-ben a római császársági czim mellé az austriai örökös császársági czimet vette fel, de Magyarországra nézve az augusztus 17-én kelt ünnepélyes nyilatkozatában kijelentette, hogy e czim felvétele által Magyarország jogait, törvényeit s alkotmányát legkevésbé sem kivánja csorbitani s hogy Magyarország előbbeni státusjogi állásában továbbra is megmarad.

Jelenleg az austriai örökös tartományok tagjai a német szövetségnek. A szövetség iránt kötelezettségeik vannak, melyek terhekkel járnak; a szövetség határozatai kötelező erővel birnak minden a szövetséghez tartozó országokban, Magyarország ellenben nem tagja a német szövetségnek. A német érdekek, miket az osztrák tartományok védeni és előmozditani kötelesek, reánk nézve idegen érdekek, a szövetséges hatalom, mely az osztrák tartományokban némely tárgyakra nézve parancsoló hatalom, előttünk teljesen idegen, Németországnak lehet háboruja, határai megtámadtathatnak és azon háboruban Austria köteles részt venni, köteles védeni a megtámadott határokat, de az ő háborujuk nem a mi háborunk, az ő érdekeik nem a mi érdekeink, ők a mi harczainkban nem állanak mellettünk, nem fogják védeni megtámadott határainkat, mert mi nem vagyunk a szövetség tagjai. Ily külömböző politikai helyzetü országok közt lehet-e szorosabb kapcsolat mint personal-unio? Azon birodalmi tanácsban, melynek túlnyomó többsége a német szövetségnek épen a szövetség értelmében le van kötelezve, mi biztositana minket, hogy akkor, midőn a mi érde-

keink és a német szövetség érdekei nem ugyanazok, jogaink méltányoltatni, érdekeink kiméltetni fognak? a szorosabb kapcsolat alárendelne minket az osztrák többségnek, sőt alárendelne a reánk nézve teljesen idegen német szövetség politikájának is, melytül mi viszont semmit sem követelhetnénk.

Felhozzák ellenünk, hogy a birodalom érdeke a legfőbb tekintet s annak egyes részek kötelesek saját érdekeiket alárendelni; nem vonjuk kétségbe ezen állitás igazságát oly birodalomra nézve, mely ugyanazon egy közjogi alapon áll, melynek egyes részei feltétlenül csatlakoztak egymáshoz, melyet szorosabb real-unio köt össze. De Magyarország az uralkodóházzal szerződött, nem az örökös tartományokkal, szerződött az örökösödés felett, nem valami közjogi szorosabb kapcsolat felett, sőt még azon szerződésben is kikötötte független önállásának biztositását, ezen szerződést kész leend Magyarország mindenkor megtartani, de azt megváltoztatni s helyébe szorosabbat állitani, magát az örökös tartományok érdekeinek lekötni s ez által alkotmányos önállásárul lemondani szándéka bizonyosan nincs. Számtalan jogviszony létezik mind a köz- mind a magánjog körében, mi az egyik vagy másik félnek alkalmatlan, de ha minden ilyen jogviszonyt fel lehetne forgatni, mert az egyik félnek érdekei annak megváltoztatását kivánják s kivált ha fel lehetne forgatni olyképen, hogy az egyik fél tartsa meg a mire kötelezte magát, a másik azomban nem teljesiti a kikötött feltételeket, mert azok neki terhesek, ugy sem a törvény, sem a szerződések nem nyuj-

tanának biztositást hanem egyedül az erő volna a jognak mértéke.

És ha tekintjük Svecia és Norvégia példáját, láthatjuk, hogy két állam csupán personal-unio mellett is megállhat egymással s mi, kik az örökös tartományokkal hasonlóul personal-unio mellett ugyanazon uralkodó-ház alatt állunk, közjogilag egymástul függetlenül miért nem állhatnánk meg testvérileg egymás mellett, ha egymás jogait és érdekeit kölcsönösen tiszteletben tartjuk? midőn mi Magyarország alkotmányos önállását, függetlenségét a hatalom szava ellen védjük, midőn óvakodunk azon szorosabb kapcsolattul, melyet alkotmányunk némi visszaállitásának feltétele gyanánt akarnak reánk kényszeriteni, nem kivánunk ellenségesen fellépni az örökös tartományok alkotmányos népei ellen. Nem akarjuk mi a birodalom fennállását veszélyeztetni s készek vagyunk azt, a mit tennünk szabad s mit önállásunk s alkotmányos jogaink sérelme nélkül tehetünk, a törvény szabta szigoru kötelesség mértékén istúl, a méltányosság alapján, politikai tekintetbül megtenni, hogy azon sulyos terhek alatt, melyeket az eddig fennállott absolut rendszer fonák eljárása összehalmozott, az ő jólétük s azzal együtt a mienk is össze ne roskadjon s a lefolyt idők káros következései róluk is, rólunk is elhárittassanak, de csak mint önálló, független, szabad országokkal érintkezni; csak ezen uton foghatjuk érdekeinket és az ő érdekeiket összhangzásba hozhatni s határozottan visszautasitunk minden alárendeltséget, minden egybeolvadást, akár a

törvényhozás, akár a kormányzat terén, mert ez önállásunk feláldozása volna, mit tennünk merőben lehetetlen.

Szükségesnek látjuk tehát ünnepélyesen kijelenteni, hogy mi az országnak állami alapszerződés által, törvények által, királyi hitlevelek s koronázási eskük által biztositott alkotmányos önállását, törvényes függetlenségét semmi tekinteteknek, semmi érdekeknek fel nem áldozhatjuk s ragaszkodunk ahoz, mint nemzeti létünk alapfeltételéhez. Ugyanezért meg nem egyezhetünk abban, hogy a közadónak s katonaállitásnak, általában a pénz- s hadügynek kérdései a magyar országgyüléstül bármi részben elvonassanak, a törvényhozási jogot valamint mi nem akarjuk más országokra nézve semmi részben gyakorolni, ugy Magyarországra nézve azt a magyar királyon kivül senki mással meg nem oszthatjuk; Magyarország kormányzatát s közigazgatását a magyar királyon kivül senkitül mástul függővé nem tehetjük s azt más országok kormányzatával nem egyesithetjük, nem akarunk tehát sem a birodalmi tanácsban, sem valamely birodalmi népképviseletben részt venni s annak rendelkező hatalmát Magyarország ügyei felett el nem ismerjük s az örökös tartományok alkotmányos népeivel csak ugy, mint önálló szabad nemzet más önálló szabad nemzettel, függetlenségünk teljes megóvása mellett vagyunk hajlandók esetenkint érintkezni.

Másik lényeges tárgy, mire nézve felszóllalni kötelességünk, az országgyülésnek kiegészitése.

Sem Erdély, sem Horvát- és Tótország, sem a Határ-

őrvidék, sem Fiume és a Tengermellék közöttünk képviselve nincsenek, mert az országgyülésre meg nem hivattak, pedig ezek is kiegészitő részei az országgyülésnek s a törvények világos rendeletei szerint meghivandók lettek volna.

A sanctio pragmatica, a királyi hitlevelek, a fejedelmi eskük határozottan kimondják, hogy az ország integritása mindenkor sértetlenül fenntartandó, de ez az integritás nem csupán abbul áll, hogy az ország területébül semmi el ne szakittassék, hanem az a politikai integritást is magában foglalja.

Midőn tehát a végrehajtó hatalom lehetlenné teszi, hogy az országnak valamely része, vagy a magyar koronához tartozó valamely ország, alkotmányszerüleg részt vehessen az ország legfontosabb politikai működésében s együtt gyakorolhassa a törvényhozás jogát, az ország politikai integritása van megsértve.

A mult idők szomoru eseményei káros félreértéseket idéztek elő közöttünk és nem magyar polgártársaink között, ezen polgártársainknak nemzetiségük érdekében és Horvátországnak közjogi állása érdekében is követeléseik vannak, miket ignorálnunk nem lehet, de nem is akarunk.

El vagyunk határozva mindent elkövetni, hogy a félreértések elhárittassanak s teszünk mit az ország szétdarabolása s önállóságának feláldozása nélkül tehetünk, hogy a honnak minden nemzetiségü polgárai érdekben és érzelemben összeforrjanak.

Ohajtjuk törvényeink azon rendeleteit, mik e részben akadályul szolgálhatnak, közös érdekeink szerint

méltányosság alapján módositani s hogy ezt eszközölhessük, mulhatlanul szükséges az országgyülésnek mielőbbi kiegészitése.

Erdélynek haladék nélküli meghivását s megjelenhetését semmi sem gátolja, Erdélynek egyesitése Magyarországgal 1848-ban törvényesen létre jött és pedig a két országnak közös óhajtása folytán, melyet mind a magyar, mind az erdélyi országgyülés ünnepélyesen s egyhangulag kijelentett.

Mind Magyarországnak, mind Erdélynek azon egyesülés iránt hozott törvényei ő felsége által szentesittetvén, azonnal végre is hajtattak, akkor midőn az alkotmányosság félretételével absolut rendszer lépett az alkotmányosság helyébe, Erdély Magyarországtul közigazgatási tekintetben ismét külön választatott: most azomban, midőn Felséged az absolut rendszert megszüntetettnek nyilvánitotta, okvetlen meg kell szünni azon rendszer jogtalan következményeinek is, azon törvények tehát, mik Erdélyt Magyarországgal egyesitették s miket az absolut hatalom ideiglenesen mellőzött, de meg nem semmisithetett, az alkotmányosság elvének kimondásával szükségkép kell hogy életbe lépjenek ismét, és az egyesülést kérdésbe vonni, efelett ujra határozni és ez által a kedélyek nyugalmát felzavarni, nemcsak törvényszegés, de káros politikai tévedés is volna.

A tettleges egyesülésnek mielőbbi végrehajtását pedig megtagadni nem annyi volna, mint Erdélyt nem egyesiteni Magyarországgal, hanem annyi, mint azt Magyarországtul valóságosan elszakasztani, és ez a sanctio pragmaticával merőben ellenkezik.

Hiszszük, hogy Erdélynek nem magyar nemzetiségü polgárai sem fogják koczkáztatva látni az egyesülés által érdekeiket, mert megnyugvást és teljes biztositást fognak találni azokban, miket mi más nemzetiségü polgártársaink irányában határozni s tenni fogunk.

A mi Horvátországot illeti, nem követeljük, hogy az ő kisebb számu képviselőik ellenében a mi nagyobb számunk határozzon az általuk netán előadandó követelések és feltételek felett. Horvátország saját territoriummal bir, külön állása van s nem volt soha bekeblezve Magyarországba, hanem kapcsolatban állott velünk és társunk volt, ki jogainkban és kötelességeinkben, szerencsénkben, bajainkban osztozott. Ha tehát most Horvátország mint ország akar részt venni törvényhozásunkban, ha előbb tisztába akar jönni velünk azon feltételekre nézve, mik mellett közjogi állását Magyarországgal kész összekötni, ha erre nézve ugy akar velünk érintkezni, mint nemzet nemzettel, nem fogjuk azt visszautasitani, csak azt kivánjuk, hogy Horvátország ne gátoltassék, miszerint küldöttjeit az országgyüléshez küldhesse és ez által nekünk is és nekik is mód és alkalom nyujtassék az értekezést közjogi alapon megkezdhetni.

Mindaddig tehát, mig azok, kik törvény szerint az országgyülésre meghivandók, meghíva nem lesznek, mi az országgyülést kiegészitettnek nem tekinthetjük és törvények alkotásába s koronázási egyezkedésekbe nem bocsátkozhatunk.

Legfontosabb alaptörvényeink, különösen az 1848-iki lényeges közjogi törvények, hatályon kivül tétettek. Parlamentáris kormányunk, felelős ministeriumunk most

sincs. Esküttszéki eljárással párosult sajtótörvényünk vissza nem állittatott, világos törvényeink ellenére az országgyülés beleegyezése nélkül, idegen ujonczozási rendszer léptetett életbe; a katonaság törvényellenesen szaporittatott; hazánkfiai közül számosan nem magyar, hanem örökös tartományokbeli ezredekbe soroztattak, s midőn ők és a magyar ezredek hazánkon kivül kénytelenek szolgálatot tenni, az országot és várait idegen katonaság tartja megszállva. Világos törvényeink ellenére a közadó, országgyülésen kivül, absolut hatalommal állapittatott meg, törvényeinkben ismeretlen s a nemzet által soha el nem fogadott indirect adók hozattak be, s mind a törvény ellen megállapitott direct adó, mind a jogtalanul behozott indirect adók még most is követeltetnek; sőt, hogy az absolut rendszernek igért megszüntetése iránt hitünk végkép elenyészszék s remény és bizalom keblünkben ujra fel se ébredhessenek, keserü guny gyanánt most legujabban a törvénytelen adót fegyveres erőszakkal is behajtatja az alkotmányellenes absolut hatalom.

És ez azon pillanatban történik, midőn a Felséged által összehivott országgyülés együtt van, s a nemzettül az követeltetik, hogy teljesitse a pragmatica sanctio szerint kötelezettségét és koronázzon, holott más részrül az ezen kötelezettségekkel viszonos feltételek teljesitésére nézve még komoly szándék sem mutatkozik. Nem csodáljuk, hogy az absolut hatalom, midőn alkotmányunkat félre tette, felfüggesztette egyszersmind ezen törvényeket is, mert parlamentáris kormány, esküttszéki eljárással párosult sajtószabadság, és a nemzetnek azon sarkalatos joga, miszerint országgyülésen kivül semmiféle közadót

kivetni s behajtani nem szabad, egyenes ellentétben vannak az absolut rendszerrel. De miután Felséged ünnepélyesen kinyilatkoztatta, hogy az absolut hatalomrul lemondván, az alkotmányosság ösvényére tér, az absolutismus által felfüggesztett törvényeknek ismét valósággal vissza kell állaniok teljes erejökben, s meg kell szünni azonnal ugy a törvénytelen adó fegyveres erőveli behajtásának, mint az ezzel kapcsolatban levő lázitó erőszakoskodásoknak, melyeknek eszközlőit a hazai törvények külömben is szigoruan rendelik büntettetni.

Szentesitett törvényeket csak azon hatalom függeszthet fel, mely azokat alkotta. Alkotmányos országban csak az összes törvényhozás alkothat törvényeket, azokat tehát egyoldalu hatalommal felfüggeszteni, vagy a mit az absolut hatalom mint rendszerével össze nem férőt, hatályon kivül tett, azt az alkotmányosság mellett is egyoldalulag függőben tartani, ellenkezik az alkotmányosság fogalmával.

A sanctio pragmaticának egyik világos feltétele az, hogy a király minden országgyülésileg alkotott törvényeket megtartson. Törvényeink, miket az absolut rendszer felfüggesztett, rendes törvényhozás utján lőnek alkotva és szentesitve s mig azok megváltoztatásába a nemzet bele nem egyez, kötelező törvények maradnak, miket hatályon kivül tenni s függőben tartani annyi, mint a sanctio pragmatica világos feltételét megszegni.

Parlamentáris kormány, felelős ministerium, esküttszéki eljárással párosult sajtószabadság, az adó meghatározásának joga és a törvények értelmében alakult had-

sereg, az alkotmányos szabadságnak legerősebb biztositékai. Nekünk ezen biztositékokat megadták szentesitett törvényeink, s mi azoknak megszüntetésébe vagy bármi korlátozásába soha sem egyezünk és azoknak ideiglenes felfüggesztését is az alkotmány felfüggesztésének, sőt minden alkotmányosság megtagadásának tekintjük.

Mi teljes jogegyenlőség alapján akarjuk kifejteni s biztositani alkotmányos életünket. Akarjuk, hogy a polgári jogok teljes élvezetére nézve sem vallás, sem nemzetiség a hon polgárai közt külömbséget ne tegyen s akarjuk, hogy más nemzetiségü honfitársaink igényei mindenben, mi az ország feldarabolása s törvényes függetlenségének feláldozása nélkül eszközölhető, még ezen országgyülésen törvény által is biztosittassanak. De ha felfüggesztett törvényeink teljes erejökben tettleg vissza nem állittatnak, s a jogtalan felfüggesztésnek minden, még fenálló jogtalan következményei azonnal el nem törültetnek, a nemzet, mely most meg van fosztva alkotmányos szabadságának minden biztositékától, nem bocsájtkozhatik semmi ujabb törvényalkotási értekezletekbe, semmi egyezkedésekbe, mert miként s mi czélbul alkosson ujabb törvényeket, midőn azt látja, hogy egyoldalu hatalommal felfüggesztett alaptörvényeinek hatálya még akkor is függőben tartatik, midőn a fejedelem a nemzet képviselőit összehivta, hogy alkotmányos működésüket ismét megkezdjék. Kijelentjük tehát, hogy az absolut rendszer által még most is függőben tartott törvényeinknek tüsténti teljes visszaállitását s az absolut rendszer által jogtalanul behozott s még tettleg fennálló minden

törvényellenes intézkedéseknek, törvénytelenül kivetett terheknek s azok jogtalan behajtásának azonnali megszüntetését sürgetjük.

A mi továbbá ő felségének V. Ferdinándnak a trónruli lemondását illeti, mellőzve jelenleg azt, hogy az ide vonatkozó okiratok velünk nem törvényes alakban és uton közöltettek, kijelentjük: miként országgyülésünknek az 1848 : V. értelmébeni teljes kiegészitése s azon évi III. t.-czikk által kijelölt közegek helyreállitása előtt az érintett okiratok megbirálásába nem bocsátkozhatunk és a trónváltozás kérdése iránt nem nyilatkozhatunk.

Több honfitársaink tartózkodnak idegen földön, politikai vádak folytán számüzve a hazából, többen még most is börtönben sinlődnek. Ugyanazon absolut rendszer számüzte őket, mely a mi alkotmányos szabadságunkat elnyomta. Idegen biróságok által, idegen törvények szerint lettek politikai vádak miatt elitélve, s elitéltetésök az akkor behozott absolut rendszernek volt következménye. De ha ezen absolut rendszer megszünt, ha annak helyébe most az alkotmányosság lép, lehet-e azon megszünt rendszernek következményeit most az alkotmányosság mellett is fenntartani?

Mi tehát az emlitett itéleteknek minden még fennlevő következményeit az alkotmányosság visszaállitásával megférhetlennek, ennélfogva megszünteknek tekintjük s mindaddig, mig politikai okokbul számüzött honfitársaink visszatérhetésének minden tettleges akadálya el nem lesz háritva, a letartóztatottak szabadon nem bocsájtatnak, az elkobzott javak vissza nem adatnak,

hitünk és bizodalmunk nem lesz az absolut rendszer megszüntetésében és az alkotmányosság visszaállitásában, e hit és bizalom nélkül sikeres tanácskozásaink lehetlenek.

Ezek azok, miket mély tisztelettel, de őszintén s tartózkodás nélkül mindenek előtt kijelenteni kötelességünknek tartottunk.

Az uralkodásnak végczélja nem lehet a hatalom nagysága; a hatalom csak eszköz, végczél a népek boldogitása. Ha Felséged, ki egykor a hatalom absolut rendszerét hitte legbiztosabb rendszernek arra, hogy népeit boldogitsa, tizenkét évi tapasztalás után meggyőződött, miszerint ez uton czélt érni nem lehet, s ezen meggyőződésbül az alkotmányosság ösvényére lépett, ha Felséged el van határozva ingatlanul megmaradni ezen ösvényen, ha Felséged azt akarja, hogy a hitnek és bizalomnak megszaggatott gyökerei ujabb szálakat hajtsanak, méltányolni fogja teljes mértékben őszinte előterjesztésünket.

A magyar király csak koronázás által lesz törvényes magyar király, a koronázásnak pedig törvényszabta feltételei vannak, miknek előleges teljesitése mulhatlanul szükséges. Alkotmányos önállásunk sértetlen fenntartása, az országnak területi s politikai integritása, az országgyülésnek kiegészitése, alaptörvényeink tökéletes visszaállitása, parlamentáris kormányunk s felelős ministeriumunk isméti életbe léptetése, az absolut rendszer minden még fennálló jogtalan következményeinek megszüntetése oly előleges feltételek, miknek teljesitése nélkül tanácskozás és egyezkedés lehetlenek. Kik egyébiránt

mély tisztelettel vagyunk, Pest, junius 24. Felségednek legalázatosabb szolgái, Magyarországnak országgyülésileg összegyült képviselői és főrendei.

Gróf Apponyi György,
a főrendiház elnöke.

Ghiczy Kálmán,
a képviselőház elnöke.

Gróf Károlyi Gyula,
a főrendiház jegyzője.

Keglevich Béla,
a képviselőház jegyzője.

Május 13.

Deák Ferencz beszéde.

Nehéz idők, vészteljes évek mentek el felettünk, végenyészet szélén állt nemzetünk, de az isteni gondviselés, midőn egy részrül annyi szenvedéssel sujtott, más részrül erőt ébresztett keblünkben, hogy el ne csüggedjünk és a veszélyben forgó hazát még forróbban szeressük; adja Isten, hogy tanultunk légyen a kisértet nehéz napjaiban s kik egyek voltunk szenvedésben, egyek legyünk működéseinkben is.

Képviselői vagyunk e nemzetnek, mely kezeinkbe tette le sorsát, becsületünkre, belátásunkra bizta jövendőjének biztositását. Feladatunk fontos, állásunk nehéz, mert rendkivüli a helyzet, melybe jutottunk. Voltak alkotmányos életünkben máskor is esetek, melyekben fontos közjogi kérdésekre fejedelem és nemzet egyet nem értettek; voltak idők midőn a vitákbul káros viszályok támadtak, de akkor fejedelem és nemzet ugyanazon egy alapon állottak, a közösen elismert magyar alkotmány alapján, ugyanazon törvényekre hivatkozott mindenik fél s nem a törvények érvénye, hanem azok magyarázata volt a vita tárgya. Most azomban nem állunk közösen elismert

alapon, nem egyes közjogi kérdések, nem a törvények értelme, hanem alkotmányunk lényege s alaptörvényeink érvénye vonatik kétségbe, alkotmányt nekünk is akartak adni, de nem azt, mit tőlünk hatalommal elvettek, hanem egy másikat, ujat, idegenszerüt, darabját azon közös alkotmánynak, melyet az egész birodalomra készitettek, de nekünk adott alkotmány nem kell, mi vissza követeljük ősi alkotmányunkat, mely nem volt ajándék, hanem kölcsönös szerződések által állapittatott meg s a nemzet életébül fejlett ki, azon alkotmányt, melyet időnkint a kor kivánataihoz mi magunk alkalmaztunk s mi magunk akarunk ezentúl is alkalmazni, azon alkotmányt, melynek alapelveit századok szentesitették. Mellettünk jog és törvény állanak s a szerződések szentsége, ellenünk az anyagi erő.

Ennyi baj és veszély között kettőre lesz főleg szükségünk: szilárdságra és óvatosságra; engedni ott, hol az engedés öngyilkosság, koczkáztatni ott, hol arra szükség nem kényszerit, egyiránt bün volna a nemzet ellen.

Az országgyülés megalakult s tanácskoznunk s határoznunk kell első ünnepélyes felszóllalásunk alakja és tartalma felett. Három kérdés áll előttünk: mit mondjunk? kinek mondjuk el azt mit mondanunk kell? s minő alakba öntsük megállapodásunk eredményét? e három kérdés szoros kapcsolatban áll egymással, elmondom tehát mind a háromra igénytelen nézeteimet.

Szóllani akarok mindenek előtt arról, mi legyen ezen első ünnepélyes felszóllalásunknak tartalma. Előadásomban nem fogok egyedül arra szoritkozni, hogy elősoroljam egyszerüen a tárgyakat, miket e felszóllalásba

felvétetni óhajtok, hanem mivel ily fontos ügynél az előadásnak mikénti összeállitása is figyelmet érdemel, a tisztelt háznak engedelmével formulázott javaslatot fogok felolvasni, melyszerint első felszóllalásunkat szerkeszteni óhajtom, e javaslat következő:

Felolvassa a feliratot.

Ezek azok miket első felszóllalásunkban elmondani óhajtok, áttérek most azon kérdésre: kinek mondjuk el mindezeket?

Véleményem erre nézve az, hogy a mit mondanunk kell és mondani akarunk, mondjuk el annak ki az országgyülést összehivta és kinek összehivása nélkül most együtt nem tanácskoznánk, annak, ki a fejedelmi hatalmat tettleg gyakorolja, ő felségének Ferencz Józsefnek. Ha valaki azt hiszi, hogy mi nem a fejedelem meghivása következtében jöttünk össze, hanem, mert a meghivó levelekbül értesültünk, miszerint összejövetelünket erőszakkal nem fogják gátolni, nézetem szerint tévedésben van; magyar országgyülés önmagától soha sem jön össze, azt mindég vagy a fejedelem hivja össze, vagy az kit a törvény e joggal felruházott. 1790-ben, a koronázási oklevél készitésénél javaslatba hozta az országos küldöttség, miszerint az országgyülés minden harmadik évben május 1-ső napján Pesten meghivás nélkül is össze jőjjön, de ezen javaslatot maguk az ország rendei elvetették, annálfogva mert az országgyülésnek összehivását fejedelmi jognak tekintették. Az 1848 : IV. is azt rendeli, hogy a Pesten tartandó évenkénti országgyülést ő felsége hivja össze, voltak ugyan történelmünk régiebb korában rendes összehivás nélküli összejövetelek is, melyek

közügyek felett határoztak, de azokat a nemzet országgyüléseknek el nem ismerte, határozataikat törvényeknek nem tekintette, az ily gyülekezetek néha szomoru emléket hagytak maguk után.

A tettleg fennálló hatalom tizenkét évvel ezelőtt alkotmányunk mellőzésével absolut rendszert hozott be Magyarországba is. Tizenkét év mulva keserü tapasztalások után meggyőződött rendszere fonákságárul s az alkotmányosság ösvényére lépett, de feltételekhez kötötte az alkotmányosság visszaállitását, mi a feltételeket el nem fogadhattuk, de a tért, mi az alkotmányosságnak a közigazgatás körében megnyilt, azonnal elfoglaltuk és országgyülést kivántuk, mint az alkotmányosság első postulátumát, nem azt sürgettük, hogy a nemzetek képviselőinek összejövetele ne gátoltassék, hanem azt, hogy az országgyülés összehivassék.

Midőn hónapok mulva az országgyülés összehivatott, a választókerületek, melyek minket képviselőül megválasztottak, nem azt mondták: „nincs már tettleges akadály, mely az összejöhetést gátolná, jőjjetek össze s tanácskozzatok“, hanem határozottan azon országgyülésre küldöttek, mely a fejedelem nevében ápril 2-ára hivatott össze, mi összejöttünk mint országgyülés, akarnánk működni és azt látjuk, hogy kiegészitve nem vagyunk, mert nincsenek meghíva mindazok, kiknek meghivását a törvény parancsolja, ki előtt mondjuk el tehát, hogy ez törvénytelenség, kitül követeljük a meg nem hivottaknak törvényszerü meghivását s az országgyülésnek kiegészitését? kétségkivül attul, ki minket meghivott s azokat meghivni elmulasztotta, kinek egyedül van tettleg ha-

talma utólagos meghivás által pótolni a hiányt, kinek meghivása nélkül mi sem volnánk most együtt s azok sem fognának valószinüleg megjelenni.

Mi szükségesnek látjuk alkotmányos önállásunk megtámadása ellen felszóllalni s kijelenteni, hogy a birodalmi tanácsban részt venni nem fogunk, szükségesnek látjuk kimondani, hogy a magyar király csak törvényes koronázás által lesz törvényes király, a koronázásnak pedig feltételei vannak, miket előbb okvetlenül teljesiteni kell. Ki akarjuk mondani, hogy a parlamentáris kormánynak, felelős ministeriumnak életbe léptetése, felfüggesztett közjogi törvényeink teljes visszaállitása oly feltételek, mik nélkül további egyezkedésekbe nem ereszkedhetünk.

És kinek mondjuk meg mindazokat? kétségkivül azon tettleges fenálló hatalomnak, mely alkotmányos önállásunkat megtámadta, midőn leglényegesebb alkotmányos jogainkat a birodalmi tanácsra akarta átruházni, annak ki alaptörvényeinket felfüggesztette és függőben tartja, ki a felelős ministeriumot ismét felállitani mindeddig elmulasztotta, annak ki egyedül bir tettleg hatalommal az alkotmányosság mindezen postulátumait teljesiteni.

Tudjuk, érezzük, hogy abnormis helyzetben vagyunk, a nemzet óhajt ezen abnormis helyzetbül békés uton kivergődni s ha mindezeket csak magunk közt panaszoljuk el, de azzal ki egyedül képes az abnormis helyzetet törvényessé átváltoztatni, még csak szóba sem állunk s a békés orvoslásnak még csak megkezdhetését sem kisértjük meg, azt hiszem nem cselekszünk a béke érdekében.

Nem ismeretlen előttem némelyek azon ellenvetése, hogy miután ő felsége V. Ferdinánd 1848. deczember 2-án a császári koronárul mondott le s a lemondásban Magyarország külön megemlitve nincs, e lemondás Magyarországra ki nem terjedhetvén, ő felsége Ferencz József a magyar trónra nézve még nem valóságos koronaörökös, s igy az ország vele felirat által közvetlen érintkezésbe nem teheti magát.

Ha érdekünkben volna helyzetünket ujabb bonyodalmakkal neheziteni, azt e téren egyidőre könnyen tehetnénk, mert a magyar közjogi szempontbul a lemondás formájában csakugyan hiányos.

De vizsgáljuk elfogultság nélkül: mi czélt, mi hasznot érünk el a honra nézve, ha a formahiány miatt előre határozottan lehetetlenné teszünk minden érintkezést a fenálló hatalommal?

Senki, ugy hiszem, kételkedni nem fog azon, hogy ő felsége V. Ferdinánd, midőn a császári koronárul lemondott, azzal együtt Magyarország koronájárul is le akart mondani. Kétségtelen az is, hogy ezen szándékát tettleg Magyarországra is végrehajtotta, s nem gondolom, hogy valaki lehetőnek tartsa, miszerint V. Ferdinánd a magyar trónt ismét elfoglalja. A sanctio pragmatica tehát ő fenségének Ferencz Károlynak s ennek lemondásával ő felségének Ferencz Józsefnek nyitotta meg az utat a magyar koronára és az örökösödést. Ha mi azt jelentenénk ki, hogy V. Ferdinánd lemondása az emlitett formahiány miatt törvénytelen Magyarországra, de érvényes az örökös tartományokra, egyenes összeütközésbe jönnénk a sanctio pragmaticával, mely határozottan azt mondja:

hogy az örökösödésnek megállapitott elsőszülöttségi rendje szerint, mind Magyarországban, mind az örökös tartományokban ugyanazon egy fejedelmet illeti az uralkodás. Ha pedig a sanctio pragmatica fennemlitett rendelete nyomán azt akarnánk vitatni, hogy mivel a lemondás formahiány miatt Magyarországra nézve érvénytelen, az örökös tartományokban pedig más fejedelem nem lehet, mint a ki a pragmatica sanctio értelmében Magyarországban uralkodik, érvénytelen az az örökös tartományokra nézve is: összeütközésbe jönnénk az örökös tartományok kétségtelen jogaival, és az európai diplomatiával, mely V. Ferdinánd lemondását és ő felsége Ferencz Józsefnek trónraléptét ünnepélyesen elismerte, s vele mint osztrák császárral szerződéseket, szövetségeket, békealkukat kötött.

A helyett tehát, hogy a lemondás érvénytelensége s annak közjogi következései felett helyzetünket nehezitő, de positiv czélra nem vezető vitatkozásokba bocsátkoznánk, czélszerübb leend a már megtörtént s többé meg nem másitható lemondásnak formahiányát következményeiben az ország jogára nézve kártalanná tenni oly módon, mint azt felolvasott javaslatomban előadtam.

Némelyek azon véleményben vannak, hogy miután a magyar király csak a koronázás által lesz az országnak törvényes királya, ő felsége Ferencz József pedig megkoronázva nincsen, az országgyülés ő hozzá mint nem koronázott királyhoz egyenes és közvetlen felszóllalást nem intézhet. Nem osztom ezen nézetet a magyar közjog folytonos gyakorlatánál fogva.

Három század alatt csak négy fejedelem lépett a

magyar trónra, ki nem elődjének uralkodása alatt lőn megkoronázva. II. Mátyás testvérének, Rudolfnak lemondása után, III. Károly testvérének, Józsefnek halálával, II. Leopold testvérének halála után és I. Ferencz atyjának halála után.

II. Mátyás bátyjának, Rudolfnak lemondása után összehivta a magyar országgyülést 1608. szeptember 29-ik napjára, megkoronáztatott november 19-én. Ezen időben több alkalommal érintkezésben volt vele az országgyülés, sőt fontos törvények iránt, mik koronázás előttieknek neveztettek, elhatározó egyezkedésbe is bocsátkozott vele.

III. Károly bátyjának halála után összehivta az országgyülést 1712. április 3-ára, megkoronáztatott május 22-én. Ezen két hét alatt érintkezésbe tette magát vele az országgyülés küldöttség által, a koronának Bécsbül leendő lehozatala végett, felirás által azon kérdésre nézve, valjon a királyi hitlevél koronázás előtt adassék-e ki, vagy koronázás után? Ezenfelül a koronázási hitlevél is kölcsönös egyezkedések által lőn megállapitva.

II. Leopold bátyjának II. József császárnak halála után összehivta az országgyülést 1790. junius 5-ére, megkoronáztatott november 15-én. Ezen öt hónap alatt irt az országgyülés ő felségének:

Julius 20-rul az iránt: hogy a sistovi békekötésnél a törvények értelmében magyar tanácsosok is alkalmaztassanak. Erre válaszolt is ő felsége julius 30-án.

Augusztus 13-án gróf Festetich Györgynek és több magyar tiszteknek szabadon bocsáttatása tárgyában.

Aug. 16-án felel az országgyülés ő felsége julius 30-iki válaszára.

Ezen iratok nem feliratoknak, hanem leveleknek neveztetnek.

Szeptember 5-én felirást küldenek a rendek a királyi hitlevél érdemében. Október 5-én szintén.

November 14-én felirnak a királyi hitlevélbül kihagyott némely törvényczikkelyek iránt. E három utolsó representatiónak neveztetik.

I. Ferencz összehivta az országgyülést 1792. május 20-ra, megkoronáztatott junius 6-án és ezen időközben május 23-án felirást intéznek hozzá az ország rendei a koronázási hitlevélre nézve.

Mindezek a még meg nem koronázott királyoknak irattak s kétségtelen, hogy az ország rendei nem kételkedtek a koronázás előtt is közvetlen érintkezésbe jönni a fejedelemmel, de ez nem is lehetett máskép; mert érintkezés nélkül a koronázási hitlevélre sem lehetett volna egyezkedni.

Végre azon harmadik kérdésre, minő alakban mondjuk el mit mondani akarunk? feleletem ugyhiszem már benfoglaltatik azokban, miket előbb elmondottam, egyszerüen tehát felirást inditványozok.

Határozatot bármely hatóság vagy testület csak oly személyek irányában hozhat, kik felett rendelkezni joga s hatalma van. Határozatok által megkötheti önmagát vagy saját tagjait, parancsolhat a tőle függő egyéneknek, de azok irányában, kik tőle nem függnek, kik alatta nem állanak, kikkel ugy áll szemben, mint egyik fél a másikkal, hasonló jogalapon megosztott hatalommal, ilyenek irányában a határozatnak sem ereje, sem czélja nincs.

Tudom, hogy vannak példák közjogi életünkben, midőn az országgyülés valamely egyes tárgy felett határozatot hozott, de az ily határozat vagy a két tábla közt sokáig sikertelenül folytatott vitatkozások megszakasztására, vagy a fejedelem és nemzet közt megkezdett, de czélra nem vezető egyezkedések további folytatásának abbanhagyására vonatkoztak, vagy akkor történtek, midőn a két hatalom nyilt ellenségeskedés küszöbén fegyverben állott egymás ellen, de hogy az országgyülés pusztán határozattal kezdette volna meg működését, oly határozattal, melyben kimondja mit követel a másik féltül s mi föltételekhez köti működésének folytatását, határozatának tartalmát azomban épen azon hatalommal, melytül a feltételek teljesitését várja, még közleni sem akarja, arra példát én legalább nem tudok.

És én czélját sem látom ily határozat hozatalának. Önmagunkat akarjuk-e arra nézve megkötni, hogy mig ez vagy amaz meg nem történik, mi semmit sem teszünk? Hiszen ez teljesen szükségtelen, mert mig határozatunk okai fenállanak, mig a többség, mely a határozatot hozta, többség marad, csak az történik, a mi határozat nélkül történt volna. Ha pedig az okok megszüntek, vagy a többség változott, az ellenkező többség a határozatot is felforgathatja.

Vagy talán másokat akarunk határozatunk által kötelezni? De ne felejtsük, hogy határozataink másokra nézve csak akkor lesznek kötelezők, ha törvényekké válnak, ehhez pedig épen azon másik félnek beleegyezése szükséges, melylyel mi nem akarunk érintkezni.

Vannak, kik azért is inkább óhajtják tán a határo-

zatot, mert nézetök szerint a felirás csak kérelem, a határozat pedig komoly nyilatkozata a nemzet akaratának; nem szeretném ha valaki azon elvet állitaná fel, hogy a felirat pusztán kérelem, minek megadása vagy megtagadása kegyelemtül függ. Közjogi törvényeink nagy része felirások s arra kiadott királyi válaszok alapján készült s ki fogja állitani, hogy alkotmányunk alaptörvényei kérelemre, kegyelembül adattak meg? a törvényhozás hazánkban fejedelem és nemzet közt egyenlő joggal van megosztva; ennélfogva törvény csak közös egyezkedés utján jöhet létre. E közös egyezkedés a nemzet részérül feliratok, a fejedelem részérül királyi válaszok által történik. A feliratok kérelem hangján iratnak, a királyi válaszok a nemzet kérelmének meghallgatásárul szóllanak, mert azt a fejedelem iránti hódoló tisztelet igy hozta szokásba még a legszabadabb országokban is. A szabad angol nép legmélyebb hódolat és tisztelet hangján szól mindég alkotmányos királyához, de azért tudja mindenki, hogy ezen hang nem a szolgaság hangja s honunkban is tudja mindenki, hogy felirások és leiratok nem kérelem és kegyelem, hanem a két egyenjogu félnek szabad egyezkedése. (Helyeslés.) Arrul, hogy felirás vagy határozat helyett manifestumot adjon-e az országgyülés, tüzetesen nem szóllok. Manifestumok nem a békés kiegyezés eszközei, azokat csak akkor lehet irni, midőn van erő és hatalom, mely tartalmukat érvényesitse. A manifestumok rendesen fegyverre támaszkodnak, manifestumokkal nem békés tanácskozásokat szoktak kezdeni, hanem azon vészteljes stádiumot, mely gyakran a sikertelen tanácskozásoknak szomoru eredménye.

Ne felejtsük mennyi baj, mennyi veszély környezi helyzetünket. A mult idők eseményeiből sok félreértés, sok keserüség maradt fenn e hazában, mik ha talán itt-ott csillapodtak is, el még nem enyésztek és egy ujabb ballépés lángra gyujthatná ismét a káros viszonyok lappangó szikráját. Komolyan óhajtunk méltányosak lenni Horvátország és közöttünk lakó más nemzetiségü honfitársaink igényei iránt s azt akarjuk, hogy ne csak törvények, ne csak szerződések, hanem közös érdekek, közös érzelmek is egyesitsenek bennünket. De ha mi már az országgyülés kezdetén oly lépéseket teszünk, mit az ellenséges indulat könnyen felhasználhatna káros izgatásokra s azon gyanunak ébresztésére, hogy igéreteink csak puszta igéretek s mi szándékosan nehezitjük az országgyülésnek még megkezdését, csakhogy más nemzetiségü honfitársainknak tett igéreteink valósitását halaszthassuk; ha azon tettleg fenálló hatalommal, melyért ők 12 év előtt annyi vért ontottak, mi csak azért, mert az formájában még nem törvényes, szóba sem akarunk állani, még azokra nézve sem, mik annak törvényesitéséhez szükségesek, akkor — ugy hiszem — a közöttünk és más nemzetiségü honfitársaink között oly igen szükséges egyesüléshez reményünk alig lehet.

Nem állitom én, hogy az általam javaslatba hozott felirat minden bajt és viszályt elhárit, nem mondom, hogy annak óhajtott sikere leend. Lehet, sőt valószinü is, hogy az osztrák államférfiak politikája ezentúl is oly követelésekkel lép fel ellenünk, miket teljesitenünk lehetetlen és akkor végre mégis törésre kerül a dolog. De ne idézzük mi magunk elé a törést (általános zaj, helyeslés)

s ha kikerülni nem tudjuk, az ne a mi vétkünk legyen. Hiszen ha mi azt mondhatjuk önmagunk előtt, a nemzet előtt és Európa előtt, hogy megtettük a mi szabad volt, de alkotmányos önállásunk feláldozását követelték tőlünk, el akarták venni a nemzettül az adó és katona megajánlhatásának jogát, meg akarták fosztani a parlamentáris kormánytul, a felelős ministeriumtól, egy szóval azt akarták, hogy Magyarország ne legyen önálló független Magyarország, hanem legyen alkotmányos osztrák provinczia és e miatt törésre került, mert mi ezen feltételeket el nem fogadhattuk s az országnak, mint önálló országnak politikai megsemmisülését alá nem irhattuk, igazolva leszünk és sem magunk, sem más nekünk joggal szemrehányást nem tehet, s jobb téren állunk, mintha a törést s annak következéseit legalább némely részben nekünk is tulajdonithatják.

Ezek igénytelen nézeteim; ezek fővonásai azon politikának, melyet én követni óhajtok. Lesznek talán, kik e politikát nem találják eléggé merésznek, lesznek kik azt félénknek fogják mondani.

Igenis uraim, ezen politika nem a koczkáztató merészség politikája, hanem az ovatosságé, nem félénk, hanem erőnkhöz s helyzetünkhöz van mérve (helyeslés); harczban és a cselekvés terén gyakran szükséges a merészség, mert az erőt felfokozza s ez által a sikert biztosithatja, de köztanácskozásokban inkább szeretem a szilárdsággal párosult ovatosságot (helyeslés), merészség a politikában csak akkor van helyén, midőn tetemes erőre támaszkodik, e nélkül mindég koczka, mely többnyire vakra fordul.

Félénk, sőt gyáva az, ki önszemélyét félti, midőn

hazájának sorsa forog kérdésben, de ki maga nem fél, de félti a hazát (hosszas éljenzés), ovatos nem azért, hogy magát baj ne érje, hanem hogy a haza ne szenvedjen, az uraim nem félénk, nem gyáva.

Önsorsunkról magunk rendelkezhetünk s ha koczkára teszszük azt, önmagunk szenvedjük kárát. De mások sorsát, mit a bizalom hitünkre bizott, a haza sorsát, mely becsesb előttünk saját éltünknél, féltenünk kell minden veszélytül s a szeretet ovatosságával kell azt megőriznünk; koczkáztathatunk mindent a hazáért, de a hazát koczkáztatnunk nem szabad.

Tudom én azt, hogy ellenségeink a lefolyt nehéz idők alatt csordultig töltötték méltatlan szenvedéseink poharát. Tudom, hogy jól esnék a fájdalomnak keblünkbe fojtott árját kiöntenünk s tudom, hogy midőn a méltó neheztelésnek felzaklatott indulata elragad, kárt és veszélyt, mi abbul következhetik, fontolóra venni felette nehéz. Érzem én is mit minden magyar érez, kik annyi életet és életörömet, annyi boldogságot feldultak a hazában. De érzem keblemben azon erőt is, hogy jobban tudom szeretni e hazát, mint gyülölni ellenségeinket s inkább elfojtom szivemben a keserüséget, semhogy az oly lépésre ragadjon, mely káros lehetne a hazára.

Oly időben, midőn a méltatlan szenvedések özöne minden honfikeblet felláziton s a feldult bizalom helyébe gyanakodás, sőt talán gyülölség lépett, könnyebb a merészség politikáját követni mint az ovatosságét. Ilyenkor a keserüség szava minden kebelben visszhangra talál s a felzúdult szenvedély örömestebb hallgat a merész tanácsra, mint az ovatosság intő szavára. Izgatott időben könnyebb

az indulatok árját követni, mint azt a hon érdekében csillapitani.

A ki ellenben a hon erejét a helyzet veszélyeihez mérve, azon meggyőződésre jutott, hogy több ovatosságra van szükség mint merészségre s el van határozva a türelmet vesztett kedélyek ingerültségével szemben szilárdság mellett ovatosságot is tanácsolni, gyakran kiteszi magát félreértéseknek, sőt talán gyanusitásoknak is, miket eltürni csak azért, hogy a haza ne szenvedjen, lelki erőt kiván s politikai bátorságot. Az ovatosság, még ha túlzott volna is, mindég figyelmet érdemel, mert a túlzott merészség több kárt okozhat, mint a túlzott ovatosság.

Tisztelem én a közvélemény hatalmát s tudom, hogy az oly hatalom, mely vagy elsodor, vagy eltipor. De tudom azt is, hogy izgatott időben gyakran felette nehéz elhatározni, mi a valóságos közvélemény, mert minden ember hajlandó közvéleménynek tekinteni azt, a mit maga óhajt s több izben tapasztaltam, hogy nem a leghangosabb szó volt a valóságos közvélemény. De van egy hű barátom, kinek szava még a közvélemény szavánál is fontosabb előttem, kivel én soha nem alkuszom, mert parancsát szentnek tartom s kinek neheztelését magamra legsulyosabb csapásnak tekinteném, és ezen hű barátom : önlelkiismeretem. Ennek parancsát követtem most is, midőn nyiltan, határozottan s tartózkodás nélkül jelentettem ki meggyőződésemet ; a tisztelt ház határozni fog belátása szerint, én teljesitettem kötelességemet. Nincs egyéb hátra mint benyujtanom az inditványozott felirati javaslatot, mit ezennel teljesitek. (Hosszas, szünni nem akaró éljenzés.)

A pénzügyi helyzetet Lónyay Menyhért tüntette fel érdekes beszédében:

Midőn azon kilátás nyilt meg az ország előtt, hogy országgyülésünk, még pedig az 1848. törvények alapján, összehivandó és igy a népválasztásbul eredő országgyülésünk leend, szép remények köttettek azon eredményekhez, melyeket az országgyülés által kivinni sikerülend.

Megvallom, én nem tartozom azok közé, kik vérmes reményeket tápláltak és nagy eredményeket vártak s az utóbbi napokban kifejlett körülmények mindinkább meggyőztek arrul, hogy a jelen országgyülés által elérhető eredmények inkább erkölcsi hatásuak fognak lenni.

De erkölcsi tekintetben nagy fontosságunak hiszem tanácskozmányainkat, mert azon nevezetes történeti ténynek, melyet őseink századokon át annyiszor következetesen, szóval, tettel és ha kellett fegyverrel is érvényesitettek, melyet a jelen nemzedék a jelen körülmények közt magáénak vallott, mely az utolsó hónapok alatt a nemzet minden lehető módon nyilvánuló meggyőződésének kövesült, az országgyülésnél fog az ország nevében határozott kifejezést adni, és ez más nem lehet mint alkotmányunk és szentesitett törvényeinkhezi osztatlan és szilárd ragaszkodás.

De más fontos eredménye tanácskozásunknak az, hogy hazánk jogállapotárul az eszmék tisztán fognak állani a hazában, Austriában, és miután hála istennek a magyar kérdés Európa figyelmét magára vonta, Austrián kivül is alkalom adatott ezen vitatás által megczáfolni mindazon rágalmakat, melyek ellenünk évtizedek óta szórattak, el fogja oszlatni azon álfogalmakat, melyek elleneink

által annyiszor ismételtettek, hogy majdnem általánossá váltak.

Szabad legyen reménylenünk, hogy azon ünnepélyes nyilatkozatok, melyek itt általunk a világ szine előtt az ország nevében tétetnek, az annyit szenvedett s az annyira félreismert nemzet barátainak számát neveljék, elleneiét kevesbitsék.

Az álfogalmak, melyek ellenünk felállittatnak, leginkább a következők.

Magyarország Austriátul el akar szakadni minden áron, valóságos subversiv és forradalmi politikát követ. Ezt el akarták hitetni mindenütt, hol Austriának fenállása az európai sulyegyen egyik feltételeül szerepel. Erre megingathatlan logicával és mindenütt a szerződésekre s törvényekre hivatkozva fényesen megfelelt nagy hazánkfia Deák Ferencz. Ismerje el, tartsa meg és tisztelje az uralkodó mindenekben szentesitett törvényeinket és alkotmányunkat: akkor a kötelező szerződés mindnyájunkra nézve kötelező leend. Mi most nem kivánunk többet, de viszont nem kivánhatunk kevesebbet.

Midőn Európa minden államaiban a forradalmat, a forradalmi irányt látjuk elterjedve, akkor csak két nemzet van, mely valóban monarchicus. Az angol uralkodó nyugodtan ül trónján mig nemzete törvényeit szentül megtartja, a történet fényesen igazolá, hogy azt, ki szent István koronájával megkoronázva, törvényeit és alkotmányát megtartá és a koszorus költő e szavaival szólva: „a legelső magyar ember a király“, mint ilyen a magyar érdekek első védője és előmozditója volt, a tisztelet, dicsőség osztatlan nyilvánitása környezé.

Hogy e nemzet annyi törvénytörés, annyi méltatlan szenvedés után is a pragmatica sanctióra hivatkozik: mutatja, hogy nem subversiv, de monarchicus, sőt mondhatni conservativ jellemü. Ily nemzet jogai felett alkudni nem lehet, de azokat egész épségökben elösmerni kell; visszakövetelj ük azokat egész épségökben, sőt a szomoru csalattatások után uj garantiát kivánunk és lelni is fogunk, mikor? az csak idő kérdése.

Ne csináljanak maguknak illusiót azon államférfiak, kik folytatni akarják más alakban azon rendszert, mely százados alkotmányunkat és törvényeinket lerombolni igyekezvén, ezen romok felett kivánták épiteni az egységes Austriának, ezen egy háromszázéves politikai aberratiónak csalékony képét, mely mindannyiszor akkor hiusult meg, midőn a sisifusi munkában már a tetőpontra elérni véltek, akkor gördült alá a sulyos szikla; most ismét a máslakban azon sikeretlen munkához akarnak fogni, most, midőn előre jósolni lehet, hogyha a tető felé a népek szenvedésein, anyagi és szellemi romlásán felgörditeni lehet is, az oly sulylyal fog visszaesni, hogy őket, rendszerüket, az összes államot — meglehet a mi tetemes sérülésünkkel — széjjel zuzhatja.

Nálunk a törvényhezi ragaszkodás nemcsak meggyőződés, de hitté vált s meggyőződhetnének a hitterjedés történetébül, hogyha egy időre az erőhatalom által el is lehet nyilvánosan némitani és rejtekekbe szoritani a hitvallomást, az első alkalommal százszoros erővel tör magának utat és ugy a hitnek mint a szabadságnak nincsen erősebb előmozditó eszköze, mint az elnyomatás.

A második álfogalom, melyet ellenünk terjesztettek,

az, hogy mi a más velünk lakó nemzetiségeket és társországokat elnyomni és jogaiktól megfosztani akarjuk, erre nézve a dolog törvényes és gyakorlati állását, a testvéries szellemet, mely nálunk létezik, Deák Ferencz és utánna többen kifejezék.

A harmadik álfogalom, mely ellenelnknek jó darabig kedvencz themájuk volt, az: hogy mi egy feudalismuson alapult aristocratikus államrendszert minden néposztályok szabadságának és érdekeinek elnyomásával szándékozunk visszahozni, hogy az egész elégületlenségnek a művelt osztály némely tagja eszközlője, hogy az egész mozgalom a társadalom felszinén van. Mily fényesen czáfolja meg október 20-ika óta az egész nemzet ezen gyanusitást. Igen is, kilátásba tettek egy 1848-iki megyei és kormányzati rendszert, egy uj modoru országgyülést, szóval az 1848-iki állapotot, azt vélvén, hogy e jogait önként megosztó nemesség és értelmiség fog kapni az alkalmon, előbbi kizárólagos állásának visszafoglalásán, de csalódtak, mert nem volt kiváltságos osztály, mely szivesebben és önként megosztá a néppel a szabadságot. Nincs választási és népképviseleti törvény az európai monarchiákban, mely szabadelvübb lenne. De viszont nincs aristocratia, mely alkotmányosság és szabadság tekintetében inkább a néppel érezne, és nincs nép, mely irányában őszintébb bizalommal viseltetnék. Ezt fényesen igazolták az országgyülési választások.

A negyedik álfogalom, melylyel vádolnak, az, hogy mi háladatlanok, nem ösmerjük el mindazon anyagi jótéteményeket, melyekkel bennünket az egységes kormány már eddig tetézett, nem látjuk be azon jólétet,

mely reánk nézve anyagi és pénzügyi tekintetben az Ausztriábani beolvadásbul következnék, és különösen: hogy Magyarországnak különállása és a personalis unio létesitése Austria anyagi és pénzügyi érdekeivel összeegyezhetlen lévén, Magyarország beolvasztása Austria életkérdése.

Engedje meg a tisztelt ház, hogy ezen utóbbi álfogalmak visszautasitására és gyengitésére vonatkozó nézeteimet előadhassam s habár fontos kérdéseink anyagi részének fejtegetése talán kissé hosszasabb s már a tárgy természeténél fogva is unalmasabb lenne, előre is a tisztelt ház figyelmét bátor vagyok kikérni; nemzetünk jellemében fekszik ugyan bizonyos közöny anyagi érdekei előmozditása iránt, de nem is csuda, ha a mult időkben arra kevés hajlam és ösztön mutatkozott, mert politikai ugy anyagi életünk, az osztrák állammali vegyes házasságnál fogva, örökös zsibbadásban tartva, a legerélyesebb igyekezetet is kifárasztá és tétlenségre kárhoztatá.

Első volt a nagy Széchenyi, ki belátva szellemi hátramaradásunkat, bátor s fáradhatlan lelkével felfogva anyagi érdekeink előmozditásának fontosságát, élete egyik legnemesebb feladatául tüzé ki ezen czélra munkálni és igaz, ugy vagyok meggyőződve, hogy az anyagi természetes előnyökkel megáldott haza oly sok kincset rejt, mely természetszerüleg kifejlődve, népünk minden osztályát vagyonossá és igy függetlenné is teheti. Mint magánosoknál ugy a nemzeteknél is a vagyonosság szüli a függetlenségi érzetet, ez pedig első alapfeltétele a szabadság megszilárditásának.

A volt rendszer nagy mesterének fogásai közé tar-

tozott elhitetni az uralkodóval és a művelt világgal, hogy rendszere felvirágzást hozott a nézete szerint hátra maradt barbar Magyarországra is.

Ezen az álfogalmak terjesztésére szánt előadásokban mindazt ignorálták, mi a mult idők fáradalmas teremtménye volt s az 1848. törvények által eszközölt szabad föld és szabad munka gyümölcseit is saját művöknek álliták.

Elfeledték, hogy anyagi hátramaradásunk egyik oka volt épen azon többszázados harcz a török ellen, mely ha nemzetünk által nem vivatik, egyenesen Austriát érte volna, de leginkább oka volt az osztrák államférfiak félszeg rendszere, mely szerint a magyar birodalmat mindég mint mostoha gyermeket, mint coloniát tekinték, hol az anyagi felvirágzást kitelhetőleg akadályozni — kivéve József császár korszakát — politikai elv volt, azért hogy a független érzetü ország kellőleg meg ne erősödhessék, hogy könynyebben hajtható legyen. A bécsi kormány ezen iránya azon stereotippá vált oskoskodásbul vette eredetét: miért tegyen a fejedelem oly ország felvirágozására, mely törvényes külön állásánál fogva maga szavazza meg adóját s melyre egyenes adósságot törvény szerint csinálni nem lehet.

Tehát ha arrul vádolják hazánkat, hogy anyagilag hátramaradt, annak a Bécsbül tett akadályok voltak főokai. (Helyeslés.) Nem onnét ellenzék-e a régi országgyülések törekvését, az örökváltság, ősiség eltörlése, közlekedésünk előmozditása, a hitelviszonyok rendezése és hitelintézetek felállitása iránt.

Nem onnét hátráltatták-e 1848-ban az országos pénz-

tár adó utjáni megalapitását, melybül az anyagi érdekek lettek volna előmozditandók? Ugyanakkor Bécsben szenvedett hajótörést a földbirtoki hitelintézet, mely földbirtokunknak oly nagy lendületet adhatott volna. És a gyorsan bevégzett pozsonyi országgyülés nem gondoskodott-e mindazon kellékekrül, melyek az anyagi jobblét gyors felvirágzását elmaradhatlanul eszközlik? a szabad munka, a szabad föld, földbirtoki hitelintézet, a vasutak épitése az 1848-iki törvényekben mind benfoglaltatnak.

És mi volt az annyira magasztalt 12 évi korszaknak anyagi eredménye?

A véres háboru bevégzése után, midőn a haza minden népei kimerülve voltak, midőn a hűbéri viszonyok megszüntetése után, munkás-kéz hiánya a földművelést zsibbasztá, az ugyis annyira szegény országban 64 millió forgalmi jegy megsemmisitése által mennyi fáradság és munka eredménye lett semmivé. Ily nyomott viszonyok közt a rendszer emberei egyszerre, kiméletlenül hozták be és egész mértékben mindazon sulyos egyenes és közvetett adónemeket, melyek Austriában már századok óta megszokott terhek voltak, a földbirtokosok csak évek után kapták az urbéri kárpótlást, hosszadalmas eljárás mellett oly kötvényekben, melyek mindég tetemesen névbeli értékek alatt állottak és állanak ma is. Minden jogi fogalom kiméletlenül elszaggatva, egy idegen, senki által nem ismert, viszonyainkhoz nem illő polgári törvénykönyv reánk erőltetve. A sulyos és egyenetlenül s igazságtalanul kivetett országos adók mellett mindennemü országos és községi pótlékokkal, a kényszeritőleg behozott önkéntes kölcsön és hozzá az agio örökös hullámzása, mely az ipar

és kereskedés biztos felvirágzását, a magán- és közhitel megszilárdulását lehetetlenné teszi és e mellett sulyos adók, a passiv külkereskedés, a külföldön lévő állam- és értékpapirok kamataira kiküldött sok milliók, az örökös pénzügyi deficzit fedezésére tett minden alaku kölcsönök, a nemzetnél a tőkék szaporodását lehetetlenitik.

A mult korszak tekintetre méltó eredménye közé számitható a közbenső sorompók megszüntetése és több vasut engedményezése, melyeknek földművelésünkre üdvös hatása tagadhatlan.

De a vámviszonyokat illetőleg is a német vámszövettséggel kötött szerződéseknél hazánk érdekei és viszonyai tekintetbe sem vétettek; például midőn Austria részérül a német érdekeknek minden lehető kedvezmény adatott, a földművelési termények s különösen a bor kivitelére nézve semmi kedvezmény sem eszközöltetett egy oly államban, melynek passiv kereskedésénél fogva végtelen sulyt kellett volna helyezni ily nevezetes czikk kivitelére.

A vasuti vállalatok már 48 előtt keletkeztek s bizton el lehet mondani, számosan keletkeztek volna nélkülök is s bizonyára az ország érdekeire nézve sokkal kedvezőbb engedményi feltételek mellett.

Kedves kérkedésük tárgya volt a Tisza szabályozása.

Ezen nagyszerü vállalat még 1846-ban keletkezett s a mi siker a rendszer alatt eszközöltetett, a magán társulati munkálat eredménye volt, még pedig a rendszer által tett sokszerü zsibbasztó akadályok daczára, melyek ezen vállalatban is oly zavart okoztak, hogy abból csak idő folytával s nagy munkával bontakozhatik ki.

Mily nehéz volt a legüdvösebb tárgyat is kivinni,

azt sokszor magam is tapasztalám; egy idegen, hazánk viszonyaival ismeretlen, az iránt inkább ellen-, mint rokonszenvvel érező bureaucratiában oly szivósság van, mely a legedzettebb akaratot is zsibbasztani képes. Többek közt példája, a néhány barátaimmal a magyar földhitelintézet körül tett fáradozásaink sikertelensége.

Pedig lehet-e fontosabb feladata egy kitünőleg földművelő nemzet kormányán ülőkre nézve, mint megmenteni a birtokos osztályt az uzsora emésztő hatásátul, a a munkás gazdának rendelkezésére lehető olcsó és nyugalmas kölcsön által módot nyujtani hasznos beruházásokra.

Még szám nélküli tényeket idézhetnék, melyek által bizonyitható, hogy anyagi felvirágzásunkra semmi sem történt. De még egy más álfogalmat is terjesztenek felőlünk, miszerint a barbar Magyarországban a civilisatiót honositá meg a rendszer.

Fogalmam szerint minden előrehaladott népnél a valódi civilisatio a következőkbül ismerhető: biztositott személy- és vagyonbátorság, rendes és igazságos törvénykezés, a nevelés és általános művelődés előhaladása, a vagyonosság emelkedése által.

Már emberemlékezet óta, vagy talán a török- és tatárjárást kivéve, soha oly gyenge lábon nem állott az egyesek személy- és vagyonbátorsága. Az ostromállapot alatt az egyéni szabadság minden biztositékai megszüntek. Hires volt az igaz a magyar perlekedési rendszer lassusága, de csak az ősiségi perekben, váltó- és szóbeli perek gyorsan jártak le, az ide átplántált igazságszolgáltatás mily bizonytalan, mennyire a biró önkényétül függő,

hosszadalmas és költséges volt, azt tapasztaltuk mindnyájan.

A nevelés — és különösen a népnevelés — előmozditására misem történt, idegen nyelven, idegen tanárok, idegen kézi könyvek szerint a germanizálás czéljábul tanitanak s ha a népnevelés nem ment vissza, az egyes hitfelekezeteknek egyedüli érdeme.

Hogy az általános művelődés előhaladása meg nem akadt, az irodalomnak, magánosok igyekezetének és áldozatkészségének köszönhető.

Vagyoni tekintetben előre nem, de igenis hátra mentünk. Az adó sulya alatt nem fejlődhetett ki kellőleg az 1848-ban felszabadult földművelés, birtokos osztályunk eladósodva s az uzsora által emésztve, a nép minden osztályai szükségeiket összeszoritva, a másképp hasznos beruházásra forditandó összegeket nélkülözve, mondhatni a sulyos adókat sok helyt a vagyon-tőke rovására teljesithetik.

Valamely állam közvagyonosságának legbiztosabb hévmérője az adóképesség, hogy az adóképesség hazánkban évrül évre fogyott, bizonyitja az, hogy p. o. az 1849-iki közigazgatási évben az egész monarchiában kényszerito rendszabályokkal kellett 53½ millió adót behajtani, ez összegbül a magyar birodalomra 40 millió esett, az adóbehajtásra 1859-ben 147,650 katona és büntető küldött használtatott az egész birodalomban, ebbül Magyarországra esett 120,473, az exequált egyének száma volt 3.852,702, ebbül Magyarországra 2.879,903 esett, megzálogolási eset fordult elő összesen 1.277,243, a magyar birodalomban 1.023,831, oly birtok pedig, hol már maga a birtok té-

tetett zár alá, összesen 25,251 volt, ebbül országunkra 18,439 esett; azon országban, hol egy oly évben, midőn még az adónak törvényes szempontbuli megtagadása el nem terjedt s valóban fizetési képtelenségbül annyi zálogolási, executionalis és sequestrationalis eset fordult elő, ezek az adóképesség megszüntének s igy az anyagi jobblét romlásának legvilágosabb jeléül szolgálnak, ezen a nemzetek pénzügyi történetében hallatlan számok bizonyitják, hogy hazánk törvénytelen korszakában is mennyi kárt szenvedett. Áttérve a pénzügyi kérdésre: szomszédainknál azon törekvés félreismerhetlen s azt minden erejökkel kivinni akarják, hogy a magyar birodalomnak ne legyen külön pénzügye, az országgyülés mondjon le adó- és ujonczszavazási jogárul, mindezekrül egy közös birodalmi tanács intézkedjék, a nélkül a monarchia állása nem is képzelhető s a t. Ezen, a pragmatica sanctio és minden sarkalatos törvényeinkbe ütköző s reánk erőszakolandó kivánalmak ellenében azt állitom: 1. hogy azt belenyugvásunkkal bármely körülmények közé helyezendő országgyülés által vagy a nélkül kivinni lehetetlen; 2. hogy ez hazánk anyagi érdekei ellen is van; 3. hogy az osztrák tartományok saját jól felfogott érdekei ellen is lenne; 4. s végre, hogy a pénzügyi kérdésnek más szerencsésebb megoldása is lenne.

Az elsőre nem nagy ismerete kivántatik nemzetünk jellemének, hazánk történetének s hazai törvényeinknek, hogy belássák az osztrák államférfiak azt, miszerint lehetetlen, hogy a törvényhozás lemondhasson valaha adómegszavazási jogárul, lemondjon jogárul, bármi ügyeit saját törvényhozása által elintéztetni. Hazánkban a törvényekhezi ra-

gaszkodás oly mély, oly határozott, oly általános, hogy ezen annyi törvényeink által biztositott és az alkotmányosság első feltételét tevő jog ellen nála még az országgyülés mellőzésével megkisértendő eszközök bármelyike által is czélt érni lehetetlen; ámbár az inditványozó hazánk nagy fia, hazánknak ezen tárgyra vonatkozó főbb törvényeit fényesen kiemelvén, az adótörvények közül csak a nevezetesebbeket emlitem meg. Első Mátyás király csak hatalmas, nemzetét dicsőséggel és fénynyel elárasztó fejedelem volt és sulyos de dicsőséges háborui között keletkezett az 1471 : 11., mely igy szól: „Egyébiránt mi semmi adót vagy dijat általában a haza lakóitul bármely ok miatt sem követelendünk, vagy mások által követeltethetünk azok akarata és beleegyezése nélkül.“ De a Habsburgi ház uralkodása alatt is, József korát kivéve, mindég az országgyülés szavazta meg az adót, igy III. Károly király alatt az 1715 : 8. azt mondja: „A segélyeknek vagy szükséges adóknak tárgya, az országgyülésen összegyült karokkal és rendekkel tanácskozás alá veendő.“ Boldog emlékezetü II. Lipót király a törvénytelen József-korszak után az 1790 : 19.-ben biztositja az országot ezen jog sérthetlenségérül, midőn mondja: „Arrul teljesen biztositani méltóztatott cs. k. felsége az ország rendeit, hogy bármi néven nevezendő segély, légyen az készpénzben, terményekben, vagy ujonczokban, sem az ország karaitul és rendeitül, sem a nemtelenektül királyi hatalom által, országgyülésen kivül követeltetni nem fog, az adó összege pedig mindég az országgyülésen, egy országgyüléstül a másik országgyülésig fog meghatá-

roztatni.“ Sőt a mostan uralkodó császár ő felsége nagyatyja I. Ferencz az 1802 : és 1827 : 3.-ban minden utódaira nézve is kötelezőleg kimondá, V. Ferdinánd pedig az 1848 : V. és VII.-ben ezen jogot ismét szentesité. De a kivetett adónemekrül is az országgyülés rendelkezett mindenkor, számos törvényczikkek keletkeztek mindezen tárgyakrul az 1405 : 17.-tül egész 1848-ig, az állami és korona-javakrul, harminczadrul, mindennemü regalerul azaz királyi jövedelmekrül s a t., melyeket Pap Mór képviselőtársunk tegnap idézett. Az tagadhatlan tehát, hogy a törvény mellettünk szól, mellettünk a törvényes gyakorlat is. Hol a jog ily világos, hol annak betöltésetül függ magának a törvényhozásnak életereje, képzelni sem lehet, miszerint a pénzügyeink feletti szabad rendelkezésrül valamikor lemondhassunk.

De másodszor hazánk nem csak közjogi, de egyenes anyagi érdekei ellen is lenne a bécsi birodalmi tanácsba beolvadni s az által gyakoroltatni az adó és ujonczok megszavazási jogát. Nem akarok itt szólani a kérdés politikai oldalárul, kiviteli lehetetlenségét nem akarom fejtegetni s bár kisebbségben a magyarok zavarba hoznák az egész monarchiát, de szoritkozom egyedül a kérdés anyagi részére.

Miután az anyagi érdek tagadhatlanul nagy fontosságu tényező mind a magánosok, mind a népek elhatározásánál, e kérdésnél pedig szó van Magyarország anyagi érdekének az osztrák tartományok anyagi érdekeibe olvasztásárul, szó van arrul, hogy minden időre egyesitsük anyagi jobblétünket az osztrák érdekekkel, sőt annak közös elintézésében bizonyos számbeli felső-

séget s igy rendelkezési hatalmat adjunk szomszédainknak, ha mellőzhetlen jogi nehézségek nem volnának is, bizonyára meg fognók fontolni szomszédaink anyagi tekintetbeni multját, jelen állását, a jövő kilátásait és különösen azon biztositékokat, melyeket egy biztosabb jövő tekintetében nyujtani képesek.

Az osztrák pénzügy a multban nem sok kedvező eredményeket mutatott. A jelen század elején, sok pénz és véráldozaton kivül, egy háromszoros devalvatio sulya hazánk vagyoni állapotát mélyen megrongálta, a béke korszakában érdekeink előmozditására semmit sem tettek, sőt saját igyekezetünk ezer akadályra talált, a közelmult korszak a legszomorubb képét mutatja a könnyelmü pénzkezelésnek, a minden közgazdászati keresmények adók általi megemésztésének, a folytonos deficzitnek s az agio megörökitésének.

De ha a február 26-iki patensbeni alapokat tekintjük, nemcsak pénzügyünk, adózásunk, de kereskedési, közlekedési és hitelérdekeink is és igy mindazon tényezők, melyek nemzetgazdászati befolyással lehetnek, a bécsi birodalmi tanács kezeibe tétetnének le s azon bécsi befolyás által szabályoztatnának, mely saját veszélye esetében ugyan mindég „perchara gens hungara"-nak tudott nevezni, de anyagi szempontbul csak gyarmatnak tekintett s mindég anyagi érdekeink árán; ezen kapcsolat valóban perchara volt és valószinüleg lesz ránk nézve.

Hazánk szerencsés fekvésénél, áldott földénél fogva anyagilag csak akkor fog felvirágozhatni, ha kellő tekintettel a pragmatica sanctio értelmében, az 1790:

X. és 1848 : III.-nál fogva, anyagi és pénzügyi teendőit saját felelős kormánya fogja intézni, ha mindezen téreni teendőket saját törvényhozása fogja elhatározni. Ugy hiszem, szomszédaink a Lajthán túl már kezdik belátni, hogy önként soha nem megyünk a birodalmi tanácsba, ennélfogva még azt is merem állitani, hogy az osztrák örökös tartományok saját jól felfogott anyagi és szellemi érdekében nem fekhetik a magyar birodalomnak az egységes Austriábai beolvasztása.

Engedje meg a tisztelt ház, hogy ezt számok- és okokkal igazolhassam.

Ha arról meggyőződtek, hogy a magyar birodalom egyakarattal és mindenek előtt a törvényes állapotot, a restitutio in integrumot, a pragmatica sanctio által föltételezett personalis uniot követeli s ez nem csak meggyőződése, de valóságos hitté vált, igen természetes következménye, hogy az egyesités eszméje csak erőhatalommal, és különösen egy oly nemzet irányában, mely a passiv ellentállásnak nagy mestere, tetemes erőhatalomnak kifejtésével létesithető, sőt merem állitani, miután az ország saját erejét és lehető ellenei gyengeségét érezni kezdi, a közel mult időben alkalmazott erőnél az erőltetett egyesités tetemesebbet igényelne.

Hogy pedig ezen állitás való, meggyőződhettek a magánosok, a törvényhatóságok és mindenki az országgyülés egyhangu nyilatkozatábul.

Ahhoz nem kell valami nagy bölcseség, azt előre látni, hogy a monarchia egyik felében alkalmazandó erőhatalom, azaz a felelevenitett absolutismus, a mon-

archia másik részében is az ugyis gyenge gyökerü alkotmányosságnak megsemmisitését eredményezendi.

De a másik nagyszerü csalódás, mely pedig a börze embereinél, az állampapirok birtokosainál, ugy látszik el van terjedve, az, hogy a magyar birodalomnak kényszeritése nekik rózsákat fog teremni, sokan a rövidlátó pénzemberek, kik remegnek azért, hogy valahogy államkötvényeik jövedelmei csökkenhetnének, Magyarország ujoni leigázására és igában tartására, hogy a mostan élvezett jövedelmeket biztositsák, áldozatokat, tehát e czélra uj kölcsönt is adni készek lennének, mellőzve azt, hogy Magyarország kényszeritése, tehát az ostromállapot behozatala a legkedvezőbb jel volna az Austria-ellenes hatalmaknak, legalább is az olasz kérdés megindítására, azaz hadüzenetre. Tehát nem ismerik saját államuk történetét, mely tanusitja, hogy Austria csak akkor volt erős, tekintélyes és hatalmas, midőn Magyarországgal békében élt s mindannyiszor létele kérdésbe volt hozva, midőn hazánk törvényeit, önállóságát sérteni igyekezett.

Tehát pénzügyi tekintetben nem tanultak a mult 12 év keserü tapasztalataibul.

Pedig, hogy messzire ne menjünk, emlékezhetünk ő felsége V. Ferdinánd szelid és takarékos kormányzatának idejére, midőn még nem támadtak fel a beolvasztási eszmék, mily hallatlan virágzásnak örvendett az állam pénzügye. Az állam összes bevételei 130—150 millió közt állottak, tehát félannyi volt mint a mostani rendes adó, az állam 5 perczentes kötvényei 110—120 közt s pedig ezüst-értékben adattak és vétettek, akkor nem hogy deficzit lett volna, de 1836-tul 1843-ig

5—10 millióig menő évi felesleg mutatkozott; az első 7 év alatt 50 milliót haladott ezen felesleg, azután egész 1847-ig az 58 millió deficzitet 73 milliónyi, vasutakba s más hasznos beruházásokba tett befektetések látszólagosakká tevék.

Az 1847-ben támadt olasz zavarok, az 1848. és 49-ben folytatott véres belháboruk után, az igaz, hogy az állam terhei 200 millióval szaporodtak, az 1848-iki deficzit 58½, a 49-iki 135½, összesen 194 milliót tesz és igy az 1848. juniusi 913 milliót tevő teher 1100 millió körül lehetett. Ha ekkor a kormány élén állók, tisztelve a pragmatica sanctiót, a magyar birodalom szentesitett törvényeit, a kibékités nyugalmat és megnyugvást hozó utjára lépnek, megadva hazánknak azt, mi jogszerüen illeti, megadva a többi népeknek alkotmányos kivánalmaikat, a népek szeretetére és megelégedésére épitik az állam és uralkodóház jövőjét: ez esetben könnyü lett volna az előbbi állapotba visszahozni a közigazgatás és hadsereg költségeit; legfeljebb a szaporodott teher kamatjaival, 10—12 millióval növekszik az állam kiadása, és igy az államháztartás egyensulyának helyreállitására 160—165 millió adó igényeltetett volna, ez esetben mily könnyen helyreáll a megingatott bizalom, megszünik az agio. Az államháztartásban az előbbi rend és egyensuly, a népek nagyobb terheltetése, több adósság kötésének szüksége nélkül, a monarchia megujul erőben, mint nagyhatalom régi fényében és tekintélyében, helyre áll az anyagi jobblét, a népek megelégedése és az alkotmányosság megerősödése lett volna a népek rég megérdemlett osztályrészük.

De a magyar birodalom beolvasztásának eszméje, ezen monarchia sorsát intéző államférfiak százados traditionalis monomaniája, mely erősebb nálok mint az ész tanácsa, mint a sziv sugallata, mint az eskük és kétoldalu szerződések szentsége, megragadá ismét őket, a korlátlan hatalmak széditő mámora elhomályositá itélő tehetségöket, eltévesztéк a századot melyben élnek, magukat a középkor népamalgamizáló korában képzelték, és mert csak erőhatalommal lehetett a nemzetre hatni, politikai ábrándjuk létesitésére szolgáló eszközökül a két sereg: egyik a hivatalnokok, másik a hadseregnek növelését kellett foganatba venni, s miután a deficzit a sulyos, mindég növelt adók mellett is rémitően növekedett, kölcsön kölcsön után minden kecsegtetőbb alakban, sőt kényszeritve is létesittetett s nem számitva a tehermentesitési 500 milliót haladó államkötvényeket, majd 2500 millióra szaporodott Austria adóssága. E mellett eladattak az államvasutak, nagy részt eladattak és elzálogosittattak az államjószágok, a mult korszakban nagyszerü gonddal gyüjtött államadóssági törlesztési alap elköltetett, a birodalom egyik legszebb királysága elveszett a nélkül, hogy jövedelemaránylag az államterhekben osztozott volna, és a népeknek kelletén túl fizetett adóját is számitva, harmadfélezer millió érték áldoztatott fel, s mindez miért? hogy Magyarországnak beolvasztása Austriába ismét sikeretlenül megkisérttessék.

Első tekintetre talán maguk a rendszer szerzői is kételkedni fognának, hogy ezen roppant összegbe került a monarchia népeinek, siker nélküli műtételük. De hadd szóljanak a számok.

1848. előtt, V. Ferdinánd ő felsége uralkodása alatt, a rendes kiadások 1836-tul 1846-ig 130—150 millió közt állottak, még 47-ben is, midőn hadi készületek tétettek, az 158 milliónál több nem volt. Ha 48-ban helyreállván a béke, Magyarország régi jogaiba visszahelyeztetik és a többi népek is alkotmányos szabadságban részesittetvén, mindenütt helyreáll a nyugalom, a közigazgatásba a takarékosság behozatik, a hadsereg előbbi béke-lábra állittatik, ugy 160 millióval a rendes közös adósságok fedeztetnek, ide nem számitva hazánk municipalis igazgatási költségeit. Tehát mindazon adóösszeg, mely ezen felül bevétett, az egységes állam tervének kényszeritett kivitelére szükséges nagy haderő és nagy hivatalsereg kedveért, vagy a tekintélyt vesztett állam védelmi eszközeiért vettetett ki.

Mennyit tesz ezen túlfizetés? nem számitva az urbéri kárpótlás és az ugynevezett országos pótlékok végett kiirt és behajtott összegeket, csak 1851-tül bezárólag 1860-ig roppant, 887 millióra megy azon összeg, mely adó utján a régi adórendszer szerinti 160 millió évi adón felül valósággal bevétetett.

Mennyire nevelte volna ezen közel 900 millióra menő összeg a földművelést, ipart és kereskedést, mennyi uj vállalatok, hasznos beruházások és tőkék képzésére szolgált volna, az általános vagyonosság emelését nem képzelt mértékben előmozditotta volna, ha az a népek kezeiben marad! (Általános helyeslés.)

Ezen összeghez járul a szaporodott államadósságok összege; volt 1848. januárban az államadósság 913 millió 872,000 forint, 49. végével 1,100.000,000, 1860-ban

az urbéri kötvényeken kivül 2,339 millió forint, hozzá számitva az ujabb 200 millió lotteria- és 35 millió legujabb kölcsönt, nem fogunk sokat hibázni, ha azt állitjuk, hogy az adósság 49 óta 1400 millióval szaporodott. Ezen kivül elköltetett 200 millió törlesztési alap, eladattak 73 milliónyi vasuti beruházások és eladattak államjószágok 120 millióért, harmadfélezer millióba került tehát az egységes Austria ideiglenes létesitése.

Tisztelt ház! Talán sok unalmas számokat idéztem, de a számoknak is van logikája, Göthe mondta: „Man sagt: die Zahlen regieren die Welt; das ist aber gewiss: die Zahlen zeigen wie sie regiert werden.“ És ebben igaza volt; ezen harmadfélezer millió roppant összegben a népek mennyi nélkülözése, mennyi megsemmisitett gyümölcse a szorgalomnak, mennyi csirája millió család jövő jobblétének foglaltatik, nem mutatják-e ezen számok, hogy hosszabb időre Austriában az absolutismust behozni lehetetlen?

Mondhatnák erre: Austria háboruja és hadkészületei okozták, de ha Magyarország megelégedett, ellenei nem merik megtámadni, sőt a nagyravágyó hatalmak is barátságát keresik.

És most, midőn Austria szövetséges nélkül, zavart helyzetben van, az olasz kérdés elintézetlen, a keleti kérdés előtérbe lép, roncsolt pénzügyeivel, zavart belhelyzetben megkisértenék azon eszmét létesiteni, melyért mi és minden népei annyit szenvedtünk.

De mit nyernének? kiábrándulhattak már, hogy hazánk kimerithetlen kincseket nem rejt, melylyel a romlott financziákat helyre lehetne állitani, de jelenben

ugy mint 1850-ben, a rendszer uj életbe léptetését az adóexecutiók, vagyontalanság, fizetési képtelenség bizonysága szerint erővel kivinni nem lehet.

Bátran mondhatjuk tehát, hogy Magyarországnak a birodalmi tanácsba való beerőltetése, biztos devalvatio, reductio vagy banquerott.

Az állam anyagi és pénzügyi kérdéseinek megoldására csak az a biztos ut, ha Magyarország jogait visszanyerve, az örökös tartományokkal egyenjoguan esetrül-esetre egyezkedhet.

A népek közt könnyü egyességet eszközölni, mert a szabadság, a jólét, az alkotmányosság alapjai minden népnél ugyanazok.

Ha a Lajthán túliak szilárd, tartós békét akarnak, le kell mondaniok a felsőségi, uralmi vágyakrul.

A magyar annyira szereti alkotmányát, hogy ha alkotmánya és jogai visszaállittatnak és biztosittatnak, a terhek egy részének elvállalása- s a vámegység megkötésében Austria iránt méltányos lesz.

Áttérek most már a formakérdésre.

Angliában minden nemzeti életkérdésnél megszünik minden párt, egy az akarat, egy az irány, a fontos pillanatokban megszünik a mellékes érdek, a személyes hiuság. Az angol boldog, mert nemzetiségét, alkotmányát, szigeti helyzeténél fogva integritását nem féltheti.

Ellenben nálunk legdrágább kincseink: állami integritásunk, alkotmányos szabadságunk, minden lépten veszélyben forognak; most is mindez kérdésbe hozva, valójában egy szilárdul kitartó, de óvatos és egységes eljárás menthet meg a veszélytül.

Elvben mind egyetértünk s hiszem hogy ha a formakérdésen túl leszünk, mindaddig mig életkérdéseink teljesen biztositva nem lesznek, egység és együttartás fogja jellemezni eljárásunkat, mert az egység ad erőt, erőre pedig hazánknak végtelen szüksége van.

Miután előttem legdrágább kincs nemzetiségünk és annak érdekei óvatosságot kivánnak, miután én egy régi határaiban megerősödött nagy Magyarországot kivánok, melyet nem a külömbözőleg fejlődhető külpolitikai conjuncturák, de a históriai jog határozzon meg, miután a feliratban találom a törvényesség és törvényes gyakorlat minden kellékeit: Deák Ferencz feliratát pártolom.

Teleky László halála után Tisza Kálmán jelezte a később beadott határozati javaslatot és következőleg támogatták.

IV. FEJEZET.

Tisza Kálmán határozati javaslata és beszéde. — Révész és Nyáry beszédei.

Junius 1.

Tisza Kálmán határozati javaslata az országgyülés teendői iránt.

A közelebb lefolyt 12 év sulyos szenvedések kora volt reánk nézve, ősi alkotmányunk eltörültetett és a korlátlan hatalom idegen rendszere nehezedett reánk. És e nyomasztó rendszert még sulyosabbá tették azok, kik azt ellenséges indulattal, korlátolt felfogással, gyakran rosszakarattal kezeltók. Bün volt előttük a szabadság érzete, bün volt ragaszkodásunk nemzetiségünkhöz, bün volt még a legtisztább hazaszeretet is. Országunk erejét kimeritették, a nemzet vagyonát jogtalanul elidegenitették, nemzetiségünket üldözés tárgyává tették. Minden nap uj szenvedést hozott, minden uj szenvedés egy gyökerét szakasztotta el keblünkben a hitnek és bizodalomnak.

Isten ugy akarta, hogy szenvedjünk de ne csüggedjünk és hűtlenek ne legyünk önmagunkhoz és az általunk következetesen gyakorolt semleges ellentállás egyfelül s a rossz kormányzat okozta pénzzavar, tekintély-, csatavesztés és ezek folytán egy tartomány elvesztése, arra birták végre a tényleges hatalmat, hogy belátva eddigi kormányrendszerének tarthatatlan, czélra nem vezető voltát, az alkotmányos tér felé adjon engedményeket, melyek bár önkormányzatunkat nemcsak vissza nem álliták, hanem azt sarkalatos részeiben ujra

megsérték, lehetővé tevék a nemzetnek, hogy ősi alkotmányos jogainak egy részét visszafoglalhassa.

Megszüntette a tényleges hatalom az akadályokat, melyek 12 szomoru éven át az országgyülés tartását lehetetlenné tevék, összejöttünk mi is mint a magyar nemzet képviselői, de midőn ezen minőségünkben az első lépést tenni akarnók, fájdalmasan kell tapasztalnunk, hogy hazánk némely részeire nézve még ma is fennállnak az akadályok, hogy hazánk Királyhágón túli része, Horvát- és Tótország, valamint a határőrvidék, Fiume és a Tengermellék is, még ma is gátolva vannak abban, hogy képviselőiket jog és törvény szerint ide küldhessék.

Ily körülmények közt törvényeinkhez, alkotmányunkhoz való hű ragaszkodásunk épen ugy, mint hazánk ama nevezetes részei s a magyar koronához tartozó amaz országok iránti testvéries kötelességünk elutasithatlanul parancsolják, hogy mindaddig mig amaz akadályok elháritva nem leendnek, semminemü törvényhozási tényekbe ne bocsátkozzunk.

Tekintve azonban a perecznek fontos voltát, tekintve azt, miszerint lehet, hogy nem lesz egy időre módunk hazánk ügyében ünnepélyesen nyilatkozhatni, kötelességünknek ismerjük felfejteni, az egész világ előtt érthetővé tenni hazánk közjogi állását szemben Austriával, felmutatni a viszonyt, melyben annak az örökös tartományokhoz állani kell, kimutatni annak alkotmányos szabadsághoz és törvényes függetlenséghez való jogát egyfelül és meggyőzni a világot arrul másfelül, hogy hazánk jogszerü helyzete Európának és a civilisatió-

nak érdekében van s nyilatkozni végre a megoldásra váró kétkedésekben oly czélbul, hogy bebizonyitsuk, miszerint az általunk követni óhajtott politika valóban szabadelvü, hogy bebizonyitsuk hazánk minden rangu, ajku s hitfelekezetü lakóinak, hogy érdekeikrül egy perczig sem feledkeztünk meg s azoknak a teljes jogegyenlőség alapján eleget tenni szándékozunk.

A tényleges hatalomnak minden eljárása, az október 20-iki diploma és február 26-iki patens, melynek alapján az összes birodalmat szervezni, hazánkat abba beleolvasztani akarja, nemcsak törvényeinkkel ellenkezik, hanem egyenesen megtámadja azon államszerződést, mit a magyar nemzet 1723-ban az uralkodóházzal kötött, pedig az és az oltalma alá helyezett régibb s oltalma alatt alkotott ujabb sarkalatos törvények jelelik ki hazánk törvényes állását.

Őseink, midőn az emlitett évben Magyarország koronájára nézve a Habsburgi ház nőágára is átruházták az örökösödést, ahhoz határozott feltételeket kötöttek. Kimondták, hogy Magyarországon is szintugy mint az örökös tartományokban az elsőszülöttség sora tartassék meg s ennélfogva mind Magyarországban, mind az örökös tartományokban az uralkodóháznak ugyanazon tagját illesse a trón. Kimondották mind Magyarországra és a magyar korona országaira, mind az örökös tartományokra együtt és viszonyosan az elválaszthatlan és feloszthatlan birtoklást, mert sem III. Károly, sem Magyarország, sem az örökös tartományok nem akarták, hogy jövendőben a fejedelem gyermekei közt feloszthassa tartományait, mint ez korábban gyakran

és még I. Ferdinánd alatt is megtörtént. De midőn az elválaszthatlanság és feloszthatlanság elvét a birtoklásra nézve megállapitották, azt az országlásnak és kormányzatnak sem formájára, sem lényegére ki nem terjesztették, sőt ellenkezőleg világosan kikötötték a 2-ik t.-czikk 9. §-ában, hogy a nőágnak ekképen elfogadott örökösödésére is kiterjesztessék az 1715 : 3. rendelete, mely szerint a nemzet biztosittatik, hogy a fejedélem Magyarországban soha másként kormányozni és országolni nem fog, mint az országnak alkotott és jövendőben alkotandó világos törvényei szerint. Kikötötték határozottan azt is, hogy a király az ország jogait, szabadságait, törvényeit köteles leend mindenkor megtartani, uralkodásra lépésekor magát megkoronáztatni, hirályi hitlevelét kiadni s a koronázási hitet letenni.

A sanctio pragmatica tehát, mely alatt hazánkra nézve soha mást, mint az 1723-iki törvényekben lefektetett kétoldalu szerződést érteni nem lehet, Magyarország önállását és függetlenségét világosan fentartotta, a nemzet ezen jogához minden időben szorosan ragaszkodott s ezen feltétel mellett szállott a magyar korona minden magyar királyra, ki a sanctio pragmaticának megkötése óta Magyarország trónjára lépett. Csak II. József császár volt III. Károly maradékai közül, ki magát meg nem koronáztatta s uralkodot absolut hatalommal, de Magyarország törvényes királyának el nem ismertetett s nemcsak törvényhozási és közigazgatási rendeletei, miket élete végnapjaiban maga is visszavont, hanem a magánosok részére kiadott adománylevelei

s privilegiumai is törvény által érvényteleneknek nyilvánittattak, mint ezt az 1790 : 32. bizonyitja.

Mária Terézia volt az első magyar király, ki a sanctio pragmatica erejénél fogva lépett Magyarország trónjára, az ő trónra lépte által lépett tehát az először életbe, és midőn a magyar trónt elfoglalta, pontosan is teljesitette azon feltételeket, mikhez örökösödési joga kötve volt, kiadta a királyi hitlevelet, letette a koronázási esküt, sőt az 1741 : 8.-ban ujra biztositotta Magyarországot: hogy az ország jogait, szabadságát, törvényeit szentül megtartja s ünnepélyesen kijelentette, hogy Magyarország az örökös tartományok módja szerint soha sem fog kormányoztatni.

A második magyar király II. Leopold, ki bátyjának a meg nem koronázott II. Józsefnek halála után lépett trónra, kiadván koronázáskor a királyi hitlevelet s letevén a koronázási esküt, azonfelül külön egy törvényczikkben Magyarország önállását s függetlenségét még részletesebben biztositotta. Ugyanis az 1790 : 10. világosan elösmeri, hogy: „Ámbár az uralkodóház nőágának az 1723 : 1. és 2.-ben Magyarországra nézve megállapitott örökösödése ugyanazon fejedelmet illeti, kit a megállapitott örökösödési rend szerint, az elválaszthatlanul és eloszthatlanul birandó örökös tartományokban illet az uralkodás, Magyarország mindazonáltal szabad ország s egész országlási formájára nézve független és semmi más országnak vagy népnek lekötve nincs, hanem saját önállással s alkotmánynyal bir s abban a király csak az országnak saját törvényei szerint, nem pedig a többi tartományok módjára országol-

hat és kormányozhat.“ És egy másik törvényben, az 1790 : 12.-ben elösmeri azt is, hogy: Magyarországban a törvények alkotásának, eltörlésének s magyarázásának joga a törvényesen koronázott királyt és az országgyülésre törvényesen összcsereglett országos rendeket közösen illeti s ezen jogot az országgyülésen kivül gyakorolni nem lehet, a végrehajtó hatalmat pedig a felség csak a törvények értelmében gyakorolhatja.“ A törvénynek ezen szavai és a fejedelemnek ily határozottan világos elösmerése után, lehet-e Magyarországnak alkotmányos önállásán kétkedni?

I. Ferencz, ki édesatyja után a magyar koronát örökölte, nemcsak a királyi hitlevélben biztositotta a nemzet jogainak, szabadságainak s törvényeinek megtartását, hanem később is, uralkodásának 33-ik évében, az 1825 : 3.-ban ujabban kijelentette, hogy az 1790 : 10. rendeletét szorosan meg fogja tartani s nyiltan elösmerte, hogy az adó- és katonaállitás kérdését az országgyüléstül elvonni s az országgyülésileg megajánlott adót országyülésen kivül soha semmi szin alatt felemelni nem lehet.

Hasonló biztositásokat adott a nemzetnek V. Ferdinánd is királyi hitlevelében, sőt még bővebbeket azon törvényekben, miket 1848-ban szentesitett, mely törvények legsarkalatosbjai semmi egyebet nem tartalmaznak, mint a kormányzatnak a kor igényeihezi módositását, nem uj jogokat szerzett általok a nemzet, csak tisztábban, korszerübben állitotta össze azokat.

A sanctio pragmatica nem egyszerü diploma, nem octroyált adomány vagy igéret, hanem kölcsönös egyez-

kedés utján kötött alapszerződés, melyben egyrészrül őseink a Habsburgi-ház nőágának javára ünnepélyesen lemondottak azon jogrul, hogy a Habsburgi-ház fiágának kihaltával szabadon választhassák királyukat, másrészrül III. Károly, ki a nemzet ezen szabad választási jogát az 1715 : 3.-ban nyiltan elösmerte, a nemzet részérül kikötött feltételek teljesitését, az ország önállásának, jogainak, szabadságának, törvényeinek fentartását igérte. Az ekkép a szabad egyezkedés mellett kötött kétoldalu alapszerződés, teljes erejében s minden feltételeivel együtt életbe lépett, minden azután következett koronás királyok által elösmertetett, az abban foglalt biztositások ujabban és részletesebben ismételtettek s a jogszerüen kötött szerződést jogszerü gyakorlat szentesitette. Lehet-e most azon szerződést egyoldalulag megszegni s a nemzettül követelni azon kötelezettséget, mi abban foglaltatik, de a kötelezettség feltételeit mellőzni vagy hiányosan és csak némely részben teljesiteni?

Midőn egy részrül mind az 1723-iki, mind egyéb törvényeinkben ily világosan ki van fejezve a közöttünk és az örökös tartományok közt létező azon kapocs, mi az uralkodóház ugyanazonosságában áll, vagyis a personal-unio, akkor másrészrül ennél szorosabb kapcsolatnak, a valóságos real-uniónak nyoma törvényeinkben nincs, sőt a felhozottak kétségtelenné teszik, hogy a real-unio közöttünk és közöttök nem is létezett s azt létrehozni Magyarországnak czélja soha sem volt.

Világos ez Magyarország és az örökös tartományok közjogi természetének helyzetébül is. Ha 1723-ban a

sanctio pragmatica meg nem köttetik, III. Károlynak 1740-ben történt halálával, minthogy benne a Habsburgi-ház fiága kihalt, Magyarország szabadon választhatta volna királyát s akkor nem lett volna lehetetlen, sőt tekintve a nagy befolyást, mit azon korban Franczia-ország gyakorlott az európai politikára és tekintve nagy Fridrich személyiségének hatását, tekintve azt is: hogy mind a franczia udvarnak, mind nagy Fridrichnek érdekében volt az austriai házat gyengiteni, nem lett volna valószinütlen, hogy nem Mária Terézia, hanem más választassék Magyarország királyának. Ez esetben Magyarországnak külön királya lévén, a birodalom ugy mint most van, nem alakulhatott volna.

És ha bármikor megtörténik, mi ha talán a közel jövőben nem valószinü, de még sem lehetetlen, hogy a most uralkodó ház nőágában is kihal, Magyarország királyválasztási joga a sanctio pragmatica értelmében a nemzetre ismét visszaszálland s ha akkor Magyarország külön királyt választ, felbomlik azon állam, melynek egységét az osztrák államférfiak Magyarország önállásának megsemmisitésével akarják most létrehozni. Felbomlik erőszak nélkül, jogszerüen; felbomlik azért, mert az egyetlen kapocs: az uralkodóháznak ugyanazonossága megszünt. Pedig ha léteznék ezenkivül más kapocs is közöttünk és közöttök, az még fennmaradván, az egész államot összetartaná, valamint Anglia, Scotia és Irland között nem szünnék meg a kapcsolat az uralkodó-ház kihaltával, mert azok nem personal-, hanem real-unióban vannak egymással.

Megemlitünk még egy körülményt, mi világosan

arra mutat, hogy Magyarország és az örökös tartományok közt országlás és kormányzat tekintetében real-unio nem létezett és nem létezhetik. Magyarország törvényei szerint a kiskoru magyar királynak gyámja az ország nádora, határozottan kimondja azt a nádori hivatalról alkotott 1485 : 2., melyet az 1681 : 1., az 1715 : 5. t.-cz. és a sanctio pargmatica után is az 1741 : 9. és 1790 : 5. czikkek ujabban megerősitettek. Ellenben az örökös tartományokban a kiskoru fejedelem gyámsága annak legközelebbi atyai rokonát illeti. A fejedelem kiskorusága esetében tehát törvény szerint Magyarországban is más, az örökös tartományokban is más áll az országlás és kormányzat legmagasabb fokán. Lehet-e oly országok közt, melyekben az országlás és kormányzat mind személyzetre, mind rendszerre és formára nézve egymástul annyira külömböző, más és szorosabb kapcsolat, mint az uralkodóház ugyanazonossága? Képzelhető-e ily viszonyok közt az ország közjogi állásának teljes felforgatása nélkül szorosabb real-unio?

De tekintsük az örökös tartományok politikai helyzetét multban és jelenben; akkor midőn a sanctio pragmatica köttetett, az örökös tartományok a német-római birodalomhoz tartoztak, Magyarország pedig annak része soha sem volt. A német-római birodalom egyes országainak feudalis természete annyira külömböző volt Magyarországnak nem feudalis, semmi más hatalomtul nem függő közjogi állásátul, hogy ily külömböző jogállásu tartományok között más, mint csupán personal-uniót létrehozni sem lehetett.

Midőn később a német-római birodalom bomladozni

kezdett, I. Ferencz a római császárságí czim mellé az austriai örökös császárságí czimet vette fel, de Magyarországra nézve az augusztus 17-én kelt ünnepélyes nyilatkozatában kijelentette, hogy e czim felvétele által Magyarország jogait, törvényeit s alkotmányát legkevésbé sem kivánja csorbitani s hogy Magyarország előbbeni statusjogi állásában továbbra is megmarad.

Felhozzák ellenünk, hogy a birodalom érdeke a legfőbb tekintet és annak az egyes részek saját érdekeiket kötelesek alá rendelni. Nem vonjuk kétségbe ez állitás igazságát oly birodalomra nézve, mely ugyanazon egy közjogi alapon áll, melynek egyes részei feltétlenül csatlakoztak egymáshoz, melyet szorosabb realunio köt össze. De Magyarország az uralkodóházzal szerződött, nem az örökös tartományokkal, szerződött az örökösödés, nem valamely szorosabb közjogi kapcsolat felett, sőt még azon szerződésben is kikötötte független önállásának biztositását. Ezen szerződést kész Magyarország megtartani, de azt megváltoztatni és helyébe szorosabbat állitani, magát az örökös tartományok érdekeinek lekötni s ez által alkotmányos önállásárul lemondani, szándéka bizonyosan nincs.

Számtalan jogviszony létezik mind a köz-, mind a magánjog körében, mi az egyik vagy másik félnek alkalmatlan, de ha minden ilyen jogviszonyt fel lehetne forgatni, mert az egyik félnek érdekei annak megváltoztatását kivánják s kivált ha fel lehetne forgatni olyképen, hogy az egyik fél tartsa meg a mire kötelezte magát, a másik azonban nem teljesiti a kikötött feltételeket, mert azok neki terhesek, ugy sem a törvény,

sem a szerződések nem nyujtanának biztositást, hanem egyedül az erő volna a jognak mértéke.

Midőn mi Magyarország alkotmányos önállását, függetlenségét a hatalom szava ellen védjük, midőn óvakodunk azon szorosabb kapcsolattul, melyet alkotmányunk némi visszaállitásának feltétele gyanánt akarnak reánk kényszeriteni, nem kivánunk ellenségesen fellépni az örökös tartományok alkotmányos népei ellen. De csak mint önálló, független, szabad ország akarunk velök, mint önálló, független, szabad országokkal érintkezni, csak ezen uton fogjuk érdekeinket és az ő érdekeiket összhangzásba hozhatni s határozottan visszautasitunk minden alárendeltséget, minden egybeolvadást akár a törvényhozás, akár a kormányzat terén, mert ez önállásunk feláldozása volna, mit tennünk merőben lehetetlen.

Szükségesnek látjuk tehát ünnepélyesen kijelenteni, hogy mi az országnak állami alapszerződés által biztositott alkotmányos önállását s törvényes függetlenségét semmi tekinteteknek, semmi érdekeknek fel nem áldozhatjuk és ragaszkodunk ahhoz, mint nemzeti létünk alapfeltételéhez.

A törvényhozási jogot valamint mi sem kivánjuk más országokra nézve semmi részben gyakorolni, ugy Magyarországra nézve azt a magyar királyon kivül senkivel mással meg nem oszthatjuk, Magyarország kormányzatát s közigazgatását a magyar királyon kivül senki mástul függővé nem tehetjük s azt más országok kormányzatával nem egyesithetjük; nem akarunk tehát sem a birodalmi tanácsban, sem valami birodalmi nép-

képviseletben részt venni s annak rendelkező hatalmát Magyarország ügyei felett el nem ösmerjük s az örökös tartományok alkotmányos népeivel csak ugy mint önálló szabad nemzet más önálló szabad nemzettel, függetlenségünk teljes megóvása mellett vagyunk hajlandók esetenkint érintkezni.

Ugyancsak a sanctio pragmatica, a királyi hitlevelek s fejedelmi eskük határozottan kimondják, hogy az ország integritása mindenkor sértetlenül fentartandó. De az integritás nem csupán abbul áll, hogy az ország területébül semmi el ne szakittassék, hanem az a politikai; midőn tehát a végrehajtó hatalom lehetetlenné teszi, hogy az országnak valamely része, vagy a magyar koronához tartozó valamely ország alkotmányszerüleg részt vehessen az ország legfontosabb politikai működésében s együtt gyakorolhassa a törvényhozás jogát, az ország politikai integritása van megsértve.

A mult idők szomoru eseményei káros félreértéseket idéztek elő közöttünk és nem magyar nemzetiségü polgártársaink közt. Ezen polgártársainknak nemzetiségök érdekében és Horvátországnak közjogi állása érdekében is követeléseik vannak, miket ignorálnunk nem lehet, de nem is akarunk.

El vagyunk határozva mindent elkövetni, hogy a félreértések elhárittassanak s teszünk mit az ország szétdarabolása s önállóságának feláldozása nélkül tehetünk, hogy a honnak minden nemzetiségü polgárai érdekben s érzelemben összeforrjanak.

Ohajtjuk törvényeink azon rendeleteit, mik e részben akadályul szolgálhatnak, közös érdekeink szerint

méltányosság alapján módositani s hogy ezt eszközölhessük, mulhatlanul szükséges az országgyülésnek mielőbbi kiegészitése.

Erdélynek haladék nélküli megjelenését semmi sem gátolhatja, Erdélynek egyesülése Magyarországgal 1848-ban törvényesen létrejött és pedig e kétországnak régi közös óhajtása folytán, melyet mind a magyar, mind az erdélyi országgyülés ünnepélyesen s egyhangulag kijelentett.

Hiszszük, hogy Erdélynek nem magyar nemzetiségü polgárai sem fogják koczkáztatva látni az egyesülés által nemzeti érdekeiket, mert megnyugvást és teljes biztositást fognak találni azokban, miket mi más nemzetiségü polgártársaink irányában határozni és tenni fogunk.

A mi Horvátországot illeti, nem követeljük, hogy az ő kisebb számu képviselőik ellenében a mi nagyobb számunk határozzon az általuk netalán előadandó követelések s feltételek felett. Horvátország saját territoriummal bir, külön állása van s nem volt soha Magyarországba bekeblezve, hanem kapcsolatban állott velünk és társunk volt, ki jogainkban s kötelességeinkben, szerencsénkben, bajainkban osztozott. Ha tehát most Horvátország mint ország akar részt venni törvényhozásunkban, ha előbb tisztába akar jönni azon feltételekre nézve, mik mellett közjogi állását kész Magyarországgal összekötni, ha erre nézve ugy akar velünk érintkezni, mint nemzet nemzettel, nem fogjuk azt visszautasitani, csak azt kivánjuk, hogy Horvátország ne gátoltassék, miszerint küldöttjeit országgyülésünkhöz küldhesse s ez

által nekünk is, nekik is, módunk és alkalmunk legyen az értekezést közjogi alapon megkezdhetni, nyilvánitjuk egyszersmind azt is, hogy a határőrvidék viszonyainak saját kivánatuk s érdekeik szerinti átidomitásába is beleegyezni készek vagyunk.

Legfontosabb alaptörvényeink, különösen 1848. évi lényeges közjogi törvények hatályon kivül helyeztettek, parlamentaris kormányunk felelős ministeriumunk most sines. Esküttszéki eljárással párosult sajtótörvényünk vissza nem állittatott. Világos törvényeink ellenére a közadó országgyülésen kivül absolut hatalommal állapittatott meg, törvényeinkben ismeretlen s a nemzet által soha el nem fogadott indirect adók hozattak be s mind a törvény ellen megállapitott direct adó, mind a jogtalanul behozott indirect adók még most is követeltetnek, sőt hogy az absolut rendszernek igért megszüntetése iránt hitünk végkép elenyészszék s a remény s bizalom keblünkben fel se éledhessenek, keserü guny gyanánt most oly rendeletet adott ki az absolut alkotmányellenes hatalom, miszerint a törvénytelen adó fegyveres erőszakkal is behajtatik. Ez azon pillanatban történik, midőn a nemzeti képviselők együtt vannak s a nemzettül az követeltetik, hogy teljesitse a pragmatica sanctio szerinti kötelezettségét, holott másrészrül az ezen kötelezettségekkel viszonyos feltételek teljesitésére nézve még csak komoly szándék sem mutatkozik. Nem csodáljuk, hogy az absolut hatalom, midőn alkotmányunkat félre tette, felfüggesztette egyszersmind ezen törvényeket is, mert parlamentáris kormány, esküttszéki eljárással párosult sajtószabadság és a nemzetnek

azon sarkalatos joga, miszerint országgyülésen kivül semmiféle közadót kivetni, behajtani nem lehet, egyenesen ellentétben vannak az absolut rendszerrel, de ha azt akarják, hogy bizzunk abban, miszerint a tényleges hatalom őszintén az alkotmányos utra akar térni, meg kell szünni azonnal a törvénytelen adó fegyveres erőveli behajtásának s ezzel kapcsolatban álló vérlázitó erőszakoskodásoknak, azok pedig, kik ezen zsarolásnál segédkezet nyujtanak, ne feledjék a sulyos feleletterhet, mely reájok az 1504 : 1. értelmében nehezedik, s legyenek készek a haza- és alkotmányellenes cselekedeteik minden következéseire.

Szentesitett törvényeket csak azon hatalom függeszthet fel, mely azokat alkotta. Alkotmányos országban csak az összes törvényhozás alkothat törvényeket, azokat tehát egyoldalu hatalommal felfüggeszteni, vagy a mit az absolut hatalom mint rendszerével össze nem férőt hatályon kivül tett, azt az akotmányosság mellett is egyoldalulag függőben tartani, ellenkezik az alkotmányosság fogalmával.

Az 1723. évi sarkalatos törvényeknek egyik világos feltétele az, hogy a király minden országgyülésileg alkotott törvényeket megtartson; törvényeink, miket az absolut rendszer felfüggesztett, rendes törvényhozás utján lőnek alkotva és szentesitve s mig azok megváltoztatásába a nemzet bele nem egyez, kötelező törvények maradnak, miket hatályon kivül tenni s függőben tartani annyi, mint a pragmatica sanctio világos feltételét megszegni.

Kötelességszerüleg kivánjuk tehát, hogy mielőbb

egy lépéssel is tovább mehetnénk, minden rendes uton alkotott s koronás fejedelem által szentesitett törvényeink, jelesen ezeknek utolsó, az idők kivánalmaihoz, a kor igényeihez alkalmazott kinyomata, az 1848-iki törvények elismertessenek, és mert megtanitott a szomoru tapasztalás, hogy az elismerés maga csak képzelt eredmény a nemzetre nézve, mert annyiszor elismert törvényei mindannyiszor ismét megszegettek a hatalom részérül, kivánjuk ezen törvényeknek saját biztositásuk tekintetébül azonnali teljes életbe léptetését; csak ha az megtörtént, lehetünk hajlandók azoknak, melyek netán megváltoztatandók lennének, módositása felül tanácskozásokba bocsájtkozni.

Kivánnunk kell hasonlag mindazon törvénytelen eljárással hozott, magukban semmis itéletek minden még fenálló következéseinek azonnali megszüntetését, melyek hazánk annyi jeleseit hazájokhozi hűségökért még ma is jószágvesztéssel, számkivetéssel és börtönnel sujtják, mert mig az absolut rendszer ezen maradványai fennállanak, lehetetlen addig az önkényuralom megszünésében hinnünk és biznunk, eme hit, eme bizalom nélkül pedig minden tanácskozás sikertelen.

Tisztán törvényes és jogi alapokon kivánjuk mi ezek szerint hazánk alkotmányos szabadságát és törvényes függetlenségét helyreállitani, nincs abban semmi uj mit követelünk, mindez elévülhetlen jogainknak tiszta kifolyása s hogy ebben czélt érjünk, hogy hazánk azzá legyen mivé e szerint lennie kell, az érdekében van Európának és a civilisatiónak.

Érdekében van először az osztrák örökös tartomá-

nyoknak, mert az alkotmányos független Magyarország lesz, saját biztossága érdekénél fogva is, legnagyobb előmozditója annak, hogy kiszabadulva ők is az önkény vas járma alul, mely szellemileg eltörpiteni igyekszik s anyagilag tönkre juttat, valóban és nem csak szinleg mint most, alkotmányosan kormányoztassanak, egy ilyen Magyarország lesz egyedül képes arra, hogy biztositva érezvén magát a tudtán, akaratán, beleegyezésén kivül rá rótt terhek megujulásai ellen, nem tekintve szorosan arra a mi jog és törvény, ezek rendelkezésein túl méltányos lehessen anyagi tekintetben a vele századokon keresztül személyes unióban élt örökös tartományok érdekei irányában.

De érdekében van a törvényesen független Magyarország létele az összes Európának és civilisatiónak is.

Ez biztosithatja Európát az iránt, hogy az osztrák kormány nem fogja eddigi népellenes, nemzetek jogaiba ütköző külpolitikáját követhetni, ez biztositja arrul, hogy lehetlenné lesz az 1851. évi drezdai congressusban a nagyhatalmak által meggátolt ama szándék, miszerint az összes birodalom a német szövetségbe belépvén, egy 70 millió lelket számitó roppant birodalom alkottassék, mely Magyarországnak Austriába olvasztása által mellékes uton, de bizonyosan elő fogna állani, s valamint magának Németországnak, mint ilyennek érdekeire vészes volna, mert hatalmas nem német elemeket olvasztva be Németországba, Németország érdekére gátlólag hatna, épen ugy vészes lenne az európai egyensulyra és a szabadságra nézve is, egy az osztrák poli-

tika túlnyomó befolyása alatt álló roppant hatalmat képezvén Európa közepén.

Csak egy ily Magyarország lehet biztositéka annak, hogy a mindinkább előtérbe lépő keleti kérdés megoldásánál Austria nem fogja a határainál levő, ma még a török birodalomhoz tartozó keresztény népek irányában az elnyomó szerepét játszhatni, hanem az eddig is alkotmányos szabadsága idejében a felvilágosodás és szabadelvüség zászlóját lobogtató magyar nemzet befolyása által a nagy eszmék terjesztőjévé lesz szomszédai közt. Magyarország alkotmányos szabadsága s törvényes függetlensége visszaadása s biztositása általi megnyugtatása, kibékitése végre az egyedüli eszköz arra, hogy Austria ama kötelességeknek, melyeknek teljesitését az európai egyensuly és a civilisatio érdekében tőle helyzeténél fogva követelik, megfelelhessen; mert ha ez nem történik, ha sikerül is Austriának fegyverhatalmával magához lánczolni Magyarországot, megmutatta a 12 évi tapasztalás, hogy az e miatti folytonos küzdelem erejét a világeseményekbeni tevőleges részvétre képtelenné teszi s előáll ismét ama gyenge Austria, mely saját alattvalóit rabokká tenni igen, de világtörténeti czélokra működni nem képes, melynek fennállása senkinek érdekében nincs és nem lehet, mely nem hogy az európai béke biztositására szolgálhatna, de ellenkezőleg a forradalom tüzhelyévé válnék.

Az önmagának visszaadott, a zsarnokság erőszakoskodásaitul megmenekült Magyarország leendő belpolitikájának jellemzésére előlegesen meg kell emlitenünk néhány legfontosabbat ama kérdések közül, melyekben,

mihelyest meg lesznek szüntetve az akadályok, melyek hazánk már emlitett részeit képviselőik ide küldésében gátolják, törvényhozásilag intézkedni akarunk.

Első ezek között a hazánkban lakó külömböző nemzetiségekkeli félreértések eloszlatása, melynek czéljából megadni szándékozunk minden nemzetiségnek a teljes jogegyenlőség alapján mindent, mi a közös haza integritásával nem ellenkezik; azt akarjuk, hogy valamint nines hazánkban kiváltságos osztály, ugy ne legyen kiváltságos nemzet, legyen mindenik egyenlő, hogy egyenlően szerethesse a hazát mindenik, a mi tehát törvényeink közül ezen egyenlőséggel ellenkeznék, azt eltörülni óhajtjuk.

Egyenlő fontosságu ezzel a hazánkban lévő minden hitfelekezet teljes politikai jogegyenlőségének biztositása, eddig ezzel ellentétben álló törvényeink hatályon kivül tétele s ezek folytán az izraeliták emancipatiójának törvényes életbe léptetése.

Ilyen az örök időkre megszüntetett urbériségekkel rokontermészetü bármily birtoklásoknak, valamint a királyi kisebb haszonvételeknek is, a mindkét fél iránti méltányosság, megváltás, illetőleg kárpótlás alapjáni megszüntetése.

Ilyen hazai iparunknak minden nyügtőli felszabaditása, szabaddá tétele.

Ilyen a szabad kereskedés nagy európai elvének hazánkra nézve életbe léptetése, a melyekben lehet azonnal, a melyekben pedig nem lehetne, a lehetőség fokozatos előkészitése.

Ilyen a közlekedési eszközöknek szaporitása és czél-

szerü rendezése, például hazánk királyhágóntúli részének, a felföldnek és Fiuménak az ország központjávali egyenes összekötése.

Ilyen az országos hitelnek egy központi s több vidéki hitelintézetek felállitása általi biztositása.

Ilyen végre a megyéknek, alkotmányunk eme védbástyáinak, melyeket a parlamentaris kormányzat alapjainak tekintünk, az 1848 : 16. első §-nak értelmében népképviselet alapjáni rendezése.

De bár a jog oly tisztán áll mellettünk, bár hazánk törvényes függetlenségének biztositása oly európai érdekü, bár ily fontos teendők várnak reánk, mégis mintegy megkötve vannak kezeink, s bármennyire érezzük is a szükséget, mely eme kérdések mielőbbi megoldását parancsolja, épen ily fontos kérdésekben országunk minden részei itteni képviseltetésének lehetővé tétele előtt törvényhozási tényekhez nem foghatunk. Ezen határozatban lehet egyedül kifejteni jogainkat, kimutatni Európának hazánk sorsábani érdekeltségét és kijelölni teendőink főbbjeit, mert nincs e tekintetben hova fordulnunk. Ügyünk szentségében, saját kitartásunkban s helyzetünk erejében bizva, el kell várnunk, hogy a tényleges hatalom álljon a nemzet mellé a törvényes térre, mert csak ekkor, csak ha elismerte a fennebb kifejtett kétoldalu szerződések és sarkalatos törvények szentségét, ha életbe léptette azokat, lehet nekünk vele ama nevezetes kérdések megoldása végett a törvényhozás terén érintkeznünk, addig pedig bár uralkodhatik felettünk a fegyver hatalmával, mint ezt 12 év óta teszi, de mi mint törvényhozók, hozzá mint

a törvényhozó test másik részéhez nem szólhatunk, törvényes jogát felettünk uralkodni addig sem szóval, sem tettel el nem ismerhetjük, mert Magyarországot csak két uton lehet birni: vagy ugy mint meghóditott tartományt, mely lánczait szétzuzni törekszik; vagy a kétoldalu szerződések teljesitése által, azok alapján, mint erőteljes és hű nemzet lakta országot, de kegyelmi adományok, octroyák által elszéditeni nem lehet.

Május 16.

Tisza Kálmán beszéde.

Midőn országgyülésünk legelső és legfontosabb teendői tárgyában szavamat emelem, midőn az előttem lévő inditványhoz szólani akarok, érzem a percz komoly voltát, érzem a felelősség terhét, melyet az országgyülésnek magára vennie kell, érzem a helyzet nehézségeit, mert bármi éles elmével és lelkiismeretesen kutassa is valaki a jövendő titkait, azt, hogy mily esetben mi lesz megállapodásunk következménye, csak valószinüleg is senki ki nem számithatja.

Nem szükséges ennek indokolásául a t. házat sem az osztrák bel-, sem az általános külpolitika ingadozásaira s az utóbbinak az elsőre gyakorolt nagy befolyására figyelmeztetnem, az utolsó 6 hónap eseményei ezeket mindenki előtt nyilvánvalókká tették.

Ha a bécsi kormány következetes politikát folytatna, lehetne tettünk valószinü következményérül véleményt alkotnunk, de midőn kivévén a hűséget, melylyel alkotmányos szabadságunk és törvényes függetlenségünk megtámadtatik, következetességet semmiben sem talá-

lunk, sőt e tekintetben is, — bár kitetszik a valódi szándék, — az eljárásban a legnagyobb eltéréseket tapasztalunk, minden hozzávetés lehetetlen, s az legfeljebb egyesek képzelődő tehetségének szüleménye.

Ilyen körülmények közt csak egy lehet szerintem eljárásunk kiindulási pontja, csak egy lehet a főelv, melyet megtagadnunk nem szabad, egy általános kötelességünk: tántorithatlanul ragaszkodni törvényeinkhez, azoknak elismertetését, életbe léptetését követelni mindenek előtt, s szenvedni inkább az önkény vas járma alatt, mint törvényeinket megtagadva, saját kezünkkel tönkre tenni hazánk alkotmányos szabadságát és törvényes függetlenségét, s lerombolni az egyedül biztos: a törvényes alapot, melyre, ha mi arrul leszorittatunk is, a jövő majd épithet még.

A törvényeinkhez, alkotmányunkhoz s ezek minden következményeihezi hű ragaszkodás kötelessége tehát azon első szempont, melybül én teendőinket tekintem.

Első és legfőbb kötelességünknek tartom tehát kifejteni az egész világ előtt, tisztán kimutatni Austriával szemben törvényes állásunkat, pontosan kijelölni a viszonyt, melyben hazánknak az osztrák örökös tartományokhoz állani kell.

De van még más szempont is. Eltüntek már azon idők, midőn minden állam egy elszigetelt egészet képezett s egyiknek jó vagy balsorsa, népeinek elégedett vagy elégedetlen volta, szóval mindaz ami kebelében történt, a többiekre nézve majdnem közömbös volt.

A felvilágosodás terjedése, a napi sajtó, az irodalom s a közlekedés könnyebbé tétele s ezek folytán a gyors eszmecsere egy-, s a kereskedelmi kötelékek másfelül, az érdekek solidaritását egyes államok közt oly fokra emelék már, miszerint egyik állam sorsa a többit is közelebbrül érdekli, miszerint egyik is a másiktul elszigetelten semmit sem tehet és annak, amely létezni és erősbödni akar, meg kell a többit győzni afelül, hogy az érdekükben van.

Midőn tehát hazánknak független önkormányzatához jogát kimutatjuk, meg kell győznünk a világot egyszersmind arrul is, hogy ezen jog érvényre emelése érdekében van. Értve természetesen nem egyes absolut kormányok, hanem a nemzetek, az államok érdekeit.

De még ezzel nincs befejezve teendőnk, mert van egy harmadik szempont is, melyrül megfeledkeznünk nem szabad, mely azt igényli, hogy midőn hazánk alkotmányos szabadsága és törvényes függetlensége érdekében felszóllalunk, nyugtassuk meg egyszersmind hazánk minden rangu, ajku és hitfelekezetü lakosait az iránt, hogy az ő érdekeikrül sem feledkezünk meg, azok irányában is a demokráczia igényei s a teljes jogegyenlőség kivánalmai szerint akarunk intézkedni.

E három szempontbul tekintem én teendőinket, e három szempontbul akarok az előttünk fekvő inditványhoz szóllani.

Az elsőre vonatkozólag hazánk törvényes függetlenségét, az osztrák tartományokhoz való jogviszonyát, a magyar közjog szempontjábul, a kétoldalu kötések alapján, az előttünk lévő inditványban oly szépen, oly

tisztán, oly alaposan kifejezve találom, hogy mindazt, mi abban erre vonatkozólag elmondatik, csak osztanom, csak pártolnom lehet és egész terjedelmében elfogadom.

De szemeim előtt tartva azt, hogy őseink is hasonló alkalommal, mi fájdalom elég volt, mindig elösmertették az alkotmányt, sőt jobbnál-jobb uj törvényeket is alkottak annak biztositására, az eredmény mégis az lett, hogy a kormány, amint biztosságban érezte magát, együtt szegte meg a régi és uj törvényeket: én törvényeinknek nemcsak elismerését, hanem azoknak, jelesen az 1848. sarkalatos törvényeknek, önmagunk biztositásául azonnali életbe léptetését is követelem.

Hasonló alapossággal látom az inditványban kifejtve hazánk integritásának kérdését és kifejezve azt, hogy mig az ennek teljesedését gátló akadályok elháritva nem lesznek, a fennforgó nagyfontosságu kérdések megoldásába nem ereszkedünk.

Erre vonatkozólag is kevés az, mit hozzátétetni kivánok.

Ilyen az unióra vonatkozólag annak kifejtése, hogy az unio nem mint hirdetni szokták, 1848-ban rögtönözve életbe léptetett tény, hanem az ország mindkét része régi óhajtásának teljesülése.

Horvátországra vonatkozólag pedig, az oly tökéletes szerkezetben annak megemlitését, hogy a katonai határőrvidékek viszonyainak érdekeik és kivánataikhoz mért megváltoztatásában is segitségükre lenni akarunk.

Teljes mértékben osztom az inditványnak a mene-

kültek vagy a haza iránti hűségért törvénytelen eljárással hozott, magukban semmis itéletek folytán s bármely más módon sujtott honfitársainkrai követelését.

Lehetetlen az önkény e részbeni hagyományainak megsemmisitése nélkül a bizalom megujitására csak gondolnunk is, s ha megsemmisittetik is mindaz, mi még megsemmisithető, marad elég, mit helyrehozni többé nem lehet. Vértanuk drága életét, a számüzöttek vagy bezártak elrablott életörömét többé senki vissza nem adhatja.

Hasonlóul osztom mindazt, mi a mindennemü adók törvénytelenségérül s különösen a törvénytelen adónak erőszakos módoni behajtásárul az inditványban foglaltatik, de óhajtom ezeken felül figyelmeztetni mindazokat, kik az eljárásnál segédkezet nyujtanak, az ily esetekre vonatkozólag törvényeinkben kifejezett felelősségre.

A trónruli lemondásokat illetőleg is alig van mit mondanom. Tökéletesen áll azoknak forma- és lényegbeni érvénytelensége, de részemrül e tárgyban bővebben nyilatkozni, tanácsokat adni s ezek folytán kötelezettséget vállalni nem tartom helyesnek addig, mig országunk minden népei itt képviseltetve nem lesznek.

Átmegyek most arra, mi második szempontom szerint az inditványbul teljesen kihagyatott.

Érdekében van-e Európának és a civilisatiónak az alkotmányosan szabad s törvényesen független Magyarország létele? az itt a kérdés és én határozottan igennel felelek.

Hazánk elhunyt nagy fiának — kit neveznem nem szükséges — beszéde kezeink közt van, az oly bőven

és alaposan kimeriti a tárgyat, hogy nékem elég lesz azt röviden emlitenem.

A törvényesen független Magyarország fennállása először érdekében van az osztrák örökös tartományoknak; mert egyfelül az lesz az ő, valóban és nem csak mint most szószerinti, alkotmányos életüknek — már jogaik biztossága érdekénél fogva is — legnagyobb előmozditója, és másfelől nyugodt lehetvén az iránt, hogy többé tudta, akarata, beleegyezése nélkül nem lehetend rá uj meg uj terheket róni, nem lesz kénytelen szorosan ragaszkodni a joghoz, hanem anyagi tekintetben is méltányosabb lehetend a vele személyes unio kapcsában élő országok és tartományok érdekei irányában, mint külömben lehetne.

De érdekében van az a német szövetségnek is, mert ha létesittetnék némely osztrák államférfiak lidércze, az egységes osztrák birodalom, annak a szövetséghez nem tartozó részei is részt vennének a birodalmi tanácsban s igy Austria azoknak sulyával is nehezednék a német szövetség ügyeire, holott az iránti kötelezettségei csak az ahhoz tartozó részek után lennének. Sőt feltéve, hogy a jelenleg tervezett képviseltetési arány egy méltányosabb által váltatnék fel, megeshetnék az is, hogy a szövetséghez nem tartozó részek túlsulyra vergődnének a birodalmi tanácsban, s ők határoznának Austriának a német szövetségbeni politikája felett, holott attul semmi függésben s az iránt semmi kötelezettséggel nem lennének.

Érdekében van ez Európának és a civilisatiónak is.

Magyarország volt hajdan védbástyája mindkettőnek a török uralom ellen, Magyarország terjesztette ujabb időkben rajta kivül is annyi milliók hasznára a szabadelvü eszméket szomszédai közt, s egy szabad s törvényesen független Magyarország lehet egyedüli biztositéka egy szabadelvü osztrák külpolitikának, s ha majd, minek nem sokára be kell következni, a keleti kérdés is szőnyegre kerül, ez biztosithatja a török birodalomhoz tartozó határos nemzeteket az iránt, hogy Austria nem fogja irányukban az elnyomó szerepét játszhatni. Magyarország ily módoni kielégitése az egyedüli mód arra, hogy Austria azon kötelességeknek, melyeket fekvésénél fogva a civilisatio s az európai egyensuly érdekében teljesiteni kell, megfelelhessen, mert ha az nem történik, ha sikerülhet is Magyarországot fegyveres erővel magához lánczolnia, csak a most elmult 12 év története is bizonyitja, hogy az e miatti folytonos erőlködés annyira kimerité erejét, hogy a világ eseményeiben tevőleges részt venni képtelen lesz.

Ezen itt előadottakat is kivánom én első felszóllalásunkban kifejteni.

A harmadik szempontbul indulva ki: vannak több kérdések, melyeket meg kell emlitenünk mind azért, hogy bebizonyitsuk, miszerint mi egy valóban szabadelvü politikát óhajtunk követni, mind pedig azért, hogy hazánk minden lakosait legnevezetesebb érdekeik irányában megnyugtathassuk.

Kettő ezek közül, s talán a legfontosabb, az inditványban, bár röviden, de igen helyesen emlitve van. Ugyanis a hazánkbeli nemzetiségeknek és vallásfele-

kezeteknek a teljes jogegyenlőség alapján megnyugtatása, s ezzel ellenkező törvényeink megváltoztatása. Mindkét tekintetben pártolom én az inditványt, mert valóban alig lehet valami kivánatosabb, mint hogy hazánk minden lakója, mind nemzetisége, mind vallása tekintetében tökéletesen egyenjogu legyen, s ezek miatt semminemü politikai jogok gyakorlatábul ki ne zárassék.

De ezenkivül kivánom megemliteni, hogy mi hazai iparunkat minden nyügtől felmentve, szabaddá tenni szándékozunk, óhajtom megemliteni, hogy a szabad kereskedés nagy és európai érdekü elvének hivei vagyunk, azt kivánjuk hazánkban életbe léptetni, amelyekben lehet azonnal, amelyekben azt rögtön tenni nem lehetne, mennél előbb; szükségesnek tartom továbbbá, hogy első teendőink közt emlitsük meg ezenkivül az örök időre eltörlött urbériséggel rokontermészetü bárminemü birtoklásoknak s a kisebb királyi haszonvételeknek mindkét fél iránti méltányosság, megváltás, illetőleg kárpótlás utjáni megszüntetését. Emlitsük meg egy országos hitel-intézet felállitását; emlitsük meg a vizen és szárazon való közlekedés czélszerü rendezését. (Helyes.) Hazánk minden részeinek, például a királyhágóntúli résznek, a felföldnek s Fiuménak hazánk központjávali összeköttetését. Emlitsük meg végre alkotmányunk védbástyáinak, a megyéknek, melyeket a parlamentáris kormányzat legbiztosabb alapjai gyanánt tekintünk, az 1848 : XVI. értelmében népképviselet alapján rendezését.

Ha igy felfejtettük törvényes állásunkat, Európá-

nak és a civilisatiónak az általi érdekeltségét, ha kijelöltük jobbjait azon teendőknek, melyek egyfelül jövő politikánk szabadelvüségének bebizonyitására, másfelül honfitársaink megnyugtatására szolgálhatnak: nyugodtan várhatjuk el mit a sors reánk mért, — netaláni ideiglenes szenvedések közepette is vigasztalni fog azon tudat, hogy ügyünk szentségénél és nemzetünk erejénél fogva hazánk jobb sorsa közel van.

Pártolom tehát az előttünk levő inditványt mindazon pontokra nézve, melyek benne foglaltatnak; egyes észrevételeim indokolását, valamint az általam ajánlott észrevételek kifejtését, ha ugyan azokat elfogadni méltóztatnak, a részletes tárgyalásra tartom fenn, most áttérek: kinek és minő alakban mondjuk el azt, mit mondani akarunk.

E két kérdésre én egyszerre felelek. Nem lehetek e tekintetben a mélyen tisztelt inditványozóval egy véleményen, mert alkotmányos szempontbul nem látom, hogy kihez lehetne felirni, nem látom tehát a felirás lehetőségét, s épen azért mindazt, mit elmondanunk szükséges, határozatban kimondatni óhajtom.

Nem akarok én a conjecturalis politika terére lépni, ezen a legnagyobb tehetség is csak eltévelyedhetnék, törvényes szempontbul akarom a dolgot tekinteni.

Az országgyülés mikénti összejövetelét illetőleg azt hiszem senki sem tagadhatja meg a nemzetnek azon jogot, hogy mihelyt neki a mód erre megadatott, országgyülési képviselőket választhasson, országgyülésbe összejöhessen (helyeslés), mert azt hiszem, hogy a

fejedelmeknek adott összehíhatási jog nem foglalja magában az országgyülés-tarthatás jogának megadhatását vagy felfüggeszthetését, hanem csak ezen jog gyakoroltatása idejének kitüzését, sőt e tekintetben is általánosságban a törvények intézkednek. A jelen tényleges hatalom részérül szétküldött regalisokat nem tekinthetem az összejöhetési jog, hanem csak az összejöhetési lehetőség megadásának, és pedig nemcsak azért, mert a hatóságok valamint szervezkedésökkor kimondák, hogy ezt nem az október 20-iki diploma, hanem, mert azt lehetővé tette, a törvényes alapon kivánják eszközölni: épen ugy nyilváníták, midőn a képviselőválasztásra szükséges előintézkedéseket megtették, hogy ezeket nem a regalis, hanem az 1848-iki törvények alapján teszik, sőt némelyek a regalisok szétküldését be sem várták, hanem főleg azért, mert mind 1790-ben, mind az 1848 : 10. alkotásakor csupán törvényes fejedelem jogának tartották és tarthatták az országgyülés összehivását (helyes), de e joggal egy még nem törvényes hatalmat bizonyosan felruházni nem akartak; hogy a mai tettleges hatalom pedig mily messze áll még attól, hogy törvényes legyen, ezt maga az inditvány legjobban bebizonyitja. Annak tehát hatalma igen is, de joga az összehivásra nem lehet. (Helyeslés.)

Igaz, hogy a tettleges hatalom egyedül képes az abnormis helyzetet törvényessé változtatni, de ezt csak az által teheti, ha törvényessé lesz, mert a nemzet eleitül fogva a törvényes téren akar állani. A béke és orvoslás tekintetében pedig annyi és oly határozottan előzékeny lépéseket tett, hogy e tekintetben a nemze-

tet mulasztással vádolni, túlzást, vagy mit hasonlag tesznek némely elleneink, forradalmi vágyakat szemére vetni nem lehet.

Lássuk e tekintetben a helyzetet.

1849. márczius 5-én, most is uralkodó austriai császár ő felsége széttépte a kétoldalu szerződést, széttépte a pragmatica sanctiót, mert megsemmisitette az az által biztositott magyar alkotmányt, feldarabolta az országot, fegyverrel igyekezett azt meghóditani. (Ugy van.)

Ennek folytán ugyanazon év april 14-én a nemzet is megsemmisité a kétoldalu szerződést, melynek érvényére az, ki azt maga részérül széttépte volt, ugy sem hivatkozhatott őt kötelező részére. A fegyver hatalmának kellett dönteni, s mert a harcz koczkája idegen hatalom beavatkozása folytán az osztrák hatalom részére dőlt el, következett a 11 évi kormányzat, nem a kötések, nem a törvények, hanem egyedül a hóditási jog, a fegyveres erő alapján.

Mindnyájan tudjuk, mi lőn e kormányzat eredménye: elszegényedése a népeknek, elszegényedése az államnak, bonyodalmak bent az országban, a tekintély lesülyedése a külpolitikában, s végre egy alig néhány hónapig tartó háboru után egy szép tartomány elvesztése, a roppant, a minden áloozatokkal fenntartott hadsereg vitézsége daczára.

Át kelle utóljára látni, hogy az eddigi uton tovább haladni nem lehet és sok vajudás után megszülemlett az október 20-iki diploma. A nemzet látta bár és meg is mondta, hogy ez épen nem ősi alkotmányának vissza-

állitása, hanem ellenkezőleg annak épen több sarkalatos részeibeni uj megsértése; mégis engedett a fejedelem bizalomra hivó szavának, békülékeny szellemétül indittatva, hozzá fogott a szervezkedéshez, s nem feledve bár, de fátyollal boritva a multakat, visszaállott a széttépett kétoldalu szerződések, a pragmatica sanctio vagyis az 1723 : I., II., III. t.-czikkek és ezek folytán alkotott sarkalatos törvények által kijelölt térre, s ahelyett, hogy a multakért szemrehányásokat tett volna, hogy igényeit túlfeszitette volna, nem kivánt semmi egyebet, mint hogy a tényleges hatalom is ismerje el az elsőben is általa széttépett szerződések és törvények szentségét, álljon a nemzet mellé a törvényes alapra, legyen törvényes.

És mi lett mégis ennek következése? Az, hogy a törvényes téren álló nemzet január 16-án e térrül anyagi erővel is leszoritással fenyegettetett, február 26-án országunknak az egységes Austriábani beolvasztása kimondatott, törvényei folytonosan sértetnek, honfitársaink elfogdostatnak s az ország határain kivül bebörtönöztetnek, legközelebb pedig a törvénytelen adó erőszakosan behajtatik.

Csoda-e tehát ily körülmények közt, ha a nemzet azt kivánja a tényleges hatalomtul, hogy mielőtt őt törvényesnek elismerhetné és vele mint nemzet a törvényhozás terén érintkezhetnék, álljon törvényes alapra, teljesitse az örökösödését biztositó törvények által eléje szabott feltételeket. Valjon nem akkor sértenők-e meg igazán a pragmatica sanctiót, ha annak egyik, a minket kötelező részét érvényben levőnek elismernők, a

másik, a bennünket biztositó résznek elismertetése nélkül (helyeslés); nem tagadja azt senki, hogy a prágmatica sanctio értelmében az örökösödésnek megállapitott elsőszülöttségi rendje szerint ugyanazon egy személyt illeti az uralkodás mind Magyarországban, mind az örökös tartományokban, sőt azt is elösmerem, hogyha a lemondások törvényes alakban, törvényesen hozzánk megküldetnek, ezen személy épen jelenlegi osztrák császár, Ferencz József ő felsége; de tudni kell mindenkinek ama feltételeket is, melyek mellett egyedül illethet az uralkodás Magyarországon, s ha e feltételek mellőzésével ismernők el az uralkodói jogot, a magyar koronát tettleg alárendelnénk az osztrák császárinak, s azon következtetésre adnánk alkalmat, hogy ki ez utóbbit birja, annak az elsőt is birnia kell, akár teljesitette a törvényes feltételeket, akár nem. Magunk rontanánk le a pragmatica sanctiónak az inditványban oly remekül kifejtett értelmét, két oldalra kötelező erejét, s valjon ha az európai diplomatia, nem lévén felvilágositva törvényeink szerint, irányunkban tévedett, az-e kötelességünk, hogy e tévedésben meghagyjuk, vagy az, hogy felvilágositsuk nem csak meddő óvások, hanem tetteinkkel is. (Helyeslés, éljenzés.)

Óvásokban elég gazdagok törvényhozásunk és hatóságaink jegyzőkönyvei, de valjon aratott-e ezek által sikert csak egyszer is nemzetünk?

Nem a lemondások törvénytelen voltára fektetem én a fősulyt, midőn azt mondom, hogy austriai császár ő felségéhez felirnunk nem lehet, mert magam is azt hiszem, V. Ferdinand ő felsége minden koronái-

rul visszavonhatlanul le akart mondani, s bár előlegesen kivánom a lemondásokat törvényesekkel felcserélni, ezt könnyen eszközölhetőnek tartom. E téren tehát vitatkozni nem akarok, mert nékem sincs szándékomban helyzetünket ujabb bonyodalmakkal neheziteni.

Azonban a felirás lehetőségérül a magyar közjogbul felhozott példák engem az ellenkezőrül győznek meg.

II. Mátyás idejében Magyarország még választó királyság volt, habár választási joga a Habsburg-ház tagjaira volt szoritva; választó királyságban pedig az országgyülést az interregnum alatt oly teljhatalom illeti, a minőt hogy jelen országgyülésünk gyakoroljon, nem hiszem hogy valaki kivánatosnak vagy lehetőnek tartaná. Ezen eset tehát a jelenlegire nem nyujthat következtetéseket. III. Károly midőn a trónra lépett, nem helyezte magát kivül a törvényes téren, nem tagadta meg alkotmányunk érvényét. II. Leopold pedig, habár trónraléptét törvénytelen kormányzat előzte meg, valamint az nem az ő nevében s nem általa gyakoroltatott, sőt a törvénytelen rendeletek egy-kettő kivételével már elődje által visszavonattak, ugy, midőn maga trónra lépett, elsőben is a törvényes kellékeknek igyekezett eleget tenni, visszaállitá a törvények uralmát s összehivá az országgyülést. I. Ferencz trónra lépte pedig a már akkor érvényben levő 1790—91. III. törvény rendelkezése szerint történt, mely meghatározta, hogy a trónra lépő fejedelem magát 6 hónap alatt megkoronáztatni tartozik, s ugy hatalmazza fel

őt a fejedelmi jogok egy részének, de csak törvényeink értelmében s alkotmányunk szerint megkoronáztatása előtt is gyakorolhatására.

Látom mind törvényes lehetőségét, mind szükségét annak, hogy a még nem koronás fejedelemhez felirat intéztessék, épen a koronázási hitlevél elkészithetésének érdekében is, de a fennebbi példákra utalva, azt kell elvárnom, hogy a tényleges hatalom álljon a törvényes térre, mint az idézett fejedelmek állottak, s ha ezt amiben lehet, mert a 6 hónapi törvényes időt már meg nem tarthatja, — megteszi, nem akadékoskodva a lemondások helyrehozható törvénytelenségében, nem akarva kihuzni a 12 évi és még ma is folytatott törvénytelen uralkodásbuli kihuzható következéseket, magam is felirásra fogok szavazni, de addig mig ez meg nem történik — nem.

A szabad angol nép példája csak az esetben, ha az uralkodó a törvényes térre állott, lesz reánk alkalmazható, mert mig ez meg nem történt, bármennyire hivatkozunk is törvényeinkre, feliratunk nem lesz egyéb, mint a tényleges hatalom által el nem ösmert kérelem.

Arra, hogy kit akarok a határozat által kötelezni, azt felelem, senkit sem. Határozatot akarok azért, mert a fentebbiek szerint meggyőződésem, hogy felirnunk nem lehet, a manifestumra nézve pedig osztom inditványozó véleményét. Határozatban lehet tehát egyedül elmondani azt, mit elmondani szükséges. Valóban csudálkozom azon, hogy a törvényekhezi ily szoros ragaszkodást hogy lehet a törvényes alapokoni békés kiegyenlités gátjául tekinteni, s még annyival inkább valamely forra-

dalmi irányu lépésnek tartani, midőn forradalmat mindég és egyedül a törvények áthágása által lehet előidézni. És valóban átkos forradalmat akkor, ha ez átlépés hátrafelé történik. (Általános helyeslés.)

Az országgyülés működésének megkezdését nézetem szerint nem azáltal nehezitjük, ha határozatot hozunk felirás helyett, mert magának az osztrák kormánynak félhivatalos nyilatkozatai megmondják, hogy e tekintetben minden attul függ, ragaszkodunk-e a 48-iki törvényekhez, erre nézve pedig mindnyájan egyetértünk. A törvényes hatalom tudja mik törvényes igényeink, s alig képzelem, hogy hinni lehessen, miszerint, ha azoknak eleget tenni óhajt, a határozat ebben gátolhatná, ha pedig tenni nem akar, a felirás erre birhatná.

Senki jobban nem óhajthatja, mint én, a Horvátországgali s külömböző nemzetiségekkeli félreértések kiegyenlitését, senki jobban nem óhajthatja, mint én, hogy mindaz, mit érdekükben tenni akarunk, mielőbb valósággá legyen, de ha az izgatás köztök czéloztatik, ennek utját felirat által elvágni nem fogjuk, az ellenében nincs más fegyverünk, mint irányukbani testvéries szándékunknak minden alkalommal szavakban és tettekbeni kimutatása, nem lehet másban reménylenünk mint abban, miszerint tudják ők, hogy ha néha igéreteinkben fösvények is valánk, azoknak megtartásában igazak voltunk, mig a 12 év előtt ontott vér eredménye, más irányban szemeiket felnyithatta.

Távol vagyok én attul, hogy a törést előidézni óhajtanám, de nyugodt afelül, hogyha az mégis bekövetkeznék, az törvényeinkhezi ragaszkodásbul fog bekövetkezni,

s nem hiszem, hogy csak megkisérteni is lehessen elhite tését, hogy a törésnek azért kellett bekövetkezni, mer határozatban fejeztük ki kivánatainkat.

Bátornak, de nem vakmerőnek, óvatosnak, de nen gyávának kell lenni politikánknak, ezt mondtam én nen régiben, s a legnagyobb örömmel tapasztalom, hogy a tisztelt inditványozó velem e tekintetben egyetért, helyesen adta ő elő a vakmerő politika veszélyét, helyesen választja el egymástul a személyes és politikai gyávaságot, igen szépen, s szebben nem lehet, jellemzi a honfiköteleséget: koczkára tenni mindent a hazáért, de a hazát nem koczkáztatni soha.

Érzem azt s teljesitem is ama nehéz kötelességet: visszafojtani az elkeseredett lélek feljajdulásait, mérsékelni az oly méltó harag fellobbanásait, s tenni nem azt mire ezek ösztönöznének, következtetni a tényleges hatalom eljárásábul nem azt, mi annak logikai következése volna, hanem a törvényt véve fel egyedüli fegyverül, a visszafojtott szenvedély nehéz lélegzetével ugyan, de a haza érdekei által parancsolt mérséklettel és nyugalommal mérlegezni az eshetőségeket, de épen azért, valamint nem akarom az általam ajánlott politikát mint az egyedül bátrat feltüntetni, abba sem egyezhetem bele, hogy valaki az óvatosságot saját politikája kizárólagos jellemének tekintse, — tudom, hogy izgalmas időben könnyü csalatkozni a közvéleményben, épen azért, bár az az általi elismertetést a tiszta honfiszándék s a hazafi-tett egyedül kivánatos jutalmának tekintem, — lelkiismeretemet, mert ez is nékem legjobb barátom, óhajtom követni mindenkor, és épen azért, mert lelkiismeretem csak ugy

lehet nyugodt, ha a törvényes tért a csorbának árnyékátul is megőrizni igyekeztem, s mert ezt csak ugy hiszem elérhetőnek, ha határozatba foglaljuk azt, mit elmondani akarunk, — én egész nyugalommal a határozatra szavazok, s jőjjek bár ellentétbe a ház, vagy mit ugyan alig hinnék, az összes haza közvéleményével, a teljesitett kötelesség érzetében fel fogom lelni nyugalmamat, fel még azon esetben is, ha mások is, mint ezt inditványozó sejteni engedi, hibásan, tévesen e politikát a szenvedély s a gyülölet politikájának, a békés kiegyenlités gátjának tekintenék, holott ez a szoros törvényesség politikája, s szenvednem kellene nem ugyan ezen politika, de félremagyaráztatásának következményeit. (Helyeslés, éljenzések.)

Révész Imre beszéde.

Mellőzöm a szenvedések emlegetését, mellőzöm a bukó absolut kormány viszonyait, nem számlálom elő felekezetem szenvedéseit, de szólok magához a tárgyhoz és némely hibás nézeteket fogok czáfolni.

A tisztelt inditványozó három kérdést állitott fel : mit, kihez és minő alakban szóljunk. Uraim, ezen három szempont a tárgyat nem meriti ki. Valamely nyilatkozatnak jogi értékét nem a tartalom, kihezi intézés és alak határozza meg, de az is : kiktül ered. Ezen szempontot azomban az inditványozó fel nem állitja, mert ő az országgyülést megalakultnak nyilvánitja. Későbben azonban mégis az országgyülés kiegészitésérül szól és az országgyülés integritását követeli. És itt én ellenkezést látok, mert nem találom megérthetőnek, hogy lehessen megala-

kultnak mondani azt, a mi még nem egész, nem integer, ha megalakult is, nem azzá, a mivé alakult volna ha egész, ha integer, mi lényeges külömbség. Mi is tehát megalakultunk magyarországi népképviselők töredék testületévé, de nem magyar országgyüléssé, a mi lényeges külömbség. Törvényeink kellőleg meghatározzák azt, hogy minemü gyülekezet neveztetik országgyülésnek és ha ezen gyülekezetünket ezen törvények mértékével mérem, azt törvényes országgyülésnek semmikép sem nevezhetem, nem eredetére, mert oly hatalom által hivatott össze, melynek errei jogosultságát kétségbe kell hoznunk; oly módon és oly helyre hivatott össze, hogy azt törvényesnek tekinteni nem lehet. Igaz, hogy a hatóságok a törvénytelenség fullánkját azon nyilatkozat által kivánták elvenni, hogy ők nem a kiadott rendeletek, de a törvények értelmében választanak képviselőket, nem tagadhatjuk azonban, hogy ezen nyilatkozatok a meghivási tényt törvényessé nem tehették s itt létünk egyik főtényezője a törvénytelen meghivás, a tényező mivolta pedig kihat a tény, az eredmény mivoltára. Ha azonban eltekintünk is eredetünktül, gyülekezetünket lehetetlen törvényes országgyülésnek nevezni, miután több oly kerületek nem hivattak fel képviselőválasztásra, melyeket törvényeink 48-ban, sőt már azelőtt, az országgyülés mulhatlan kiegészitő részének nyilvánitottak.

Gyakorta hallottam azon nézetet, hogy miután 226 igazolt képviselő van, a képviselőház a rendszabályok értelmében meg van alakulva. Ezen nézetben azonban fallatia van, mert a ház szabályainak érvényes alkalmazása csak ott és akkor kezdődhetik, a hol és a mikor az országgyülés megalakulását szabályozó országos törvényeknek

már elég tétetett, miután azomban mindenki meg nem hivatott, a megalakulhatásnak törvényes lehetősége is hiányzik, a házszabályokra támaszkodva azt mondani, hogy a ház megalakult, annyi lenne, mint a törvényeknek a ház szabályai alá rendelése s az ország territoriális és politikai integritásának ignorálása. Mondatott, hogy a meg nem hivott részek ugy tekintendők, mint hajdan az ellenség által elfoglalt megyék, melyek meg nem jelenhetése daczára a megjelentek jogaikat gyakorolták. Nem lett volna rossz megemliteni még azt is Corpus Jurisunkban, mily törvények hozattak az ily országgyüléseken. Egyébiránt nagy külömbség van abban, midőn a megjelenhetést phisicai okok gátolják, és abban, midőn a meghivás elmulasztása a törvények szándékos ignorálásábul származik. Kraszna, Közép-Szolnok, Zaránd, Kővár vidéke nélkül több országgyülések tartattak ugyan, de ezen megyék visszacsatolását noha már 1836. előtt is több törvény elrendelte, a visszacsatolás csak az 1848 : VI. törvény következtében lőn bevégezve és végrehajtva. Egyébiránt bármit mutathatnának is a mult idők példái, azok a világos törvény iránti kötelezettség és hűség alól senkit fel nem oldanak. (Helyeslés.)

Az előadottakbul kétségkivül kitünvén az, hogy a mi gyülésünk épen nem bir azon kellékekkel, melyekkel positiv törvényeink értelmében egy országgyülésnek birnia kell: ebbül önként következik, hogy mi magunkat semminemü oly tényekre felhatalmazva lenni nem érezhetjük, a melyek törvényeink és törvényes gyakorlatunk értelmében az országgyülések teendői. Azt hiszem azonban, hogy nyilatkoznunk, mint népképviselők testületének, lehet,

szabad, sőt kell. Lehet és szabad, mert a nyilatkozás szabadságát sem a természet, sem hazánk törvényei testületi formákhoz nem kötik, kell is szólnunk, mert azt követeli állásunk fenséges és nagy felelősséggel járó volta s küldőink és nyomorban lévő szegény hazánkra való tekintet.

Most tehát az a második kérdés : mit szóljunk. E tekintetben a tisztelt inditványozóval egyetértek s mindazon közjogi nézeteket, elveket, tételeket, melyeket remek munkálatában lefektetett, lényegökre nézve én is elfogadom, czélszerünek látván azonban, hogy a Tisza Kálmán által inditványozott pótlékok is szintén elfogadtassanak. Midőn azomban a nyilatkozat tartalmára egyetértek, van egy körülmény, melyre ellenvetésemet el nem titkolhatom. És ez abban áll, hogy az inditványozó mindenütt ott, hol az ország alapjogait, az uralkodóház-, az osztrák tartományokhozi viszonyait fejtegeti s illetőleg védelmezi, folyvást és igen sokszor a sanctio pragmaticára hivatkozik, még pedig olyan valamire, mely nem egyszerü törvény, nem egyszerü diploma, nem octroyirozott adomány vagy igéret, hanem kölcsönös egyezkedés folytán kötött alapszerződés, egy szóval: ő a sanctio pragmaticát tartja országunk alapjoga legfőbb, sőt majdnem egyedüli s a többi törvényeknél magasabb értékü biztositékának. Ezen nézetben, uraim, szabatossághiány van (zaj), a mit ugyan mindenütt, de főkép ily nagy fontosságu közjogi tárgyak mezején kerülnünk kell; vagy talán tévedés.

Tehát szabatossághiány vagy tévedés van, mint emlitém, abban, hogy országunk legfőbb vagy bármi csekély biztositékául a pragmatica sanctio tartatik ; igenis, mert errül mint ilyenrül a magyar közjog terén szó sem

lehet. Midőn ezen állitmányt kinyilatkoztatom, érzem, hogy nemcsak magával az inditványozóval, de az ujabb hazai közvéleménynyel is szembe állok, de tudom azt is, hogy a tiszta igazság és egy századnak documentált törvényes gyakorlata mellettem van. Ugyanazért nyugodtan és bátran állithatónak vélem, hogy a pragmatica sanctiórul a magyar közjogi viszonyok mezején szó sem lehet, minthogy azon a néven teljességgel nem lehet egyebet érteni, mint azon családi szerződést, azon örökösödési szabályzatot, melyet VI. Károly római német császár, némely korábbi szintén családi szerződések alapján 1713. ápril 19-én adott tudtára titokban a maga ministereinek és udvari tanácsosainak.

Hogy a pragmatica sanctio alatt valóban és egyedül az emlitett családi szerződést lehet és kell érteni, bizonyitják az erre vonatkozó oklevelek.

Maga az 1713. ápril 19-én megtörtént tudtuladás hivatalos jegyzőkönyve.

Mária Jozefa osztrák főherczegnőnek 1719. augusztns 19-én Bécsben kelt örökösödésrüli lemondása.

Fridrich Ágostonnak, Mária Jozefa férjének s későbbi lengyel királynak, 1719. október 1. Drezdában kelt biztositó okmánya.

Mária Amália főherczegnőnek, Jozefa testvérének, 1722. október 3-án Bécsben és az ő férjének Károly Albertnek azon év deczember 10-én Münchenben kelt hasonló tartalmu okmányok.

VI. Károly császárnak 1723. ápril 7-én és 1724. deczember 6-án kelt okmánya, melyben a pragmatica sanctio birodalom- sőt Európa-szerte ünnepélyesen kihirdettetik.

Az angol királynak s a szövetséges belgiumi rendeknek VI. Károlylyal 1731. márczius 13-án Bécsben kötött szerződésök, melynek második pontjában a pragmatica sanctio garantiroztatik, s mely garantirozásnak szövegét a későbbeni garantirozó hatalmak is átvették.

A német birodalmi gyülésnek 1732. január 11-én Regensburgban kelt megerősitő és biztositó okmánya, végre, hogy egyebeket már ne emlitsek:

Maga a mult évi október 20-án kelt császári diploma. Mindezen okmányok, mondom, a pragmatica sanctio neve alatt határozottan, világosan, folyvást és következetesen az 1713. ápril 19-én tudtul adott családi szerződést és örökösödési szabályokat értik.

Nincsen benne semmi kétség, uraim, hogyha bármely franczia vagy angol, vagy akármiféle más diplomata, elővévén a tisztelt inditványozó beszédét és felirati javaslatát, az abban foglalt tételekrül magokbul a forrásokbul közvetlen és önálló meggyőződést akar szerezni, pragmatica sanctio nevezete alatt a döntő eredeti forrásokban sehol sem fog egyebet találni, mint az 1713. április 19-iki családi szerződést. Igenis családi szerződést, mert magában az alapokmányban pecsét, aláirás egyedül a családtagoké és ezen alapokmányban, valamint a többiekben is, népekrül és országokrul, mint dinastiájokkal szerződő felekrül, ezen szerződés alapfeltételeirül, alkotmányos jogokrul semmi legkisebb emlékezés nincs.

Azonban Szalay László határozottan megjegyzi, hogy a magyart nem az a pragmatica sanctio kötelezi, melyet III. Károly 1713-ban a Geheimrathsübelben, néhány himvarrásos uri köntös előtt leolvasott, hanem az, melyet

do ut des facio ut facias formában 10 évvel később a pozsonyi országgyülés alkotott meg. E szerint tehát a kérdéses egy ügyben, két sanctio pragmatica létezik, egyik, amely nem minket, a másik, amely minket kötelez. Ez utóbbira nézve azt hiszem, hogy egyedüli forrás, melyben azt keresnünk és feltalálnunk kellene, Corpus Jurisunk lehet. (Ugy van. Zaj.)

Lássuk tehát Corpus Jurisunkat.

Corpus Jurisunkban 1713-tul fogva, a midőn a sanctio pragmatica létre jött, 1848-ig ezen név, hogy: sanctio pragmatica, soha csak egyetlen igével sem emlittetik.

Mellőzve az 1715: III.-at, melyben a fiág kihalása esetére a királyválasztás joga a nemzetnek határozottan fennhagyatik és igy a már létező pragmatica sanctióval, noha ennek elfogadását a kormány s a horvát követek ugyancsak ajánlották, egészen ellenkező tétetik és az ország autonomiája határozottan fenntartatik, vegyük figyelembe a későbbi országgyülési törvényeket, s kiválólag az e tekintetben epochalis 1722—23. évi országgyülést.

1722. junius 20-ra kitüzték az országgyülést. Csáky Imre, kalocsai érsek és cardinalis, miként korábban ugy most is mindent elkövet, hogy a nőág örökösödése elfogadtassék. Végre junius 30-án előáll Szluha nádori protonotarius, ajánlja a nőág successióját, de a pragmatica sanctiót soha fel nem emliti, beszéde végén acclamálnak a rendek: Vivat successio foeminea, — de nem mondják: Vivat sanctio pragmatica. Ekkor küldöttség neveztetik a fejedelem- és családjához. Csáky, a küldöttség vezére, beszédeket tart, de a sanctio pragmaticát sehol sem emliti.

Épen ugy tett Erdődy Gábor egri püspök, ki az országba bejövő fejedelmet a határnál ünnepélyes beszéddel fogadta. Ő is a tárgyrul szólt, de a pragmatica sanctiót nem emliti. Végre megalkottatik a felség jelenlétében az 1. és 2. czikk, melyek a nőág örökösödését a kijelelt vonalok és sorozat szerint megállapitják, de arról, hogy most a sanctio pragmatica köttetik vagy fogadtatik el, sőt magárul e névrül sehol egy ige emlitve nincs.

1741-ben trónra lép Mária Terézia, ekkor már ezen sanctio pragmaticát minden valamire való európai hatalom garantirozta és ime, noha a Mária Terézia trónra léptének jogi alapjárul több törvénypontokban van emlékezet, s noha a pragmatica sanctio emlegetésére, ha valahol, itt bizonynyal volt alkalom, mégis a törvények ezt soha sem emlitik, hanem tisztán és egyedül az 1723 : 1., 2. törvényekre hivatkoznak, még II. József is, midőn a maga trónra lépését egy 1780. november 30-án kelt levelében a magyarországi törvényhatóságoknak tudtul adja, az 1723 : 1., 2. czikkekre hivatkozik, mint trónralépésének jogi alapjára, de a pragmatica sanctiót egy igével sem emliti.

II. Leopold trónralépésének s általában az 1790—91-iki országgyülésnek kora hasonló volt a mi mostani időnkhöz, küzdött a nemzet akkor is bátran és nemesen az alkotmányért, nagyfontosságu törvényczikkek és iratok maradtak fenn reánk az országgyülésrül, melyekbül látjuk, hogy az országgyülés a pragmatica sanctio nevet vagy az arra való hivatkozást elmellőzi. Az udvari kanczellár 1790. julius 20-rul ir az országgyüléshez Leopold nevében, a királyi kötlevél elkészitését s a koronázást

sürgetvén, s ezen levélben a pragmatica sanctiót széltére emlegeti, ámde a rendek, midőn magára ezen levélre válaszolnak s az általok készitett kötéslevelekben is soha a pragmatica sanctiót fel nem emlitik, s kimarad ez ezentúl magátul az udvartul jött iratokbul is. Nincs ennek semmi nyoma a II. Leopold trónralépésére vonatkozó törvényekben sem, s az 1790 : 10., mely az ugynevezett personal-uniórul, országunk függetlenségérül s más tartományokhozi viszonyárul szól, a pragmatica sanctiót fel sem emliti, de tisztán és egyenesen az 1723 : 1., 2. czikkekre hivatkozik.

Épen igy van a dolog Ferencz és Ferdinánd trónralépésénél is.

Tehát öt trónváltozás 1713—1848-ig, 135 év s a magyar Corpus Jurisban a pragmatica sanctiónak semmi nyoma nincs; fájdalom, másként áll a dolog 1848. óta. Az 1848. törvényekben, nevezetesen az előbeszédben s a sajtóvétségekrül szóló egyik §-ban elég fataliter s minden bizonynyal szükségtelenül, már felemlitetik a pragmatica sanctio. Meg is ragadja az alkalmat a bécsi ministerium, s már azon év augusztus havában vagy talán előbb kelt terjedelmes emlékiratában a zavarosan felfogott, magyarázott és alkalmazott pragmatica sanctióbul igyekszik bebizonyitani az azt vigyázatlanul és alaptalanul adoptáló 1848. törvények érvénytelenségét. Emlékezzünk a mese emberére, ki a fagyos kigyót kebelére vette. S ezen időtől fogva mind a mai napig, folyvást oly nyilatkozatokban és oklevelekben történik kitünő hivatkozás a pragmatica sanctióra, melyek hazánk alkotmányos szabadságára és függetlenségére bizo-

nyára sérelmesek. (Helyeslés.) Szabad legyen csak felemlitenem azon okmányokat, melyek 1848-ban ő felsége V. Ferdinánd lelépését s Ferencz József ő felsége trónra lépését birodalomszerte ünnepélyesen kihirdetik, továbbá az 1849. márczius 4-iki ugynevezett alkotmányt, az október 20-iki császári diplomát, s végre magát a mi gyülésünk megnyitására vonatkozó császári oklevelet. Mindezekben bezzeg már emlegettetik a pragmatica sanctio, melyről őseink és királyaink oly hiven hallgattak. Mellékesen megjegyzem, miszerint jól tudom, hogy hazánk egy ideig elszakasztott édes testvérének, most már törvényesen kiegészitő részének, Erdélynek sorsa más volt e tekintetben. Ott már az országgyülésnek sajátságos, s a társadalom jogaira és autonomiájára veszélyes, a hatalomra nagyon kedvező szerkezeténél fogva, épen ugy, mint az örökös tartományokban, sikerült a pragmatica sanctio nevet némi hullámzó és ingatag forgalomba hozni. Nem igy, még akkor éberebb és erősebb őseinknél.

De valjon nem vak történet játéka-e őseink és törvényeink néma hallgatása? Épen nem, mert a hosszu idő, a hűséges hallgatás, az ellentét, mely törvénykönyveink és a bécsi kormány nyilatkozatai közt van, már előre meggyőzhetnek, hogy itt nem vaktörténet játszik, hanem ok- és elvszerüség működik. Ha pedig tekintjük a dolog természetét, a magyar alkotmány alapelveit, akkor még inkább meg kell győződnünk, hogy a pragmatica sanctiónak Corpus Jurisunkbul ok- és elvszerüleg szükségkép ki kellett maradni.

A pragmatica sanctiónak azon perczben, melyben a magyar törvényhozás küszöbéhez közeledett, legottan le

kellett vetkezni nevét és lényegét, hanem vagy királyi propositio, vagy inditvány alakját kellett felvenni, mi lényeges külömbség: mert a sanctio vagy szentesitmény bevégzett tényt jelent, a propositio vagy inditvány pedig valaminek szándékát. Miként közeledhetett volna a magyar törvényhozáshoz bármiféle szándék, akarat, bevégzett tény alakjában, holott nálunk az ily alak és nevezet egyedül a fejedelem és nemzet közegyetértésével hozott határozatot jelenti és jelentheti. Másként volt ez a császári családra és azon tartományokra, melyek öntörvényhozási joggal nem birván, eléjök a családi örökösödést megalapitó szabályok bevégzett tény, sanctio alakjában méltán terjesztethettek, másként volt, sőt kellett lenni, mint emlitém, Magyarországra nézve. (Helyeslés.)

De itt azt mondhatnák, hogy miután az örökösödési szabályzat, mint királyi propositio, az 1723-iki országgyülés által elfogadtatván, a pragmatica sanctio nevével nevezhetjük az 1723 : 1., 2. czikkeket.

Én nem tudom, hogyha ezen czikkek magukat soha pragmatica sanctiónak nem nevezik, mi jogunk és hivatásunk volna nekünk ezen névvel ruházni fel őket? (Helyeslés.) Én nem tudom, hogyha őseink 1723. után, akkor, midőn a pragmatica sanctio nevezet Európának már minden zugában ismeretes volt, a törvényhozás mezején azomban ezen nevezetet sohasem használták: mi ok indithatna minket annak használására? Én nem tudom, hogyha az európai közjog és diplomatia mezején a pragmatica sanctio nevezet az 1713 : 19. örökösödési szabályzat számára már elejétül el van fogadva, azért mi ok indithatna minket arra, hogy a mi autonom nemzetünk

valamely törvényczikkét ezen ominosus névvel felruházzuk? Bizonynyal semmi, mert a pragmatica sanctio a törvényhozás küszöbén levetkezvén nevét, lényegét, alakját, soha azzá nem lehetett, ami azelőtt volt, hanem lett azzá, mivé a magyar alkotmányos törvényhozás processusának alapelvei szerint lennie kellett, t. i. egy vagy több articulussá, sarkalatos törvénynyé és semmi mássá. És e ponton tisztelnünk kell őseinknek az alkotmányos elvek iránti hűségét és bölcseségét. Ime, midőn a bécsi és linczi békekötést beczikkelyezik, ezt világosan és névszerint kimondják. Sőt későbben is mindenkor külön felemlitik a békekötéseket, mint ilyeneket, külön ismét a beczikkelyező törvényeket. Igenis, mert ama békekötéseket elismerték a népjog örök elvei szerint önállólag is létező és a garantirozó beczikkelyezés előtt is már jogilag bevégzett kétoldalu kötéseknek; de midőn a nőág örökösödését elfogadják, teljességgel nem mondják, hogy beczikkelyezzük ime a pragmatica sanctiót; igenis, mert az, mint ilyen, a magyar alkotmányos törvényhozás mezején egy perczig sem állhatott meg. (Helyeslés.)

Ezen egyedül helyes és törvényes szempont annyival nagyobb fontosságu reánk nézve, mert nem egyszer hallottunk a császári trónrul oly szózatokat, melyek azt akarják elhitetni velünk, hogy a pragmatica sanctio reánk nézve is oly valami magasabb értékü és felsőbb jogi hatályu szerződés, mely hazánk rendszeres és szabályszerü törvényhozásának is felette áll. Holott a történet bizonysága és a helyes törvényes felfogás szerint az 1723 : 1., 2. törvények nem egyebek, mint sarkalatos törvények a sarkalatos törvények között; oly törvény-

pontok, melyeket későbbi sarkalatos törvények, mint például az 1790 : 10. és az 1848-iki törvények magyaráztak és magyarázhattak s ha a szükség ugy kivánja, a későbbi szabályszerü sarkalatos törvények módositó vagy eltörlő hatalmának is alája eshetnek. (Nagy helyeslés.)

Egyébiránt, ha mindezek ellenére is csakugyan azt mondanók, hogy a pragmatica sanctio az 1723 : 1., 2. czikkekben valóban ott van : igen nehéz helyzetbe jutnánk, ha maguknak az illető törvényczikkeknek részletes kijelölésére fognánk szoritkozni ; némelyek, mint például a budai megnyitásra vonatkozó császári oklevél, azt vélik, hogy a pragmatica sanctio az 1723 : 1., 2. t.-czikkekben van, s valóban ezekre történtek is mindenkor a hivatkozások ott, hol successiórul volt szó. Ámde mi a pragmatica sanctiót kétoldalu kötésnek, tehát olyannak szoktuk nevezni, amelyben a nemzet jogai is biztositva vannak ; ezen jogok pedig nem annyira az I., II., mint sokkal inkább a III. czikkben vannak határozottan megjelelve és biztositva (általános helyeslés), amint ezt maguk az 1791. országgyülés rendei is, midőn a dinastia és nemzet közötti kétoldalu kötésrül szólanak, világosan igy jelelik ki, ahonnan mások az ujabb időkben immár ezen harmadikat is a pragmatica sanctióhoz tartozónak vélik. Igen, de itt ismét nem lehet megállapodni, mert a IV. annyira hozzá tartozik a III.-hoz, miszerint igy kezdődik : et quia, de itt megint nem lehet megmaradni, mert az V., VI., VII. törvényczikkek, mint tartalmuk világosan mutatja, ismét alapjogokról szóllanak, s nem egyebek, mint a III.-nak magyarázatai, részletei. Ime, uraim,

ily sajátságos helyzetbe, ily tőrbe jutnánk, ha törvénykönyvünkben a pragmatica sanctiót keresnők.

Mellőzzük tehát mi is, miként őseink mellőzték a pragmatica sanctio nevezetét, hanem szóljunk hazánk sarkalatos törvényeirül (közhelyeslés), mert hazánk alkotmányos és önálló voltának természete szerint csupán ezekrül szólhatunk. Hazánk alkotmányos függetlensége és önállósága mellett alig van egy hatályosabb bizonyiték mint az, hogy őseink a pragmatica sanctiót hiven és következetesen ignorálták és viszont tartani lehet tőle, hogyha a pragmatica sanctio nevezet törvényhozási s közjogi viszonyaink mezején canonizáltatik, vele együtt oly ferde fogalmak és elvek fognak becsempésztetni, melyeknek alkotmányunk organismusában lenni legkisebb jogosultságuk nincs, s melyek hazánk szabadságára és függetlenségére nézve veszélyes hatásuakká, vagy zavart okozókká lehetnek.

Áttérek azon fatális kérdésre: kihez szóljunk és mily alakban.

Én semmi veszélyt sem látnék abban, ha tanácskozásunk eredményét alakba nem öntenénk és senkihez sem szólnánk. Példa van reá, hogy a német birodalmi gyülések alakba öntött eredmény nélkül oszlottak szét. Az 1580-iki országgyülés, midőn az ország jogai helyreállitását, az idegeneknek a hadsereg- és kormányszékekbüli kizárását követelte, követelései el nem fogadtatván, magát feloszlatta. Eddigi nyilatkozatainkbul ellenség és barát megérthetett bennünket. E nyilatkozatok nem enyésznek el, mert a sajtó szárnyain beharsogják a föld határait mindenfelé, még pedig oly erős zengéssel, mely

előtt a fejedelmi paloták sem zárkózhatnak már el. Azért, ha mi formulázott alakban nem szólanánk is többé, a kövek fognának visszhangozva kiáltani. (Nagy helyeslés.)

Én, uraim, ha figyelembe veszem kiegészitetlen állapotunkat, ha látom mily sokan hiányzanak, ha elgondolom, hogy több kérdésben a hiányzók iránt kiváló figyelemmel kell lennünk: azon meggyőződésre jutok, hogy nekünk minden oly lépéstül óvakodnunk kell, melyre a távollevők is jogosultak; nem merném távollétökben irányukban a felelősséget magamra vállalni, és nem mertem volna azon feliratnak aláirni: „Magyarországnak országgyülésileg egybegyült képviselői“, mert én itt Magyarországot országgyülésileg képviselve sem az 1848-iki, sem az előbbi törvények értelmében nem látom. És ha mi az ország politikai és territorialis integritását méltán oly igen sürgetjük és követeljük: nem jönnénk-e némi részben ellenkezésbe önmagunkkal, ha a hatalommal való pacificálás roppant horderejü munkájához az ország és az országgyülés törvényes kiegészitő részei nélkül, habár előkészitőleg is, hozzá kezdenénk. (Helyeslés.)

Itt azon észrevétel, sőt ellenvetés merül fel, valjon a kiegészités és kérelmeink tárgyában ő felsége Ferencz Józsefhez mulhatlanul fel kell-e irnunk, mert ő hivta össze az országgyülést, őt illeti a sanctio pragmatica értelmében a magyar koronára is az örökösödés, őt ösmerte el ünnepélyesen a diplomatia, s ő bir azon tényleges hatalommal, hogy fennforgó sérelmeinket megszüntesse és jogainkat visszaadja. Ha elismerem is, hogy összejövetelünk egyik tényezője a többek közt ő felségének meghivó levele volt: még ez által korántsem érzem kö-

teleztetve, sőt indittatva sem arra, hogy az ügyek jelen stadiumában hozzá feliratot intézzek. Az absolutismus 12 évi sötét börtönébül, egyidőre legalább, megszabadultunk; elösmerjük bár, hogy a zárak a börtön urának parancsára nyittattak meg akkor, midőn az egész fogház épületét erős földrengés és vihar rázkódtatván, ez különben is összedőlt volna. (Kitörő tetszés.) Mindazonáltal, amely perczben szabadföldre léptünk, teljes mértékben éreznünk kell önállóságunkat és ha a hatalom velünk törvényesen szerződni akar, ahhoz bizonynyal más kellékek is kivántatnak, mint az, hogy a roskatag zárakat felnyittatta (nagy tetszés, közhelyeslés, éljenzés), és én igen természetesnek látom, hogy a vele való szerződési érintkezésnek még jeleit is eltávolitjuk mindaddig, mig tettekben és kétségtelenül be nem bizonyitja azt, hogy vele immár biztosan szerződhetünk. (Helyeslés.) Egészen szükségtelennek látszik szerződési, és pedig felirásos lépéseket tenni annak irányában, kirül látjuk, hogy a szerződhetés törvényes képességével nem bir, sőt tettekkel bizonyitja, hogy a mi törvényeink értelmében azzal birni sem akar.

Állitja továbbá az inditványozó, hogy azért is fölirhatunk ő felségéhez, mert a pragmatica sanctio szerint az ösmeretes lemondások után, melyekben ő csak formahibát lát, kétségtelenül ő felségét I. Ferencz Józsefet illeti Magyarországban is az örökösödés, „mert az örökösödésnek megállapitott elsőszülöttségi rendje szerint mind Magyarországban, mind az örökös tartományokban ugyanazon egy fejedelmet illeti az uralkodás“.

Én a kérdéses lemondásokban nemcsak formai, de lényeges hibát látok, mert azt hiszem, hogy miként a

trónra lépésnek, ugy a trónruli lemondásnak is Magyarországra nézve mulhatlanul az országgyülésnek tudtával és beleegyezésével kell történni. Nemzet és fejedelem e roppant fontosságu ügyben is kölcsönös kötések által korlátozott és egymásnak lekötelezett felek, miként lehetne már most a kötést az egyik félnek egyoldalulag, önkényüleg, a másik fél tudta és beleegyezése nélkül felbontani, megszüntetni s magát annak korlátai alul önhatalmulag kivonni? Ha ez a dolognak nem lényegére tartozik, akkor majdnem minden kötés képtelenség. Lényeges hiba lévén e szerint a lemondásban, minden bizonynyal ilyen hiba van az azon alapuló trónörökösödési igényekben is. Midőn III. Ferdinánd a maga hasonnevü fiát 1647-ben megkoronáztatni akarta, a Rendek már előlegesen örömmel beleegyeztek abba, de midőn megtudták, hogy a koronázást előleges beleegyezések nélkül junius 13-ára tüzték ki, ennek a legkeményebben ellene mondottak, s hiába mondatott felülrül, hogy a koronázási emlékérmek már a nevezett napra verettek s a pápa és fejedelmek követei azon napra hivattak meg: a Rendek folytonosan ellenmondtak s a koronázás azon a napon csakugyan nem hajtatott végre, a mi világosan mutatja, hogy őseink mily féltékenyen őrizték a haza jogait még a koronázási nap kitüzése körül is.

Teljesen nem osztom az inditványozó azon nézetét, mely ide vonatkozó okoskodásainak alapját képezi, hogy t. i. az, kit az örökös tartományokra nézve a származási rend szerint az örökösödés vagy uralkodás illet, már eo ipso trónörökös vagy uralkodó Magyarországra nézve is. Ha ez állana, akkor hazánk az örökös tartományoknak

aligha obnoxiusa, alárendeltje nem lenne, ami pedig önállásunkkal s ezt biztositó törvényeinkkel, mint például az 1791 : X. törvénynyel egyenesen ellenkeznék. Azomban a dolog nézetem szerint nem ugy áll. Igaz, hogy ami magát a leszármazási vonalt, az elsőszülöttséget, szóval a személyiséget illeti, e tekintetben az örökös tartományokban a trónöröklés vagy az uralkodás épen azon családtagot illeti, akit nálunk az 1723 : 1., 2. szerint, csakhogy mig az örökös tartományokra nézve ezen trónöröklés vagy uralkodás megkezdése, sőt törvényes igénye is semmi egyéb feltételhez kötve nincs, addig nálunk bizonyos feltételeket kell a trónöröklőnek vagy uralkodónak megtartani, amely feltételek teljesitése nélkül ő törvényeink értelmében sem trónörökösnek, sem uralkodónak nem nevezhető. (Közhelyeslés.) Van tehát igen is personal-unio, csakhogy ez Magyarországra nézve határozottan feltételes. Ilyen feltétel a trónörökösre az, hogy 6 hónap alatt tartozik magát megkoronáztatni, hogy koronáztatásáig tartozik az ország törvényei szerint kormányozni, mint azt az 1791 : III. részletesen meghatározza. Sőt ha soha ezen törvények nem léteznének is, nem önként következik-e az alkotmányosság természetébül, hogy a trónörökös szintén, sőt sokkal inkább, mint a koronás király, korlátozva legyen, mert akkor merő képtelenséggé, sőt gunynyá lenne minden alkotmányos élet, ha a trónörökös a maga felavatásáig az ország szabadságát és törvényeit szabadon feldulhatná. Ezekbül azt hiszem, hogy önként és megdönthetlenül következik, miszerint ő felsége I. Ferencz József lehetett trónörökös vagy uralkodó a Magyarországon kivüli tartományokban ,

de hazánkban mindaddig nem lehet, mig az erre vonatkozó törvényes feltételeknek tettleg eleget nem tesz. De mindezekbül még az is szükségképen következik, hogyha ő felségéhez sem mint koronás királyhoz, sem mint törvényes trónörököshöz fel nem irhatunk, nem irhatunk hozzá másként, mint meghóditottak a meghóditóhoz, mint subjugáltak a subjugálóhoz. (Egyrészrül élénk helyeslés, másrul zaj.)

Ezt pedig mi, kik népfelségi jogoknak és történeti alkotmánynak vagyunk képviselői, őrei és védelmezői, semmikép sem tehetjük, mert ez nem egyéb lenne, mint az alkotmányos és jogi álláspontnak tettleges elhagyása vagy legalább ignorálása, amit én ugyan részemrül, mint hazámnak egyik képviselője, sohasem teszek, s készebb vagyok inkább haza menni, mintsem hogy a népfelségi s a történeti alkotmánynak álláspontját csak egy perczre is elhagyjam. (Helyes.)

Hogy az európai hatalmak elösmerése valamely fejedelem irányában mily ingatag, mily változékony és ennélfogva mily kevés erkölcsi és jogi értékü, azt mutatja századunknak, sőt épen napjainknak története is. Az édes testvér szép megszólitás, aligha van valahol nagyobb képmutatással összekötve, mint ő náluk. De birna bár a hatalmak elismerése a lehető legnagyobb jogi vagy erkölcsi értékkel, az a magyarországi trónralépés vagy uralkodás legitimitásának kérdését hazánk törvényeinek ellenére, vagy azok mellőzésével soha jogszerüleg el nem dönthetné.

De ő felsége kezében van a tényleges hatalom, ő bir azon erővel, hogy sérelmeinket orvosolja, s jogainkat

visszaadhassa, ennélfogva hozzá kell felirnunk, mondják a felirást pártoló társaink.

Fájdalom, hogy ő felsége kezében csak a phisikai erő és hatalom van, nem pedig egyszersmind a jogszerüség ereje és hatalma is, mert ime nekünk egyik fő okunk arra, hogy fel nem irhatunk. Igenis, uraim, mert micsoda a mi testületünk még kiegészitetlen állapotában is, sőt micsoda közülünk külön-külön minden egyes ember? Nemde a népfelségi jogoknak, hazánk jogainak, még pedig történeti jogainak s törvényeinek képviselője, őre és védelmezője? És micsoda azon hatalom, mely most ő felsége kezében van, ha nem ezen jogoknak tagadása? Tehát déli és északi sark, két határozott ellentét, melyek egymással mindaddig mig jellemöket megtartják, soha nem egyesülhetnek, sőt nem is érintkezhetnek. Nagy a közbenvetés, mint az irás szerint Lázár és a gazdag helye közt vala, innen oda nem lehet átmenni, ha akarnók is. Ámde az is mondatik, hogy ő felsége immár az alkotmányosság mezejére lépett; meghiszem, de micsoda alkotmányosság ez? Az-e ez, amelynek talpkövét a hét vezér esküje és vére pecsételte? Az-e ez, mely egyidős nemzetünk európai életével? Az-e ez, melyért apáink és testvéreink vére omlott, melyet vértanuk emlékezete megszentelt, s mely után a bujdosók sóhajtanak? Ah uraim, engedjük el a feleletet, mert az igen keserü lenne; nekünk miként hazánk ugy alkotmányunk is csak egy van, s ő felségével mindaddig mig tettleg ezen mi alkotmányunk alapjára nem áll, érintkezésbe, szerződésbe bocsájtkoznunk aligha egyértelmü nem lenne saját történeti alkotmányunknak veszélyes ignorá-

lásával. Tisztelem én a földi fejedelmeket, elösmerem, hogy ők áldások vagy büntető ostorok az Isten kezében, de micsoda nekik minden erejök a sors folyamát intéző hatalom ellenében? Számtalan példák igazolják azt, mi rólok már évezredek óta egy tiszteletes helyen megirva van, hogy t. i. nincsen bennök szabaditásra való erő, lelkök kimegyen és elvesz minden gondolatjok. Ugyanazért én a phisikai hatalom miatt, mely a földi fejedelmek kezében van, hazánk törvényes jogainak szigoru álláspontjárul semmi feltétel alatt és csak egy perczre is el nem távozom. (Nagy helyeslés és zaj.)

De mondatott az is, hogy ne mi vigyük törésre a dolgot. Én nem tudom, hogy hazánk alkotmányos szabadsága 12 év óta mikor lett tettleg éppé, hogy most kellene töréstül tartanunk. (Tetszés.) Hát csak október óta is a diplomák, a patensek, a Reichsrathot megnyitó beszéd, a fegyveres adóbehajtások és sarczoltatások, a hadi törvényszékek és több efélék nem azt hirdetik-e, hogy a törés folytonosan áll és naponkint nagyobbá lesz.

Mondatott az is, hogy miként a természetben az elemek egyesülve vannak, ugy kell nekünk is a politikai bölcseséggel egyesiteni a szigoru jogot. Elismerem ezen elv helyes voltát uj törvények alkotásánál, uj vivmányok eszközlésénél, ámde a mi alkotmányunk egy létrejött, egy időszerüleg kifejlődött organismus, amelyben az elemek sürgetett vegyülete már megvan és a midőn ezen történeti alkotmány iránti hűségrül és ennek teljes visszaállitásárul van szó, nincsen többé helye elemek vegyitésének, hanem határozott és feltétlen hűségnek, oly hű-

ségnek és elszántságnak, mint a milyennel viseltetett a harczba menő spártai katona hazája törvényei iránt.

Ezekbül látható, hogy én a határozatot pártolom.

Mi lesz sorsa a szegény hazának ezen határozat létrejötte után, azt én nem tudom, valamint egy halandó társam sem tudhatja. De azt tudom, hogy mindnyájan az isteni gondviselés és igazságszolgáltatás kezében vagyunk, és a gondviselés, ha netalán fenyiti is, de meg is védelmezi a szegény hazát és nemzetet, és az igazságkiszolgáltatás még akkor is, ha a mi gyenge erőnk jogaink védelmében tévelygő vagy tántorgó lenne, — az az igazságkiszolgáltatás mondom el fog jönni a maga idejében és semmit el nem hallgat itéletében. (Hosszas éljenzés, taps.)

Tisza Kálmán a bejelentett határozati javaslatot formulázva beadta.

Junius 1.

Nyáry Pál beszéde.

(Kivonat.)

Nem taglalom az önvédelmi harczot, melyre Austria kényszeritette Magyarországot, Austria csakis az északi colossus segélyével győzött és ezért győzelme vereség volt.

A komáromi capitulatio után a gondviselés próbára tette Austriát: tud-e, akar-e igazságos és eszélyes lenni és egyszersmind próbára tette a nemzet türelmét is.

A nemzet megértette a gondviselést, a nemzet méltóságosan türt, szenvedett és hallgatott.

Austria a multat és jövőt számitásba nem véve, a védtelen Magyarország kifosztására, boszantására, gyengi-

tésére, Prometheus sasának szerepére vállalkozott, éhes mohósággal esett a Prometheus májának, de nem tudta, hogy ez a máj mindég nő.

Austria Solferinónál megbukott, kihirdettettek az októberi engedmények.

A magyar nép bámulatos sejtelmével belátta, hogy az októberi diploma csak népiesb szinre mázolt absolutismus, általa a nemzet sem nem nyer, sem képviselve nem lesz s a hatalom a nép vére és sorsa felett általa szabadon rendelkezend.

Ezen közvélemény nyomása alatt alakultak meg a megyék. A megyéket a kormány közigazgatási közegeknek akarta alkalmazni és az adóbehajtásra felhasználni; a megyék azomban a törvényes tért elfoglalták, az adóbehajtást közegeiknek eltiltották.

A tényleges hatalom a nemzet határozott akaratát ténynek nem tekintve, az országgyülést Budára hivta össze, mely törvénytelenség ellen az országgyülés tiltakozott.

Az osztrák államférfiak megtanulhatták volna, hogy oly nemzetet, melyet a vérpad és absolutismus gyötrelmei meg nem hóditha ttak, egy ügyetlen államcsinynyel félrevezetni nem lehet, meg, hogy a nemzetet csak az alkotmánynak a fejedelem általi őszinte elösmerése békitheti ki, ők azomban sem nem tanultak, sem nem feledtek és jónak látták a fejedelmet a birodalmi gyülés megnyitásakor a februári patensre következőleg nyilatkoztatni:

„Ily feladatokat nem lehet erőfeszités és férfias kitartás, nem vagyon- és véráldozatok nélkül oldani meg, azomban szükségkép meg kell oldani.“

E szavak, uraim, nem a magyar király szavai, kinek tudnia kell, hogy ő Magyarországban csak a nemzetnek felelős tanácsosai által intézkedhetik.

E fenyegetés arra hivja fel a hazát, hogy a nemzet önvédelmi állásba helyezkedjék, az önvédelem fegyvere a törvény. Az inditványtul nézetem eltérvén, következő módositást nyujtok be:

Jelen országgyülés mindaddig, mig Magyarország királyhágóntúli megyéi, Horvát- és Tótországok, Fiume, a tengermellék és határőrvidék követeik megjelenését gátló akadályok el nem hárittatván, kiegészitve nincs; mindaddig, mig a trónüresedés esetében annak betöltéseig időközben is csak az alkotmány szerint végrehajtó hatalom, az országgyülésen felelős organuma a magyar miniszterium által képviselve, az országgyüléssel ezen egyedül lehető törvényes közege által érintkezésbe nem lép; mindaddig, mig a kiegészitett országgyülés az alkotmányos kormányzat felelős organuma közbejöttével, a trónváltozásra nézve jelenleg fennálló fontos kérdést meg nem oldotta; mindaddig, mig e kérdés megoldása, a koronázási hitlevél elkészitése, elfogadása és esküveli megpecsétlése után, a koronázás meg nem történt, uj törvényt nem alkot, mert ezt csak a koronázott királylyal együtt teheti. Van azonban joga, melyet törvényes megalakulása után gyakorolni kötelessége.

Ezen jog a törvények épségben tartása, a sérelmek megszüntetése, a törvények visszaállitása. E tekintetben az 1848-iki eljárás külömbözik a 48. előttitül.

1848. előtt az ebbeli eljárás a nem felelős királyhozi feliratokban határozódott. 48. után a törvénytelen rendeletek

hatálya csak az országgyülésig tart. Az országgyülés a ministert feleletre vonva, a törvényt maga állitja helyre.

Ha mi az 1848 : III-ik törvény alapján vagyunk itt, máskép nem járhatunk el.

Ha V. Ferdinánd ülne a trónon, Récsey a miniszterpadon, mit tennénk? Elhatároznánk az alkotmány visszaállitását és az alkotmányt felfüggesztő minister vád alá helyezését.

Ferencz József ő felsége, az V. Ferdinánd által üresen hagyott trónt foglalta el, folytatta az 1848-ban megkezdett törvénytelenséget.

E két eset közt, az országgyülés jogát tekintve, külömbség nincs.

Az országgyülés jogának alapja az 1791 : XII-ben van letéve.

E szerint a törvényt csak a törvényhozás szüntetheti meg. Az 1848-iki törvények ezt nem szüntették meg, a törvények a pragmatica sanctiónak szövegétül eltérő értelmet nem adtak, nincs törvény, mely az adómegszavazási jogot, a ministerek felelősségét megváltoztatta volna, nincs törvény, mely a törvényhozás jogát idegen hatalomra ruházta volna, sőt V. Ferdinánd törvénytelen rendeletét is Récsey felelős minister irta alá.

Mindezekbül önként folyik, hogy a törvények visszaállitását, melynek felfüggesztésére a végrehajtó hatalom jogositva nincs, tőle nem követelheti.

Hogy az országgyülés jogai ellenében a végrehajtó hatalomnak több tért nem engedhet.

Hogy valamint V. Ferdinánd ellenében az alkotmányt maga állitotta vissza, ugyanazt kell tenni utóda

ellenében is. Minélfogva határozottan kijelentheti: miszerint a haza alkotmányát, törvényeit, már megalakulása által visszaállitottaknak, az ellenkező rendeleteket megszünteknek és érvényteleneknek jelenti.

Miután az 1791 : III. szerint a fejedelem megkoronáztatása előtt is csak alkotmányosan, 1848. szerint felelős miniszteriuma által kormányozhat, kiadott rendeletei érvénytelenek, jogilag senkit sem köteleznek.

Az országgyülés a kanczellária- és helytartóságrul a multra nézve nem határoz, jövőre nézve azomban minden jog- és törvénysértésért felelőssé teszi.

Végre kijelenti, hogy a királyhágóntúli megyék, Horvát-, Tótország, a határőrvidék törvényesen megválasztandott követeit igazolni fogja.

A hatalom ellen a nemzetnek más védszere nincs, mint várni és hallgatni jogosságának érzetében.

A határozat és felirat közti külömbség lényeges, a határozat a törvényeket tettleg visszaállitja, a felirat a visszaállitást kéri.

A felirat a törvények visszaállitását a nem felelős királytul teszi függővé, a határozat, a rendeletek további alkalmazását lehetlenné teszi.

A határozat az 1848. felelős kormányzat elvébül indul ki.

A felirat a tért a hatalom hatalmában hagyja, a biztositékot tagadás esetében a képviselők szilárdságában helyezi.

A határozat a törvénytelenségek lehetetlenitését az ellenjegyzők felelősség alá helyezése által kivánja elérni.

A felirat némely részeit elfogadván, Tisza Kálmánnak módositásom által kibővitett határozatát pártolom.

A parlamenti kormányzat felállitása után a felirat csak válaszfelirat alakjában fordulhat elő.

Több esetben nem fordulhat elő, mert a felelős kormány az országgyülésen jelen van, a király az országgyüléssel felelős ministerei által érintkezik.

Uraim, az országgyülés nem kérelmező testület, hatalom az, mely egy nemzetet képvisel és a nemzet jogosan követeli tőle, hogy méltóságát még formákban is respektáltassa.

Uraim, az 1791-iki országgyülés tagjai, mielőtt az országnak legfontosabb alaptörvényei alkotásához hozzá fogtak volna, mint tudjuk, a haza alkotmányának épségben tartására esküt tettek.

Mi, azt hiszem, az esküné nagyobb biztositékot adtunk mindnyájan nyilatkozatainkban a hazának, a világ előtt, és én, legyen bár többsége a határozat- vagy feliratnak, reménylem együtt mentendjük meg a hazát.

V. FEJEZET.

Deák Ferencz második beszéde.

Junius 4.

Deák Ferencz második beszéde.

Felszóllalásomnak oka és czélja, hogy egy tisztelt képviselőtársunknak — ki, fájdalom, közülünk végkép kilépett — némely állitásaira észrevételeimet megtegyem. E képviselőtársunk Révész Imre volt, kinek távozását felette sajnálom; nem szokásom üres szavakat mondani, bókokat még kevésbé; ő a fennforgó lényeges kérdésre nézve más nézetbül indult ki mint én, de tisztelem észtehetségét s jellemének szilárdságát, azért ismétlem, távozását veszteségnek tartom.

Nem is azért teszek észrevételeket, hogy polemiába bocsátkozzam, hanem főkép, sőt egyedül azért, mert tartok tőle, hogy ha némely állitásai e házban megjegyzés nélkül hagyatnak, közös elleneink fegyverül használják fel azokat ellenünk, még talán balul is értve vagy szándékosan félremagyarázva. Követem e részben előadásának azon szavait, hogy „a köztanácskozások nemcsak szónoklatokra, de arra is valók, miszerint egymás nézetei irányában, ha a közjó kivánja, észrevételeinket honfiui szeretettel megtegyük, türelemmel fogadjuk“.

Előadásomban három héttel ezelőtt ezeket mondtam: „Az ország gyülése megalakult.“ A tisztelt képviselő ur megjegyzi, hogy miután én továbbá az országgyülés kiegészitésérül szólok s ezen kiegészitést — integritást — mint még most meg nem levőt, határozottan

sürgetem és követelem, ő szavaimban ellenmondást lát, mert bajosan találja átérthetőnek, mi módon lehet megalakultnak mondani azt, ami még nem egész.

Ha e végett csak magam igazolása miatt akarnék szót emelni, elég volna egyszerüen elmondanom, miszerint én, midőn azt mondottam, hogy az országgyülés megalakult, nem mondottam egyebet, mint azt, mit a háznak tisztelt elnöke april 19-én a hatodik ülésben elnökileg kijelentett e szavakkal: „Ezek után a képviselőházat megalakultnak nyilvánitom.“ A ház ezen elnöki nyilvánitást ellenmondás nélkül elfogadta s magát megalakultnak tekintve, működését megkezdte. Tisztelt képviselő urnak megjegyzése tehát nem engem, vagy legalább nem egyedül engem, hanem a háznak közakarattal hozott határozatát érdekli. Óhajtottam volna, hogy a tisztelt képviselő ur vagy ezen elnöki nyilvánitás alkalmával, vagy legalább csakhamar az után megtette volna észrevételét; és ezt nem szemrehányásul mondom, hanem azért hozom fel, mert azt hiszem, hogy sikerült volna őt a ház alakitására nézve megnyugtatnunk azon felvilágositás által, mit erre nézve most leszek bátor előadni.

Közjogi téren integritás és megalakulás nem ugyanazon egy fogalom. Az országgyülésnek integritásához szükségesek mindazok, kik törvény szerint az országgyülés tagjai. A megalakuláshoz nem szükséges minden tagnak jelenléte. A legtöbb alkotmányos országban közjog vagy gyakorlat által meg van határozva, hány tagnak jelenléte szükséges, hogy a törvényhozó testület megalakulhasson. Meg van ez nálunk is állapitva a ház szabályaiban, de azt, hogy az integritáshoz hány tag jelenléte

szükséges, meghatározni felesleges volna, mert az magában az integritás szóban benfoglaltatik.

Nem emlitve azon gyakran véletlen s gyakran el nem hárítható akadályokat, melyek miatt valamely törvényhozás némely tagjai meg nem jelenhetnek, minők például: külellenség foglalása, ragályos nyavalyák és afélék, — kétféle okbul származhatik a törvényhozó testület ki nem egészitése: vagy az illető hatalom nem hivta meg azokat, kiknek meghivását a törvény parancsolja és ha talán meghivta, bármi okbul gátolja megjelenhetésüket, — vagy meghivattak minden tagok s meg is jelenhetnének, de megjelenni nem akarnak.

Akár az egyik, akár a másik okbul származzék a hiány, a törvényhozó testület nincs kiegészitve, csakhogy az első esetben a hiány azon hatalomnak büne, mely a törvényszabta összehivást elmulasztotta vagy a megjelenhetést gátolja; a második esetben a bün azokat terheli, kik meghíva bár, a megjelenést szándékosan elmulasztották.

Mind az egyik-, mind a másikra vannak példák hazánk törvényhozásának történelmében. 1796-ban Somogymegyének egyik követe, 1839-ben Pestmegyének egyik követe a fejedelem nevében lőnek eltiltva s illetőleg gátolva, hogy az országgyülésen megjelenhessenek. Az országgyülés integritása tehát akkor is hiányos volt, de megalakultnak tekintette magát, s mint megalakult országgyülés követelte a tilalom megszüntetését, sőt különösen azt is kimondta, miszerint országgyülési munkálódásait rendesen folytatandja ugyan, de ezen akadály elháritásáig munkálatait a legfelsőbb helyre nem terjesztendi.

A főrendi tábla körében is megtörtént több izben, hogy annak egyik vagy másik tagja meg nem hivatott. Ily esetekben a főrendi tábla integritása csakugyan hiányos volt, és mivel ez kétségtelen alkatrésze a magyar országgyülésnek, maga az országgyülés sem volt valósággal kiegészitve, de a főrendi tábla megalakultnak tekintette magát, működött, tanácskozott, s a meg nem hivottaknak meghivását sürgette. 1839. évben Kraszna, Zaránd, Közép-Szolnok, Kővár vidéke az 1833—36. évi XXXI. törvényczikkek folytán meghivattak az országgyülésre; Kraszna és Zaránd követei meg is jelentek, de Közép-Szolnok és Kővár nem küldött követeket. Az országgyülésnek integritása hiányos volt, magát azomban megalakultnak tekintette, s intézkedett a követeket küldeni nem akarók megbüntetésérül, minthogy a nemküldésnek más okbul származó akadályát nem tudta, és folytatván tanácskozásait, törvények alkotásába is bocsátkozott. Nem szólok az 1843-iki országgyülésrül, melyre sem Kraszna, sem Zaránd, sem Közép-Szolnok, sem Kővár meghíva bár, követeket nem küldtek, csak azt emlitem még meg, hogy 1848-ban sem Horvátország, sem Tótország legnagyobb része, sem a határőrvidék képviselőket nem küldöttek a magyar országgyülésre, ámbár rendesen meg valának híva, és az országgyülés mégis megalakult, tanácskozott s határozott, pedig integritása csakugyan hiányos volt.

A folytonos gyakorlat által is megerősitett közjogi elvnek tartom tehát, hogy az integritás hiánya a megalakulást nem gátolhatja, bármi okbul származott légyen azon hiány. De a közjogi következésekre nézve lényeges

külömbség van a meg nem hivásbul, vagy a meg nem jelenésnek a hatalom általi gátlásábul és a meghivottak szándékos meg nem jelenésébül származó integritási hiány között; az első esetben, midőn meg sem hivattak mindazok, kik törvény szerint meghivandók lettek volna, vagy midőn a megjelenésben a közhatalom által gátoltatnak, megalakulhat ugyan az országgyülés s mindenekelőtt felszóllal a mulasztásbul vagy szándékosan elkövetett törvénysértés ellen s azok törvényszabta meghivását követeli a főhatalomtul, de törvények alkotásába nem bocsájtkozik, nem azért, mert kiegészitve nincs, hanem azért, mert azon tagjait, kik nem önhibájok miatt nincsenek jelen, akaratjok ellen a törvények alkotásábani jogszerü részvétbül ki nem zárhatja. Midőn ellenben az országgyülés valamely tagjai meghíva s nem gátolva maguk nem akarnak megjelenni, az országgyülés nemcsak megalakulhat, hanem elhatározza a megjelenni nem akarók ellen mindazt, mit a törvény rendel s folytatja tanácskozásait, sőt törvények alkotásába is bocsátkozik, nem mintha ki volna egészitve, hanem mert ez által jogát senkinek sem csorbitja, miután a megjelenni nem akarók törvényes jogaik gyakorlatátul önként tartózkodnak.

Ugy hiszem tehát, hogy a tisztelt ház helyesen és jogszerüen járt el, midőn magát megalakultnak nyilvánitotta; hogy noha kiegészitve nincs, helyesen s jogszerüleg követeli teljes kiegészitését; helyesen és jogszerüleg tesz, ha mindaddig, mig a meg nem hivottak törvényszerüleg meghíva nem lesznek, se törvények alkotásába, se koronázási egyezkedésekbe nem bocsátkozik. Ugy hiszem igazolva vagyok én is, hogy előadásomban

kimondottam, a mit a tisztelt ház határozatilag már elébb kimondott: hogy az országgyülés megalakult.

A másik tárgy, mirül szólani akarok, ugyanazon képviselő urnak a sanctio pragmaticára vonatkozó állitását tárgyazza.

Ő vádol engem előadásában, hogy én a felirási javaslatban mindenütt hol az ország alapjogait, az uralkodó házhoz s az austriai tartományokhoz való viszonyait fejtegetem s illetőleg védelmezem, folyvást és igen sokszor a pragmatica sanctióra hivatkozom, még pedig olyan valamire, mi nem egyszerü törvény, nem egyszerü diploma, nem octroyirozott adomány vagy igéret, hanem kölcsönös egyezkedés folytán kötött alapszerződés, egy szóval én a sanctio pragmaticát tartom országunk alapjogai legfőbb, sőt majdnem egyedüli, a többi törvényeknél magasabb értékü biztositékának; szabatossághiányt, vagy tévedést lát abban, hogy országunk jogainak legfőbb, vagy bármi csekély forrásául, biztositékául a pragmatica sanctio tartatik, mert errül mint ilyenrül azon értelemben a magyar közjogi viszonyok mezején még csak szó sem lehet.

Igaz, hogy az általam inditványozott felirási javaslatban több helyütt, de főkép ott, hol Magyarország független önállását igyekszem kimutatni s be akarom bizonyitani, miszerint Magyarország és az örökös tartományok közt csak personal-unio létezik, gyakran fordul elő hivatkozás a sanctio pragmaticára, de azt a mit tisztelt képviselő ur szavaimból kivont, hogy én a sanctio pragmaticát tartom az ország alapjogai majdnem egyedüli biztositékának, én csakugyan soha egy szóval sem mondottam,

sőt felirási javaslatomban több más törvényekre is hivatkoztam, elsoroltam azok tartalmát, elmondottam, menynyire fontosak azok minden tekintetben s mennyire bizonyitják a későbbi törvények is az ország törvényes önállását és függetlenségét. Ezekbül alig hiszem, hogy szabatosan lehessen következtetni azt, miszerint én alapjogaink majdnem egyedüli biztositékának a pragmatica sanctiót tartom.

Azt ellenben, hogy a sanctio pragmatica nem egyszerü törvény, nem octroyált adomány, vagy igéret, hanem kölcsönös egyezkedés folytán kötött alapszerződés, határozottan állitottam s ezt ugy hiszem Lajthán túli elleneink közül is csak azok tagadják, kik Magyarországot hóditott országnak szeretnék tekinteni s az uralkodóháznak jogát ezen országban fegyverrel kivivottnak állitják.

Magyarország a Habsburgi-ház fiágának kihaltával szabadon választhatta volna királyát, mint ezt az 1687 : 3. és az 1715 : III.-ban maguk a fejedelmek is elösmerték.

Az ország ezen szabad választási jogárul önként lemondott s a Habsburgi-ház fiága kihaltának esetére átruházta az örökösödést a törvényben körülirt nőágra is, de határozottan kikötötte az ország törvényes függetlenségének, szabadságának, törvényeinek mindenkori szoros megtartását s koronázás, királyi hitlevél és fejedelmi eskü általi biztositását, valamint azt is, hogy az emlitett nőág kihaltával, a szabad választás a nemzetre ismét visszaszálljon.

Ő felsége az ilykép megajánlott örökösödést és annak minden feltételeit elfogadta s ünnepélyesen szentesitette.

Ha ez nem kölcsönös egyezkedés folytán kötött alapszerződés, ugy a közjogi téren alapszerződés alig létezik.

Igy tekintették ezt az ország rendei is, s azt nem egy izben ki is jelentették. Névszerint az 1791. országgyülés, melynek annyi fontos közjogi törvényeinket köszönhetjük, a királyi hitlevél iránt okt. 5-én felküldött második feliratban többek közt ezeket mondja: „A magyar nemzet a felséges austriai háznak a koronát elsőben fiágra, későbben a nőágra is, kétoldalu vagyis inkább kölcsönös szerződés mellett s azon feltétel alatt adta által, hogy a királyválasztás jogát kivéve, a nemzetnek minden előbb is fenállott jogai sértetlenül megtartassanak", és ismét alább: „A fejedelemnek és nemzetnek jogai, az örökösödési szerződésen alapulnak, melyeket a felekneк megváltoztatni nem szabad." Nem hivatkozom több példákra, mert ugy hiszem ezek is eléggé bizonyitják állitásom valóságát.

Tisztelt Révész ur azomban azt állitja, hogy a sanctio pragmatica alatt nem lehet egyebet értenünk, mint azon családi szerződést, azon örökösödési szabályzatot, melyet VI. Károly német császár, némely korábbi, szintén családi szerződések alapján, 1713. april 19-én adott tudtára titokban a maga ministereinek és tanácsosainak. Hivatkozik Mária Jozefa főherczegnőnek és férjének Fridrich Ágostonnak, Mária Amália főherczegnőnek s férjének Károly Albertnek lemondási s illetőleg biztositási leveleire, hivatkozik VI. Károly császárnak 1723. april 7. és 1724. decz. 9-én kelt okmányaira, melyekben a pragmatica sanctio birodalom- sőt Európa-szerte kihirdettetik, hivatkozik az angol királynak és szövetséges belga rendeknek 1731. márczius 16-án VI. Károly császárral kötött

szerződésére s a német birodalmi gyülésnek 1732. január 11-én kelt megerősitő és biztositó okmányaira, végre magára az október 20-án kelt diplomára, és elmondja, hogy mindezen okmányok a pragmatica sanctio neve alatt határozottan, folyvást, világosan s következetesen az 1713. ápril 19-én tudtuladott családi szerződést és örökösödési szabályzatot értik s azt jegyzi meg, hogy ha bármely angol, franczia vagy akármiféle diplomata elővévén a felirási javaslatot, az abban foglalt tételekrül magukbul a forrásokbul önálló és közvetlen meggyőződést akar szerezni, a sanctio pragmatica név alatt a döntő eredeti forrásokban sehol nem fog egyebet találni, mint az 1713-iki családi szerződést, melyben, valamint a többiekben, népekrül és országokrul, mint dinastiájokkal szerződő felekrül, ezen szerződés alapfeltételeirül, alkotmányos jogokrul semmi legkisebb emlékezet nincs.

A Habsburgi-háznak a nőágra is kiterjesztett örökösödési rende, melyet most a világ sanctio pragmatica alatt ismer, kezdetben csak családi szerződésekben és fejedelmi önhatalmu szabályzatban mondatott ki. I. Leopold, midőn elhatározta, hogy a II. Károly halála után őtet illető spanyol trónnak átvételére másodikszülött fiát a 18 éves Károlyt elküldi, elsőszülött fiával Józseffel a spanyol örökösödésrül Károly javára 1703. deczember 3-án ünnepélyesen lemondott s akkép intézkedett, hogy a spanyol korona birtokai Károlyé és annak fimaradékaié legyenek, a többiek pedig elsőszülött fiára Józsefre és annak fiágon lévő örököseire szálljanak, ugyanazon évben az atya és két fiu közt kölcsönös örökösödési szerződés köttetett, mely szerint egyik fivér magvaszakadtával a másik fivér fiágoni

maradékai örökösödjenek, a fiág kihaltával pedig a nőágra szálljon az örökösödés, megtartva mindég az elsőszülöttség sorát. Ezen szerződést, melyet pacta successoriának neveztek, ünnepélyes esküvel is szentesitették a szerződő felek. Az ekképen kötött szerződés csupán családi volt és a szerződő feleken kivül csak azokat kötelezhette, kikre nézve az örökösödést illetőleg rendelkezhetési joggal birt a fejedelem. De azon tartományokban, melyekben az örökösödés egyedül a fiághoz kötve, köztörvény által volt megállapitva, e családi szerződés a köztörvényt meg nem változtatta.

Károly 1704. januárban Spanyolországba utazott, s ott junius 26-án spanyol királynak kiáltatott; de Anjoui Fülöp, XIV. Lajosnak második unokája is trónkövetelő volt és a spanyol örökösödési háboru változó sikerrel folyt éveken keresztül, mig végre Károly ellen fordult a harczi szerencse. Ezalatt I. Leopoldnak 1705. május 5-én történt halálával annak elsőszülött fia I. József trónra lépett, német császárnak megválasztatott, s az 1687 : II. czikk értelmében Magyarország trónja is reá szállott. De 1711-ben József fimaradék nélkül meghalálozván, az örökösödés annak minden birtokaiban törvény szerint testvérét, Károlyt illette. Károly sietve visszajött Spanyolországbul, hol ügyei rossz fordulatot vettek. Még azon évben német császárnak választatott, 1712-ben pedig magyar királynak koronáztatott meg.

Látta Károly, hogy a spanyol koronát meg nem tarthatja, minden gondját tehát arra forditotta, hogy többi birtokait biztosithassa. E czélra kettőt vélt főkép szükségesnek: az örökösödési rendnek, még azon esetre is, ha

fia nem születnék, családja javára kedvező megalapitását és a feloszthatlan birtoklás állandósitását.

1713. ápril 19-én összehivatta titkos tanácsát, 24 tag volt jelen, közöttük néhány magyar főur is. Ezen titkos tanács előtt ő szóval előadta, miszerint még 1703. deczember 2-án közötte, boldogult édesatyja és elhunyt fivére I. József között ünnepélyes szerződések köttettek a kölcsönös örökösödésre nézve, mely szerződéseket ott azonnal el is olvastatott, elmondotta továbbá, hogy miután testvérének Józsefnek fiágoni magva szakadtával az összes birtok most már reá szállott, ő a fennemlitett szerződések, pacta successoria, értelmében az örökösödési rendet jövendőre akképen szabályozza, miszerint az ő fiágon lévő örökösei, ha pedig fiu nem lenne, vagy azoknak fiágon magva szakadna, leánymaradékai, és ha leánygyermekei nem volnának, vagy kihalnának, elhunyt fivérének I. Józsefnek leányai s azok maradékai örökösödjenek a feloszthatlan birtokban, megtartván mindég az elsőszülöttség sorát. Ha pedig mind az ő ága, mind elhunyt fivérének I. Józsefnek ága egészen kihalnának, saját nővéreit t. i. I. Leopoldnak leányait és minden egyéb ágait a fejedelmi háznak (und allen übrigen Linien des durchlauchtigsten Erzhauses) illesse az örökösödés elsőszülöttség szerint. Ezeket előadván Károly ő felsége felszólitotta tanácsosait, hogy szándékát tőlök kitelhetőleg támogassák, ugyanazért őket a titoktartási eskütül is felmentette. Mindezek élő szóval adattak elő s az egésznek lefolyta jegyzőkönyvbe vezettetett, melyben a sanctio pragmatica nevezet sehol elő nem fordul, külön fejedelmi rendelet akkor nem adatott ki s a jegyzőkönyvet egyedül Schikk János

György Frigyes referendarius és „pro hoc actu Cesariae et archiducaliter creatus notarius publicus“ irta alá.

Ezen jegyzőkönyvbül áll azon okmány, mely 1713. ápril 19-én készült s mely utóbb sanctio pragmaticának neveztetett, ámbár abban, mint emlitém, e nevezetnek még nyoma sincs.

Megjegyzésre méltó itt azon körülmény, hogy egy évvel azelőtt, 1712-ben, Horvátországnak Zágrábban összegyült rendei Pálfy János bánnak és Eszterházy Imre zágrábi püspöknek ajánlatára, Horvátországra nézve az örökösödést a Habsburgi-ház fiágának kihaltával a nőágra is átruházták és azt kivánták, hogy Horvátországban mindég az örökösödjék, ki Austriát, Stiriát, Carnioliát birandja. Világos ebbül, hogy Károly már 1713. előtt is foglalkozott szándékának valósitásával s Horvátországban tétetett az első kisérlet. Feltünő pedig az, hogy a horvátok nem az egész birodalomnak és nem is a magyar korona országainak feloszthatlanságát kötötték ki.

Károly jól tudta, hogy a családi pacta successoriák és az ő önhatalmu szabályzata, czélját még nem biztositják, még talán azon tartományokban sem, melyekben az örökösödés felett végrendeletileg is jogosan vélt rendelkezhetni, annál kevésbé azokban, melyekben az örökösödés rendét a köztörvény határozta meg. Ennélfogva fontos volt reá nézve Horvátország emlitett ajánlata, mely minden tartományai közt első nyilatkozott a nőági örökösödés mellett, ámbár azt nem egészen Károly szándékának szellemében tette, a mennyiben a feloszthatlanság elvét nem az egész birodalomra terjesztette ki.

Károlynak, ki több évekkel azelőtt házasodott, még gyermeke nem volt, de a 28 éves férfiu még figyermeket is reménylhetett. Ezen körülménynek lehet tulajdonitani, hogy az emlitett első lépések után éveken keresztül — világosan legalább — semmi sem történt a női örökösödés érdekében, sőt 1715-ben a magyar országgyülésen minden nehézség nélkül szentesitette a király a III. czikknek azon rendeletét, hogy a Habsburgi-ház fiágának kihaltával a szabad választás joga Magyarországra ismét visszaszálljon, mi ellen Horvátországnak jelen volt követei sem emeltek szót, ámbár ők a nőágnak már évek előtt megajánlották az örökösödést.

1716-ban Károlynak fia született, ki azomban csakhamar meghalt, 1717-ben született Mária Terézia, ezen időtől fogva erélyesebb munkásságot látunk a női örökösödés megalapitása körül.

Mindenekelőtt saját családjának nőtagjaitól kivánta Károly, hogy azok az általa megállapitott örökösödési szabályzatot elfogadják. Mária Jozefa főherczegnő és annak férje Fridrich Ágoston 1712-ben, Mária Amália és annak férje Károly Albert 1722-ben adták ki lemondó s illetőleg biztositó okiratukat, melyekben az 1713-ban megállapitott örökösödési szabályzatot pragmatica sanctiónak nevezve, maguk részérül is elfogadják.

De mindezek még csak a család körében történtek s Károly arra forditotta gondjait, hogy a mit megalapitott, azt népeivel is elfogadtassa s a külföldi hatalmak által is garantiroztassa.

A karanti, krajnai és steyer rendek 1721. és 1722-ben

fogadták el a pragmatica sanctiót, az alsó-austriaiak 1720-ban, a sziléziaiak szintén.

Csehországnak 1720-ban terjesztették elő az emlitett örökösödési szabályzatot, s a cseh rendek abban megnyugodtak, minthogy az alaptörvényekkel az ugy sem ellenkezett. És pedig pragmatica sanctiónak nevezik azt következő szavaikban: „tamquam lege fundamentali sanctione quae pragmatica in perpetuum valitura". Későbben Károly cseh királynak 1723. szept. 4-én megkoronáztatván, a rendek ujra elfogadták az emlitett örökösödési szabályzatot, melyet ezen elfogadásban nem neveznek sanctio pragmaticának, mi azomban ugy látszik nem számitásbul történt, mert az első elfogadás alkalmával sanctio pragmaticának neveztetik az, Károly ellenben a csehek meglévő szabadságait megerősiti; az égeri kerület később nyilatkozott.

A Német-Alföldön a szabályzat, mint sanctio pragmatica, később hirdettetett ki, s a rendeletben az mondatik: ő felsége megszünteti azon sanctio pragmaticát, melyet V. Károly 1549-ben kiadott, de csak annyiban, amennyiben a jelen örökösödési szabályzattal ellenzik. A rendek beleegyeztek, de azt mint császári edictumot kivánták kiadatni. És ez meg is történt, a pragmatica sanctio mint állandó törvény 1724. deczember 6-án császári pecsét alatt kiadatott. A majlandi és mantuai herczegségek 1725-ben fogadták el.

Horvátország előbb megajánlotta még mielőtt Károly jelezte volna. Hatása nagy volt, mert a Habsburgiház kihaltával az 1687 : III. szerint Magyarországgal együtt választhatta volna királyát, szava tehát könnyitette

az örökösödés kivitelét. De közjogi következménye csak akkor lett, midőn Magyarország 1722-ben elfogadta és 1723-ban törvénybe iktatta, bizonyitja ezt az, hogy Horvátország az 1715-iki esetleges királyválasztási czikk ellen nem tiltakozott. Erdélyben 1722-ben terjeszték elő és a rendek mint sanctio pragmaticát elfogadták és 1784-ben következőleg iktatták be: „Vim et rebus pragmatica sanctionis....“ Fiume, mint önálló tartomány, a sanctio pragmaticát 1725-ben fogadta el.

Magyarországot évek óta készitgették a szabad választásruli lemondásra és a nőági örökösödés elfogadására. Egyenesen még a 22-iki országgyülés megnyitásakor sem hivta fel a király az országot, egyesek azomban létesitésén erélyesen működtek.

És e működés nem vala sikertelen, mert 1722. junius 27-én a rendek a nőág örökösödését felajánlották az elsőszülöttség rendje szerint, kimondották Magyarországra és az örökös tartományokra az elválaszthatlan és feloszthatlan birtoklást, de egyszersmind határozottan kikötötték az ország törvényes önállását, függetlenségét, a koronázás előrebocsátását, a törvények biztositását, a királyi hitlevelet, a leányág kihaltával a szabad királyválasztást. 60 tagu küldöttség vitte meg a királynak az ajánlatot, ki ezeket 1723. juli s 24-én ünnepélyesen szentesitette.

Három alapeszme van kimondva az 1713-iki szabályzat és 1723-iki törvényekben: a nőág örökösödése, az elsőszülöttségi sor, a feloszthatlan birtoklás, e tekintetben tehát a kettő egyezik.

De másrészrül nagy a külömbség a két örökösö-

dési rend között. Az 1713. az örökösödést a felséges uralkodó-ház minden ágaira kiterjeszti, ellenben az 1723. a királyválasztást III. Károly, I. József, I. Leopold leányágai kihalása után Magyarországra visszaszállitja. És ez közjogilag fontos külömbség, mutatja, hogy köztünk és az örökös tartományok közt nincs real-unio, mert az örökösödés nálunk elébb megszakad, mint az örökös tartományokban.

Másik lényeges külömbség a megajánlás már előszámolt külömböző módozata.

Károly az örökösödést tartományaiban keresztül vivén, igyekezett azt a külhatalmak által is garantiroztatni. Nehezen ment ez, bár többen félve a Bourbon terjeszkedéstül, a törököktül, kivánták az erős nagy Habsburg-birodalmat. Ezen drágán szerzett garantiák sikertelenségét mutatták Mária Terézia véres védelmi háborui. Igazolva lőnek herczeg Savoyai Eugen szavai: „Több biztosságot nyujtana felségednek 100,000 katona, mint az európai hatalmasságok nagy részének garantiája.“

Nem akarom elősorolni a hatalmak garantiáját, csak egy lényeges körülményt emelek ki; az angol ezt mondja: „elfogadjuk a pragmatica sanctiót“, melyet később Károly minden országainak rendei elfogadtak, mint sanctio pragmaticát állami közokirataik közé iktattak. Ugyanigy szólottak a hollandi rendek és a német birodalmi gyülés; mindkettő megemliti a rendek elfogadását. Maga Károly is ismétli 1723. ápril 23-iki rendeletében. Tudták tehát a hatalmak, hogy az 1713-iki örökösödési szabályzat érvényéhez a rendek elfogadása szükséges.

Nem osztom tehát Révész Imre azon aggodalmát, hogy a külföldi diplomatia az 1713. szabályzatot tarthatja Magyarország és az uralkodóház közt döntő jogforrásnak. Az európai diplomatia jól tudja, hogy Magyarország alkotmányos ország volt akkor is, midőn a sanctio pragmatica behozatott. De ha a diplomatiárul jogviszonyaink tudatlanságát feltételeznénk is, legyen meggyőződve képviselő ur, hogy 1741-ben, midőn az örökösödést megtámadták, az európai diplomatia róla okvetlenül tudomást szerzett.

Annyi igaz, hogy Európa most már a Habsburgház nőörökösödési szabályzatát sanctio pragmatica név alatt ösmeri, mi magunk is igy neveztük 1848-ban. Ugy nevezték 1790-ben őseink, nem jobb-e tehát világosan kifejtenünk, mi a pragmatica sanctio? Meg vagyok győződve, hogy ha a világ valamely hibás nevezetet elfogad, könnyebb a hibás fogalmat rectificálni, mint a név használatátul elszoktatni. És ha mi azt mondanók a külföldnek: Uraim, az a mit ti sanctio pragmaticának neveztek, nem az, de az 1723 : I., II., III., IV., V., VI., VII. czikkely, az 1790. törvények ugyan pragmatica sanctiónak nevezik azt, de hibás elnevezés 1848-iki törvényeink is annak nevezik, de ez is hiba, — a külföld semmi esetre sem fogna bennünket megérteni. Ha ellenben azt mondjuk, hogy az 1713-iki pragmatica sanctio külömbözik a törvényes magyar pragmatica sanctiótul, jobban meg fog érteni, mert ugy is tudja, hogy külömbség van a kettő közt. Egyébiránt még eddig egy külföldi lap sem tekinté az 1713-iki pragmaticát Magyarország alaptörvényének.

És ha a lényeg nem veszedelmes, mit félünk a szótul, a szó értelme ártatlan, én ugyan görögül nem tudok, de ugy hallottam, hogy körülbelül annyit tesz mint: „nagyobb fontosságu tárgyakra vonatkozó“. Hajdan ez a rómaiaknál ismeretlen volt, Theodosius alatt kezdték használni és értelme: „fontos állami közügyi szentesitvény“. A frankoknál és németeknél IV. Károly császár alaptörvény értékü bullája pragmaticának neveztetik. A passaui vallásügyi szerződést, az osna-brucki békekötést is sanctio pragmaticának nevezik, VI. Károly franczia királynak a franczia egyház szabadságát 1438-ban biztositó alaptörvényét is sanctio pragmaticának nevezték.

Ha a névvel az 1713. intézkedés volna összekötve, akkor nem a név, de a lényeg lenne káros, de mi tudjuk, hogy az reánk nem igy áll s midőn kifejtjük mi a pragmatica sanctio, nem sértünk jogot, de használunk vele.

Azt mondja Révész ur, hogy a Corpus Jurisban 1713-tul 1848-ig nincs róla emlités, a nemzet a küzdelmes 1790-ben is mellőzte. Az udvari kanczellár Leopold nevében irt az országgyüléshez, a nemzet felirt és mindezen iratokban a pragmatica sanctio nem emlittetik. Végre vádolja az 1848. országgyülést, hogy az 1848-iki törvényekben a pragmatica sanctiót fataliter, vigyázatlanul és alaptalanul felemlitette.

Ha csak engem vádolna, elég volna az 1848-iki törvények erre vonatkozó részét felemlitenem, de Révész ur magát az 1848-iki országgyülést vádolja. Kemény és méltatlan vád ez s engedje tisztelt Révész ur ki-

mondanom: méltatlan vád is, melyet az 1848-iki férfiak iránti tiszteletbül kötelességem visszautasitani. Ha osztanám is nézetét, a pietás még akkor is tiltott volna oly kemény kifejezést használni.

De nem követett el hibát a sanctio pragmatica használata által; kifejtettem, hogy a név nem káros, sőt közjogi értelmét kifejteni hasznos, s kérdem gyengébben áll-e a magyar közjog s az uralkodó-ház alapszerződésének alapja az által, hogy az 1848-iki törvények a pragmatica sanctiót párszor megemlitik? Melyik erőszakos lépése maradt volna el az osztrák kormánynak, közelébb áll-e a nemzet óhajai valósitásához, ha a 48-iki törvények a sanctio pragmaticát nem emlitik? De nem is állanak mind az általa felhozott factumok. Mindenki tévedhet.

Azon állitás, hogy a sanctio pragmatica szó 1848-ig a törvényekben elő nem fordul, kétségkivül igaz, de ebben nem látok szándékosságot, mert ha megemlitik, idézni kellett volna az 1723: 1., 2. törvényczikkeket; kimaradt, mert az egyszeri hivatkozás a kettősnél rövidebb volt.

Amit azomban már Révész ur 1790-rül mond, az nem ugy van, mert az október 3-iki felirat ezt tartalmazza: „Hoc suo jure usi Status et Ordines Regni jam anno quoque 1741. in ipso quippe foeminae haereditatis aditu convenientem pro tutela sanctionis pragmaticae assecurationem diplomaticam fundatae sollicitabant, postulatoque suo constanter inhaeserunt.“ Ebbül következik, hogy őseink nem láttak aggodalmat a sanctio pragmatica megemlitésében, világos, hogy e név alatt

nemcsak az örökösödést, hanem a nemzet kikötött feltételeit, jogait, törvényeit is egybe foglalták.

Harmadik, mi ebbül következtethető, az, hogy már 1741-ben sem idegenkedtek a sanctio pragmatica megemlitésétül. Bajosan lehet tehát az 1848-iki országgyülést megemlitéseért azzal vádolni, hogy fataliter, vigyázatlanul, alaptalanul cselekedett. Az sem változtat a dolgon, hogy nem törvényben, de feliratban van megemlitve, mert a feliratok diplomatikai fontosságu okmányok. Ha Révész ur vádja állana, akkor az 1790-iki sőt 1741-iki országgyülések is vádoltatnának.

Révész urnak egyik megrovása azt tartalmazza, hogy némelyek azt vélik, miszerint a pragmatica sanctio az 1723 : 1., 2. törvényczikkben van és valóban erre történtek ezelőtt is mindenkor a hivatkozások ott hol successióról volt szó, ámde mi a pragmatica sanctiót kétoldalu kötésnek, tehát olyannak szoktuk nevezni, melyben a nemzet jogai is biztositva vannak. Ezek pedig nem annyira az I., II., mint inkább a III. és IV., V., VI.-ban vannak határozottan megjelölve.

Bátor vagyok ezekre megjegyezni, hogy az 1723 : 1., 2. határozottan kimondja az örökösödés feltételeit is, ugyanis a 8., 9. szakasz következően szól: és az emlitett trónörökösödést elfogadják, s eképen ugyanazon női trónöröklést, a felséges austriai házban behozottat és elismertet kiterjesztvén, reá most akkor helyett az 1687 : II., III. hasonlóképen az 1715 : II., III. a fennt irt rend szerint megállapitják; ezen czikkek határozottan megkivánják az előleges királyi biztositást, hitlevelet és esküt, a második a hitlevélben foglaltatni kivánja,

hogy a király az országnak minden jogait, kiváltságait, szabadságait és törvényeit szentül megtartandja, a III. pedig, hogy ő felsége a hozott és hozandó törvények szerint fogja az országot kormányozni. Az utolsó szakasz a nőág kihalása esetére a királyválasztási jogot határozottan fenntartja.

Kérdem, mi van ennél több az 1723-iki törvényczikkekben, mely nem mond egyebet, mint az 1715 : II., mely az elfogadott női örökösödésre is kiterjesztetett, határozott tartalma az, hogy a nemzetnek kiváltságai, szabadsága s törvényei szorosan megtartassanak. Sőt az 1715 : III. még sokkal fontosabb mint az 1723 : III., mert abban kimondatik, hogy a nemzet másképen soha sem kormányozható, mint az eddig hozott és hozandó törvényei szerint, sőt a terület is biztosittatik, valamint az is, hogy az országban idegen kormányzat más tartományok módjára be nem hozatik, mindezekrül a III. nem szól, miután már a II.-ban elmondatott.

Világos tehát, hogy az 1623 : I., II. nemcsak a nőörökösödést, de az ország jogait is biztositja. Ha ezek megtartatnak, az országnak egy törvénye sem fog megsértetni (zajos helyeslés) és igy biztositva lesz a Révész ur által felhozott IV. és V.; a mi a VI.-at illeti, nem tudom miért helyez erre sulyt, hiszen ez azt tartalmazza, hogy a nemesség adót ne fizessen, ez már csakugyan megszünt, hivatkozni tehát országgyülésileg megszüntetett törvényre több volna mint hiba.

A Révész ur által idézett az országgyülés tartásárul szól, ez is már lényegesen megváltozott, mert ma az országgyülés nem nemesek és egyháziak követeibül,

de a nép képviselőibül áll, nem három évben, de minden évben tartandó, miért kellett volna tehát ezen elavult törvényre hivatkozni?

Azt is mondja Révész ur, nem osztja azon nézetemet, hogy az örökös tartományok fejedelmének eo ipso magyar királynak kell lenni, mert ha ez áll, akkor hazánk az örökös tartományok alárendeltje lenne.

Midőn én azt mondtam, hogy az örökösödés rendje szerint az uralkodás mind Magyarországban mind az örökös tartományokban ugyanegy fejedelmet illeti, azt mondtam a mit a törvény mond, ugyanis az 1723 : I. 4. szakasza azt mondja: „ugy hogy azon nő, vagy annak férfi örököse, ki a felséges osztrák ház mondott országainak és tartományainak az elsőszülöttségi mód szerint örököse, ugyanazon trónrend szerint, ezen s a jövendő esetekben, örökösödési joggal a Magyarország s hozzá csatolt szintén elválaszthatlanoknak értendő részek, országok és tartományok csalhatlan királyául tartassék és koronáztassék". Azt pedig, hogy eo ipso trónörökös vagy király Magyarországra nézve, nemcsak nem állitottam, de sőt beszédemben és javaslatomban határozottan ki van mondva, hogy a magyar király csak koronázás által lesz törvényes magyar király, a koronázásnak pedig törvényszabta feltételei vannak, miknek előleges teljesitése mulhatlanul szükséges. Révész Imre urnak azon aggodalma, hogy ilykép Magyarország alárendeltje volna az örökös tartományoknak, mi az 1790 : X.-el ellenkezik, ugy hiszem felesleges aggodalom, mert csak ugy vagyunk ez által alárendeltjei, mint ők nekünk, azaz kapcsolat van közöttünk

az uralkodónak ugyanazonosságában, vagyis personalunio és egyéb semmi; az 1790 : X., melyre hivatkozik, azt mondja: „A felséges osztrák ház nőágának örökösödése Magyarországban és a kapcsolt részekben ugyanazon fejedelmet illeti, melyet a többi örökös tartományokban az örökösödési rend szerint illet.“ Miként ellenkeznék tehát az én mondásom 1790 : X.-el?

Végre Révész ur még azt is mondja: „de mindezekbül szükségkép még az is következik, hogy ha ő felségéhez sem mint koronás királyhoz, sem mint törvényes trónörököshöz fel nem irhatunk, nem irhatunk hozzá máskép mint hóditottak a hóditóhoz“. (Igaz, zaj.) Én a hóditást az elnyomott nép irányában mint jogalapot soha sem ismerem el (helyes) és azt hiszem, hogy a hóditónak joga csak fegyverének hatalma és csak addig terjed, a meddig a fegyver ér. A hóditottnak nincsenek moralis kötelezettségei a hóditó irányában és azon országokban, melyek kezdetben hóditás által alakultak, valóságos jogalapot nem a hóditás maga, hanem a hóditottnak nyilvánosan vagy tettleg bizonyitott utóbbi elösmerése képez. Elvem Magyarországra nézve az, mit az ország rendei ötödik feliratukban kimondottak, hogy t. i. „a királynak és országnak jogai az örökösödési szerződéseken alapulnak, melyeket a feleknek megváltoztatni nem szabad“.

Nem azért emlitettem ezt itt meg, mintha azt hinném, hogy Révész Imre ur a hóditási jogot elismeri, hanem mivel tudom, hogy vannak lajthántúli elleneink között olyanok, kik a hóditási jogot Magyarországra nézve már többször emlegették; féltem, hogy

ezek Révész ur szavait félreértve vagy szándékosan félremagyarázva, el fogják mondani, miszerint Austriának hóditási joga Magyarországra nézve a magyar országgyülésen is megemlittetett és arra senki sem felelt.

Elmondottam előadásom kezdetén, hogy egyéb czáfolatba nem ereszkedem, de szükségesnek tartok egy szerény észrevételt a törvényességre.

Én nem állitom, hogy felirat helyett határozatot hozni törvényellenes, de azon vádat, hogy a felirat törvényellenes, el nem fogadhatom. Figyelemmel kisértem a beszédeket, de a törvényellenességet senki sem mutatta ki. Senki sem hivatkozott egy törvényre sem, melyet megsértünk az által, ha felirunk, pedig midőn valamely cselekvény törvényellenesnek mondatik, ki kellene világosan mutatni: miből áll annak törvényellenessége.

Egyébiránt a tisztelt ház most már szavazat által fogja eldönteni, feliratban vagy határozatban mondjuk-e ki azt, mit mondanunk kell s mondani akarunk, a többség akarata fog határozni. De bármikép dőljön el a kérdés, egyet tartanék szerencsétlenségnek a hazára nézve: ha a külön véleményüeket keserüség választaná el egymástól. Czélunk egy: a haza boldogitása. Véleményeink ugyanazok mindazon jogtalanságokra nézve, mik ellen felszólalunk, nézeteink csak a módra nézve voltak egymástul eltérők; csak az utra, sőt talán nem is az utra, hanem az első lépésre vagyunk külömbözők. Lehet, hogy nehéz szenvedések várnak még reánk, küzdelem és erélyes működés mindenesetre, és ha mi akkor valamennyien egymás mellett nem állunk, együtt és

egymásért: a haza fogja szenvedni kárát. A felelősséget ne háritgassuk egymásra, ennek csak elleneink örülnek, felelünk és küzdünk valamennyien egy magasztos czélért, a haza javáért. Hazánk sorsa a mi sorsunk is, egyik félé ugy, mint a másiké, egyszóval mindnyájunké. És ha egyszer-másszor a részletekben talán külömböznek is véleményeink, ne felejtsük, hogy a főtárgyban egyek vagyunk, arra nézve magunk közt megszakadni soha sem fogunk. (Hosszan tartó éljenzés.)

VI. FEJEZET.

A vita befejezése. — A pártok modora. — A felirat és határozat közti külömbség. — A felirat 3 mesterkélt szavazattal elfogadtatik. — A felsőház 1 ellenében elfogadja. — Scitovszky régi szerelméhez visszatér. — A császár a feliratot német kisérő levéllel visszaküldi. — A czim megváltoztatván, a császár elfogadja. — Válasz. — Forgách kanczellár. — A feloszlatás kétségkivüli.

A képviselőházi vitákat Deák Ferencz fejezte be a Révész Imrét czáfolni akaró polemicus beszédével. A vita 21 napig tartott, beszélt a felirati pártbul 38, a határozatibul 48. Sokan hosszasnak tarták a vitát, feleslegesnek a 86 szónoklatot, ez mindkettő téves fogalom, mert 1861 Magyarország sorsa felett határozott, egy ország sorsának eldöntésére 21 nap nem sok, kétségkivül a helyzetet Deák Ferencz remek felirata és beszédje, a határozati párt világos és erőteljes határozati javaslata, Tisza Kálmán és Révész Imre kitünő beszédei teljesen megvilágitották, e három kitünőségen kivül senki ujat nem mondott, azért ezen beszédek azomban feleslegesek nem voltak, mert a tüzes beszédek részben a királyt figyelmeztették az országos hangulatra, részben a nemzetet lelkesiték. A szónoklatok a parlamenti illem korlátait nem hágták át, a két párt modora és indokolása azomban lényegesen külömbözött, a Deák-pártiak elösmerték a királyt, az absolutismusért nem a császárt, de kizárólag a császári megholt és élő ministereket támadák meg, az ellenzék ellenben a császárrul mint bitorlórul beszélt, vagy általában róla hallgatott. Tisza Kálmán a függetlenségi nyilatkozatot is jogosnak találta. Ivánka Imre, Ferencz József királyt trónkövetelőnek nevezte, megrótta a királyt és családját. Szilágyi Virgil az ország forradalmi jogosultságát

kiáltotta ki. Grabarics kimondá, hogy az ország király nélkül ellehet.

Sokan a felirat és határozat közt nem láttak különbséget, mert Deák közjogi fejtegetéseit a határozat is átvette, Deák az ország épségének, felelős önkormányzatának, összes törvényeinek helyreállitását, a törvénytelen illeték, a birtokkobzás, számüzetés megszüntetését követelte és czeknél látszólag a határozat sem követelt többet, egyik sem kecsegtetett rögtöni eredménynyel, mert az uralkodó beolvasztási politikáját a torz-alkotmányosság osztrák hivei: Schmerling tudor, bankár- és tudor-társai is elfogadták. A két javaslat azomban a látszat daczára, mind tartalma, mind jövendő következményeire lényegesen külömbözött.

A felirat a király örökjogát elismerte, mert tiszteletteljesen felelt az uralkodónak, erősen ugyan, de illendően kérte és követelte az ország jogai visszaállitását.

A határozat nem a királyhoz, de a nemzethez és Európához volt intézve, sokkal inkább illett volna az európai congressus, mint a magyar király zöld asztalára.

A felirat Ferencz József örökjogát elösmerte, uralmi jogának elösmerését azomban a királyi kötelezettségek teljesitéséhez kötötte.

A határozat nem mondta a király letételét, de róla mindég és folytonosan csak mint tényleges hatalomrul szól, Tisza Kálmán beszédében a 49-iki függetlenségi nyilatkozatot jogosultnak mondá, Révész Imre hóditónak nevezte; monarchiában a tényleges czim magyarul bitorlót jelent, a bitorlás ellen a forradalom jogos önvédelem.

A felirat a pragmatica sanctiót közös jogalapul állitja, mint az ország fő és sarkalatos törvényét tünteti fel, a personal-unio hangoztatása mellett ugyan, de lényegileg némely ügyek közösségét feltétlenül elfogadja.

A határozati javaslat felemliti az 1723 : 1., 2. törvényt is, mint olyakat, melyek szerint is a tényleges hatalom köteles lett volna a törvényeket megtartani és melyek megszegése a nemzetet kötelezettségeitül felmenti, a fősulyt azomban a határozat az 1790. és 1848-iki törvényekre fekteti.

A felirat a pragmatica sanctiót nemcsak mint a magyar nemzet és uralkodó család közti szerződést, de mint Magyarország és az osztrák tartományok közti kölcsönös szerződést is tünteti fel, mi valótlan, mert a Habsburg-ház minden országát megfosztotta alkotmányátul, országai rendeit külön-külön összehivatta az örökösödési családi intézkedés beczikkelyezésére, magyar követek ezen országgyülésekre nem küldettek, az örökös tartományok a magyarra nem küldhettek, mert alkotmányuk szünetelt. Az állitólagos államközi szerződés szerint, miután a császár az örökös tartományokban hatalma egy részét tartományai kormányára ruházta, ezen tartományokkal még akkor is egyezkedni kellett volna a közös ügyek kezelése iránt, ha a magyar király kötelességét teljesiti.

A felirat tehát a közös ügyek arany hidja, a határozat merev tiltakozás és Európáhozi békés fellebbezés volt.

A határozatot Teleky László halála buktatta meg,

mert Tisza Kálmán ugyan a határozatot szépen védelmezte, talán szebben, mint Teleky védte volna, de a hideg Tisza a forradalomért soha sem rajongott, átengedék tehát a győzelmet; egy tüzes kerület becsvágyó képviselője átnyergelt, egy képviselő lemondott, kettő elutazott, ennek következtében a felirat 155 szavazatot nyert, a határozat 152-t.

Az ellenzék a részletes tárgyalásnál ismét kardot rántott, Deák „felséges császár és király“ megszólitását Ivánka Imre törültetni és „felséges ur“ czimmel ajánlotta felcseréltetni, Tisza Kálmán „felséges császár“t ajánlotta, Deák a czimért nem akarta a lényeget veszélyeztetni, az ellenzék tehát győzött.

A felsőház a feliratot junius 15-én tárgyalta, ajánlották gróf Cziráky János és báró Wenckheim Béla, gróf Ráday László a határozatot pártolta, de egyedül maradt, csinosan beszéltek még Haynald erdélyi püspök és báró Orczy Béla s többen. Scitovszky primás szolgalelkének nem tudott parancsolni, elfogadta ugyan a feliratot, de kijelenté, hogy 1848. némely részeit revideáltatni kivánja:

„A fejedelemmel minden áron ki kell egyezni, ha azt kivánjuk, hogy Magyarország, Magyarország maradjon s hazánknak azon alkotmányszerü önállása, függetlensége fentartassék, mely azt 1848. előtt is az ősi törvények szerint megillette. Én tisztelem az 1848. törvényeket, de némelyeket közülök mint ideiglenesket, provisoriumkép tekintendőket, melyek tehát urunk kivánata s tulajdonképen ideiglenességök tekintetébül is revisio alá veendők.“

A felirat átadásával a két ház elnöke, gróf Apponyi György és Ghiczy Kálmán bizattak meg. A választ a császár 30-án küldte meg gróf Apponyinak következő kisérő levéllel:

„Indem Ich Ihnen ein auf die Adresse des ungarischen Landtages bezügliches Rescript vom heutigen Tage übermittele, trage Ich Ihnen auf selbes dem Präsidenten des Unterhauses Coloman Ghiczy behufs unverzüglicher Veröffentlichung im Abgeordnetenhause unter seiner persönlicher Verantwortung einzuhändigen, und selbes auch in der Magnaten-Tafel unverzüglich veröffentlichen zu lassen. Wien, am 30. Juni 1861. *Franz Josef* m. p.

An meinen Judex Curiae, Grafen Georg Apponyi.“

Első Ferencz József, Isten kegyelméből Austria császárja, Magyarország királya stb.

Hű Magyarországunk s az ahoz kapcsolt részek zászlósainak, egyházi és világi főrendeinek és képviselőinek, kik az általunk az 1861-iki ápril 2-ára összehivott országgyülésen egybegyülvék, üdvöt és kegyelmünket.

Kedvelt hiveink! Jóllehet mi azon országgyülési tanácskozásokat, melyek legfelsőbb uralkodói jogaink felett a képviselő-házban tartattak, ugyszintén a minket mint Magyarország örökös királyát törvényesen illető tagadhatlan öröklési jogaink ellen irányzott kitöréseket komoly megilletődéssel értettük, mégis azokat inkább egyes szenvedélyes szónokok pillanatnyi heve kifolyásának, mint az egybehivott országgyülés érzelmei hű tolmácsolásának véltük tekinthetni.

Miután azomban ama tévnézeteknek a hozzánk intézett legalázatosabb feliratnak mind alakjában, mind szövegezésében határozott kifejezés adatott, legfőbb kötelességünknek tartjuk fejedelmi személyünk és királyi örökös jogaink iránti azon tartozó tisztelet megóvására, melyet a trón és annak méltósága méltán megkiván, de mely az országos rendek és képviselők ama feliratában a törvényes szokástul eltérve mellőztetett, a feliratot, mely a királyi jogokat sértve, nem Magyarország örökös királyához intéztetett, visszautasitani. Élénken óhajtván azomban mindazonáltal az országos rendek és képviselők feliratában foglalt nagyfontosságu kérdések iránt őszintén nyilatkozhatni, az országos rendeket és képviselőket ezennel felszólitjuk, miszerint figyelve az 1790-iki koronázó országgyülés alkalmával követett eljárásra, a feliratot hozzánk oly alakban terjeszszék fel, hogy annak elfogadhatása az általunk bármely megtámadások ellen mindig megőrzendő korona méltóságának és uralkodói öröklött jogainknak kellőleg megfeleljen.

Kikhez egyébiránt császári királyi kegyelmünk és kegyelmességünkkel állandóan hajlandók maradunk. Kelt birodalmi fővárosunkban, Bécsben, szent Iván hava 30-án.

Midőn ezen leirat leérkezett, a határozati párt véglegesen elgyengült, a czim megváltoztatását Deák Ferencz, Hunkár által inditványoztatta, egyhangulag elfogadtatott.

Az 1848-iki házszabályokat, a felirati vitát megelőzőleg elfogadta a ház.

A nemzetiségi kérdés megoldását az egész ház óhajtotta. Mindjárt tehát az országgyülés elején bizottságot küldtek, mely munkálatát be is adta, ennek ellenében Vlad Alajos román és Popovics Zsigmond szerb képviselők is adtak be nemzetiségi törvényjavaslatot. Ezen javaslat túloz, Magyarországot a nemzetiségek szövetségének tekinti, az országot nemzetiségekre osztja fel, az egységes kormányzatot lehetetlenné tette volna; a válaszfeliratnál is többen felszóllaltak nemzetiségi szempontbul, a nemzetiségi felszóllalások kedvezőtlenül fogadtattak, bár a nemzetiségi képviselők illendően viselték magukat és a mult tanulsága által kiábrándulva, Austriának és az absolutismusnak hátat forditottak.

A törvénytelen adóbehajtás tárgyában Trefort Ágoston elnöklete alatt bizottság küldetett ki; Trefort azomban, ki 1848-ban sógora báró Eötvössel Magyarországbul kiszökött, szerette a hatalommali összeütközést kikerülni, most sem akart a hatalommal szembeszállni, ennélfogva a javaslatot szépen elaltatták.

Bécsben Vay semmi sikert sem aratott. A császár és Schmerling az októberi diplomát fel akarták erőszakolni, a visszataszitó valótlanságokkal diszitett császári leiratot már gróf Forgách Antal uj kanczellár ellenjegyezte, báró Vay Miklós leköszönt és Borsodban megválasztatá magát képviselőnek. Gróf Eszterházy Móriczot ministernek nevezték. Ezen két ember bámulatos merészséget követett el, mert akkor is sárga-fekete madár maradt, midőn ezeket nemcsak a nemzet, de még a főpapok és főrendek is megvetették.

A czim megváltoztatása által a diplomaticus érint-

kezés akadálya elhárittatván, az országgyülés feliratát a felséges király gr. Apponyi György és Ghiczy Kálmán megbizottaktul a magyar kanczellár báró Vay Miklós és több magyarok jelenlétében elfogadta julius 8-án és erre 21-én következőleg válaszolt:

Első Ferencz József, Isten kegyelméből austriai császár, Magyar-, Cseh-, Halics- és Lodomér-országok apostoli, ugy Lombardia, Velencze, Illiria királya, Austria főherczege stb.

Hű Magyarországunk s az ahhoz kapcsolt részek zászlósainak, egyházi és világi főrendeinek és képviselőinek, kik az általunk 1861. april 2-ára összehivott országgyülésen összegyültek, üdvöt és kegyelmünket.

Kedvelt hiveink!

Miután az országosan egybegyült főrendek és képviselők a szent Iván hava 30-án kelt legmagasabb leiratunkban hozzájok intézett abbeli felszólitásunknak, mely szerint a hozzánk intézet legalázatosabb leirat oly alakban előterjesztendő vala, hogy annak elfogadhatása az általunk bármely megtámadás ellen mindég megőrzendő korona méltóságával és uralkodói öröklött jogainkkal összeegyeztethető legyen, kötelességgel megfelelni el nem mulasztották; mifelüli legmagasb megelégedésünket az országosan egybegyült rendek és képviselőknek; örvendezésünkre szolgál élénk óhajtásunk s adott igéretünkhöz képest az emlitett feliratban foglalt nagy fontosságu kérdések iránt őszintén nyilatkozhatni, hogy ekkép nyilt és határozott értekezés alapján a létező nehézségeknek üdvös és állandó elháritása elérethessék.

A jelen országgyülés egybehivásával azon ösvényre kivántunk lépni, melyen Magyarországnak alkotmányos kormányzását gátló akadályok törvény utján megszüntessenek, s a közötte és többi országaink és tartományaink közt fennálló válhatlan kapcsolatbul eredő viszonyok az összes birodalom igényeinek megfelelőleg a törvényhozói hatalom által oly módon szabályoztassanak, hogy az ez érdemben hozandó határozatok a nemzet érzelmeivel találkozván, a mulhatlanul elintézendő feladatok az országgyülésseli törvényes megállapodás utján, kizárva minden más módot, nyerjenek megoldást.

Amennyiben az országos főrendek és képviselők emlitett feliratában mult évi Mindszent-hó 20-án kelt oklevelünk oly értelemben emlittetik, mintha az Magyarországnak a pragmatica sanctióban biztositott önállásával merő ellentétben állana; mi ugyan elismerjük, hogy a magyar országgyülés ezen oklevelünk tartalmánál fogva az adó, valamint azon tárgyak iránt, melyek a katonáskodásra s annak szabályozására vonatkoznak, az előbbi törvényektül eltérőleg, t. i. az egész birodalom többi alkotmányos képviselőivel egyetemben tanácskozandik, ebbül azomban Magyarországunk alkotmányos önállósága biztositékainak veszélyeztetését nem következtethetjük, sőt épen ellenkezőleg, a közös érdekeknek többi királyságaink s országaink szabadon választott képviselőivel leendő közös tárgyalásábul azoknak csak megszilárdulását várhatjuk. Figyelmeztetjük egyszersmind az országgyülésre egybegyült főrendeket és képviselőket azon körülményre, miszerint befolyá-

suk ezelőtt a közadózásnak csak csekély részére terjedett ki, nem pedig mint az emlitett oklevelünk értelmében történendik, az adó- és pénzügy minden tárgyaira; figyelmeztetjük az 1723. : I., II.-ban elfogadott pragmatica sanctio szó szerinti értelmére, mely ezen törvényczikkek világos tartalma szerint nemcsak azért léptetett életbe, hogy Magyarországunk külső és belső megtámadások ellen sikeresebben megvédessék és trónüresedési időközök alkalmával könnyen keletkezhető s az ország történetébül gyászosan ismert belvillongásoktul megóvassék, hanem hogy Magyarországunk és többi királyságaink és országaink közti kölcsönös egyetértésnek és egyesülésnek minél szilárdabb közös támpontjául szolgáljon.

Valamint már a jelen országgyülésre szóló meghivó leveleink is tanusitják, miszerint szilárd akaratunk a koronázási hitlevél kibocsátása iránti ősi szokást teljes épségben fentartani, ugy az izgatott kedélyek lecsillapitása s minden alaptalan aggodalmak óhajtott megszüntetése végett most is nyilván elösmerjük, miszerint Magyarországunk ugy a személyekre, mint a kormányzat rendszere és alakjára nézve az ország ősi alkotmányának megfelelőleg lesz kormányzandó; hogy tehát a szent István koronájához tartozó országoknak a birodalomba beolvasztása, valamint szándokukban nincs, ugy atyai szivünktül távol van

Ebbül ugyan az országnak belügyei önkormányzatát, mint ez az 1790 : 10.-ben megállapittatott, következtethetjük, de valamint ebbül semmikép sem következik, hogy Magyarországunk s többi országaink és tartomá-

nyaink közt létező válhatlan kapcsolatot csak az uralkodó-ház egysége képezze, ugy azon állitást is, hogy Magyarországunk és egyéb országaink közti viszony egyszerü személyes unio legyen: Magyarországnak törvények s a történelem folytában tettleg kifejlődött államjogi állása világosan megczáfolja.

A trón egysége, a közös hadsereg s birodalmunk pénzügyeinek központi vezetése, a birodalom felosztthatlanságát és szétválhatlanságát szentesitő pragmatica sanctiónak természetes következménye, s valamint uralkodó családunk trónra lépése óta Magyarországunk a külföld irányában soha külön képviselve nem volt s jelenleg is az európai nagyhatalmasságok körében többi tartományainkkal egyetemben az austriai birodalom nevezete alatt foglaltatik, ugy Magyarország az állam szükségletei fedezetében és terheiben minden időben részt venni, azon terheknek és áldozatoknak egy részét elvállalni tartozott, melyek a leviharzott harczi események folytán népeink vállaira nehezültek, amint ez az 1741 : 63. és 1796 : 1., 1805 : 2., 1807 : 2., 1808 : 6. és több más törvényekbül kiderül.

Háromszázados közös uralom és közösen átélt események által Magyarország birodalmunk egyéb országaival sokkal szorosabb viszonyba lépett, sem hogy azt puszta személyes uniónak nevezni lehetne.

Ezen szorosabb viszony az 1723 : 1., 2. minden szavában ki van jelentve és következményeiben félreismerhetlenül igazolva.

Az 1723 : 21., 98. harmadik szakasza, nemkülönben a 104., 114. törvényczikkek világosan azon köz-

ponti kormányra utalnak, melynek hatásköréhez a Magyarországot s a többi tartományokat közösen érdeklő minden ügyek elintézése tartozott, de a birodalom iránti gondosságának ragyogó jelét adta a magyar törvényhozás, midőn az 1741 : 4. tcz. 4. szakaszában oly czélbul, hogy Magyarországnak kormányzata a birodalom többi részeinek kormányzatátul el ne különittessék és ellentétben az országgyülési feliratban emlitett, a nádor gyámnoki jogát érdeklő 1485 : 2. czikkel, Ferencz császárt, dicső emlékezetü Mária Terézia magyar király felséges férjét, nemcsak uralkodó-társnak nevezte, hanem a trónörökös kiskorusága esetére, Magyarországra nézve is annak törvényes gyámságát reá ruházta azon világos kijelentéssel, hogy ő Magyarországot a birodalom többi tartományaival együtt atyai és gyámsági hatalmánál fogva közösen kormányozhassa.

A pénz- és hadügyek közös kormányzatát és igazgatását elvitázhatlan tények egész sorozata bizonyitja, melyek tiszta személyi unio fogalmával össze nem egyeztethetők, de a személyi uniónál szorosabb viszony hiányában az 1741 : 11. negyedik szakaszának, melyben az ország magyar tagoknak a birodalmi ministeriumba leendő kinevezését kéri és óhajtja, — értelme sem lehetne.

A személyes unio életbeléptetése az 1847—48-iki törvényczikkek által ugyan megkisértetett, nem csekély ellenmondásban a törvényeket megelőző bevezetésben foglalt azon nyilvánitással, miszerint a koronának egysége s Magyarországnak az összes birodalom iránti kötelezettségei sértetlenül hagyandók, de ezen törvé-

nyek foganatositása már az év első felében minden kételyt kizáró módon feltárta mindazon veszélyeket, melyek Magyarországgal egyetemben az összes birodalmat csak az által is fenyegetik, hogy a birodalom közös érdekeinek megőrzése és fenntartása a közjog és Magyarország történelmének mellőzésével a személyes unio korlátolt körére szorittatni szándékoltatott.

Ezen elkülönzés veszedelmes rázkódtatásokat idézett elő, melyek Magyarország alkotmányos intézményeitül eltérő közigazgatási rendszer alkalmazását szükségessé tevék.

De miután mi az 1860-ik évi Mindszent-hó 20-án kelt oklevelünkben királyi teljhatalmunkbul Magyarország alkotmányának visszaállitását, azon feltételek alatt s azon korlátok közt, melyek királyi székünk és birodalmunk érdekében szükségesek s a melyek az alkotmányos kormányzatnak többi országainkban is megtörtént életbeléptetésénél fogva elkerülhetlenek valának, biztositottuk; ebbeli biztositásunkat valósitandók, nemcsak az ős megyei rendszert, hanem egyszersmind a törvényes magyar kormányszékeket is visszaállitottuk, s ezeken felül az országgyülést is egybehivtuk, avégre, hogy az 1860-iki Mindszent-hó 20-án kelt oklevelünkben s azzal kapcsolatban lévő kéziratainkban foglalt nagyfontosságu ügyeknek a törvényhozás utján akár királyi előterjesztések, akár országgyülési javaslatok alapján leendő megoldásával az ország érdekét és kivánatát kielégitsük, s Magyarországunk közjogi állását minden országainkat egybefüző erős és felbonthatlan

kapcsolatával s birodalmunk nagyhatalmassági állásával összhangzásba hozzuk.

Midőn azomban az országgyülésileg egybegyült főrendek és képviselők ezen czél elérése tekintetébül az 1847—48-iki törvények azonnali foganatositását sürgetik, s ebbeli kivánságukat szükségképi előleges föltételül tekintve, az ország alkotmányos jogállását csak egyedül ezen alapra fektetni kivánják, az előttük lévő nagyfontosságu feladatnak megoldását oly téren keresik, hol a birodalom életfeltételeivel az összeütközés kikerülhetlen s a közös érdekeknek, a jogos igényeknek megfelelő módoni kiegyenlitése lehetlenné válik.

Az 1848-iki törvények azon elveit, melyek által a nemesség kiváltságos állása megszüntetett, általános birtok- és hivatalképesség behozatott, az urbér, a tized és egyéb jobbágyi tartozások eltörültettek, a köztehervisélés és általános katonakötelezettség kimondatott, végre a választási jog mindazon néposztályokra is kiterjesztetett, melyek azelőtt ezen joggal nem birtak, már 1860-ik évi Mindszent-hó 20-án kelt oklevelünkben fennállóknak ünnepélyesen elösmertük és megerősitettük. Ami az 1848-iki törvények többi részét illeti, az országos főrendek és képviselők előtt is tudva van, miszerint ezen törvények több főrészökben a pragmatica sanctio világos tartalmával egybe nem férvén, már jogi szempontbul sem állhatnak fenn, de külömben is jól tudják az országos főrendek és képviselők, hogy ezen törvények nemcsak többi tartományaink és összes birodalmunk jogait, de a magyar korona alá tartozó népségek tetemes részét nemzetiségi érdekeik-

ben sértik, sőt ezenfelül keserü tapasztalások nyomán meggyőződtünk, miszerint ezen törvények több czikkei ép azért, mert a századok folytán kifejlett helyhatósági és nemzetiségi viszonyoknak Magyarországon meg nem felelnek, az állandóság és kivihetőség biztositékával nem birnak, s hogy e szerint a Magyarországunkban létező különféle politikai és nemzeti elemek, nemkülömben nevezett országunknak az összes birodalomhoz való viszonya, a czélbavett kiegyenlitésre más alapot igényelnek. Az országgyülésre egybegyült főrendekkel és képviselőkkel legkegyelmesebben tudatjuk tehát, miszerint az 1848-iki törvények azon czikkelyeit, melyek összbirodalmunk válhatlan érdekeinek szükséges biztositékaival, névszerint az 1860-ik évi Mindszent-hó 20-án és 1861-iki Bőjtelő-hó 26-án kelt határozványainkkal ellentétben állanak, a mint azokat általában eddig soha el nem ismertük, ugy jövőre is elismerni — mire magunkat személyesen kötelezve nem tartjuk — nem fogjuk.

Minthogy pedig a javaslati és kezdeményezési jog a szükséges módositásokat illetőleg nemcsak minket királyi előterjesztés utján illet, de más részt a nemzet saját kezei közé is van fektetve, a nemzet képviselőinek nemcsak jogában, de kötelességében is álland, ide vonatkozó javaslataiknál azon alapot feltalálni, melyen, tekintve a nem zavart történelmi jogtért, az országot alkotmánya s nemzeti érdekei iránt megnyugtatni lehessen. Kinyilatkoztatjuk ezek folytán, miszerint mielőtt az általunk kibocsájtandó koronázási hitlevél országgyülési tárgyalás alá vétethetnék, az 1847—48-iki

törvényczikkelyeknek a pragmatica sanctio szellemében s a közbirodalom érdekeinek megfelelő módoni átvizsgálása, mint már 1860-iki Mindszent-hó 20-án legkegyelmesebben elrendeltetett, lesz előlegesen eszközlendő.

Bizalommal várván, miszerint az országgyülésre egybegyült főrendek és képviselők őseiknek példáját követni fogják, kik hazafias érzelmektül indittatva, az időrül-időre változó viszonyok elutasithatlan igényeit méltányolni tudván, az 1687 : 4., 1715 : 8., 1729 : 1., 2. törvényczikkek tanusága szerint Magyarország közjogi állását, a birodalom közös igényeivel minden időben készek voltak egyeztetni; további nyilatkozatainknak királyi előterjesztések utjáni közlését fenntartván, az országgyülésre egybegyült főrendeknek és képviselőknek meghagyjuk, miszerint az 1848-iki törvények módositására, illetőleg egyes czikkelyeiknek megszüntetésére szükséges törvényjavaslatokat nyilvánitott szándékaink szellemében kidolgozni s azokat királyi jóváhagyásunk végett nekünk mielőbb felterjeszteni kötelességüknek ismerjék.

Minthogy pedig az 1860-ik évi Mindszent-hó 20-rul szóló oklevél 1., 2. pontja, nemkülömben az 1861-iki február 26-rul kelt alaptörvény értelmében a törvényhozáshoz tartozó azon ügyek tárgyalása, melyek minden országaink és tartományaink jogait, kötelességeit és érdekeit közösen illetik, az összes birodalmi tanács elé tartoznak, minthogy továbbá folyó évi Bőjtelő-hó 26-án magyar udvari főkanczellárunkhoz intézett kéziratunkban annak meghatározását, mi módon kelljen a biro-

dalmi tanácsba Magyarország részérül küldendő követeket megválasztani, minden kényszer és elhamarkodásnak kikerülése tekintetébül, az országgyülésen eszközlendő alkotmányos elintézésnek tartottuk fenn ; ennek folytán az egybegyült főrendeket és képviselőket felszóllitjuk, miszerint ezen kérdés felett annak rendje szerint tanácskozzanak.

Ezen kérdésnek a törvényhozás utján leendő elintézése előre láthatólag hosszasb időt s részletesebb tanácskozmányokat fogván igényelni, mi ez okbul már a birodalmi tanácsnak folyó évi Bőjtelő-hava 26-án történt összehivásakor, a jelenleg összeült birodalmi tanácsba küldendő követek tárgyában, magyar udvari kanczellárunkhoz intézett kéziratunkban, jelen esetre ideiglenes intézkedésnek megtételét megengedni méltóztattunk.

Minthogy pedig az országgyülésre egybegyült főrendek és képviselők, elénkbe terjesztett legalázatosabb feliratukban kinyilatkoztatták, hogy egyéb királyságaink és országaink alkotmányos képviselőivel esetrül esetre tanácskozásba bocsájtkozni készek, ez okbul az ország főrendeit és képviselőit, ámbár a birodalmi tanácsbani részvétöket feliratukban már forma szerint megtagadták, intjük és ismételve felszólitjuk, miszerint a jelenleg összeült birodalmi tanács gyülekezetébe követeket küldvén, az országnak azon ügyekre való befolyását kellőleg gyakorolják, melyeket mult évi Mindszent-hó 20-án kelt oklevelünk 2. czikke értelmében jövőre csak népeinknek czélszerün szabályzott részvéte mellett akarjuk tárgyaltatni és elintéztetni.

Az országgyülésre összegyült főrendeknek és képviselőknek meghagyjuk tehát, miszerint ebbeli felszóllalásunknak annál inkább eleget tenni siessenek, mivel az érintett közös ügyek haladéktalanul, még pedig legfeljebb a folyó évi Kisasszony-hó folyamában lesznek tárgyalandók és elintézendők.

Magyarországunknak többi országaink és tartományainkhozi viszonyának fent nyilvánitott legmagasb szándékaink értelmébeni megállapitása, az 1848. törvényeknek a szükséghez képesti módositása s azon czikkelyeinek, melyek akár általában, akár jelenlegi alakjukban nem foganatosithatók, megszüntetése után, az országgyülés kiegészitése iránti kérdés önként megoldatik, még pedig következőleg.

A mi mindenek előtt Erdély nagyfejedelemségünknek Magyarországgal való unióját illeti, mely a szász és román nemzet szabad beleegyezése nélkül lőn elhatározva, megjegyzendő, miszerint ezen unio soha teljes törvényerőre nem lépett, az egyoldaluan hozott határozatok kihirdetése után tettleg felbomlott s egyáltalában mindaddig kivihetetlennek lészen tekintendő, valamig Erdélynek nem magyar ajku lakosai nemzetiségi érdekeiket ezen unio által veszélyeztetve látják és a birodalom ebbeli igényei és érdekei kellőleg biztositva nem lesznek. Ezen okoktul indittatva, Erdély nagyfejedelemségének Magyarországgali unióját az 1860. Mindszent-hava 20-án kelt határozatainkban érintetlenül hagytuk s csak azon előkészületek megtételét rendeltük el, melyek Erdély országos képviseletének visszabelyezésére irányozvák.

Másként áll a dolog Horvát- és Tótországunkat illetőleg, mely országaink iránt 1860. évi Mindszent-hó 20-án a bánhoz intézett kéziratunkban azon kérdésnek megoldását, minő viszonyban álljanak ez országok Magyarországunkkal, későbbi határozványunknak tartottuk fenn.

Ezen királyságoknak a magyar szent korona iránti történelmi viszonyaik, akár a magyar országgyüléseni képviseleti jogukat, akár belkormányzatukat s törvénykezésöket tekintve, az 1847—48. törvényczikkek által lényeges változást szenvedtek, sőt ezen módositások oly ingerültseget idéztek elő, miszerint ezen országok készebbek valának Magyarországgali, világos törvényeken alapuló szövetséges összeköttetésökbül kiválni, semhogy a magyar ministerium parancsolatainak hódoljanak.

Fentérintett legmagasb kéziratunk értelmében ismételve kijelentjük, hogy ezen kérdés megoldását csak a Horvát- és Tótországi közgyüléssel meginditandó kölcsönös értekezés utján lehetend előkésziteni. Az országgyülésre egybegyült főrendek és képviselők legfontosabb feladatához tartozand tehát azon kérdés kellő megvitatása, mi módon lehetne Horvát- és Tótországaink független és önálló belkormányzatának fentartása mellett oly feltételek iránt megállapodni, melyek alatt, a birodalomhozi általános viszonyok sértetlenül hagyása mellett, a Magyarországunkkali közjogi egyesülésre s ennek életbe léptetésére készek lennének.

Az alkotmányos belviszonyoknak ilyképeni végleges megalakulása által nem fognak érintetni mindazon intézkedéseink, melyeket 1861. Bőjtelő-hó 26-án az ideig-

lenes Horvát- és Tótországi udvari kormányszékünkhöz a végre bocsájtottunk, hogy Horvát- és Tótország a már egybegyült birodalmi tanács tanácskozásában azon törvényhozási ügyek tárgyában már az idei ülésszak alatt részt vegyen, melyeket az 1860. október 20-án kelt oklevelünk II. szakasza értelmében ezentúl már csak összes népeinknek czélszerüen szabályzott közreműködésével kivánjuk tárgyaltatni és elintéztetni, mi czélbul a horvát-tót országgyülést már a jelen ülésszakra kebelükbül küldendő követek választására tettleg is felszóllitottuk.

Szükségesnek látjuk továbbá az egybegyült főrendeket és képviselőket felszólitani, miszerint akár királyi előterjesztéseink, akár az országgyülés részérüli kezdeményezés folytán oly törvényjavaslat tárgyalásához fogjanak, mely a Magyarországunk nem magyar ajku lakosainak nemzetiségi jogait, azok terjedelmét mind nyelvük és nemzetiségi kifejlődésökre, mind pedig közigazgatási viszonyaikra nézve határozottan és világosan formulázva tartalmazza.

Ami különösen az országban lakó szerbeket illeti, fenntartjuk magunknak ezen nemzet ősi kiváltságait, jogait s nemzeti érdekeik biztositékait illetőleg a szerb vajdaságnak Magyarországhozi visszacsatolása alkalmával legközelebb tartott nemzeti gyülekezetökben kifejtett kivánságaik alapján teendő intézkedéseinket és előterjesztéseinket további tárgyalás és foganatositás végett az egybegyült főrendek és képviselők elé juttatni.

Reméljük végre, miszerint az egybegyült főrendek és képviselők jelen feladatuk magasztos voltátul

áthatva, minden törekvésöket annak megoldására irányozandják, és a birodalom tényleges viszonyainak elutasithatlan igényeit szem előtt tartva, elösmerendik, miként Mi, mint Magyarország örökös királya, koronázási hitlevelünk iránti tárgyalásokba mindaddig nem bocsátkozhatunk, mig a fent elősorolt ügyek kölcsönös megállapodás után el nem döntettek.

Ami Ferdinánd császár és király trónruli lemondását illeti, midőn az ide vonatkozó okmányok állitólagos anyagi hiányai iránt támasztott ürügyeket komolyan visszautasitanók, az országgyülésre összegyült főrendekkel és képviselőkkel azt akarjuk tudatni, miszerint felséges nagybátyánk az általa 1848. évi Karácsony-hó 2-án kiadott lemondási oklevélben „az austriai császárság és minden alatta egyesült királyságok", melyek közt Magyarországunk is kétségtelenül foglaltatik, nemkülömben bármi néven nevezendő tartományok koronájárul lemondván, s ő cs. k. fensége Ferencz Károly főherczeg az őt illető trónörökösödésrül visszalépvén, mi ennek folytán a minket születésünknél fogva illető trónra léptünk, s miután mi nemcsak felséges nagybátyánk Ferdinánd császár és király leléptét s fenséges atyánk Ferencz Károly főherczeg lemondását, de a mi trónraléptünket is minden népeinkkel ünnepélyesen tudattuk, erre voatkozó uj okmány kiállitásának szüksége az e részben alkotandó törvényczikk által önként megszünik.

Végre kijelentjük ezuttal is abbeli legkegyelmesebb hajlamunkat, mely szerint a kivételes biróságok által hozott itéletek következményeinek megszüntetése

iránt elénkbe terjesztendő kérelmet ünnepélyes megkoronázásunk alkalmával legkegyelmesebb méltánylatba venni akarjuk.

Ezt akartuk az országgyülésre egybegyült főrendek és képviselőknek elénkbe terjesztett legalázatosabb feliratára válaszul tudatni, elvárván tőlük, hogy valamint mi kitünő figyelmünket arra irányoztuk, hogy Magyarországunk beligazgatásának önállósága iránt megnyugtatva, jövendő jólétére nézve rendületlen biztositékokat nyerjen, ugy viszont az egybegyült főrendek és képviselők is Magyarországunknak többi országainkhoz a pragmatica sanctio alapján létező elválaszthatlan viszonyát tekintetbe vévén, mindezen megoldást igénylő viszonyoknak az általunk ajánlott törvényes s minden érdekeket kielégitő rendezésénél alkotmányos közreműködésöket meg nem tagadandják.

Minthogy pedig tekintetbe véve, miszerint a törvényhozásban előforduló minden rögtönzött változások a viszonyoknak mély megrázkódtatása, a közjólét s a legszentebb érdekek veszélyeztetése, vagy épen tönkre tétele nélkül alig eszközölhetők; már 1860-iki mindszent hó 20-án kelt kéziratainkban meghagytuk és megparancsoltuk, hogy az eddig fennállott, magára az országra nézve is felette fontos, valamint többi országaink lényeges érdekeiktül feltételezett törvények és intézmények, nevezetesen amennyiben ezek az összes birodalom szükségleteinek fedezésére szolgáló eszközök előállitására czéloznak, egész épségökben fenntartassanak s egész határozottsággal mindaddig kezeltessenek, ameddig azok alkotmányos uton nem módo-

sittatnak. Ebbeli meghagyásunkat az egybegyült főrendeknek és képviselőknek ujra azon komoly megintéssel hozzuk emlékezetükbe, miszerint ebbeli intézkedésünknek ezentúl pontosan megfelelni kötelességüknek ismerjék. Kikhez egyébiránt cs. k. kegyelmünk és kegyelmességünkkel állandóan hajlandók maradunk. Kelt birodalmi fővárosunkban, Bécsben, Austriában, 1861. julius 24-én.

Ferencz József m. p.

Gróf Forgách Antal.
Beke Kálmán.

Az ország türelme, az országgyülés bizalma kimerült, maga a dinasticus Deák is meggyőződött, hogy a király hangulata, a bécsi doktorok és tőzsérek hetykesége, vak butasága miatt a kiegyenlités lehetetlen. Deák bizott a király belátása- és jóakaratában, az ellenzék számitott a külviszonyokra, a szónoklatok feleslegessé váltak, a nemzetiségek megvoltak a törvényjavaslat által nyerve, az eszély azt követelte, hogy a nemzet végakaratát vita nélkül és lehetőleg egyértelmüleg nyilatkoztassa ki. Deák második feliratát indokolás nélkül adta be, a feliratra felállás által szavazott az országgyülés, a Rákóczy-hagyományoknak csak 30 makacs hive maradt ülve, kikbül később a szélső bal alakult, a jegyzőkönyvben azomban a határozat egyhangunak jeleztetett. A törvénykezés terén támadható zavarok elkerülésére az országgyülés az országbirói értekezlet munkálatát elfogadta. A felsőház mind a feliratot, mind az országbirói értekezletet vita nél-

kül elfogadta. Az országgyülés már csak napokra számithatván, az óvást és határozatot, az elsőt Deák, a másodikat Tisza Kálmán, elkészitették. Nyugodtan, de elkeseredve vártuk az ország ujabb megaláztatását, a buta, pazar, erkölcstelen rendszer folytatását.

VII. FEJEZET.

Deák Ferencz második felirata. — 30 hijjával elfogadtatik. — Feloszlató rendelet. — A képviselők névsora.

Felirat a julius 21-iki k. leiratra.

Felséges Császár és Király!

Midőn az absolut rendszernek 12 éven át reánk nehezedett uralma megszakadt, hittük, hogy véget értek szenvedéseink, s bizton reménylettük, hogy azok utófájdalmát enyhitendi majd az idő, s a károkat, miket azon sulyos rendszer fonák eljárása nekünk és az egész birodalomnak okozott, helyre pótolandja ismét a nemzet meg nem tört ereje, ha azt ujabb megtámadások többé nem rongálják.

Nem valánk ugyan aggodalom nélkül, látva, hogy a közigazgatás terén tett legmagasabb intézkedések nagyrészt nem alkotmányszerüek. De reménylettük, hogyha majd az országgyülés összehivatik s kifejti az ország jogos kivánatait, Felséged az alkotmányosság ösvényén tovább haladva, méltányolni fogja, mit a nemzet igazság és törvény alapján kér; teljesen meg fogja szüntetni az absolut rendszernek minden törvényellenes maradványait, s végre a fejedelem és nemzet együtt fognak állani az alkotmányosságnak törvényes terén.

Az országgyülés összehivatott, mi legelső kötelességünknek tartottuk Felséged előtt tiszteletteljes őszinteséggel kifejteni mindazokat, mik az alkotmány teljes visszaállitására s ez által a nemzet megnyugtatá-

sára mulhatlanul szükségesek. Szóllottunk a nemzet nevében azon fejedelemhez, ki a törvényes trónörökösödés jogán Magyarországnak törvényesen koronázott királya kivánt lenni, s mivel láttuk, hogy már az előleges lépéseknél is nagy részt mellőztetik a törvények rendelete, kötelességünk volt elmondani, hogy a trónörökösödés jogát és a koronázást minő feltételekhez köti azon állami alapszerződés, mely Magyarország trónját az uralkodóháznak általadta.

Nem mi szabtuk ezen feltételeket, nem most először kivántatik azok teljesitése. Felséged elődei ugyanazon feltételek mellett voltak Magyarország koronázott királyai; felségedet Magyarország trónja ugyanazon államszerződés alapján illeti, mely e feltételeket meghatározta.

Felterjesztésünkben nem kértünk mi engedményeket, nem hoztunk javaslatba ujabb törvényeket jogaink biztositására. Csak azt kivántuk, hogy a sanctio pragmatica egész terjedelmében minden feltételeivel s viszonlagos kötelezettségeivel együtt szorosan megtartassék, ősi alkotmányunk, országgyülésileg alkotott törvényeink, miket a hatalom szava felfüggesztett, ismét visszaállittassanak, s a törvények magyarázásának, módositásának vagy eltörlésének joga az országgyüléstül semmi részben el ne vonassék. Egy szóval azt akartuk, hogy a törvényesség és alkotmányosság ne félig, hanem egészen és csonkitás nélkül lépjen az absolut hatalom helyébe.

Felségednek folyó évi julius 21-ről hozzánk bocsátott legmagasabb leirata határozottan megtagadta jogos kivánatainkat, s mi e leiratnak egész tartalmábul és szellemébül fájdalmasan győződtünk meg, hogy Felséged Ma-

gyarország felett tettleg nem a sanctio pragmaticának teljes értelmében kiván uralkodni.

Senki sem vonhatja kétségbe, miszerint a sanctio pragmaticában megállapitott nőági örökösödésnek egyik alapfeltétele az, hogy Magyarország saját törvényei szerint kormányoztassék. Ugyazon czikk, mely a trónörökösödést az uralkodóház nőágára átruházza, elsorolván az örökösödés rendét és módját, a 9. §-ban határozottan kijelenti, hogy a fentebbi szakaszokban elfogadott nőági trónörökösödésre nézve is kiterjesztetik az 1715 : 3. rendelete. Ezen harmadik czikk pedig első szakaszában határozottan kijelenti, hogy az ország Karai és Rendei felett ő királyi felsége másképp nem akar uralkodni és kormányozni, mint Magyarországnak eddig hozott vagy jövendőben hozandó saját törvényei megtartásával; 2-dik szakaszában kimondja azt is, hogy Magyarország a többi tartományok módjára nem kormányoztathatik.

Magyarország királyát tehát nem csak a koronázáskor kiadott királyi hitlevél s letett fejedelmi esküi, hanem a sanctio pragmatica is kötelezi az ország törvényeinek megtartására. Kiterjed e kötelezettség a koronázás előtti időszakra is. Azon fejedelem, kinek az örökösödés a megállapitott rend szerint megnyilt, 6 hónapnál tovább nem halasztható koronázásáig is csak az alkotmány értelmében kormányozhatja az országot, mint azt az 1790 : 3. törvényczikk világosan rendeli.

Váratlan volt tehát előttünk Felséged legmagasabb leiratának egész tartalma. Felséged a pragmatica sanctio ellenére absolut hatalommal függesztette fel alkotmányunkat s törvényeinket és azon absolut hatalmu felfüggesz-

tést most sem akarja megszüntetni. Alkotmányunknak csak töredékeit igéri vissza, elvonva tőlünk a leglényegesebb jogokat. Alaptörvényeinket önhatalmával eltörli s azok helyébe császári diplomát és patenst állit, miket általunk is alaptörvényeknek kiván tekintetni. Felséged azt követeli tőlünk, hogy a birodalmi tanácsba, mely befolyásunk nélkül absolut fejedemi hatalommal alakittatott, képviselőket küldjünk, s a törvényhozási jogot, melyet nemzetünk eddig saját országgyülésén gyakorlott, legfontosabb érdekeinkre nézve a birodalmi tanácsnak adjuk át, mondjunk le az országnak azon jogárul, hogy saját adója és katonasága felett saját országgyülésén határozhasson, s e részben is vessük alá magunkat a birodalmi tanácsnak. Felséged országgyülésen alkotott és királyi szentesitéssel megerősitett törvényeink egy részét el nem ismerve, meghagyja nekünk, hogy azokat módositsuk s illetőleg töröljük el; hanem előre kijelenti, hogy azon törvényeket jövendőben sem fogja elismerni, s ez által Felséged a magyar alkotmánynak s általában minden alkotmányosságnak azon alapelvét, hogy a szentesitett törvények csak az összes törvényhozás által törültethetnek el, teljesen mellőzve, az ország törvényhozó hatalmát tettleg megsemmisiti. Felséged az országgyülés azonnali kiegészitését megtagadja és mégis azt kivánja tőlünk, hogy e ki nem egészitett állapotban mondjunk le az ország jogainak lényeges részérül, alakitsuk át alkotmányunkat, fogadjunk el octroyirozott rendeleteket alaptörvény gyanánt, készitsünk törvényeket a legfontosabb közjogi törvények felett s tegyük mindezt távollétében s egyenes mellőzésével a meg nem hivottaknak, kiket az

ország jogai szintugy illetnek mint minket, sőt azt is kijelenti Felséged, hogy az országgyülés majd csak akkor lesz kiegészithető, ha mindezek általunk már előlegesen teljesitve lesznek. Mindezek oly alkotmányellenes lépések, melyek a sanctio pragmaticát lényegében támadják meg, mellőzve mindazt, mi abban mint alapszerződésben a nemzet biztositására feltételképen határozottan kiköttetett, s alig hagyva meg egyebet mint az uralkodóháznak örökösödési jogát.

A legmagasabb királyi leirat elismerve, hogy a mult évi október 20-án kiadott császári diploma tartalmánál fogva az adó- és katonáskodási kötelezettség módja és szabályozása felett ezentúl nem a magyar országgyülés fogna tanácskozni, megnyugtatásul azt hozza fel, hogy „az ország alkotmányos önállásának biztositékai nem lesznek veszélyeztetve, sőt inkább szilárdulnak az által, ha Magyarország az örökös tartományok képviselőivel közösen tárgyalandja az adó és katonaállitás kérdéseit“.

De mi e szavakban legkisebb megnyugtatást nem találunk, az ország alkotmányos önállósága már az által tetemesen meg van támadva, hogy Felséged az országgyülésnek előleges beleegyezése nélkül önhatalmával fosztja meg az országot ezen sarkalatos jogtul; törvényt szab önhatalmával és az országgyüléstül nem is kérdezi, hogy elfogadja-e az ősi alkotmánynak lényeges változtatását, hanem azt már bevégzett ténynek tekintve, nekünk egyenesen meghagyja, hogy küldjünk képviselőket a birodalmi tanácsba, mely majd e jogot Magyarország felett is gyakorlandja. És igy Felséged nem tekinti az országgyülést oly testületnek, mely

a fejedelem és nemzet közt megosztott törvényhozó hatalmat a nemzet nevében Felségeddel együtt gyakorolja s melynek beleegyezése nélkül törvényt alkotni vagy változtatni nem lehet, hanem tekinti oly testületnek, mely a törvényhozás terén is köteles a fejedelemnek önhatalommal kiadott parancsát törvény gyanánt elfogadni s azt az alkotmánynak és szentesitett törvényeknek ellenére a törvénykönyvbe iktatni. Miből állana ily módon Magyarország alkotmányos önállása, melynek törvényességét a legmagasabb királyi leirat is szóval elösmeri, s hol volna ezen önállóságnak biztositéka, ha majd Felségednek valamely utóda ezen példára hivatkozva, egyéb törvényeinkkel s jogainkkal hasonlóan cselekednék, s azokat az ország előleges beleegyezése nélkül önhatalmu parancsával eltörülné vagy módositaná, s az országgyülésnek meghagyná, hogy e parancsokat az országgyülés körében teljesitse.

De ha ezen fontos közjogi tekintet fenn nem forogna is, ha törvényhozási rendes értekezlet utján kerülne is e kérdés előnkbe, az alkotmánynak ily változtatását el nem fogadhatnók, mert ez a nemzet jogaira, érdekeire nézve káros, sőt veszélyes volna.

Nem akarunk régibb törvényeinkre hivatkozni, melyekbül világos, hogy mióta adó fizettetik s mióta állandó katonaság létezik, az adónak s katonaállitásnak meghatározása Magyarországnak kétségtelen joga volt s e jogot mindég saját országgyülésén gyakorolta. Mellőzzük az 1715 : 8. és 1790 : 19. törvényczikkek tartalmának részletes elsorolását, csak az 1827 : 4. czikket hozzuk fel, mely világo-

san és határozottan kimondja, hogy az adónak és egyéb segélyezéseknek minden nemei pénzben vagy termékekben, ugy mint katonaállitásban az országgyülési tárgyalás alá tartoznak, attul semmi szin alatt, sőt még rendkivüli esetekben sem vonathatnak el, az országgyülésileg megajánlott adót országgyülésen kivül felemelni vagy ujabb adót kivetni s katonaállitást követelni nem szabad.

Ezen törvények szerint tehát vérérül és vagyonárul a nemzet mindenkor maga rendelkezett. Teljesitette polgári kötelességét rendes időben is, midőn pedig a fenyegető veszélyek nagyobb erőfeszitést, sőt áldozatot kivántak, sem vérét, sem vagyonát nem kimélte. De tette azt kötelességérzetbül, s hódolva saját törvényeinek, könynyebben viselte a terheket, miket a szükség kivánataihoz képest maga vetett ki magára.

Ha ellenben az ország megfosztva eddigi alkotmányos jogátul, csak másokkal együtt határozhat saját adójának, saját katonaságának kérdései felett, akkor a nemzet vérérül és vagyonárul oly testület rendelkezik, melynek tetemes többsége más tartományok képviselőibül áll. És miután azon tartományok nagyrésze a német szövetséghez tartozik, melynek mi tagjai nem vagyunk, rendelkezhetik terhünkre oly érdekben s oly kötelezettség felett is, mely nem a mi érdekünk, nem a mi kötelezettségünk.

Felhozza a legmagasb királyi leirat azt is, hogy Magyarország befolyása ezelőtt a közadóknak csak csekély részére terjedett ki. De mi ezt el nem ösmerhetjük. Az egyenes adónak azon része, mely királyi adónak is neveztetett, mindenkor országgyülésileg lőn meghatározva;

azon részét pedig, mely a megyék, kerületek s városok beligazgatási költségeire volt forditandó, a magyar kormányszékek felügyelete alatt maguk az autonom törvényhatóságok állapitották meg. Indirect adó, mit valósággal adónak lehetne nevezni, alig létezett Magyarországon más, mint a sónak eladása, mely mint monopolium a törvény szerint regale volt, — és a magyar harminczadók. — A só árának meghatározása az országgyülést illeti s azt a fejedelem csak legnagyobb szükség esetében emelheti, mint ezt az 1790 : 20. világosan bizonyitja. A magyar harminczadók királyi jövedelmek voltak mindég, s a magyar kormányszékek felügyelete alatt állottak és azok kezelésébe, sőt meghatározásába is gyakran beleszólt a magyar törvényhozás. Egyébiránt a kereskedelmi vámok és harminczadók minden jól rendezett országban nem annyira statusjövedelmi, mint inkább ipari és kereskedelmi szempontbul szabályozandók és alkotmányos országokban is internationalis egyezkedések tárgyai. A postákat, melyek szintén a magyar kormányszékek felügyelete alatt állottak, nem is emlitjük, nemcsak azért, mert csekély jövedelmet hoztak az államnak, hanem főkép azért, mert közadózás nemének alig tekinthetők. Azon indirect adók, melyek az absolut rendszer által hozattak be, s melyek sok jövödelmet hoznak ugyan az államnak, de részint azért, mert felette magasra emeltettek, részint a fennálló kezelés sok költséggel, igazságtalansággal és boszantással járó fonák módja miatt a nép vagyoni állapotát s az államnak alaperejét gyengitik, sok tekintetben károsak, Magyarországban ismeretlenek valának s jelenleg is törvényellenesek. Nem áll tehát, hogy

a magyar nemzet befolyása alkotmányos állásában saját közadójának csak csekély részére terjedett ki.

Azt állitja továbbá a legmagasabb leirat, hogy a pragmatica sanctio nemcsak Magyarországnak bel- és költámadások elleni sikeresb védelmére s a trónüresedés alkalmával keletkezhető belvillongások elháritására léptettetett életbe, hanem a végett is, hogy Magyarország és az örökös tartományok közötti kölcsönös egyesülésnek minél szilárdabb támpontjául szolgáljon, s utal ennek bebizonyitására az 1723 : 1., 2. czikkelyeknek szavaira és értelmére. Ugy hiszszük, hogy nézeteink alaposak voltak, legalább a legmagasabb leiratban azokat megerőtlenitve nem látjuk. Egy szó sincs azon törvényekben, melynek akár szószerinti, akár valóságos értelmébül más kapcsolatot, szorosabb egyesülést lehetne kimagyarázni, mint a minőt mi emlitett feliratunkban elmondottunk. A szétválaszthatlanság és felosztháthatlanság egyedül a birtoklásra volt megállapitva, s abból az országlás formájának s a kormányzás módjának ugyanazonosságát vagy egységét annyival kevésbé lehet következtetni, mert amint fentebb is emlitettük, a felhivott 2. t.-czikknek 9. szakasza a nőági trónörökösödésre is kiterjeszti és megerősiti az 1715 : 3. törvényczikket, mely világosan kimondja, hogy „a fejedelem Magyarországban csak az ország törvényeinek megtartásával uralkodhatik, s az ország más tartományok módjára soha sem fog kormányoztatni“. Az egyesülés más nemének a felhivott 1723 : 1., 2. czikkekben még csak nyoma sincs.

Azon egyes adatok s törvényczikkek, miket a legmagasabb királyi leirat a szorosabb real-unio kimutatá-

sára felhoz, nem a real-uniót, hanem inkább Magyarországnak közjogi s kormányzati különállását bizonyitják. Megemlittetik ugyanis a trón egysége. Ezen egységet oly értelemben, hogy mind nálunk, mind az örökös tartományokban ugyanazon fejedelem uralkodik, kétségbe vonni senki nem fogja. De hiszen ez még nem real-unio, hanem természetes következése, sőt lényege a személyes uniónak, más értelemben vett egysége a trónnak pedig csakugyan nem létezik, a fejedelem más módon, más feltételek alatt, más lényeges törvényszabta formák szerint lesz királya Magyarországnak és ismét más módon lép trónra az örökös tartományokban, más rendszer mellett kell országlania nálunk, más mellett országol az örökös tartományokban; sőt még fejedelmi jogai sem minden részben ugyanazok törvény szerint itt, mint amott. És a trónnak egysége még a személyre nézve is megszünik, ha Felséged ősatyjának I. Leopold császár és királynak minden ivadéka kihal, mert akkor, mint első feliratunkban is kifejtettük, a Magyarországgal kötött pragmatica sanctio szerint az ország szabadon választja királyát, a többi örökös tartományokban pedig azon sanctio pragmatica szerint, mely nekik adatott s melyet ők elfogadtak, a Habsburg-ház távolabbi nőágait fogná illetni az uralkodás.

Emlittetik továbbá a legmagasb királyi leiratban a külügyek egysége és hogy az uralkodó család trónra lépte óta Magyarország a külföld irányában soha képviselve nem volt.

Vannak hazánkban is oly fejedelmi jogok, miket magára a király személyére ruházott az alkotmány. Mi-

vel pedig a magyar király egyszersmind az örökös tartományoknak is fejedelme, természetes, hogy az ily jogokat mind Magyarországra, mind a többi tartományokra nézve ugyanazon fejedelem gyakorolja, de ebbül szorosabb reál-uniot következtetni nem lehet.

Ilyen fejedelmi jog a magyar királynak azon joga, miszerint a külhatalmak iránti viszonyokat — vagyis a külügyeket — legmagasb királyi hatalmával intézi. Törvényeink, névszerint az 1608 : 2. és 1684 : 4. kikötötték ugyan, hogy a háborunak és békének kérdései, különösen Törökországra nézve, a magyarok befolyásával tárgyaltassanak; a háboru Magyarországban és kapcsolt részeiben az ország tudta és beleegyezése nélkül meg ne indittassék; a békekötések pontjai az ország gyülésével közöltessenek; a fényes portánál a császári residens mellett magyar residens is tartassék és az a császári residenssel egyenlő hatalmu legyen; s több törvényeink, különösen az 1723 : 104., 1741 : 11. és 1790 : 17. kikötötték azt is, hogy a külügyek tárgyalásábul a magyarok ne zárassanak ki s a külföldi követségekre magyarok is alkalmaztassanak. A külügyek legfőbb vezetése és intézése azomban magának a fejedelemnek kezeibe volt letéve, s az ország erre vonatkozólag is legfőbb biztositékát az adó és katonaállitás meghatározásának jogában helyezvén, csak azt akarta, hogy a külügyek tárgyalásánál a magyaroknak is legyen befolyásuk. Ezen elvet követte a külügyekre vonatkozólag az 1847—48. törvényhozás is, midőn az emlitett királyi jogot tisztelve s teljes épségben fentartva, külön magyar külügyministeriumot épen nem állitott s elegendőnek tartotta, hogy az ő felségé-

nek személye melletti minister által tartassék fel azon befolyás, melyet az ország e részben a fenn elősorolt törvények értelmében igényelhet.

Különösen kiemeli a legmagasabb királyi leirat az 1741 : 11. t.-czikk 4. szakaszát, melyben az foglaltatik, hogy ő felsége a statusministeriumban is fog magyarokat alkalmazni. De az emlitett törvényre meg kell jegyeznünk, hogy annak felhozott szavai egyedül csak a külügyi dolgokra vonatkoznak. Az ország, mint fennebb is elmondottuk, ezen törvény által csak azt kivánta elérni, hogy a külügyek tárgyalásában, illetőleg a külügyek feletti tanácskozásokban, korábbi törvényeink szerint magyarok is részt vegyenek, mivel pedig a külügyek a statusministeriumban tárgyaltattak s ő felsége annak meghallgatásával intézte el a külügyi dolgokat, az ország Rendei csak e czélbul kivánták, hogy oda magyarok is neveztessenek. Bizonyitja ezt különösen az 1790 : 17., mely az emlitett 1741 : 11.-et ujabban megerősitvén, azt mondja, hogy ő felsége magához a statusministeriumhoz is fog magyarokat alkalmazni s oly rendeléseket tenni, miszerint azok, kik a magyarok közül külkövetségekre kivánnak alkalmaztatni, magukat az állam titkos kanczelláriájában kiképezhessék. Világos a törvény e szavaibul, hogy egyedül a külügyek tekintetébül kivánta az ország, miszerint a statusministeriumban magyarok is alkalmaztassanak, miből semmikép sem lehet azt következtetni, hogy az ország belkormányzata azon statusministeriumtul függött.

Emliti továbbá a legmagasabb leirat a hadsereget és annak közösségét. Kétségtelen az, hogy a magyar

hadsereg a többi tartományok seregeivel együtt közösen harczolt a hon és fejedelem ellenségei ellen; de lényeges volt mindég a külömbség Magyarország és az örökös tartományok közt arra nézve, mik a katonaságot tárgyazzák. Magyarország az örökös tartományoknak s azok kormányzatának minden befolyása nélkül önállólag határozta meg a magyar katonaság számát, amint ezt számos törvényeink és az 1802 : 2. bizonyitják. Országgyülésen határoztatott meg a magyar hadsereg fenntartásának módja, és pedig lényegesen eltérőleg az örökös tartományokban behozott rendszertül; a megfogyott hadsereg pótlására szükséges ujonczok országgyülésileg ajánltattak meg és ezek megajánlásánál csak a magyarországi ezredekben létező hiány vétetett tekintetbe s az ajánlat a magyar ezredek betöltésére tétetett; a többi tartományok katonaságánál létezett aránylag kisebb vagy nagyobb hiányra soha semmi figyelem nem volt. Országgyülésileg határoztattak meg az ujonczok állitásának módja s feltételei, valamint a szolgálatnak ideje is, minden tekintet nélkül arra, hogy a többi tartományokban mindezek miként állapittattak meg. És az ujonczok megajánlásánál nemcsak az vétetett figyelembe, hogy a magyar ezredek teljes számábul mennyi hiányzik, hanem megkivánta az országgyülés azt is, hogy a küldolgok fennforgó körülményei is fedeztessenek fel előtte, s az ezek szerint szükséghez mérve tette ajánlatait. Bizonyitják ezeknek valóságát törvényeink, melyek közül elég leend az 1840 : 2. első szakaszát felhoznunk, mely következőleg szól: „Az ország rendei, miután a törvények értelmében sarkalló kivánatok folytában a küldolgok fenn-

forgó körülményeirül és a magyar ezredek jelen állapotjárul ő felsége nevében értesittettek, a szükség iránti felfedezés következtében ennek pótlásául segedelemképen s minden ebbül vonható következtetés nélkül, a magyar ezredekhez önként 38,000 ujonczot ajánlanak, következő feltételek alatt stb.

Az időnkint országgyülésileg ajánlott ujonczozáson felül folyvást fennálló rendes toborzás által is pótoltatott a magyar hadsereg. Ezen toborzás is országgyülésileg alkotott törvények mellett állott fenn s annak fenntartására külön ajánlotta meg mindég az országgyülés a költségeket.

Régibb törvényeink az iránt is világosan rendelkeznek, hogy az idegen katonaság Magyarországbul eltávolittassék, a magyar katonaság visszahozassék, a magyar várakban magyar parancsnokok alkalmaztassanak, a magyar főkapitányság az ország nádorát illesse. A katonaság elhelyezése és élelmezése felett mindég a magyar helytartóság intézkedett, s több izben, különösen 1790-ben és 1840-ben országgyülési bizottmányok neveztettek ki ezek állandó szabályai kidolgozására. Kétségtelen mindezekbül is, hogy Magyarország a katonaságot illetőleg is, mind közjogi, mind kormányzati tekintetben, mindég alkotmányos önállással birt, s az 1848 : 3. t.-czikknek azon része is, mely a magyar katonai ügyeket kormányzati tekintetben, a magyar király fejedelmi hatalmának sérelme nélkül a felelős ministeriumra bizta, már előbb fennállott törvényeink értelmében lőn alkotva.

A mi a pénzügyeket illeti, alig van tárgy, melynél annyi törvényt lehetne felmutatni annak bebizonyitására,

hogy az ország e részben fenn kivánta mindég tartani önállását és függetlenségét. A bécsi kamara szeretett jogtalanul beavatkozni Magyarország pénzügyeibe; de az ország minden ily beavatkozást határozottan visszautasitott s törvény által is több izben kimondotta pénzügyének függetlenségét. Elég legyen a sok közül csak néhányat emlitenünk. Az 1608 : 5. azt mondja, hogy: „országos kincstárnok választassék, ki az osztrák vagy bécsi kamarátul épen semmi függésben ne legyen s más tartományok Magyarországnak jövedelmeibe semmikép ne avassák magukat“, az 1723 : 16. a fentebbi törvény rendeleteit ujra megerősiti; az 1741 : 14. azt rendeli, hogy: „a magyar kamara megtartassék törvényes függetlenségében, feliratait közvetlen ő felségéhez küldje, melyekre a leiratok egyedül ő felsége által fognak kiadatni, végre mindazok, mik Magyarországban és a kapcsolt részekben a kincstárt (aerarium) illetik, és igy a só és bányászat is, a magyar kamara alá legyenek helyezve.“ Az ország jövedelmeinek kezelése tehát törvény szerint önálló s a többi tartományokétul független volt, az ország adójának meghatározása is, mint fentebb kifejtettük, az örökös tartományok kormányzatának minden befolyása nélkül országgyülésileg történt.

Megemlitünk még egyet e részbeni alkotmányos önállásunk kimutatására. 1811-ben, midőn a rendkivül megszaporitott papirospénznek értéke egy ötödrészre leszállittatván, annak beváltására ujabb papirospénz „váltó czédulák“ neve alatt kiadatott, ő felsége a magyar országgyülést felszólitotta, hogy ezen váltó czédulák értékének biztositására és időnkénti beváltására segédkezet nyujtson.

Megbizottakat is küldött ő felsége, kik az állam pénzviszonyait és a sürgető szükség minden körülményeit egy az országgyülés által választandó küldöttségnek felfedezvén, a tervet is előadják, mely szerint a bajon segiteni lehetne. A megbizottak eljártak megbizásukban, előadták a tervet, mely abbul állott, hogy a 211 millió forint értékü váltó czédulábul 100 milliót vállaljon az ország magára és annak beváltására gondoskodjék biztos pénzalaprul. Az ország rendei tanácskozás alá vették e tárgyat és abban állapodtak meg, hogy sem a 100 milliót magukra nem vállalják, sem valamely pénzalapnak előállitásába nem bocsájtkoznak.

Ha Magyarország önálló és független nem lett volna, ő felsége nem szólitotta volna fel külön Magyarországot, hogy az állam ezen adósságának egy részét vállalja el s az ország nem tagadhatta volna meg annak elvállalását.

De gyakorlatilag mutatja ezen világos példa még azt is, a mi elvileg az alkotmányosság elvébül amugy is tisztán következik, hogy Magyarországot azon államadósságok, mik az ország tudta s egyenes beleegyezése nélkül, nagy részt nem is az ország érdekében tétettek, jogilag nem terhelhetik. Ezt azomban nem azért emlitjük meg, mintha változtatni akarnánk első feliratunkban tett azon kijelentésünket, hogy mi nem kivánunk ellenségesen fellépni az örökös tartományok alkotmányos népei ellen, készek vagyunk azt, amit tennünk szabad s mit alkotmányos jogaink és önállásunk sérelme nélkül tehetünk, a törvényszabta szigoru kötelesség mértékén túl is, méltányosság alapján, politikai tekintetbül megtenni, hogy azon sulyos terhek alatt, miket az eddig fennállott absolut rend-

szer fonák eljárása összehalmozott, az ő jólétük s azzal együtt a mienk is össze ne roskadjon s a lefolyt idők káros következései róluk és rólunk elhárittassanak. Sőt ujra ismételjük mindezeket és ismételjük azt is, hogy csak mint önálló, független, szabad ország akarunk velök is e tárgyban is érintkezni. De ha a mi politikai jogaink tekintetbe nem vétetnek, ha törvényes önállásunk megtámadtatik, ha az alapszerződések által biztositott ős alkotmányunk helyett más valamely octroyirozott alkotmányt akarnak reánk kényszeriteni, akkor Isten és világ előtt igazolva leszünk, ha semmi oly terhek és kötelezettségek elvállalásába szabadakarattal bele nem egyezünk, mikben résztvenni törvény és igazság szerint nem tartoznánk.

Azt állitja a legmagasabb királyi leirat, hogy Magyarország az állam közszükségleteinek fedezésében és terheiben minden időben résztvenni s azon terheknek és áldozatoknak egyrészét elvállalni tartozott, melyek a leviharzott harczi események folytán a népek vállaira nehezültek, s hivatkozik e részben az 1741 : 63., 1796 : 2., 1805 : 2. és 1808 : 6. törvényczikkekre, mint a szorosabb real-unio bizonyitékaira.

De tekintsük végig az idézett törvényeket és figyelmezzünk a körülményekre, mik alatt azok alkottattak. 1741-ben Mária Terézia trónját hatalmas ellenségek támadták meg, Mária Terézia törvényes királya volt Magyarországnak, s az ország mindent megtett, hogy királyát s annak jogait megvédje. Errül szól az idézett 1741 : 63. törvényczikk és azt mondja: hogy a fejedelem és ország jogainak védelmére a nemzet életét és vérét kész lévén áldozni, általános felkelést rendelt, kiköti

azomban világosan, hogy az ország törvényei sértetlenül fenntartassanak s ezen rendkivüli ajánlatbul semmi következést vonni ne lehessen. 1796., 1802., 1803., 1807. és 1808-ban Francziaország győzelmes seregei fenyegették hazánkat és fejedelmünket, az ország rendei a haza s fejedelem védelmére részint ujonczokat, részint felkelést, részint rendkivüli segélyezést ajánlottak az idézett törvényekben. De mindezen ajánlatoknál határozottan kijelentették, hogy azokat önként és szabad akaratbul teszik, s az ország jogát fenntartva, tiltakoztak az ellen, hogy e szabad ajánlatbul utóbbra bármi kötelezettségi következés vonathassék.

Igaz, hogy kötelességet teljesitett a nemzet ezen önkéntes ajánlatok által, önhazája és fejedelme iránti szent kötelességét.

De midőn a veszély óráiban fejedelme által felszóllitva, sietett megmenteni a hazát s megvédeni királyának jogait s érdekeit, bizonyosan nem sejtette, hogy jöhet oly idő, midőn törvényes önállásának tettleges felforgatásával, ősi alkotmánya helyett idegen alkotmányt akarnak reá octroyirozni, alaptörvényeit patensekkel cserélik fel, nem engedik, hogy jogait saját országgyülésein gyakorolhassa, és a hatalom mindezen lépéseinek igazolására épen azon tényeket hozzák majd fel, melyek a hazafiui kötelesség hű teljesitésébül származtak, azon tényeket, melyek által bebizonyitotta a nemzet, hogy törvényes jogait a király és haza érdekében tudja gyakorolni, azon tényeket, melyek a hazát s birodalmat mentették meg. Azon fejedelmek, kiknek felszólitására az idézett törvények alkotva lőnek, nem a parancsoló hatalom szigoru hangján szóllottak az or-

szággyüléshez, hanem azt a törvényhozó hatalom egyenjogu részesének tekintve, szóllottak az alkotmány iránti ragaszkodással és az atyai szeretetnek bizalmat gerjesztő szavaival, s a nemzet lelkesedéssel fogadta, fiui bizalommal viszonozta s buzgósággal teljesitette a fejedelem atyai felszólitását.

Azt is mondja a legmagasabb királyi leirat, hogy az 1723 : 21., 98., 104., 114. törvényczikkek világosan azon központi kormányra utalnak, melynek hatásköréhez a Magyarországot s a többi tartományokat közösen érdeklő, minden ügyek elintézése tartozott.

De nézetünk szerint az emlitett törvények tartalmábul ily következtetést vonni nem lehet. Az 1723 : 21. katonai kiszökésekrül szól és némely tábornokok erőszakoskodásairul, kik különösen a várakban némely javadalmakat követeltek, mint rendes fizetésök egy részét. Ezen követelések megvizsgálására és annak megállapitására, hogy, ha csakugyan illették valami javadalmak a tábornokokat fizetésök fejében, azok nekik más módon pótoltassanak, egy bizottmány alakult, mely az ország rendeinek, a hadi tanácsnak s az udvari kamarának megbizottjaibul állott. E két utolsó testület megbizottjai szükségesek voltak a bizottságnál, minthogy a bepanaszlott tábornokok német katonák voltak. És ha létezett volna oly központi kormány, melynek hatásköre Magyarországra is kiterjedett, nem lett volna szükséges országgyülésileg Magyarország részérül is nevezni bizottmányt, hanem az egész ügyet, mint épen nem törvényhozási, hanem közigazgatási tárgyra vonatkozót, azon központi testület vizsgálta és intézte volna el. Inkább arra mutat tehát az

emlitett törvényczikk, hogy épen azért, mert központi kormányzat nem létezett, Magyarország mint önálló külön ország, esetenkint jött érintkezésbe az örökös tartományokkal s illetőleg azok kormányzatával, még pedig a közigazgatás tárgyában is gyakran az országgyülés által.

Az idézett 98. azt rendeli, hogy a magyar helytartó tanács ő császári királyi felségének pecsétjével éljen, melyen a kétfejü sas közepén Magyarország czimere legyen. Már ezen törvény tartalmábul csakugyan nem lehet valamely központi közös kormány létezését következtetni.

A 104. azt mondja, hogy a magyarországi honpolgárok azon ügyekben, mik Magyarországot érdeklik, külkövetségre is alkalmaztassanak. Erre vonatkozólag fentebb már előadtuk nézeteinket ott, hol a külügyekrül szóllottunk.

Végre a 114. törvényczikkben azt igéri ő felsége, hogy a posták járását főpostamesterének meghallgatásával akként fogja elintézni, mint azt a közszükség kivánja. De ez sem mutat központi közös kormányzatra. A posták sok ideig Európának több tartományaiban magán vállalatok voltak. A Thurn-Taxis család sokáig birta és kezelte azokat Németország nagy részében is. De ebbül még következtetni nem lehetne, hogy a Thurn-Taxis családnak e birtoklása azon tartományoknak jogviszonyait bármi részben megváltoztatta volna. Egyébiránt ezen törvényczikk nem azt mondja, hogy az összes birodalom főpostamestere, vagy valamely központi közös kormányszék fogja meghatározni Magyarországban a posták járását, hanem hogy ő felsége fogja azt tenni, mint ma-

gyar király, meghallgatván előbb főpostamesterét, kétségkivül mint olyan egyént, kinek tanácsa a postaügynek akkor még fejletlen állapota mellett mindenesetre figyelmet érdemelt. Meg kell végre még jegyeznünk, hogy a későbben teljesen kifejlett postaügy egész terjedelmében Magyarországra nézve a magyar helytartó tanácsnak és a magyar királyi kamarának felügyelete és intézkedő hatalma alatt állott; ezen kormányszékek pedig, mint fentebb is kifejtettük, világos törvényeink szerint a magyar király törvényes hatalmán kivül minden egyéb hatalomtult s az örökös tartományoknak kormányzati testületétül teljesen függetlenek voltak.

Azt mondja továbbá a legmagasabb királyi leirat, hogy a birodalom közérdekei iránti gondosságának ragyogó jelét adta a magyar törvényhozás, midőn az 1741 : 4. harmadik szakaszában oly czélbul, hogy Magyarországnak kormányzata a birodalom többi részeinek kormányzatátul el ne különöztessék és ellentétben az országgyülési feliratban érintett 1485 : 2. t.-czikkel, mely a nádor gyámnoki jogát illeti, Ferencz császárt, dicső emlékezetü Mária Terézia magyar király felséges férjét, nemcsak uralkodó társnak nevezte, hanem a trónörökös kiskorusága esetére Magyarország törvényes gyámságát reá ruházta, azon világos kijelentéssel, hogy ő Magyarországot a birodalom többi tartományaival együtt atyai s gyámsági hatalmánál fogva közösen kormányozhassa.

Ha Magyarország alkotmányos önállása s törvényes függetlensége más törvényekben s magában a sanctio pragmaticában világosan ki nem volna is fejezve, azt már maga az 1741 : 4. kétségtelenné teszi. Ugyanis az

ország rendei ő felségének férjét, Ferencz lotharingiai, barri és hetruriai herczeget, ki még akkor római császárnak megválasztva nem volt, felséges neje mellé uralkodó társnak megválasztották, s a trónörökös kiskorusága esetére annak gyámságát is reá ruházták. De világosan kijelentették, hogy a választás önként és szabadon történt, s hogy abbul jövendőre Magyarország bármely nőkirályának fejedelmi férje soha semmi következést ne vonhasson, és hogy a nádori hatalom sértetlenül maradjon; kikötötték azt is, hogy az együtt uralkodás által az 1723 : 1. és 2. törvényczikkekben megállapitott elválhatlanság és másoknak örökösödési jogai csorbát ne szenvedjenek; az ország jogai, törvényei, szabadsága fentartassanak; az ország ügyei a törvények értelmében kormányoztassanak, s ő felsége a legfőbb királyi hatalmat és királyi jogokat (jura majestetica), melyek törvény szerint csak a koronázott királyt illetik, ne gyakorolhassa.

Ha Magyarország alkotmányos önállással nem birt volna, ha törvény szerint nem a nádort illette volna a kiskoru magyar királynak gyámsága: nem lett volna szükséges ezen törvényczikket alkotni, mert a gyámság mind természet szerint, mind az örökös tartományokban fennállott törvény szerint az édes atyát illette volna. De épen azért, mert Magyarország közjogi állásában el volt a többi tartományoktul különözve, — épen azért, mert real-unio nem létezett, — külön törvény által kellett arrul intézkedni, hogy az édes atya Magyarországra nézve saját gyermekének gyámságátul el ne távolittassék.

Azon kivételes intézkedés, mit e részben tettek az ország rendei, teljes épségben hagyta, sőt ujabban meg-

erősitette a nádori hivatal gyámsági jogait; nemcsak az által, hogy kivételes volt és ezen egyetlen esetre szoritkozva, tiltakozott minden abból vonható következtetés ellen, de azért is, mert a nádori jogok sérthetlenségét világosan kimondotta. A kiskoru örökös magyar királynak gyámsága tehát jövendőben is a nádort illetvén, kétségtelenül állanak mindazon következések, miket mi ezen körülménybül első feliratunkban a real-unio ellen felhoztunk.

Tisztelettel megjegyezzük továbbá azt is, hogy az idézett 1741 : 4. elősorolja ugyan előbeszédében ő felségének, a felséges császárnő férjének jeles érdemeit, nyolcz évig Magyarországban viselt helytartóságát, a harczmezőn bizonyitott vitézségét, s a magyar nemzet iránt többizben tanusitott szeretetét; megemliti őseinek jeles érdemeit, elmondja, hogy őt, mint férjet, Isten és természet felséges neje gondjainak részesévé rendelte, s ezeket okok gyanánt előre bocsájtván, mondja ki az egyhangulag, önként és szabadon történt megválasztását, de hogy ezt az ország oly czélbul tette volna, hogy „Magyarország kormányzata a birodalom többi részeinek kormányzatátul el ne választassék“, és hogy „a gyámság azon világos feltétellel ruháztatott az édes atyára, miszerint az Magyarországot a birodalom többi tartományaival együtt közösen kormányozhassa“, mint ez a legmagasabb királyi leiratban állittatik, azt az emlitett törvény csak egy szóval sem mondja, s a kormányzat közösségének megemlitése sem fordul abban elő, sőt épen az által, hogy az emlitett törvény 5., 6. §. világosan kiköti, miszerint a kormányzás Magyarország törvényei szerint vitessék s

az országnak jogai, törvényei, szabadságai sértetlenül fenntartassanak, a többi tartományokkali közös kormányzás eszméje is ki van zárva.

Mindezeket részletesebben azért soroltuk elő, hogy a legmagasabb leiratnak ellenvetéseire felelve, ujabban kimutassuk első feliratunkban felségedhez felterjesztett s a legmagasabb leiratban határozottan megtagadott jogos kivánatainknak alaposságát, melyet a legmagasabb leiratnak ellenokai s az abban előforduló idézeteknek hosszu sora semmi részben meg nem gyengitettek, és hogy kimutassuk, hogy az ország jogai nem 1848-ban vették eredetüket, hanem azok lényegükben régiebb törvényeink szerint is csakugyan fennállottak. Az 1847—48-iki törvények csak ujabb, világosabb és határozottabb alakot adtak a nemzet jogainak, tisztába hozták s a kor igényeihez alkalmazták, miket az ország évek, sőt századok óta, mint alkotmányának és törvényeinek szellemébül szorosan következőket, folyvást sürgetett, de a nemzet és fejedelem közti viszonyokat illetőleg lényegben ujabb jogokat nem teremtettek.

Egyébiránt ha az emlitett 1847—48-iki törvények ujabb jogokat teremtettek volna is, ha nemcsak alakjában, de lényegében is ujra alkották volna Magyarországot, joggal követelhetnők, amint követeljük is, mindazt ami azokban foglaltatik. Mert ezen törvényeket az alkotmányszerü törvényhozó hatalom — a fejedelem és nemzet egyesült akarata hozta létre, — kötelezők tehát azok mindaddig, mig a fejedelem és nemzet egyesült akaratábul ismét eltörülve vagy módositva nem lesznek.

Azt állitja a legmagasabb leirat, hogy a személyes

uniónak életbeléptetése az 1848-iki törvények által lőn megkisértve, s hogy ezen kisérlet ellenmondásban áll a törvények bevezetésében foglalt azon nyilvánitással, miszerint a koronának egysége s Magyarországnak az összes birodalom iránti kötelezettségei sértetlenül hagyandók.

De a személyes uniót nem az 1848-iki törvények hozták be, hanem az a sanctio pragmatica világos értelmében mindég fennállott és nem ismerünk törvényt, mely a szorosabb real-uniót valaha meghatározta volna. Az 1848-iki törvények idézett bevezetése megemliti ugyan Magyarországnak a pragmatica sanctio által vele válhatlan kapcsolatban álló tartományok iránti törvényes viszonyait, de ezen törvényes viszonyok és a personal-unio legkisebb ellentétben sincsenek egymással, mert mi csak azon viszonyokat ismerjük törvényeseknek, mik — amint kifejtettük — a sanctio pragmaticában megállapitott personal-unióbul származnak. — Megvan ezenfelül az 1848-iki törvények bevezetésében világosan emlitve az ország önállósága és függetlensége is, de azon nyilvánitás, melyre a legmagasabb királyi leirat hivatkozik, miszerint Magyarországnak az összes birodalom iránti kötelezettségei sértetlenül hagyandók, — a mondott bevezetésben sehol elő nem fordul.

Azt is állitja a legmagasabb királyi leirat, miszerint az 1848-ik évi törvényeknek foganatositása már az első félévben feltárta mindazon veszélyeket, melyek az országot és összes birodalmat fenyegetik az által, hogy a birodalom közös érdekeinek, a közjognak és Magyarország történelmének mellőzésével a személyes unio korlátolt körére szándékoltatott szorittatni s hogy ezen elkü-

lönzés veszedelmes rázkódásokat idézett elő, melyek Magyarország alkotmányos intézményeitül eltérő közigazgatási rendszer alkalmazását tevék szükségessé.

Sem a közjog, sem Magyarország történelme nem mellőztetett az 1848-iki törvények alkotásával, sőt épen az emlitett törvények emelték a magyar közjogot azon kifejlettebb állásra, melyen Európa más népeinek közjoga jelenleg áll. Emelték pedig lényegében az által, hogy a hűbéri viszonyokat megszüntették, a jogegyenlőséget megalapitották s minden polgári és politikai jogokat minden osztályra kiterjesztették, formájában az által, hogy parlamentáris kormányt hoztak be s kormányszékek helyett felelős ministeriumokat állitottak. Magyarország történelme pedig miben mellőztetett az emlitett törvények alkotása által? Hiszen a történelemben épen nem példátlan az, hogy a nemzet saját institutióit s közjogi törvényeit a kor igényei szerint, alkotmányos uton, fejedelmével egyetértve változtatja, s ha minden ily változtatás az ország törvényeinek mellőzése volna, ezen vád szintugy érhetné az ország azon törvényeit, melyek Magyarország koronáját a Habsburgi-ház fiágának elsőszülöttségi joggal átadták, és azokat, melyek mellett a nőág örökösödése megállapittatott, mert ezen törvények által is lényeges változások tétettek Magyarország közjogában.

Ellenben a legmagasabb királyi leiratban foglalt octroyirozások, melyek által Magyarország alkotmánya absolut fejedelmi hatalommal átalakittatik, a lényeges alaptörvények császári diplomával és patenssel cseréltetnek fel, s mindez visszaállitott ősi alkotmánynak nevez-

tetik, nemcsak ellenkeznek a közjoggal, hanem annak alapelveit felforgatják és Magyarország történetében csakugyan példátlanok.

Ami pedig a legmagasb királyi leiratban megemlitett rázkódtatásokat illeti, engedje Felséged tisztelettel megjegyeznünk, hogy azokat nem az 1848-iki törvények okozták, hanem azon törvényeknek meg nem tartása és azon akadályok, melyek annak teljes végrehajtását gátolták. Mi módon alakultak ezen akadályok : azt, nem akarván a mult idők fájdalmas emlékeit ujabban felidézni, Felséged személye iránti mély tiszteletbül elhallgatjuk.

Ha visszatekintünk azon kornak eseményeire, feltünő az, hogy midőn 1848-ban a mi alkotmányunk bővebb kifejtést nyert a fejedelem által is szentesitett törvényekben, ugyanakkor ugyanazon fejedelem az örökös tartományoknak is adott alkotmányt. Ezen alkotmány octroyirozott volt, nem foglalta magában azon elkülönzési irányt, mi vádképen a mi törvényeink ellen felhozatik ; még a cseh korona országai sem nyerték vissza azon önállást, mely őket históriai multjoknál s egykor erőhatalommal széttépett jogaiknál fogva megillette volna : és mégis csakhamar elvétetett az örökös tartományoktul is azon octroyirozott alkotmány, melynek alapelveit a fejedelmi hatalom állapitotta meg. Ha tehát azokban hiány volt, a hiánynak a népek okai nem voltak. Ott is történtek rázkódtatások, ott is behozatott az absolut rendszer.

Sőt még Horvátország is, mely fegyvert fogott az 1848. törvények ellen, velünk s a többi tartományokkal hasonló sorsban részesült, megfosztatott alkotmányos jo-

gaitul s az absolut rendszer egész sulyát csak ugy érezte mint mi. Pedig a vád, mely az 1848-iki törvények ellen felhozatik, Horvátországot csak távolrul sem érintheti.

A rázkódtatások tehát, a veszélyek és az absolut rendszer, mely behozatott, nem az 1848-iki magyar törvényeknek voltak következései, miután az absolut rendszer ott is behozatott, hová a magyar törvény ki nem terjedt, sőt még ott is, hol azon törvények ellenszegülésre találtak.

Azt mondja a legmagasabb királyi leirat: „hogy Felséged királyi teljhatalmával biztositotta Magyarország alkotmányának feltételes visszaállitását; tettleg visszaállitotta a megyei rendszert és a törvényes magyar kormányszékeket; de egyszersmind összhangzásba akarja hozni Magyarország közjogi állását a birodalom minden országait egybefüző felbonthatlan kapcsolattal s a birodalom nagyhatalmi állásával, mit az 1848-iki törvények mellett, melyek a többi tartományoknak s az összes birodalomnak jogait sértik, eszközölni nem lehetne“.

Alkotmányunk visszaállitására nézve lehetetlen biztositékot látnunk azon módban, melylyel ezen igért visszaállitás megkezdetett. Az ősi megyei rendszer csak félig állittatott vissza, hatáskörének legnagyobb része idegen tisztviselők kezében hagyatott, kik most is az absolut rendszer önkényes hatalmával járnak el. Erőszakkal hajtják be az adót, melyet az országgyülés soha meg nem ajánlott, kényszeritik a hatóságokat, tisztviselőket és egyes polgárokat, hogy ugyanakkor, midőn az al-

kotmány visszaállitottnak mondatik, az alkotmány alaptörvényei ellen cselekedjenek. És ezen törvényellenes eljárásnál eszközül használtatik még a rendes katonaság is, melynek pedig szebb és magasabb rendeltetése van, a mit a legnehezebb időkben is hiven és vitézül teljesitett, s melyet az ilynemü szolgálattul megkimélni az állam érdekében állott volna. A polgárok egy része, névszerint az absolut rendszernek minden itt lakó vagy tartózkodó régi vagy ujabb tisztviselői, az absolut hatalom törvény ellen kiadott rendelete által kivétetnek az ország törvényeinek s biróságainak hatalma alól nemcsak hivatalos, hanem minden büntényi s más egyéb viszonyaikra nézve is. S valóban a köztörvényhatóságoknak annyira megzsibbasztott s bonyolódott hatásköre mellett csak egyesek erejének s a várni és türni tudó nép józan higgadtságának lehet tulajdonitani, hogy az ország az anarchia veszélyébe nem sodortatik. A felállitott főbb kormányszékek sem törvényesek, mert az 1848 : 3. szerint nem kormányszékeknek, hanem felelős ministeriumnak kellene a közigazgatás élén állni; amit pedig már a törvényhozás módositott és másokkal pótolt, azt nem a régi, hanem a törvény által megállapitott uj alakjában lehet csak törvényesnek tekinteni.

A királyi leiratnak már azon egy kifejezése is, hogy Felséged királyi teljhatalmábul, és pedig feltételesen akarja visszaállitani a magyar alkotmányt, magában elegendő arra, hogy az igért biztositás iránt minden bizalmat lehetlenné tegyen. A sanctio pragmatica nem ismer királyi teljhatalmat a törvényhozás

terén. A magyar király visszavetheti az elébe terjesztett uj törvényjavaslatokat, felszóllithatja az országgyülést ujabb törvények alkotására, de a már egyszer királyi szentesitéssel megerősitett törvényeket mindaddig, mig azok a rendes törvényhozás utján el nem törültettek, szintugy tisztelni tartozik, mint tartozik az ország s annak minden egyes polgára az ekkép alkotott törvényeknek hódolni s a fejedelemnek, mint a törvények alkotmányszerü legfőbb végrehajtójának, engedelmeskedni, az alkotmány sértetlen fentartása a sanctio pragmaticában világosan kikötött feltétele a trónöröklési jognak. E kettő egymással viszonyos; a fejedelem tehát, ha a sanctio pragmatica értelmében kiván uralkodni, az alkotmány fentartását más feltételhez nem kötheti, mint örökösödési jogának elismeréséhez s életbe léptetéséhez, mit az ország, mely a pragmatica sanctióhoz szorosan ragaszkodik, megtagadni nem is akart.

Azon eljárás, mit a legmagasabb királyi leirat követ, midőn törvényeinkrül s jogainkrul absolut hatalommal rendelkezik s az október 20-iki diplomának és a február 26-iki patens alapjára akarja fektetni a magyar alkotmányt, lehet talán egy octroyirozott alkotmány behozatalára intézett kisérlet, de a magyar alkotmány visszaállitására bizonyosan nem vezet. De mi le nem mondhatunk az ország azon alkotmányos jogárul, miszerint a törvényhozó hatalmat a fejedelem és nemzet csak együtt és közösen gyakorolhatják; mi egyoldalu s absolut törvényhozást hazánk felett jogosnak s alkotmányosnak el nem ismerhetünk. Erő és hata-

lom felfüggesztheti ismét alkotmányos jogainkat, octroyirozhat, rendelkezhetik, de mi kénytelenek vagyunk e felfüggesztést, az ily rendeleteket és minden octroyirozást alkotmányellenesnek s a 12 évig fennállott absolut rendszer ujabb alaku folytatásának tekinteni s azokhoz sem beleegyezésünkkel, sem megnyugvásunk kijelentésével nem járulhatunk, mert ha ezt tennők, hűtlenek volnánk a törvényhez, hazához s minlelkiismeretünkhöz.

És ha legszentebb kötelességünk nem parancsolná is, hogy minden octroyirozás ellen tiltakozzunk, akkor is ragaszkodnánk saját ősi alkotmányunkhoz; mert azon alkotmány, mely a nemzet életébül fejlett ki, a nemzettel együtt élt, alakult, tágult, rendszerint czélszerübb is, állandóbb is mint az octroyirozott alkotmányok. Hivatkozhatunk e részben a történelemre, felhozhatnánk példákat Európa más országaibul, de csak azt emlitjük meg, hogy az osztrák birodalomra 1848. óta hányféle alkotmány, vagy annak helyét pótló másféle rendszer octroyiroztatott, melyeknek legnagyobb része csak igen rövid ideig élt, egy része pedig soha életbe nem lépett.

Ami az örökös tartományoknak és birodalomnak azon jogait illeti, miket az 1848-iki törvények állitólag megsértettek, valóban nem tudjuk mik azon megsértett jogok, s mi részben lettek az 1848-iki törvények által megsértve? A sanctio pragmaticát Magyarország a magyar királylyal kötötte és abban csak az uralkodónak ugyanazonosságát és ennek alapján a feloszthatlan és elválhatlan birtoklást alapitotta meg. De

közös kormányzatrul ezen alapszereődésben szó sincs, sőt amint fentebb is kifejtettük, világosan kiköttetett, hogy Magyarország saját törvényei szerint kormányoztassék, az 1790 : 10. pedig határozottan kimondja, hogy „Magyarország szabad ország s kormányzatának egész törvényes alakzatára nézve független, semmi más országnak vagy népnek lekötve nincs (nulli alteri Regno aut populo obnoxium), hanem tulajdon önállással s alkotmánynyal bir.“

Ha tehát Magyarország semmi más országnak vagy népnek lekötve nincs, alkotmányos önállásában miként sérthetné más nemzet jogait az által, hogy saját törvényhozásában önügyei felett alkotmányszerüen intézkedett? az 1848-iki törvények pedig csak ily intézkedéseket foglaltak magukban. Magyarország nem kiván avatkozni más országok törvényhozásába vagy kormányzatába s e részben a viszonyos méltányosságot joggal követelheti.

Nem akarjuk mi veszélyeztetni a birodalom fennállását, nem akarjuk a sanctio pragmatica szerint jogosan fenálló kapcsolatot felbontani. Hiszen a personalunio is kapcsolat, melybül közös viszonyok származnak és mi ezen viszonyokat figyelemben kivánjuk mindig tartani. Az 1848 : III. is határozottan kimondotta 13. szakaszában, hogy: „a magyar ministerek egyike folyvást ő felségének személye körül legyen s mindazon viszonyokba, melyek a hazát az örökös tartományokkal közösen érdeklik, befolyván, azokban az országot felelősség mellett képviselje.“ Világos a törvény ezen rendeletébül, hogy az 1848-iki magyar országgyülés is

fenn akarta tartani azon kapcsolatot, mi a sanctio pragmaticában ki van fejtve, s az ebbül eredő közös viszonyokra nézve saját törvényes kormánya által akart érintkezni az örökös tartományok törvényes kormányzatával.

És a mennyiben a két egymástul független kormányzatnak egymássali érintkezése, különösen a törvényhozás elé tartozó tárgyakra nézve, netalán elegendő nem volna, készek vagyunk mi, a mint első feliratunkban is kijelentettük, az örökös tartományok alkotmányos népeivel, mint önálló szabad ország, függetlenségünk megóvása mellett, esetenkint szabadon és nyilt őszinteséggel érintkezni. Ily módon minden egyes esetben sokkal könnyebb lcend tisztába hozni a közös viszonyokat, mint egy közös birodalmi tanács által, melyhez mi csak alkotmányos önállásunknak és leglényegesebb jogainknak feláldozásával küldhetnénk képviselőket s melybe Magyarország már előre azon aggodalommal lépne be, hogy minden szóbeli biztositások daczára, mégis osztrák provincziának fog tekintetni s azon kisérlet, mit századokon keresztül az absolut hatalom gyakran de sikertelenül ismételt, a beolvasztás kisérlete, majd az alkotmányosság szine alatt kezdetik meg. Ezen aggodalom és a bizalmatlanság, mely az aggodalom kisérője, minden lépésben rendkivül nehezitené, sőt gyakran lehetetlenné tenné a tanácskozások folyamát s végre magát a birodalmi tanácsot is szétbontaná, vagy a majoritást oly eljárásra vezetné, mely keserüséget sőt gyülölséget vonna maga után, nem egyes emberek közt, hanem nép és nép, ország és ország

közt, mi kétségkivül a legnagyobb csapás volna, mi a birodalmat érhetné.

Közös viszonyokot egyenjogu felek közt csak közös bizodalommal lehet elintézni, de kényszeritéssel kölcsönös bizalmat megalapitani lehetetlen. A hol nincs aggodalom és nincs is ok reá, a hol kényszerités nem zárja ki a szabad akaratot, ott a közös érdek a legbiztosabb kapcsolat.

A felelős magyar ministerium törvényszabta felállitása ugy látszik az a pont, mely ellen főkép irányozvák a legmagasabb leirat ellenvetései. De hiszen a magyar ministereket Felséged maga nevezi ki, azok Felségednek törvényes akaratát mindenkor teljesitendik. Felelősek lesznek ugyan az országgyülésnek, a mint ezt az alkotmányosság alapeszméje is megkivánja, de ezen felelősség könnyü lesz minden törvényes rendeletek ellenjegyzésére nézve, törvény ellen rendelkezni pedig Felséged maga sem akarhat. A nemzet, ha látja az alkotmány teljes visszaállitására s épségben tartására irányzott komoly szándékot s nem lesz oka félni, hogy jogai csorbittatnak, bizalommal fogadja fejedelmének előterjesztéseit a törvényhozás terén, megnyugvással kiséri törvényes kormányának a végrehajtás körében tett minden lépteit, és ha a törvények egyik vagy másik rendeletének módositását idő s körülmények igénylendik, vagy maga hozandja azt javaslatba, vagy azon javaslatot, mit Felséged nevében a felelős ministerium előad, aggodalom nélkül veszi tanácskozásba, mert nem lesz oka félni a fejedelmi hatalom túlterjeszkedésétül, vagy attul, hogy az ország érdekei

s törvényei mások érdekeinek feláldoztatnak. Azon nemzet, mely hiven megőrzött alkotmányának s törvényeinek paizsa alatt, jogait s érdekeit biztositva látja, nem kénytelen más helyzet, más viszonyok után sóvárogni.

Nem mindig a legbiztosabb, legjobb és legolcsóbb azon kormányzat, melyet egy naptul a másikig vezetni legkönnyebb és legkényelmesebb. A kormányzat rendszerének hiányai s a kormány vezetésében elkövetett hibák gyakran csak idő mulva termik meg a keserü gyümölcsöt és azon statusférfiak, kik az állam egyes részeinek külömböző viszonyait s elágazó lényeges érdekeit kellőleg nem méltányolják és a nehezebb kérdéseknek fárasztó megoldását vagy mellőzik, vagy valamely theoriában felállitott általános elvvel vágják keresztül, nem figyelmezve azon elvnek gyakorlati kivihetőségére s az alkalmazásbul származható káros következésekre, saját kényelmöknek az állam jövendőjét áldozzák fel.

Az egyes államok nagyhatalmi állása nem egyedül rendes hadseregeik számától függ. Az absolut kormányzat talán könnyebb és kényelmesebb, absolut rendszer mellett gyorsabban lehet nagy hadseregeket kiállitani, de a legderekabb hadsereg mellett is veszélybe dőlhet az állam, ha annak védelme a népek érzelmében nem gyökerezik. Tizenkét évig állott fenn nállunk is az absolut rendszer, de nem árasztott boldogságot a népre, nem tette az államot gazdagabbá és hatalmában nagyobbá s Felséged tizenkét évi tapasztalás után maga is szükségesnek látta az absolut rendszerrel felhagyni s alkotmányos utra térni. Alkotmányos uton is kö ny-

nyebb oly birodalmat kormányozni, mely egy népbül áll s ennélfogva egysége természetes, mint az olyat, melyet több országok képeznek s melyben az egyes országok külön alkotmányos önállással, jogokkal, törvényekkel, de sőt külön közjogi fogalmakkal s politikai nézetekkel birnak. Ha a népek fejlettebb politikai érzelem s akarat nélküli lények volnának, könnyü volna őket összeolvasztani s természetes egység nem létében mesterséges egységet teremteni. A hajdankorban, midőn még az alkotmányos fogalmak s a jognak érzete kevésbé szivárgott át a népnek minden rétegeibe, gyakran sikerültek ily kisérletek, de már érzik a nemzetek, érzi a népnek minden osztálya a politikai szabadságnak s törvényes függetlenségnek valódi becsét s kegyelettel ragaszkodik azokhoz, és ezen érzelmeknek, ezen kegyeletnek mellőzésével, népeket és országokat politikai theoriák szerint, akaratjuk ellen átalakitani ritkán sikerül, sőt gyakran az ily kisérletek veszélylyel is járnak, mert az akarat szabadsága egyeseknek és népeknek oly drága kincse, hogy annak feláldozásával még azt sem fogadják szivesen, mi szabad akarattal választva, hasznos lett volna érdekeikre nézve.

Oly szorosabb egyesülés, mely az illetőknek teljesen szabad akaratábul, önként történik, gyakran hasznos lehet s legalább módjára nézve nem igazságtalan. De midőn valamely alkotmányos országot a fejedelem teljhatalmának sulyával kényszerit oly egyesülésre, mely azon ország alkotmányának átalakitásával, sőt lényeges jogainak feláldozásával jár, s az ez iránt absolut hatalommal kiadott fejedelmi rendeleteknek nem

is előleges tárgyalását, hanem tüsténti teljesitését parancsolja: lehet-e ily módon czélszerü s igazságos az egyesülés? Nem fogja-e azt az ország oly sulyos csapásnak tekinteni, mely által attul fosztatott meg, mi előtte a legszentebb volt? Fogja-e szivesen védni és támogatni azon állapotot, melyet keserü érzelmekkel tür? Nem fog-e örülni minden veszélynek, minden bajnak, mely az egészet fenyegetve, neki reményt nyujt, hogy talán szabadulhat azon lánczoktul, mik akaratja ellen másokhoz kötötték? Erős és hatalmas volna-e a birodalom a népnek ily érzelmei mellett? És azon szorosabb, de kényszeritett kapcsolat mellett, mely az országban ily érzelmeket támaszt, jobban és könnyebben lehetne-e kormányozni, mint a tágabb, de önkéntes egyesülés mellett, mely senkinek sem fáj, s melyet a nemzet jogaival s alkotmányával megférőnek tekint?

Mi a sanctio pragmaticában kimondott kapcsolat mellett, közös fejedelmünk alatt, az örökös tartományok népeivel testvéri szeretetben és egyetértésben óhajtunk maradni, méltányosság szerint osztozva velük bajban és teherben. De törvényeinknek s törvényes önállásunknak teljes épségben tartása mellett is megtörténhetik ez a nélkül, hogy az állam czéljai s teljes biztossága legkisebb veszélynek kitétetnék. Miért kivántatnak tőlünk oly áldozatok, miket hoznunk nem szabad, miért követeltetik, hogy alkotmányunk felforgatásával jogainkrul lemondjunk s megtagadjuk kegyeletünknek legszentebb tárgyait? Miért történik mindez a nemzet előleges beleegyezése sőt megkérdeztetése

nélkül parancsolólag épen azon pillanatban, midőn Felséged a legmagasb leiratban azt igéri, hogy „Magyarország mind a személyekre, mind a kormányzat rendszerére az ország alkotmányának megfelelő módon fog kormányoztatni“ — s kijelenti, hogy „nem szándéka a szent István tartományához tartozó országokat a birodalomba beolvasztani“? — Miért akarják érdekeinket s óhajtásainkat az örökös tartományok érdekeivel egyenes ellentétbe állitani s a szeretet és egyetértés helyett, mely egyedül képes tartósan és biztosan egyesiteni... miért akarják a féltékenységnek, keserüségnek, sőt talán a gyülöletnek magvát elhinteni azon népek közt, melyek multjoknál és helyzetöknél fogva nem arra hivatvák, hogy egymásnak ellenségei legyenek, de arra, hogy békében és szeretetben egymástul függetlenül védjék és támogassák egymást minden időben? — Miért aharják az országot azon hitre kényszeriteni, hogy azok után, mik ily módon történtek, nincs többé mit vesztenie...?

Kényszeritett többség nem teszi erőssé a birodalmat. Az egyes országoknak sértett önérzete s a kényszeritésbül származott keserüség szétválási, sőt talán végelszakadási vágyakat ébresztenek, s e miatt a birodalom akkor lesz majd leggyöngébb, midőn összes erejére s népeinek egész lelkesedésére legtöbb szüksége volna. A mely birodalom egységét csak fegyveres erővel lehet fentartani, annak nagyhatalmi állása felette kétséges s a veszélynek óráiban épen nem biztos.

Az ország politikai jogainak csorbitása mindig igazságtalan, mindig fájdalmas érzelmeket s elégület-

lenséget szül. Oly hatalom, mely rendezett viszonyainál fogva képes a honpolgároknak anyagi jóllétet nyujtani, egyidőre legalább, kevesebb koczkáztatással teszi az ily lépést, mert az anyagi érdekeknek kielégitése sokaknál legalább enyhiti a veszteséget, ámbár még az ily hatalom is helytelenül cselekszik, midőn az ország jogait sérti. De ha valamely hatalom akár hibábul, akár szerencsétlenségek folytán oda jutott, hogy az anyagi jóllét emelésére csak igen keveset tehet, sőt az állam fentartására a sulyos terhek alatt majdnem már kimerült honpolgároktul ujabb és ismét ujabb anyagi áldozatokat kénytelen kivánni, nem jár el czélszerüen, midőn a nemzet érzelmeit a politikai jogok csorbitásával is sérti, mert a sulyos terhek azon meggyőződés mellett, hogy a politikai jogok biztonsága is veszélynek van kitéve, még sulyosbakká válnak; a méltó keserüség érzete lehangol minden áldozatkészséget s elfojtja a bizalmat azon hatalom iránt, mely a polgárok anyagi érdekeit nem tudja, politikai jogait pedig nem akarja kimélni.

Azon absolut rendszer, mely nemcsak Magyarországnak, hanem az örökös tartományoknak is megszüntette alkotmányos szabadságát, keletkezésekor egy eszmét állitott fel: az összes birodalom központositott egységének eszméjét. Azon statusférfiak, kik ezen eszmét felállitották, meg voltak győződve, hogy az egységes nagy Austria, melyet ők ekképen alakitanak, a hatalomnak oly magas fokára fog emelkedni, minőt a birodalom még soha el nem ért. Tervök kivitelében semmi tettleges akadály nem gátolta őket, mert az

absolut hatalom szigoru parancsainak az engedelmességet senki meg nem tagadta, eltörültek s leromboltak mindent, ami utjokban állott, fáradtságot s pénzt nem kiméltek, s tizenkét év alatt a jövendő nemzedék jövedelmét is elköltötték. És tizenkét év után a birodalom sem hatalmában, sem terjedelmében nem lett nagyobb, terhei pedig rendkivül sulyosodtak. Ekkor Felséged maga szüntette meg a czélra nem vezető absolut rendszert; de azon eszmét, melyet vezérelvül az absolut rendszer állitott fel, s melynek az minden jogot, minden tekintetet feláldozott, — a központositott egységnek eszméjét, — kiindulási pontul továbbra is fentartotta, s alkotmányos uton kivánja azt valósitani, mit az absolut rendszer mellett annyi évek folytán létrehozni nem lehetett.

De nézetünk szerint ugyanazon nehézségek, melyek miatt a központositott egység eszméje absolut rendszer mellett a várakozásnak meg nem felelt, még élesebben fel fognak tünni az alkotmányos életben. Az absolut rendszernek leghatályosabb eszköze volt a korlátlan hatalom, mely mind a törvényhozás terén, mind a végrehajtás körében feltétlen engedelmességet követelt, s mely ellen felszólalni nem volt szabad. Ily hatalmat pedig alkotmányosság mellett gyakorolni nem lehet. Minden országnak vannak saját emlékei, reményei, szokásai és óhajtásai, melyek előtte szentek, s melyeket az absolut rendszer nyomása alatt kénytelen volt keblébe fojtani, most azomban, midőn módja van szót emelni hazája érdekében, ki fogja azokat mondani. Terjedni fognak ezen érzelmek és eszmék, s mivel a

központositott egység nagyrészt ellentétben áll az egyes országok multjával, melyre azok kegyelettel pillantanak vissza és azon reményekkel, miket a jövendőre nézve táplálnak keblökben : a központositott egység gyakorlati kivitele nemcsak ellenkező érzelmekre, de a köztanácskozások folyamában ellenmondásra és tetemes nehézségekre fog találni. Fejedelmi teljhatalmu kényszerités pedig és az alkotmányosság oly ellentétek, melyek együtt még fogalomban sem állhatnak meg.

Meg vagyunk győződve, hogy oly országok között, melyeknek szokásai, érdekei, történeti multja és közjogi állása annyira külömbözők, a központositott egységnek létrehozása alkotmányos uton lehetetlen. Ha tehát Felséged birodalmát szabadnak s valódilag erősnek óhajtja, nem kényszeritett egyesség, hanem a népeknek szabad akaratábul származott kölcsönös egyetértés által érheti azt el és e czélra a központositott egységnek talán kecsegtető, de gyakorlatilag nem létesithető eszméjét kiindulási pontul nem választhatja. Nem Felségednek s uralkodó házának, nem az örökös tartományoknak vagy a birodalomnak valóságos érdekeivel ellenkezik a mi alkotmányos önállásunk és 1848-ban alkotott törvényeink. Nem azért tagadtatik meg a magyar alkotmány teljes visszaállitása, nem azért vétetik el tőlünk az adó és katonaállitás meghatározásának gyakorlatilag is mindig fenállott kétségtelen joga, mintha ezek a birodalom kormányzatát gátolnák s Austriának nagyhatalmi állásával meg nem férnének. Nagyhatalom volt Austria akkor is, midőn Magyarország saját

országgyülésén ajánlotta meg a pénzt és katonát, oly hatalom volt, melyet a szerencsétlenségek hosszu sora sem volt képes megtörni s midőn a birodalom nagy részét elfoglalta már a diadalmas ellenség s a magyar korona országain kivül alig maradt valami a fejedelem birtokában, azon Magyarország, melynek alkotmányos jogait most a birodalom állitólagos érdekében akarják korlátolni, hűségében, lelkesedésében nem csüggedve, törvényes jogait s egész erejét arra használta, hogy a birodalom elfoglalt részeit az ellenségtül visszafoglalni segitse.

Az ellenünk intézett csapásnak valóságos oka főképen az, hogy a mi alkotmányos önállásunk, a mi törvényeink össze nem férnek a központositott egységnék azon eszméjével, mely a félre tett absolut rendszerbül az alkotmányosság terére is áthozatott, s fájdalom még most is vezérelvnek s kiindulási pontnak tekintetik. De jog és igazság megengedik-e, hogy az alapszerződések szentsége, a nemzet alkotmányának leglényegesebb részei, az országnak kétségtelen jogai s az alkotmányosság alapelvei áldozatul essenek egy ujabb eszmének, mely 12 éven keresztül minden szabadságot elnyomott, minden jogos követelést és minden egyéb politikai tekintetet háttérbe szoritott, az államnak oly sok áldozatába került s a kivitelben mégis czélszerütlennek mutatkozott? Hasznos-e a birodalomra nézve egy ujabb kisérlet kedveért oly eszközökhöz nyulni, mik a nemzet érdekeit s érzelmeit mélyen sértik, annak hitét s bizalmát elölik s midőn egységet akarnak eszközölni, az egységnek egyedüli biztos alapját, a szives egyetértést lehetetlenné teszik?

Felhivja Felséged az országgyülést, hogy „kövesse őseink példáját, kik az időről időre változó viszonyok elutasithatlan igényeit méltányolni tudván, az 1687 : 4., 1715 : 8., 1723 : 1., 2. törvényczikkek tanusága szerint Magyarország közjogi állását a birodalom közös igényeivel összeegyeztetni minden időben készek valának".

Az 1687 : 4.-ben eltörli az ország II. András arany bullájának azon záradékát, mely szerint valamikor a király az arany bulla ellen cselekedett, az ország minden nemesének egyenkint és személyesen joga volt a királynak ellentállni, az 1715 : 8. t.-czikkben pedig megállapittatik, hogy az ország védelmére állandó és rendes katonasság tartassék s annak zsoldja, valamint minden egyéb segélyezések is, mindég országgyülésileg határoztassanak meg. Nincs ezen törvényekben a birodalom s annak érdeke, nincsenek az örökös tartományok csak egy szóval is megérintve Az ellentállási jog nem azért törültetett el, az állandó rendes katonaság nem azért állapittatott meg, hogy Magyarország közjogi állása a birodalom közös érdekeivel összeegyeztessék. Akkor is megtörtént volna mindez, ha Magyarország fejedelmének személyére nézve is egészen külön állott volna, mert az országnak saját érdekei megkivánták, hogy az egyéni ellentállásnak veszélyes joga, melylyel sokan az ország kárára visszaéltek, eltörültessék; az állandó katonaság felállitását pedig magának az országnak biztossága követelte, a mi pedig az idézett 1723 : 1. és 2.-t, vagyis a magyar pragmatica sanctiót illeti, nézetünket erre nézve már ismételve kifejtettük és kimutattuk, hogy abban sem valamely

közös kormánynak, sem a személyes unión alapuló elválhatlan birtokláson kivül más valamely birodalmi egységnek nyoma nincs.

De egyébként is lényeges külömbség van az emlitett törvényeknek alkotása és a jelen legmagasabb leiratban kimondott octroyirozások közt. Akkor a magyar király nem alakitotta át önhatalmával a magyar alkotmányt császári diploma és patens által, nem vonta el a magyar országgyüléstül a leglényegesebb jogok gyakorolhatását s az emlitett törvények is rendes törvényhozás utján, kölcsönös értekezletek folytán, a nemzet és fejedelem közös egyetértésével alkottattak. Most mennyire máskép van minden, arrul a legmagasabb királyi leirat egész tartalma tanuságot tesz.

Kijelenti Felséged a legmagasb királyi leiratban, hogy az 1848-iki törvényeknek egy részét megerősiti, más részét azomban soha el nem ismerte és elismerni nem is fogja és ezen kijelentés mellett oda utasitja az országgyülést, hogy a törvények ezen részének módositására s illetőleg eltörlésére nézve készitsen törvényjavaslatokat és terjeszsze azokat fejedelmi jóváhagyás alá.

Szentesitett törvények, mig a törvényhozó hatalom által el nem törültetnek, egyiránt kötelezők, s azok egyes czikkeinek érvényére nézve külömbséget vagy fokozatot soha felállitani nem lehet. Felségedet, ha csak ismét absolut hatalommal uralkodni nem akar, a teljhatalmu törvényhozás nem illetheti. Felséged, mint magyar király, a pragmatica sanctio értelmében, csak a nemzettel együtt gyakorolhatja a törvényhozó hatalmat; szentesitett törvényeinknek semmi részét önhatal-

mával s az országnak beleegyezése nélkül el nem törülheti s valamint nem szükséges azon törvényeket fejedelmileg ujra megerősiteni, mert azok már 1848-ban királyi megerősitéssel szentesittettek, ugy azok bárminemü részének egyoldalulag kimondott el nem ismerése, jogilag nem gyengitheti azon törvények érvényét.

Felséged az 1848-iki törvények azon elveire, melyek által a nemesség kiváltságos állása megszüntetett, az általános birtok- s hivatalképesség behozatott, az urbér, a tized s egyéb jobbágyi tartozások eltörültettek, a közteherviselés, az általános katonakötelezettség kimondatott, végre a választási jog mindazon néposztályokra is kiterjesztetett, melyek ezen joggal nem birtak, kimondja legmagasabb leiratában, hogy azokat megerősiti. Engedje azonban tisztelettel megjegyeznünk, hogy a törvények emlitett elvei s rendeletei ujabb megerősités nélkül jogilag és tettleg teljes erejükben fenmaradnának. Magyarország törvényhozásában 1848-ig csak a kiváltságos osztályok voltak képviselve. De sokan találkoztak ezen képviselők közül, kik számos éveken keresztül oda működtek, hogy az ország aristocraticus alkotmánya a kor igényei szerint fokonként kifejtve, a nép minden osztályaira kiterjesztessék. Törekvésük a legfőbb hatalom részérül ritkán támogattatott, gyakran gátoltatott. Végre az 1848. országgyülés, mely még mindig a kiváltságos osztály képviselőibül állott, senki által nem kényszeritve, semmi nyomás alatt nem állva, önként, szabad akaratbul alkotta mindazon törvényeket, mik a hűbéri viszonyokat megszüutettték, a hon polgárainak egyenjoguságát és egyenlő kötelezettségeit meg-

alapitották, mind a polgári, mind a politikai jogokat a nép minden osztályaira kiterjesztették.

A magyar király ünnepélyesen szentesitette mindezen törvényeket, s azok tettleg is életbe léptek. Most már azokat eltörleni vagy felfüggeszteni s az elébbi állapotot e részben visszaállitani a fejedelmi teljhatalom sem volna képes. Hiszszük, hogy Felséged nem is akarja ezt, de meg vagyunk győződve, hogy akarva sem tehetné: nemcsak azért, mert a népnek adott jogokat hatalommal visszavenni mindég veszélyes, hanem azért is, mert ugyanazon kiváltságos osztályok, melyek a törvényeket alkották, soha meg nem nyugodnának abban, hogy a népnek jogai csorbittassanak, s nem találkoznék Magyarország aristocratiájában oly egyén, ki az igazságrul, polgári legszentebb kötelességérül és a becsületrül annyira meg tudna feledkezni, hogy azon kiváltságos jogokat, mikrül önként lemondott, még legfelsőbb rendelet következtében is bármi részben visszavegye, s a régi állapotnak reá nézve anyagilag talán kedvező, erkölcsileg azomban bélyegző s gyülöletes visszaállitását elfogadni kész legyen.

Az 1848-iki törvényeknek rendeletei közt vannak egyes pontok, miket a nép jogainak sértetlen fentartása mellett mi magunk is óhajtunk czélszerübben átalakitani s határozottabban kifejteni, ezekre vonatkozó javaslatainkat azomban csak akkor készithetjük el és akkor terjeszthetjük Felséged elé, ha országgyülésünk a törvények értelmében ki lesz egészitve, mert azok távollétében, kik meghivandók lettek volna, de meg nem hivattak, törvényeket nem alkothatunk. Ha pedig Fel-

séged kivánja a törvények bármi részbeni megváltoztatását, a kiegészitett országgyülés mindazon javaslatokat, mikot erre vonatkozólag Felséged felelős magyar ministeriuma előadand, tüstént tanácskozás alá veendi s megállapodását Felséged elé fogja terjeszteni. A miket azután az ekkép megkezdett országgyülési kölcsönös értekezletek folytán Felséged és a nemzet kölcsönös egyetértéssel megállapitanak, azok lesznek majd a törvényesen véghez ment koronázás után királyi szentesitéssel megerősitendők. De a már előbb szentesitett törvényeknek mindazon rendeletei, miknek változtatása vagy nem kivántatott, vagy a két félnek közös egyetértésével el nem fogadtatott, minden ujabb megerősités nélkül is, jogilag teljes érvényüeknek tekintendők. Igy kell annak állani minden alkotmányos országban, hol a törvényhozó hatalom a fejedelem és nemzet közt meg van osztva, mert külömben a törvényhozó hatalom megosztása nem volna valóság. Igy rendelik ezt alaptörvényeink is, különösen az 1790 : 12., mely világosan azt mondja, hogy „a törvények alkotásának, eltörlésének és magyarázásának joga Magyarországban s kapcsolt részeiben a törvényesen koronázott fejedelmet s az országgyülésre törvényesen összesereglett ország Karait és Rendeit közösen illeti, s azon kivül nem is gyakorolható“.

De Felséged az 1848-iki törvények egy részének módositása, sőt eltörlése iránt hozzánk intézett legmagasabb felszólitásában nem Magyarország emlitett alaptörvényeinek nyomát követi, s általában nem az alkotmányosságnak elvébül indult ki. Felséged a szentesi-

tett törvényeket absolut hatalommal felfüggesztette s azoknak isméti életbe léptetését önhatalmával még most is gátolja, s felszólitja az országgyülést, hogy „azon törvények egy részét módositsa, egy részét pedig törülje el, de egyszersmind kijelenti, hogy azon törvényeket soha el nem ösmerte s jövendőben sem fogja elösmerni. Mibül áll ezen kijelentés folytán az országgyülési kölcsönös értekezlet? Mibül áll a törvényhozó hatalom közös gyakorlása? Az alkotmányos törvényhozás fogalmábul következik, hogy uj törvények alkotásánál, a miben a törvényhozó hatalmat közösen gyakorló két fél meg nem tud egyezni, az törvény nem lehet; szentesitett törvények módositásánál vagy eltörlésénél pedig, amely részben a módositást vagy eltörlést mind a két fél el nem fogadja, azon részben a törvény megtartja kötelező erejét és érvényét. De Felséged fentebbi kijelentése szerint, ha tehát az emlitett törvényeknek valamely pontját, melyet Felséged módositani vagy eltörültetni kiván, ha az ország módositani vagy eltörleni nem akarná is, az megszünnék érvényes törvény lenni. És igy Felséged a törvényhozó hatalmat tettleg egyedül maga gyakorolná s az országgyülésnek nem volna egyéb joga, mint a fejedelmi parancsot registrálni, mit akár teljesitene, akár nem, a szentesitett törvényekbül csak az maradna fenn, mit azokbul időnkint meghagyna az absolut fejedelmi akarat.

Módositani vagy megszüntetni csak fenálló törvényt lehet, Felséged pedig az 1848-iki törvényeknek módositására s illetőleg megszüntetésére szólitja fel az or-

országgyülést. Ha azon törvények jogilag sem állanak fenn, a módositás vagy megszüntetés lehetetlen vagy legalább felesleges volna; ha pedig jogilag fenállanak — mit kétségbe vonni nem lehet — végre is kell hajtatniok, minek eszközlése a királyi hatalom legmagasb köréhez tartozik. Mielőtt tehát az országgyülés azon törvények módositását vagy bármi részbeni eltörlését tanácskozásainak és az országgyülési kölcsönös értekezletek tárgyává tehetné, mulhatlanul szükséges, hogy azoknak alkotmányellenes felfüggesztése tettleg megszüntessék.

És ugy látszik, Felséged azon eljárást, miszerint némely törvényeket ujabban megerősit, másokat pedig el nem ismer, nemcsak az 1848-iki törvényekre szoritja, hanem azt korábbi törvényeinkre is kiterjeszti. Ugyanis megerősitésébe világosan befoglalja az általános birtok- és hivatalképességet is, mit nem 1848-ban, de 1844-ben állapitott meg az országgyülés, az el nem ismerést pedig az 1848-iki törvényeken kivül tettleg kiterjeszti régiebb s leglényegesebb törvényeinkre is, midőn azokat önhatalmával módositja s a nemzet befolyása nélkül kiadott császári diplomához és patensekhez alkalmazva, önhatalmával átalakitja. Ilyenek többek közt a törvényhozó hatalom közös gyakorlatárul szóló 1790 : 12., az ország függetlenségét biztositó 1790 : 10., az adó és katonaság meghatározását egész terjedelmében a magyar országgyüléshez tartozónak rendelő 1715 : 8., 1790 : 19., 1827 : 4. törvényczikkelyek. S valóban a legmagasabb királyi leiratból azt sem érthetjük, érvényeseknek akarja-e tekinteni Felsé-

ged törvényeinknek azon részét, mikről ujabban ki nem mondja, hogy azokat megerősitette. Azt sem tudhatjuk: az el nem ismerés és a tettleges eltörlés meddig fog terjedni s hol fog megállani. Engedje Felséged tisztelettel ismételnünk, hogy mindez a sanctio pragmaticával csakugyan ellenkezik.

De leginkább megdöbbentő volt reánk, s ugy hiszszük az összes birodalomnak minden alkotmányos polgárára nézve, azon alkotmányellenes elvnek kimondása, hogy Felséged az 1848. törvények elismerésére magát személyesen kötelezettnek nem tartja.

Ha joga van a fejedelemnek az elődje által szentesitett törvényeket maga személyére nézve kötelezőknek nem ismerni, mi lesz akkor alkotmányunknak, az ország törvényes szabadságának, alkotott és alkotandó törvényeinek biztositéka? Mire támaszkodnak a birodalom azon népei, melyeknek Felséged alkotmányos szabadságot adott, ezen szabadságnak tartósságára nézve? Felségednek bármelyik utódja hasonlóul azt mondhatja, hogy egyik vagy másik alkotmányt, mit elődje szentesitett, a birodalom érdekével, nagyhatalmi állásával megegyeztethetőnek nem tartván, azt maga személyére kötelezőnek nem tekinti. Törüljük ki az alkotmánybul a kötelezettségnek azon folytonosságát, mely nemzedékrül nemzedékre száll s a fejedelmekre ugy, mint népekre egyaránt kiterjed, minden alkotmány biztossága az események játéka leend. Ezen folytonosság az alapja mind a népek szabadságának, mind a fejedelem trónjának s örökösödési jogának. Ezen folytonosság tagadása megsemmisiti azon közvetitő erőt, mely nélkül

az érdekek összeütközésénél minden kérdés csak az önkény hatalmával vagy a fegyver élével volna megoldható s mely nélkül a népeknek és fejedelmeknek nem volna egyéb választásuk, mint absolut uralkodás vagy forradalom. E jótékony közvetitő erő a jognak állandóságába vetett hit és bizodalom, mi a kötelezettség emlitése nélkül még csak nem is képzelhető, mi csak legmélyebb sajnálatunkat fejezhetjük ki, hogy azon elv, melynek felállitása sem Felségednek, sem az összes államnak érdekeire nézve jótékony hatásu nem lehet, a legmagasabb királyi leiratban kimondatott.

Az országgyülésnek kiegészitése iránt elmondottuk első alázatos feliratunkban, hogy mindaddig, mig azok, kik törvény szerint az országgyülésre meghivandók, meghíva nem lesznek, mi az országgyülést kiegészitettnek nem tekinthetjük s törvények alkotásába nem bocsájtkozhatunk.

A legmagasb királyi leirat ezen jogos kivánatunkat sem teljesiti, s azt válaszolja, hogy az országgyülés kiegészitésének kérdése majd akkor fog önként megoldatni, ha mi Magyarországnak az örökös tartományok iránti viszonyait a legmagasb szándék értelmében megállapitottuk s az 1848-iki törvényeket részint módositottuk, részint megszüntettük.

Elébb tehát a ki nem egészitett országgyülésnek el kellene a nemzet nevében alaptörvény gyanánt fogadni az absolut hatalommal kiadott október 20-iki császári diplomát és a február 26-iki patenst, képviselőket küldeni a birodalmi tanácsba, a szentesitett törvények legfontosabb részét módositani vagy eltörülni, s ha ekképen

az ország alkotmányát lényeges részeibül kiforgatva, az egész magyar közjogot császári diplomák és patensek szerint átalakitotta s az ország jogait és igy a meg nem hivottakét is feláldozta, majd akkor és csak akkor lesz kiegészitve az országgyülés. A kiegészités kérdésének ezen megoldása nemcsak az ország törvényeivel, hanem az alkotmányos törvényhozás természetével is ellenkezik.

Erdélyre nézve a legmagasabb királyi leirat azt mondja, hogy „annak Magyarországgali egyesitése a szász és román nemzet beleegyezése nélkül lőn elhatározva, soha teljes törvényerőre nem lépett, az egyoldalu határozatok kihirdetése után tettleg felbomlott s kivihetlennek tekintendő mindaddig, valamig Erdély nem magyar ajku lakosai az egyesülés által veszélyeztetve látják nemzetiségi érdekeiket, s a birodalom ebbeli igényei és érdekei kellőleg biztositva nem lesznek“.

Magyarország és Erdélynek egyesülését mind Magyarországnak, mind Erdélynek törvényes országgyülése ünnepélyesen határozta el, s ezen határozatokat ő felségének szentesitése törvényerőre emelte.

Ha a szászok és románok törvény által ki lettek volna zárva az erdélyi országgyülésbül, vagy ha a törvény mellőzésével oda meg nem hivattak volna, ha az országgyülés rendkivüli módon, szokatlan alakban hivatott volna össze, ha a nem valóságos többség határozott volna, vagy valamelyik rész erőszakkal gátoltatott volna szavazatának szabad kijelentésében, inkább lehetne szóllani arrul, hogy a határozat a szászok és románok beleegyezése nélkül hozatott, s inkább lehetne kétséget támasztani annak érvénye ellen.

De Erdélynek azon országgyülése, mely az egyesülést elhatározta, szorosan az erdélyi törvények értelmében hivatott össze. Erdélynek akkori közjoga szerint a megyék- és szász székeknek s az országgyülési joggal biró városoknak követeibül, az ország egyházi s világi méltóságaibul s főbb hivatalnokaibul és regalistákbul kellett alakulni az országgyülésnek, mindezek meg is hivattak s követeik által s illetőleg személyesen meg is jelentek. A megyei követek választásánál a szász vagy román nemesek, kik pedig számosan valának, szintén ugy birtak választási joggal, mint a magyarok, a székely és szász székekben, valamint a városokban is magyar, szász és román között a választási qualificatióra nézve külömbség nem volt. A regalisták, kik törvényszerint a tekintélyesb nemesekbül voltak meghivandók és a főbb hivatalnokok nem egyedül magyarok voltak.

A törvény értelmében ily módon alakitott országgyülés az egyesülés feletti törvény alkotásában épen azon törvényszabta módon járt el, melyet minden egyéb törvényeinek alkotásában követett, a határozat tudniillik absolut többséggel hozatott, és pedig épen ezen esetben nagy többséggel, melyhez mind a román választók befolyásával megválasztott követek közül, mind a szász követek közül számosan járultak szabadon kijelentett szavazataikkal. És midőn a többség akarata határozatképen kimondatott, akkor sem történt tiltalkozás a szászok vagy románok részérül.

Igaz, hogy Erdélynek 1848. előtti törvényei három külön nemzetrül szóllottak, a magyar, székely és szász nemzetrül, s a románokat külön nemzetnek nem tekin-

tették, igaz, hogy a három nemzetnek voltak némely jogai különösen az országgyülési kijelöléstül függő hivalokra nézve, miket a törvény a románokra ki nem terjesztett, de az ország gyülésére és a követek választására vonatkozólag nemzetiség szerinti külömbség nem létezett, s ugyanazon qualificatio mellett, mit a törvény megállapitott, a román szintugy birt választási és választhatási joggal, mint a magyar, székely vagy szász, az országgyülésen pedig nem szavaztak külön curiatum votum-képen, hanem fejenkénti szavazat szerint hozattak a határozatok.

Miután tehát Erdélynek azon országgyülése, mely az egyesülési törvényt alkotta, szorosan az akkori törvények értelmében alakult, szászok és románok szintugy befolytak a követek választásába, résztvettek az országgyülési tanácskozásokban, szavaztak kényszerités nélkül, s nem egy közülök az egyesülésre szavazott és akképen az egyesülés nagy többséggel határoztatott el, lehet-e alaposan állitani, hogy a szászok és románok szabad beleegyezése nélkül alkottatott az egyesülési törvény? s lehet-e annak érvényét ennélfogva tagadni? Vagy talán az egész román és szász népnek kivétel nélküli beleegyezése lett volna szükséges a törvények érvényességéhez? a legmagasabb királyi leirat csakugyan ezen nézetből indult ki felhozott ellenvetésében, mert azon ellenvetésnek minden egyéb magyarázata ellenkeznék a történtekkel. De ki fog-e terjesztetni ezen nézet az osztrák birodalmi tanácsra is? érvényteleneknek fognak-e tekintetni annak minden oly határozatai, melyekbe például a cseh vagy lengyel követeknek, a cseh vagy lengyel népnek valamely része bele nem egyezett? pedig a birodalmi tanácsban nem

csak külön nemzetiségek, hanem külön országok vannak képviselve, s ott inkább fordulhatnak elő esetek, melyekben hasonló ellenvetésnek több nyomatéka lehet.

Igaz, hogy az országgyülésen, mely az egyesülést elhatározta, főkép a kiváltságos osztály volt csak képviselve s a népnek, kivált a magyar és román népnek nagy tömege nem birt befolyási joggal. De ez természetes következése volt Erdély közjogi állásának, mely 1848-ig szintugy mint Magyarországon, főkép aristocraticus volt. Ezt azonban az egyesülési törvénynek érvénye ellen épen ugy nem lehetne alaposan felhozni, a mint nem szabad és nem lehet Magyarország azon törvényeinek erejét kétségbe vonni, melyek mellett a trónöröklés a dicsőségesen uralkodó Habsburgi háznak előbb fiágára, később nőágára is megállapittatott, pedig ezen törvények is a kiváltságos osztály által, a nem kiváltságos népnek befolyása nélkül alkottattak.

Azt sem lehet alaposan állitani, hogy az egyesülésrül alkotott magyarországi és erdélyi törvények teljes törvényerőre nem léptek. Tudja mindenki, hogy az 1848-ban Pesten tartott országgyülésre, mely már népképviselet alapján alakult, Erdélynek minden választókerületei választottak és küldöttek képviselőket. Ezeknek megválasztása az egyesülési s azzal kapcsolatban álló választási törvény szerint történt. A nép választotta meg azokat, és pedig nagy részben szász és román nép; voltak a megválasztott képviselők közt románok és szászok is. Az egyesülési törvények azon része tehát, mely az országgyülési képviseletre vonatkozik s melynek alapján mi most Erdélynek meghi-

vatását mindenek előtt sürgetjük, egész terjedelmében tettleg végre is hajtatott. Elfogadta tehát és tettleg teljesitette az egyesülést Erdély népeinek azon része is, mely annak megállapitásánál jogot nem gyakorolhatott. Tettleg elfogadta és teljesitette azt a román és szász nép, mely szintugy választott mint a magyar, s melybül azon egyének, kik a választók bizalmát birták, megválasztattak s az országgyülésen meg is jelentek.

A beligazgatásnak azon átalakitását, mit az egyesülés szükségessé tett, a magyar ministeriumra bizta a törvény. A ministerium meg is kezdette már ezen hosszasb időt igénylő munkát, s együtt működött az erdélyi viszonyokat leginkább ismerő férfiakkal, de a közbejött zavarok s a hamar kiütött háboru gátolták a munka befejezését. Végre az absolut rendszer Magyarországnak és Erdélynek alkotmányos állását elnyomta s Erdélyt is német rendszer alá kényszeritve, Magyarországtul tettleg ismét elszakitotta. Lehet-e annálfogva, mert valamely törvény egyes részének tettleges végrehajtását tettleges zavarok, háboru és tettleges hatalom egy időre meggátolták, magát a törvényt kötelező erő nélkülinek s jogilag fenn nem állónak mondani, s nem sokkal természetesebb-e az a következtetés, hogy miután a közbejött zavarok és háboru már megszüntek, miután ünnepélyesen kimondatott, hogy alkotmányosság lép az absolut rendszer helyébe s a magyar alkotmány is visszaállitatik, a törvény egész terjedelmében hajtassék végre? Ha komoly az absolut rendszernek teljes megszüntetése iránti szándék, nem

lehet akadály, mi a teljes végrehajtást, mely Magyarország felelős kormányának leend feladata, még ezentúl is gátolhatná.

Nem tudjuk miként veszélyeztetné az egyesülés Erdély nem magyar ajku lakosainak érdekeit. Hiszen ugyanazon törvény, mely az egyesülést megállapitotta, Erdélyben is felszabaditotta a népet; kimondotta az egyenjoguságot, a polgári és politikai egyenjoguságot a népnek minden osztályaira és nemzetiségeire kiterjesztette, s az egyesülésnek legelső következése az volt, hogy azon külömbség, mi jogok tekintetében egyrészrül a magyar, székely és szász nemzet, másrészrül a román nemzet között előbb fenállott, azonnal meg lőn szüntetve. Mi Erdély nem magyar ajku nemzetiségeinek érdekeit szintoly teljes mértékben fogjuk méltányolni, mint a magyarországiakét. De épen ezért is szükséges, hogy Erdély is a törvény értelmében országgyülésünkre meghivassék s a nemzetiségi érdekek felett velünk együtt tanácskozhassék, mert ha a ki nem egészitett országgyülés, melyhez ők meg nem hivattak, kényszeritett távollétükben s igy minden befolyásuk nélkül rendelkeznék az ő érdekeik felett, sokkal több joggal lehetne majd érvénytelennek mondani azon rendelkezéseket, mint az egyesülési törvényt, mely az ő jelenlétükben, az ő befolyásukkal hozatott.

Azt sem értjük, mik lehetnek a birodalom azon igényei, miket a legmagasabb királyi leirat biztositani óhajt? Erdély is szent István koronájához tartozik s Magyarország királyán kivül másnak ahhoz jogos igényei nem lehetnek.

Horvátországot az 1848-iki törvények sem akarták bekeblezni Magyarországba, hanem azt saját territoriummal biró külön állásu társországnak kivánták tekinteni, mely Magyarországgal ugyanazon törvények alatt közjogi viszonyban áll. Magyarország a horvát nemzet jogait 1848-ban sem akarta sérteni, s nem gondolhatta, hogy azon törvények, mik az ország alkotmányát az igazság, szabadság érdekében szélesebb alapra fektették s a testületi kormányzat helyett parlamentáris kormányzatot hoztak be, keserü érzelmeket, ellenszegülést idéznek elő Horvátországban. Magyarország minden jogokat, melyekkel maga birt, Horvátországgal is megosztotta. Horvátországnak beligazgatási ügyei már előbb is a magyar kormányszék alatt állottak s az 1790 : 58., mely azokat a magyar királyi helytartóság alá rendelte, egyenesen Horvátország kivánatának folytán lőn alkotva. Semmi ujabb viszonyt, semmi szorosabb függést nem állapitottak meg tehát az 1848-iki törvények az által, hogy a testületi kormányzat általános megszüntetésével Horvátország beligazgatási ügyeit is a felelős ministeriumhoz tették át. A törvénykezés körében Horvátországra is változatlan maradt a rendes biróságok hatásköre. A törvényhozás terén, szélesebb népképviseleti alapon rendeztetvén az országgyülés, Horvátországra nézve is népességének arányához képest állapittatott meg a képviselők száma, s ez által annak a törvényhozásbani részvéte az előbbihez képest aránylag tetemesen tágult. A nyelvre nézve semmi ujabb rendelkezést nem tettek az emlitett törvények. Horvátország követei hajdan latinul szóltak

Magyarország gyülésén, de 1847. évben, a horvát tartományi gyülésnek egyenes utasitásábul kijelentették, hogy jövendőben magyarul fognak szóllani, s igy Horvátország egyenes beleegyezésével lett egyedül magyar az országgyülési tanácskozások nyelve, a közigazgatás körében pedig Horvátországtul nem is kivántatott, hogy a magyar nyelvet használja.

Ezek szerint méltán ismételhetjük, hogy Magyarország Horvátország jogait sérteni nem akarta, s tekintve, hogy annak követei tettleges részt vettek az emlitett törvények alkotásában, nem is hitte, hogy azok által Horvátország sértve érezhesse magát. Honnan eredtek s miképen alakultak az akkori fájdalmas események, arrul egykor az elfogulatlan történelem fog csak itéletet mondhatni. Jelenleg azomban kétségtelennek látszik az, hogy Horvátország tágitani kivánja azon kapcsolatot, mi századokon keresztül Magyarországhoz kötötte. Mi sokkal inkább méltányoljuk érdekeit és kivánatát, mint hogy készek ne volnánk erre nézve vele bármikor értekezletbe bocsátkozni s a kapcsolatnak fentartása vagy méltányos átalakitása rajtunk nem mulik. De ha Horvátország tőlünk végkép el akar szakadni, s az osztrák tartományok sorába lépve, azoknak törvényhozása kormányzata alatt akarna állani, mit azonban a horvát nemzet alkotmányos érzelmeinél fogva lehetőnek nem tartunk, mi azt nem gátolhatnánk, hanem törvényesnek és alkotmányosnak részünkrül nem tekinthetjük s bele nem egyezhetünk, mert jogositva nem vagyunk szent István koronáját szétdarabolni.

Fiuménak s a határőrvidéknek első feliratunkban sürgetett meghivására vonatkozólag semmit nem válaszol ugyan a legmagasabb királyi leirat, de kivánatunk tettleg megtagadtatik, amennyiben a sürgetett meghivás még most sem történt meg, pedig mind Fiume, mind a határőrvidék törvény szerint kiegészitő részei az országgyülésnek.

Fiume korábban külön territorium volt s önállással birt. A sanctio pragmaticát is külön s önállólag fogadta el, sokkal későbben mint Horvátország, s két évvel későbben mint Magyarország; ő felsége Mária Terézia 1779-iki ápril 23-án Fiumét királyi pecsétes levéllel ünnepélyesen szabad révpartnak nyilvánitván, azt saját kivánságára Magyarországhoz kapcsolta. A királyi levélnek következő szavai: „Urbs haec commercialis Fluminensis sancti viti cum districto suo, tamquam separatum sacrae coronae adnexum corpus pono quoque consideretur atque ita in omnibus tractetur, neque annalio Buccarano, velut ad Regnum Croatiae ab incunabulis ipsis pertinente districtu ulla ratione commisceatur“ — világosan bizonyitják, miszerint Fiume nem Horvátország által, hanem egyenesen és közvetlenül kapcsoltatott Magyarországhoz. Magyarország törvényhozása az 1807 : 4.-ben, hivatkozva ő felségének Mária Teréziának fenntemlitett királyi levelére, Fiuménak Magyarországba lett bekeblezését ujabban kimondta, s Fiume kormányzójának a felső táblánál, követeinek pedig az alsó táblánál országgyülési ülést és szavazatot adott.

Ezek folytán Fiume mindig Magyarországhoz tar-

tozott s Horvátországtul és a báni hatóságtul függetlenül Magyarországnak volt kiegészitő része. Az absolut rendszer, mely minden alkotmányt felfüggesztetett, Fiumét is tettleg elszakasztotta Magyarországtul s azt önhatalmával Horvátországhoz csatolta. De Magyarország visszaköveteli törvényes jogait s visszaköveteli ezt Fiume maga is, mely, mint közönségesen tudva van, ismételve kijelentette, hogy magát Magyarország kiegészitő részének tekinti, Horvátországhoz jogilag nem tartozik s ahhoz tartozni nem is óhajt s Magyarországhozi visszakapcsoltatását sürgeti. E kettős kivánatnak váratlan megtagadása világosan ellenkezik alaptörvényeinkkel, különösen az 1715 : 3. és a királyi hitlevelekkel, mik az ország területi épségének sértetlen fentartását biztositják.

A határőrvidékek is kiegészitő részei az országgyülésnek, az 1848 : 5. értelmében arra ők meghivandók lettek volna. De nemcsak a törvénynyel, de a méltányossággal is ellenkezik, hogy midőn a birodalom minden népeinek alkotmány adatott vagy igértetett, a határőrvidék el legyen zárva az alkotmány jótéteményeinek élvezetétül s azon honpolgárok, kiket az ország védelmének terhe sokkal sulyosabban nyom mint másokat s a katona-rendszernek szükséges szigora is korlátol egyéni szabadságukban, részt ne vehessenek a törvényhozásban, mire a hon más polgárainak jogot ád az alkotmány.

Felszólitja Felséged az ország gyülését, hogy Magyarország nem magyar ajku lakosainak nemzetiségi jogait biztositó törvényjavaslatok tárgyalásához fogjon.

Mindenekelőtt alaptalannak nyilvánitjuk azon vádat, hogy az 1848-iki törvények Magyarország nem magyar ajku lakosainak nemzetiségi jogait sértették. Sok czélszerü intézkedést alapitottak meg ezen törvények a nép javára s a hűbéri viszonyok megszüntetésével sok terhes kötelezettséget szüntettek meg. Megállapitották az egyenjoguságot, kiterjesztették minden osztályra a polgári s politikai jogokat s a népnek millióit a hon szabad polgáraivá tették és mindezen intézkedésekben egyenlően részesitették a nemzetiségeket, nyelvre és nemzetiségre vonatkozólag pedig semmi ujabb rendelkezést nem foglalnak magukban az emlitett törvények. Megemlittetik ugyan a III. : 3.-ban miszerint a törvényhozás nyelve egyedül magyar. A 16. második szakaszának c) pontja alatt ugyanez mondatik a megyei gyülések tanácskozási nyelvére nézve. De mindezek nem valának uj rendeletek, hanem korábbi törvényeinknek, névszerint az 1830 : 8., 1840 : 6., 1844 : 2. törvényczikkeknek folytonos gyakorlat által is szentesitett következései.

De ha az 1848-iki törvények a nem magyar ajku nemzetiségek jogait és érdekeit csakugyan annyira sértették volna is, mit tett az absolut rendszer azon sértett jogok visszaállitására s a népek nemzetiségi érdekeinek oltalmára, midőn 1849-ben a magyar alkotmányt s az ország minden törvényeit felfüggesztette? Kimondotta a nemzetiségek egyenjoguságát és ezt az által valósitotta, hogy mindenütt, minden nemzetiségre nézve törvénykezésben, közigazgatásban és iskolákban a német rendszert és a német nyelvet hozta be. Még a

szerb vajdaság is, mely a szerb nemzet kedveért állittatott fel, egyedül csak nevére volt szerb.

És még jelenleg is Csehországban, Gallicziában és az örökös tartományok többi részeiben minő politikai kedvezésekben részesülnek nyelvökre nézve a nem német ajku lakosok, ámbár azon országok népességének túlnyomó számát képezik? a közigazgatás és törvénykezés is, nem német nyelven vitetik-e mindazon országokban? s vannak-e ott más nemzetiségek érdekei lényegben inkább méltányolva s jobban biztositva, mint hazánkban bármikor voltak?

Egyébiránt alig van állam Európában, melynek népessége többféle nemzetiséghez nem tartoznék és vannak államok, melyekben tetemes a más nemzetiségüek száma. És mi nyiltan merjük állitani, hogy azokban a többféle nemzetiségek jogai s érdekei több méltánylást s több biztositékot nem találnak, mint nálunk eddig is találtak.

Bátran kérdezhetjük azt is, hogy a magyarországi románok és szlávok nemzetiségi jogaikra s érdekeikre nézve rosszabb állapotban vannak-e Magyarországban, mint azon számos románok, kik Görögországban és azon szlávok, kik Németországban laknak?

De tudjuk mi azt, hogy a mindinkább fejlődő nemzetiségi érzet figyelmet érdemel és nem lehet azt a mult időknek és régibb törvényeknek mértékével mérni, nem fogjuk felejteni, hogy Magyarország nem magyar ajku lakosai szintugy Magyarország polgárai s mi őszinte készséggel akarjuk mindazt a mit e részben az ő érdekeik s a haza érdeke megkiván, törvény által biztositani.

Ha Felséged már kezdetben a jelen országgyülésre meghivta volna mindazokat, kik törvény szerint meghivandók valának s a kiegészitett országgyülés azonnal törvények alkotásához foghatott volna, már eddig a nemzetiségi érdekek biztositását illetőleg, törvényjavaslataink Felséged elébe volnának terjesztve. Sőt mi azon reményben, hogy az országgyülés mielőbb ki fog egészittetni, már bizottmányt is neveztünk ki, mely az e részben szükséges előmunkálatokat megtegye s a teendők iránt javaslatot készitsen, és e bizottmány munkáját már be is fejezte. De Felséged az országgyülésnek kiegészitését most is megtagadja, a ki nem egészitett országgyülés pedig miként bocsájtkozhatik törvények végleges alkotásába, különösen oly tárgyak felett, melyek a meg nem hivottakat leginkább érdeklik s melyeknél épen azok kivánatait kell főleg figyelembe venni?

A szerbeknek azon kivánataira nézve, miket ők, mint a legmagasabb királyi leirat mondja, ősi kiváltságaikra, jogaikra s nemzeti érdekeik biztositására vonatkozólag nemzeti gyülekezetökben kifejtettek s mikre nézve Felséged csak ezután kivánja előterjesztéseit s intézkedéseit az országgyülés elébe juttatni, ugyanazokat ismételjük, miket fentebb a nemzetiségekre nézve kijelentettünk.

A trónruli lemondást illetőleg Felséged még azon egyszerü, méltányos és szorosan törvényes kivánatunkat is megtagadja, mit erre nézve első feliratunkban kifejtettünk. De mi soha el nem fogadhatjuk azon nézetet, hogy Magyarország az austriai császárságnak

provincziája; Austria császárja egyszersmind Magyarország királya, de nem ugy s nem azért, mert császára Austriának, hanem egyedül azért, mert a sanctio pragmatica szerint a két külön trón ugyanazon egy fejedelmet illeti. Midőn I. Ferencz császár ő felsége 1804-ben az austriai császári czimet felvette, egyszersmind határozottan kijelentette azt is, hogy ez által Magyarország jogviszonyai semmi részben változást nem szenvednek. Magyarországnak alkotmánya s önállása tehát továbbra is sértetlenül maradott s ezen alkotmányos önállásnak szoros következése az, hogy a magyar királynak trónruli lemondása, csak az ország tudtával s hozzájárulásával történhetik. Mi a helyzet sajátságát s nehézségeit méltányolva, csak azt kivántuk, hogy az annak idejében elmulasztott előleges értesités legalább utólagosan forma szerint pótoltassék. Kivántuk ezt az ország jövendő biztositása tekintetébül és ugyanazon tekintetbül kötelességünk ahhoz továbbra is ragaszkodni.

A politikai vádak folytán elitélt és számüzött vagy elzárt honfitársainkra nézve is ujra ismételjük mindazokat, miket első feliratunkban kifejtettünk.

Ezek azok, miket a legmagasabb királyi leiratnak részleteire, tisztelettel és őszintén előadni kötelességünknek tartottunk.

Ismételjük Magyarország közjogának törvényes alapelveit.

A pragmatica sanctio, melyet a magyar nemzet a magyar királylyal 1723-ban a trónörökösödés felett önként és szabad akaratbul kötött, valóságos állami

alapszerződés, mely szorosan viszonyos kötelezettségeket foglal magában.

Az emlitett sanctio pragmatica, midőn egyrészrül az uralkodóház nőágára is átruházza a trónöröklési jogot, másrészrül határozottan kiköti, hogy a király máskép Magyarországban ne uralkodjék s ne kormányozzon, mint magának az országnak eddig alkotott vagy jövendőben országgyülésileg alkotandó saját törvényei szerint; más tartományok kormányzati módját Magyarországba be ne hozhassa; uralkodásának kezdetekor magát mindég törvényesen megkoronáztassa, koronázás előtt ünnepélyes hitlevelet adjon ki s abban az országot biztositsa, hogy annak területi épségét, jogait, szabadságát, törvényeit sértetlenül fenn fogja tartani s mindezeket királyi esküvel is szentesitse, végre ha ő felségének I. Lipót császár és királynak minden maradéka nőágban is kihalna, visszaszálljon ismét az országra azon ősi törvenyes jog, miszerint királyát szabadon választhassa.

A sanctio pragmatica szerint Magyarország és az örökös tartományok között semmi más kapcsolat nem létezik, mint az uralkodóháznak ugyanazonossága s az egyedül erre alapitott feloszthatlan s elválhatlan birtoklás.

Magyarországban az 1741 : 4., 1790 : 3. törvényczikkek szerint csak a törvényesen koronázott király gyakorolhatja a legfőbb királyi jogokat.

Magyarországban az 1790 : 3. szerint a trónörökös, kit az öröklésnek reá nézve megtörtént megnyilásától fogva Magyarország örökös királyának (haereditarius Rex Hungariae) nevez a törvény, tartozik a trón megürese-

désétül számitandó hat hónap alatt magát törvényesen megkoronáztatni s ezen időközben is csak az ország alkotmányával egyezőleg kormányozhat.

Magyarország az 1790 : 10. törvény szerint szabad ország s kormányzatának egész alakzatára nézve független, semmi más nemzetnek vagy népnek lekötve nincs (nulli alteri regno aut populo obnoxium), hanem önállással és saját alkotmánynyal bir, mely szerint törvényesen koronázott királya által saját törvényei szerint kormányozandó és igazgatandó (regendum et gubernandum).

Magyarországban az 1790 : 12. szerint is a törvényalkotási, magyarázási, eltörlési jog a törvényesen koronázott fejedelmet és a törvényesen egybegyült országgyülést együtt s közösen illeti s ezen jog országgyülésen kivül nem gyakorolható. A végrehajtó hatalmat pedig ő felsége csak a törvények értelmében gyakorolhatja.

Magyarországban az 1715 : 8., az 1827 : 4. szerint a közadónak és bármi egyéb segélyezéseknek és a katona-ujonczoknak megajánlása s meghatározása egész terjedelmében az országgyülést illeti s attul soha semmi szin alatt, még szükség esetében sem vonathatik el. Országgyülésen kivül sem adót kivetni vagy felemelni, sem katona-ujonczokat állitani nem szabad.

De Felséged, midőn egyrészrül a sanctio pragmaticában megállapitott örökösödési jogánál fogva törvényes megkoronáztatását kivánja, másrészrül az örökösödési jognak s törvényes koronázásnak ugyanazon pragmatica sanctióban kikötött feltételeit mellőzi; az absolut hatalommal felfüggesztett magyar alkotmányt, melynek sér-

tetlen fentartása a pragmatica sanctio egyik feltétele, nem teljes épségében, hanem csak némely részeire nézve akarja visszaállitani s azt kivánja, hogy a nemzet mondjon le alkotmányos jogainak leglényegesebb részérül.

Felséged a fejedelmi teljhatalommal kiadott október 20-iki diplomát és február 26-iki patenst a nemzetnek előleges beleegyezése nélkül önhatalmával tettleg Magyarországra is kiterjeszti s alaptörvényeknek nevezve azokat, tőlünk is azt kivánja, hogy országgyülési tanácskozásainkat s határozatainkat mindenben azokhoz alkalmazzuk.

Felséged Magyarországot is azon birodalmi tanácsnak hatalma alá rendeli, melyet fejedelmi teljhatalmával, Magyarország tudta s hozzájárulása nélkül felállitott, az adó és katonaállitás meghatározásának s általában a legfontosabb közügyek feletti törvényhozásnak jogát, melyet Magyarország mindég saját országgyülésén gyakorolt, azon birodalmi tanácsra ruházza át, és nem kérdezve, nem várva a nemzet beleegyezését, egyenesen s határozottan oda utalja az országgyülést, hogy a birodalmi tanácshoz haladék nélkül válaszszon és küldjön a patensben meghatározott számu képviselőket.

Ezen legmagasabb rendelkezésekben teljesen mellőztetik a sanctio pragmaticának azon feltétele, miszerint Magyarországot csak az eddig alkotott s ezután országgyülésileg alkotandó törvényei szerint kormányozhatja, s nem vétetik tekintetbe a törvény azon rendelete, hogy Magyarország szabad ország s kormányzatának egész alakzatára nézve független, semmi más ország- vagy népnek lekötve nincs, hanem önállással és saját alkotmánynyal bir. Felséged ezen legmagasabb rendeletek által ősi alkot-

mányunkat lényegében átalakitja, uj törvényhozási rendszert, uj alaptörvényeket octroyiroz s ekkép az összes törvényhozó hatalmat, mely a fejedelmet és nemzetet együtt és közösen illeti, egyedül maga gyakorolja.

Felséged határozottan kijelenti, hogy szentesitett törvényeinknek egy részét el nem ismeri, jövőre nem fogja elismerni s azoknak elismerésére magát kötelezettnek sem tartja s kijelenti azt is, hogy mindaddig mig ezen törvényeket a császári diploma rendeletéhez képest ujabban át nem vizsgáljuk, nem módositjuk s azoknak egy részét el nem törüljük, a koronázási hitlevél sem leend országgyülési tanácskozás alá vehető.

Felséged az országgyülésnek törvényszabta kiegészitését, mely nélkül törvények alkotásába s a királyi hitlevél feletti értekezletekbe jogosan nem bocsájtkozhatunk, azon feltételhez kötötte, hogy a ki nem egészitett országgyülés elébb a császári diplomának és patensnek rendeleteit teljesitse s ez által az ország alkotmányát lényegében alakitsa át, a már szentesitett 1848-iki törvényeket azon diplomák és patensek elveihez alkalmazva módositsa, illetőleg törülje el, fontos közügyek felett ujabb törvényeket készitsen, s tegye mindezt a meg nem hivottak távollétében s azok törvényes jogainak sérelmével.

Felséged kormánya jelenleg sem az alkotmánynyal egyezőleg kormányoz, a beligazgatásnak alkotmányszerü organumai absolut hatalommal korlátoztatnak eljárásukban, s azok mellett egyszersmind az absolut hatalom alkotmányellenes tisztviselői működnek. Az ország gyülésének minden befolyása nélkül megállapitott direct

és indirect sulyos adók követeltetnek s fegyveres erővel hajtatnak be, az ország legfőbb kormányzata pedig sem alakjában, sem eljárásában nem törvényszerü.

Mi tehát a legmélyebb tisztelettel, de egyszersmind azon őszinteséggel, melylyel Felségednek, a hazának és önmagunknak tartozunk, kénytelenek vagyunk kijelenteni, hogy mi a sanctio pragmaticához s annak minden feltételeihez kivétel nélkül szorosan ragaszkodunk, semmit, ami azzal bármi részben ellenkezik, alkotmányszerünek nem tekinthetünk s el nem fogadhatunk.

Szorosan ragaszkodunk az ország alkotmányos önállásához s ennélfogva az örökös tartományok irányában sem ismerhetünk el semmi más szorosabb kapcsolatot, mint mi a sanctio pragmaticában van megállapitva.

El nem fogadhatjuk az október 20-iki diplomának és február 26-iki patensnek Magyarországrai szándékos kiterjesztését, s azoknak tartalmát tanácskozásainkban alapul nem vehetjük, sem Magyarországra kötelezőnek el nem ismerhetjük.

Ünnepélyesen tiltakozunk az ellen is, hogy a birodalmi tanácsnak Magyarország felett bármi részben törvényhozási vagy rendelkezési hatalma lehessen, s kijelentjük, hogy mi abba képviselőket küldeni nem fogunk, s minden oly választásokat, mik az országgyülésen kivül e czélra netalán történhetnének, valamint az ily választásokat is alkotmányunk megsértésének nyilvánitván el nem ismerjük, hogy az ekkép választottak Magyarországot bármi tekintetben képviselhessék.

Miután Magyarország felett s annak jogairul a törvényes királynak s nemzetnek alkotmányszerüleg egye-

sült akaratán kivül senki jogosan nem rendelkezhetik, ezennel kinyilatkoztatjuk, hogy a birodalmi tanácsnak Magyarországra s a kapcsolt részekre vonatkozó rendeleteit alkotmányelleneseknek s érvényteleneknek kell tekintenünk, semmi terhet, semmi kötelezettséget, mit a birodalmi tanács megállapit, semmi kölcsönt, melynek felvételét elhatározza, az állam vagyonának semmi eladását, mihez beleegyezését kimondja, Magyarországra nézve alkotmányszerünek s ennélfogva kötelezőnek el nem ismerünk s kénytelenek leszünk minden időben ugy tekinteni, mint az ország beleegyezése nélkül jogtalanul történtet.

Kijelentjük, hogy a nemzetnek azon alkotmányos jogát, miszerint saját adója s katonasága felett mindég saját országgyülésén rendelkezett, továbbra is sértetlenül akarjuk fenntartani, s annak a birodalmi tanácsrai átruházásába soha bele nem egyezünk.

Szorosan ragaszkodunk az ország azon alkotmányos jogához, miszerint a törvényhozó hatalom mind uj törvények alkotására, mind a már szentesitett törvényeknek magyarázatára, módositására vagy eltörlésére nézve a fejedelmet s a törvényesen összegyült országgyülést illeti. Nem tekinthetjük tehát alkotmányosnak a törvényhozó hatalom egyoldalu gyakorlását, semmi octroyirozást el nem fogadhatunk, s el nem ismerhetjük azt, hogy a már szentesitett törvények bármi részben egyoldalu hatalommal felfüggesztethessenek, módosittathassanak vagy eltörültethessenek. Ennélfogva ragaszkodunk az 1848-iki törvényekhez is egész terjedelmükben s azokat mint alkotmányszerüleg hozott s királyi megerősitéssel ünnepé-

lyesen szentesitett törvényeket, teljesen jogérvényüeknek tartjuk.

Kijelentjük, hogy az ország gyülésének törvényszabta teljes kiegészitése előtt sem törvények alkotásába, sem a királyi hitlevél feletti értekezletekbe nem bocsájtkozhatunk.

Kijelentjük végre, hogy az ország jelenlegi kormányzatát, különösen a nem alkotmányos tisztviselőknek absolut hatalmu eljárását törvényelleneseknek s a hazai törvény sulya alá esőknek, a törvény ellen kivetett s behozott direct s indirect adókat és azoknak fegyveres erőveli behajtását alkotmányellenesknek vagyunk kénytelenek tekinteni.

Fájdalommal látjuk, hogy Felséged a legmagasabb királyi leirat által minden kölcsönös értekezletet lehetetlenné tett s azoknak fonalát végkép megszakasztotta. A legmagasabb királyi leirat nem áll a magyar alkotmány alapján, hanem az absolut hatalommal kiadott s alkotmányunk lényegével ellenkező császári diplomát és patenst fő törvényül tüzte ki; minket pedig a hon iránti kötelesség, törvényhozói állásunk s önmeggyőződésünk szorosan a magyar alkotmányhoz kötnek, mi csak annak alapján tanácskozhatunk. E két egymástul eltérő, sőt egymással ellenkező irány, óhajtott egyesülésre nem vezethet. Nekünk az irányt legszentebb meggyőződésünk tüzte ki s azt elhagynunk nem szabad. Mély sajnálattal mondjuk ki tehát, hogy a legmagasabb királyi leirat folytán, kénytelenek vagyunk mi is az országgyülési értekezletek fonalát megszakasztottnak tekinteni.

Lehet, hogy nehéz idők következnek ismét hazánkra,

de a megszegett polgári kötelesség árán azokat megváltanunk nem szabad. Az ország alkotmányos szabadsága nem oly sajátunk, melyrül szabadon rendelkezhetnénk; hitünkre bizta a nemzet annak hű megőrzését s mi felelősek vagyunk a haza s önlelkiismeretünk előtt. Ha türni kell, türni fog a nemzet, hogy megmentse az utókornak azon alkotmányos szabadságot, melyet őseitül öröklött. Türni fog csüggedés nélkül, mint ősei türtek és szenvedtek, hogy megvédhessék az ország jogait, mert a mit erő és hatalom elvesz, azt idő és kedvező szerencse ismét visszahozhatják, de mirül a nemzet, félve a szenvedésektül, önmaga lemondott, annak visszaszerzése mindég nehéz s mindig kétséges. Türni fog a nemzet, remélve a szebb jövendőt s bizva ügyének igazságában.

Pest, 1861. augusztus 12.

Gróf Apponyi György,
a felsőház elnöke.

Ghiczy Kálmán,
a képviselőház elnöke.

Báró Orczy Béla,
jegyző.

Tanárky Gedeon,
jegyző.

A feliratot ő felségének személyesen átadandók, gr. Apponyi György és Ghiczy Kálmán elnökök vitték Bécsbe, ő felsége az elnököket augusztus 14-én gróf Forgách Antal kanczellár, gr. Eszterházy Móricz minister és gróf Crenneville hadsegédtül környezve fogadta, a feliratot Ghiczy Kálmán adta át.

Gróf Apponyi György következőleg szólt:

Magyarországnak országgyülésileg egybegyült főrendei és képviselői, midőn Felségedhez mult hó 21-én kelt legfelsőbb leirata folytán intézett felirásukban az

ország közjogának elveit és állami viszonyait kifejtik, ezt önmeggyőződésök s a haza iránti szent kötelességök igényei mellett teszik, vezéreltetve Felséged legmagasabb személye iránt tartozó mély tisztelet érzésétül is, melynek nem felelnének meg, ha Felséged által a nemzet nevébeni nyilatkozatra felhivatva, ennek érzelmeit, nézeteit s kivánatait nem köteles hűséggel és őszinteséggel fejeznék ki.

Mi, midőn ezen feliratot az országos főrendek és képviselők megbizásábul Felségednek a legmélyebb tisztelettel átnyujtjuk s ezzel hazánk állami viszonyainak további fejleményét ismét Felséged kezeibe teszszük le, kérjük a Mindenhatót, hogy Felségednek legmagasabb elhatározását, hazánknak és minden országainak biztosan egyedül a jognak rendithetlen alapján fejleszthető közjavára, melyben bizonyosan Felséged is saját boldogságát találja fel, vezérelje.

Ghiczy Kálmán : Magyarország országgyülésileg egybegyült főrendeinek- és képviselőinek, Felségednek mult hó 21-én kiadott legmagasabb leiratára kelt feliratát Felségednek ezennel mély tisztelettel átnyujtom.

A király erre magyarul következőleg felelt : Az országosan egybegyült főrendek- és képviselőkkel, jelen felirásukra adandó válaszomat kellő megfontolás után rövid idő mulva közölni fogom.

A felirat átadása és elfogadása csakis alkotmányos diszszertartás volt, a király az októberi diplomához, Magyarország beolvasztásához erősen ragaszkodott, a feliratbul meggyőződött, hogy a magyar nemzet alkotmánya-, nemzeti individualitásához erősen ragaszkodik, az országgyü-

lés feloszlatása, a kényuralom folytatása csakis néhány nap kérdése volt. Nagyon jól tudta ezt az udvari köröket ismerő gr. Apponyi országbiró s tudta azt, hogy becsületes nyilatkozata által a császár kegyeit elveszti, tudta, hogy szónoklata a császár szándokait nem fogja megváltoztatni, Apponyi azonban a kényuralmon okulva, a 48-iki eszmékhez őszintén csatlakozott és tisztázására a kedvező alkalmat felhasználta, felégette háta megett az árulás aranyhidját és nyilatkozott mint becsületes hazafi, és valóban ezen nyilatkozat után csakis a rágalom gyanusithatta, mert nem volt kénytelen nyilatkozni és e nyilatkozat által megmentette hazafi-becsületét, de eljátszotta hatalmi jövőjét.

Az országgyülés feloszlatása naponta várható lévén, Deák Ferencz óvást, Tisza Kálmán határozati javaslatot adtak be, az óvást és határozatot a ház elfogadta.

Az óvás következő volt:

Az országgyülés jogszerüleg egyedül a magyar alkotmány alapján működhetvén, semmit el nem mulasztott, hogy ezen alapot helyreállitsa és teljesen biztositsa.

Az országgyülésnek törvényszabta kiegészitése, a felelős ministeriumnak és a felfüggesztett törvényeknek visszaállitása valának mindenekelőtt szükségesek arra, hogy az országgyülés törvények alkotásába bocsájtkozhassék. Ezeket sürgettük tehát mindenekelőtt, de ismételt feliratainк sikeretlenek maradtak s ekképen az országgyülésnek hatásköre egyedül az ország jogainak védelmére lőn szoritva, mit ki nem egészitett állapotában is joga, sőt kötelessége volt erélyesen teljesiteni.

Az országgyülési kölcsönös értekezések fonalát tettleg

a legmagasabb leirat szakasztotta meg, midőn ősi alkotmányunkat, az alapszerződések ellenére, absolut hatalommal lényegében átalakitva, tanácskozásainkat a császári diplomák és patensek terére s korlátai közé kivánta szoritani, hová mi jogszerüleg nem léphetünk.

Meggyőzött minket azon legmagasabb leirat arrul, hogy nincs szándéka ő felségének a sanctio pragmatica értelmében visszaállitani alkotmányunkat, melyhez pedig mi hűtlenek soha sem lehetünk és meggyőződésünket ujabban meg fogja erősiteni, ha az országgyülésnek törvényszabta kiegészitése s a parlamentaris kormány visszaállitása helyett, az országgyülésnek oly feloszlatása következik be, mely a törvények rendeletével ellenkezik.

Az 1848 : 4. szerint, az országgyülést feloszlatni mindaddig nem lehet, mig a ministerium a mult évi számadásokat és a következő költségvetést elő nem terjeszti s az országgyülés azok iránt határozatot nem hoz.

De a törvény ezen rendelete nem teljesittetett s nem is teljesittethetik mindaddig, mig a felelős ministerium vissza nem állittatik s az országgyülés ki nem egészittetik, mert nincs törvényes kormány, mely a költségvetést előterjeszsze, s az országgyülés épen az által, hogy a törvényszabta kiegészités megtagadtatott, képtelenné van téve költségvetésnek megállapitására.

Azt is rendeli az emlitett törvényczikk, hogy az országgyülésnek feloszlatása után három hónap alatt az ujabb országgyülés összeüljön. Ha tehát a feloszlatás után az országgyülés a törvénybe kitüzött időre ismét össze nem hivatik, a törvény rendelete ez által is ujabban sértve lesz.

Mi tehát kénytelenek vagyunk már előre minden ily eljárást alkotmányellenesnek s a 12 évig fenállott absolut rendszer további folytatásának tekinteni, az erőhatalomnak tettleg ellene nem szegülhetünk, de azok ellen mik ekkép történnek, ünnepélyes óvást teszünk és kijelentjük, hogy minden jogilag fenálló törvényeinkhez s igy az 1848-ban szentesitett s országgyülésileg meg nem változtatott törvényekhez is szorosan ragaszkodva, a hatalomnak minden oly lépését, mi azokkal ellenkezik, alkotmányellenesnek fogjuk tekinteni.

A határozat:

Az országgyülésnek jog- és törvényellenes ki nem egészitése, valamint a törvényes kormányközegek hiánya által gátoltatván a képviselőház abban, hogy a hazánkat érdeklő fő fontosságu kérdések s ezek közt az alábbiakra vonatkozólag törvényjavaslatokat készithessen, addig is, mig erre képesitve lenne, az általa már elfogadott vagy kebelében többszörösen kifejezett elvek folytán, kijelenti a képviselőház, hogy:

1. az országban lakó minden nemzetiségek az ország területi s politikai integritásával nem ellenkező bármily igényeinek a feliratokban kifejtett elvek alapjáni kielégitését,

2. a külömböző vallásfelekezetek közti polgári és politikai teljes jogegyenlőségnek életbeléptetését és az izraelitákra kiterjesztését,

3. az urbérrel rokon természetü mindennemü birtokviszonyoknak a tulajdon jogsérelme nélkül mindkét fél iránti méltányosság, kárpótlás, illetőleg megváltás alapján megszüntetését a törvények alkotására képesitett országgyülés első és legfontosabb teendői közé sorozza.

A császár gróf Haller Ferenczet az országgyülés bezárásával bizta meg; a feloszlatást az országgyülésnek a következő rendelettel adta tudtára:

Miután a már csaknem öt hónapig működő magyar országgyülés hozzá intézett felszólitásainkban kifejtett várakozásainknak meg nem felelt, s miután mi szivünk sajnálatára Magyarországunk érdekében hasznos tevékenységet többé nem várhatunk oly országgyüléstől, mely magasztos hivatását jelen válságos időben, minden érdeklett felek legnagyobb kárával annyira félreismerte, miszerint a lehetséges kiegyenlités fonalát egyenesen elszakasztottnak azért nyilvánitotta, mert oly követelések nem teljesittettek, melyeknek hordereje a megengedhetőség határán messze túl terjed; kényszeritve érezzük magunkat a folyó évi szent György hava 2-ik napján egybehivott országgyülést feloszlatni, amint azt ezennel fel is oszlatjuk, egy uj országgyülésnek a lehetőséghez képest hat hónap leforgása alatti összehivását magunknak fenntartván. Kikhez császári királyi kegyelmünk és kegyelmességünkkel állandóan hajlandók maradunk.

Kelt birodalmi fővárosunkban Bécsben, 1861. aug. 21.

Ferencz József. *Gróf Forgách Antal.*
Rohonczy István.

Az 1861-iki képviselők névsora.

Abafy Arisztid.
Ács Károly.
Allaga Imre.
Almásy György.
Almásy Sándor.
gr. Andrássy Gyula.
Antal János.
Asztalos István.

Babes Vincze.
Babics János.
Bakalovich.
Balásy Antal.
Ballagi Mór.
Balog János.
Bánfai Simon.
Bánó József.
Bánó Miklós.
Bárczy Albert.
Baranyai József.
Bartal György.
Bartal János.
gr. Batthyány István.
gr. Batthyány Zsigmond.
Békási Lajos.
Bende József.
Bentzúr Miklós.
Benyiczki Lajos.
Benyiczki Ödön.
Beöthy Zsiga.
gr. Berényi Ferencz.
Bernát Zsigmond.
Besze János.
gr. Bethlen József.
Bika Simon.
Bittó István.
Blaskovics Pál.
Bobori Károly.
Boczkó Dani.
Bodon Ábris.
Bogdán Vincze.
Bogdanovics Vilibáld.
Bogyó Sándor.
Bónis Samu.
Borbély Miklós.
Boronkai Lajos.
Boros Samu.
Botka Mihály.
Böszörményi László.
Branovácski István.
Buday Lőrincz.
Bujanovics Rudolf.
Burián Imre.
Butyan Vazul.
Buzna Lajos.
gr. Csáky László.
gr. Csáky Tivadar.
Csanády Sándor.
Cseh Sándor.
Csengeri Imre.
Csengeri Antal.
Cserki István.
Csernovics Péter.
Csernovics Arzén.
Csiky Sándor.
Csorda Bódog.
Dáni Ferencz.
Dániel Pál.
Darvas Antal.

Deák Ferencz.
Dedinszki József.
gr. Degenfeld Gusztáv.
Delimanics István.
Demjén István.
gr. Dessewfy Emil.
Dobránszki Adolf.
Domahidi Ferencz.
Döry Ádám.
Éder István.
Eördögh András.
Eördögh Imre.
Eöry Sándor.
br. Eötvös József.
Eötvös Tamás.
Erős Lajos.
Faur János.
Fekete Lajos.
Fiáth István.
Fisser István.
Frater Pál.
Frideczky Lajos.
Gabriel István.
Gál Péter.
Ghiczy Kálmán.
Gorove István.
Grabarics Ernő.
Hajnik Pál.
Halász Boldizsár.
Hauser Ernő.
Hodosi Ede.
Horvát Boldizsár.
Horvát Döme.
Horváth Elek.
Hunfalvi Pál.
Hunkár Antal.
gr. Hunyady János.
Huszka Mihály.
Ignatovics Jakab.
Ihász Rudolf.
Illés János.
Ilosvai Bertalan.
Imrédi Lipót.
Inkei Ádám.
Ivánka Imre.
Ivánkovics János.
Jámbor Pál.
Jekelfalusi Emil.
Jókai Mór.
Jura György.
Just József.
Just György.
Kacskovics Lajos.
Kaiser József.
Kalauz Pál.
Kállay Ödön.
Kálóczy Lajos.
Kandó Kálmán.
gr. Károlyi Ede.
gr. Károlyi Sándor.

Károlyi János.
Kazinczy Gábor.
gr. Keglevich Béla.
gr. Keglevich Gyula.
Kelemen Albert.
Kende Kanut.
Királyi Pál.
Kis Dániel.
Kis Jakab.
Kis Miklós.
Klauzál Gábor.
Komáromy György.
Konkolyi Dénes.
Konkolyi Pál.
Korics Gáspár.
Kovács Ferencz.
Kovács László.
Kovács Lőrincz.
Kozma Imre.
Kozma Sándor.
Kubinyi Ferencz.
Kubinyi Flórián.
Kubinyi Ödön.
Kubinyi Rudolf.
Kupricz Imre.
Kurta György.
Latinovics Vincze.
br. Lipthay Béla.
Lónyay Gábor.
Lónyay László.
Lónyay Menyhért.
br. Lopresti Árpád.
Lovasy Ferencz.
Lukács György.
Lukinich Mihály.
br. Luzsenszky Pál.
br. Luzsenszky József.
Mácsay Lukács.
Madách Imre.
Madarász József.
Máday Lajos.
Manassy György.
Mangold Károly.
Manics Aurél.
Máriássy Ágoston.
Máriássy Béla.
Máriássy János.
Markos György.
Markovics Antal.
Maróthy János.
Mátyás József.
br. Mednyánszky Ede.
Mihályi Gábor.
Miskolczy Károly.
Missics János.
Molnár József.
Molnár Pál.
Murgu Euthim.
Mülek Ferencz.
Návay Tamás.

Nedeczky János.
Németh Albert.
Nikolics Fedor.
Nyáry Pál.
hg. Odescalchy Gyula.
Okolicsányi Antal.
Oláh Miklós.
Olgyay Lajos.
Olgyay Titus.
Onosi Mátyás.
Opicz Sándor.
gr. Pálfy Pál.
Papp János.
Papp József.
Papp Mór.
Patay István.
Perczel István.
Perczel Vincze.
Péter Miklós.
Pétery Károly.
Petes József.
Pesthy Frigyes.
Piller Gedeon.
Piukovics Mihály.
Plachy Lajos.
Plainer Antal.
br. Podmaniczky Frigyes.
Pongrácz Lajos.
Popa György.
Popovics Zsigmond.
Prónay József.
Prugberger József.
Raczkovics Kozma.
gr. Ráday Gedeon.
Ragályi Ferdinand.
Ragályi Miksa.
Rakovszky Mór.
Rátonyi Lajos.
Révész Imre.
Rónay János.
Rónay Lajos.
Rutkay István.
Salamon Lajos.
Sárközy József.
Sárközy Kázmér.
br. Schmerzing Tádé.
br. Sennyey Lajos.
Seregélyi Sándor.
Simics József.
Simon Pál.
br. Simonyi Lajos.
Simonyi Simon.
Siskovics József.
Sóhalmi Samu.
gr. Somsich Imre.
Somsics Pál.
Spóner Tivadar.
Stockinger Mór.
Sümegi Ferencz.
Szabó György.

Szabó Ignácz.
Szabó Imre.
Szabó József.
Szabó Kálmán.
Szabó Samu.
Szalay László.
Szalay Sándor.
Szale Antal.
gr. Szapáry Géza.
gr. Szapáry Gyula.
Szaplonczay József.
Szatmáry Pál.
gr. Széchenyi Béla.
gr. Széchén Dénes.
Szelestey László.
Szemző Mátyás.
Szentimrei György.
Szentiványi Adolf.
Szentiványi Károly.
Szepesy Péter.
Szilágyi Virgil.
Szluha Benedek.
Szőke Károly.
Szőllősi Károly.
Sztehló József.
Szüllő György.
Tanárky Gedeon.
gr. Teleky Gyula.
gr. Teleky László.
Thalabér Lajos.
Tisza Kálmán.
Tisza Lajos.
Tisza László.
Tizedi Miklós.
Tolnay Károly.
Tóth Vilmos.
gr. Török Napoleon.
Trefort Ágoston.
Ullman Bernát.
Urbanovszki Mór.
Ürményi József.
Ürményi Miksa.
Vadnay Lajos.
Vajai Károly.
Vályi János.
Váradi Gábor.
Varga Antal.
br. Vay Béla.
br. Vay Miklós.
gr. Vay Mihály.
br. Vécsey József.
Vertán Endre.
Vidacs János.
Virág Dénes.
Vojnics Lukács.
Vlád Alajos.
Zákó Sándor.
Zámory Kálmán.
Zelenay Gida.
Zichy Antal.

gr. Zichy Jenő.
gr. Zichy János.
gr. Zichy József.
Zlinszky György.
Zmertich Károly.
Zsarnay Imre.

Összesen	314.
Ezekbül főrend	38.
Nemes	228.
Polgár	48.
Ezek közt nemzetiségi	9.

A régi decretalis Kubinyi, Lónyay, Máriássy, Tisza, Vay, Zichy családokbul 3 volt megválasztva, sőt az első- és utolsóbul 4.

VIII. FEJEZET.

Házszabályok. — Nemzetiségi javaslat. — Az országbirói értekezlet birálata.

A ház szabályai.

A ház a 48-iki következő házszabályokat vita nélkül elfogadta:

I. Általános szabályok.

1. A legidősebb az elnök, a legfiatalabb a jegyző.

2. Képviselők sorshuzás utján 9 osztályra oszlanak.

3. Az első a második osztályét, és igy tovább megvizsgálja a megbizásokat, a 9-ik az elsőét.

4. A választás elleni panaszok irásban az elnöknek átadandók.

5. Az elnök ezeket az osztályok közt felosztja.

6. Mindenik osztály elnököt és előadót választ.

7. A vizsgáló osztály azon tagja, ki a panaszlottnak ellenjelöltje volt, ez ügyben nem biráskodhat.

8. A vitás választások a ház elé terjesztendők.

9. Kifogás nélküli választás, melynek jegyzőkönyve rendbe van és ellene panasz nem adatott be.

10. Panaszt irásban, indokolva, csak az ellenjelöltek vagy választók adhatnak be.

11. Az országgyülés elején meg nem jelent tagok igazolására a ház választ egy 9 tagu bizottságot.

12. A vizsgálatnál az osztály tagjai fele részének jelen kell lenni.

13. A kétségbe vont választások érvénye felett a ház határoz, vizsgálatot rendelhet, a tagság jogait azomban a vizsgálat befejezéseig élvezi.

14. A ház alakulván, az igazoltak meg nem támadhatók, az időközben választottak ellen a panasz 30 nap alatt beadható.

II. A ház alakulásárul.

15. Midőn az igazolt képviselők száma 226, és választások ellen jelentés nincs, megkezdetik a hivatalnokok választása.

16. Először az elnököt választják választó czédulákkal.

17. Ha általános többség nincs, a szavazás a két legtöbb szavazatot nyertek közt ismételtetik.

18. Ezután az előbbi módon 2 alelnök, 6 jegyző választatik.

19. Ekkor az elnök a ház alakulását kijelenti.

20. Az elnökök és jegyzők nevei a királynak a ministerium által bejelentetnek.

III. A tanácskozási rendrül.

21. A ház 9 osztályra oszlik.

22. Mindenik elnököt és jegyzőt választ.

23. Minden törvényjavaslatot előbb az osztályok tárgyalják.

24. Ha 5 osztály végzett, az elnök központi bizottmányt hí össze.

25. A központi bizottságban az elnök vagy az általa megbizott alelnök elnököl.

26. A központ előadót választ, külön véleményét a kisebbség is beterjesztheti.

27., 28. A ház valamely tárgyra az osztályok elkerülésével is küldhet ki bizottságot, mely elnökét, előadóját maga választja.

29. A ház a ministerek, elnök vagy 10 tag kivánatára titkos üléssé alakulhat.

30. A ministerek és kormánybiztosaik részt vehetnek az osztály- és központi ülésekben, ennélfogva tartásukról értesitendők.

31. A napirendet a ház többsége tüzi ki.

32. A törvényjavaslatok előlegesen kinyomatnak, kiosztatnak, előlegesen az osztályok és központ által tárgyaltatnak.

33. A ministeri javaslatoktul a tárgyalás meg nem tagadható.

34. A nem törvényalkotást czélzó inditvány felvételi ideje meghatároztatik, kinyomatik és szétosztatik.

35. Az inditványozó a kitüzött napon inditványát kifejti, a ház szavazat utján a tárgyalást vagy elvetést elhatározza.

36. Az egyszer már félrevetett inditvány az ülésszak alatt nem tárgyalható.

37. A bizottmányok felvilágositásra bárkit felhivhatnak.

38. A bizottmányok a napirendhez alkalmazkodnak.

39. A jelentések tárgyalás előtt 3 nappal szétosztatnak.

40. A ház a jelentést vagy azonnal tanácskozás alá veszi, vagy napot tüz.

41. Az inditványozó a bizottmányi előadó után kétszer szólhat.

42. A többi tagok sorrend szerint egyszer szólnak.

43., 44. A szólni kivánókat a jegyzők jegyzik fel.

45. A ministerek vagy bejelentett megbizottjaik bármikor szólhatnak.

46. Szót kérhetnek bármikor a napirendet inditványozók, a személyesen megtámadottak, a házirendre hivatkozók.

47. Az inditványozó inditványát visszavonhatja, ha azomban ezt más magáévá teszi, a tárgyalás folytatódik.

48. Beszédet olvasni tilos.

49. Az inditványozók és előadón kivül a tagok helyeikrül is beszélhetnek.

50. Az ülés mindég a jegyzőkönyv hitelesitésével kezdődik.

51. A jegyzőkönyvben foglaltatik: a szerkezet, a szavazás nélkül elfogadott határozat, a szavazás eredménye.

52. Ha a szerkezet kifogásoltatik, a ház határoz.

53. A jegyzőkönyvet az elnök és jegyző aláirják.

54. A jegyzőkönyv elintézése után a kérvények kivonatban előterjesztetnek.

55. Napirend kivüli tárgyrul a ház engedelme nélkül senki sem szólhat.

56. A módositások irásban adatnak be, az uj inditványt az eredeti feletti tárgyalás és szavazás megelőzi, az uj inditványnak elsősége van az elesett inditvány módositása felett.

57. A szólót beszédében megszakasztani nem lehet.

58. Az elnöknek joga van a szólót beszéde közben is rendre utasitani, kétszeri megrovás után az elnök inditványára a szót tőle elvonhatja és jegyzőkönyvi megrovást is határozhat.

59. A tanácskozás bezárása után szavaznak. Az elnök által feltett kérdésre uj tanácskozás kezdhető a kérdés tárgyában.

60. A szavazás felállás és ülve maradás által történik, ha az eredmény kétséges, ismételtetik; általános többség határoz.

61. A szavazás előtt a jegyző, elnök a czikket, kérdést vagy inditványt felolvassa.

62. Felállás és ülve maradással szavaznak. Általános többség határoz, kétség esetében a szavazatok ismét megszámoltatnak.

63. Husz tagnak irásban beadott kivánatára az elnöki kijelentés előtt és után névszerinti szavazás alkalmazandó.

64. A szavazás igen- vagy nem-mel történik.

65. Szavazás közben beszédet tartani vagy a szavazást indokolni nem szabad.

66. Tanácskozásra és határozásra az igazolt tagok általános többségének jelenléte kivántatik.

67. A határozat ellen ellenmondás nem fogadtatik el.

68. Pénz-ajánlatnál mindég a legnagyobb összeg jön szavazás alá.

69. Az elnök a rendzavaró képviselőt névszerint rendre utasitja. Ha a rendre utasitott folytatja, a ház intézkedik.

70. Ha a rendetlenséget az elnök fékezni nem tudja, az elnök kijelenti, hogy az ülést fel fogja függeszteni. Ha a csend ezután sem áll helyre, az elnök az ülést legfeljebb egy órára felfüggeszti.

71. Az előadó előterjesztése után az általános tárgyalás megkezdetik, minden tag csak egyszer szólhat.

72. Ezután kezdődik a részletes tárgyalás, módositások; minden tárgynál és módositványnál a tag csak egyszer szólhat.

73. Ha a ház valamely módositványt a bizottsághoz utasitja, a többiekre a tárgyalás folytattatik.

74. A czikkénti tárgyalás befejeztetvén, az egészre a szavazás egy nap közbejöttével történik.

75. Ha a ház bizottmánynyá alakul, a jegyzőkönyv mellőzését elhatározhatja.

76. A ház minden okiratok kinyomatását és szétosztását elrendelheti.

IV. A kérvényekrül.

77. Minden kérvény irásban adatik be az elnöknek vagy valamely tagnak, ki azt a ház elé terjeszti.

78. Kérvényeket egyes polgároknak vagy küldöttségeknek a ház elé vinni nem szabad.

79. A kérvényeknek a jegyző által csak tárgya jelentetik be, a kérvény maga a bizottsághoz áttétetik, hol azt minden képviselő megolvashatja.

80., 81. A ház 15 tagu bizottságot választ, mely hetenkint tesz jelentést. A jelentés előtt három nappal a tanácskozási teremben kifüggesztetik a kérvény tárgya, a kérvényező neve, lakása, az országos tárgyalás napja; ezen bizottmányok havonkint ujra választatnak.

V. Az elnökrül.

82. Az elnök a ház akarata szerint megnyitja és eloszlatja az ülést, őrködik a csend- és rendszabályok megtartása felett.

83. Ha ülés nincs kitüzve, 20 tag felszólitására köteles ülést tartani és ezt az országház kapuira kifüggeszteti.

84. Az elnök a tanácskozási rendhez mindég szólhat, ha azomban a tárgyhoz akar szóllani, az elnökséget az alelnöknek átadja s az elnökséget a tárgy bevégeztéig nem foglalhatja el.

85. Az elnök csak a szavazatok egyenlősége esetében köteles szavazni.

86. A tagoknak a ház engedelme nélkül elutazni nem szabad. A rövidebb időre távozók tartoznak magukat az elnöknek bejelenteni.

VI. A jegyzökrül.

87., 88., 89. A jegyzők vezetik a jegyzőkönyvet, olvassák az iratokat, jegyzik fel a szólni akarókat, számitják össze a szavazatokat. A jegyzőkönyvek időszakonkint kinyomatnak, minden nyomtatványok a tagok közt kiosztatnak, a nyomtatványok hibátlanságára a jegyzők ügyelnek, főigazgatásuk alatt áll az összes irattár és iroda.

VII. A nyilvánosságrul.

90. A ház ülései nyilvánosak.

91. A hirlapok tudósitóinak számára czélszerü és elegendő hely lesz.

92. A hallgatóság helye egyedül a karzaton lesz.

93. A karzatok egy része mindenkinek nyitva áll, más része a jegygyel birók számára van fenntarva, melynek egy része a hölgyek számára van rendelve.

94., 95. Tetszést vagy nemtetszést nyilvánitani nem szabad.

96. A karzaton rendfelügyelők lesznek.

97. Ha valaki a rendet zavarja s az elnök egyszeri

intése sikertelen, másodizben az 1848 : IV. értelmében az egyes hallgató vagy illetőleg karzat-osztályi hallgatóság kiparancsoltatik a karzatrul.

98. Ha a hallgatóság minden karzat-osztályrul kiparancsoltatott, a tanácskozás a többség határozata szerint vagy még azon nap, vagy máskor, de ismét hallgatóság bebocsátásával nyilvánosan folytattatik.

99. A csendzavarók a kitiltáson kivül az elnök felhivására a ház által meg is fenyittethetnek.

100. A ház tisztjeinek és az alárendelt személyzetnek megválasztása és alkalmazása az elnököt illeti.

101. A házhoz a budapesti nemzetőrségbül minden időre kellő számmal rendeltetnek nemzetőrök, kik az elnök intézkedése szerint a rendre felügyelnek.

102. Szükség esetében a parancsnokokhoz intézendő irott rendelet által a törvényhozás biztositására az egész helybeli mind nemzetőrségi, mind katonai fegyveres erővel rendelkezik az elnök saját felelőssége mellett, melylyel a háznak tartozik.

103. A rendszabályok ezen pontjai külön kinyomva, minden kijárásnál és karzatosztályban kifüggesztetnek.

104. A ház ezen szabályokat 30 tagnak inditványára tárgyalás alá tartozván venni, módosithatja.

Nemzetiségi javaslat.

Magyarországnak minden ajku polgárai politikai tekintetben csakis egy nemzetet, a magyar állam históriai fogalmának megfelelő egységes és oszthatlan magyar nemzetet képezik.

Az országban lakó minden népek, névszerint a magyar, szláv, román, német, szerb, orosz stb. egyenjogu nemzetiségeknek tekintendők, melyek külön nemzetiségi igényeiket az ország politikai egységének korlátain belül az egyéni és egyesülési szabadság alapján, minden további megszoritás nélkül szabadon érvényesithetik.

A. Az egyesek és testületek nemzetiségi jogairul.

1. Minden honpolgár községi és törvényhatósági beadványaiban anyanyelvét használja.

2. Más községek és hatóságok csak a területökön divó nyelven kötelesek a beadványokat elfogadni.

3. A községi gyüléseken mindenki anyanyelvén szólhat.

4. A község ügykezelési nyelvét a többség határozza meg, a kisebbség azomban a saját nyelvéni ügykezelést is kivánhatja.

5. A községi elöljárók a tagokkal saját nyelvökön érintkeznek.

6. Az egyházközségek szabadon intézkednek ügyeik kezeléséröl, az anyakönyvek, elemi iskolák nyelvét maguk határozzák meg.

7. Az állam segélyét minden tehetetlen nemzetiség és vallásfelekezet igénybe veheti.

8. Minden vallásfelekezet és nemzetiség közép- és felső iskolákat állithat, ugy ezekben, mint a régiekben a nyelvet és tanrendszert az állam főfelügyelete meghagyása mellett a felekezetek határozzák meg.

9. Az államintézetekben a tannyelvet, tekintve a kerületben divó nyelvekre, a ministerium határozza meg.

10. Az egyetemen minden nyelv számára tanszék állitandó.

B. A törvényhatóságokrul.

11. A gyüléseken a tagok anyanyelvükön beszélhetnek.

12. A jegyzőkönyv és tisztviselők hivatalos nyelvét a közgyülés határozza meg; ezenkivül azomban minden nemzetiség követelheti, hogy a jegyzőkönyv az ő nyelvén is vitessék.

13. Ha nem a magyar nyelv fogadtatik el, a jegyzőkönyvek magyarul is vezetendők.

14. A tisztviselők a lakosokkal mindenben azok nyelvén érintkeznek.

15. A törvényhatóságok magyarul érintkeznek, az egynyelvüek azomban saját nyelvükön is érintkezhetnek.

16. Oly törvényhatóságokkal, melyekben a törvényhatóság elfogadott nyelve nem divik, a mellékletek is magyar forditásban közlendők.

17. A hatóságok az államhatóságokkal magyarul érintkeznek.

C. Az államhatóságokrul.

18. Az államhatóságok nyelve magyar.

19. Az államhivatalok nemzetiség-külömbség nélkül betöltendők.

20. A ministeriumok ügyelni fognak, hogy alkalmatos nemzetiségi egyének alkalmaztassanak; ez a főispányságok betöltésénél is szemmel tartandó.

D. Az országgyülésrül.

21. Az országgyülés nyelve magyar.

22. A törvények minden hazai nyelvre lefordittatnak.

23. Az ezekkel ellenkező minden törvények eltörültetnek.

24. A nemzetiségi jogrul szólló törvény sarkalatosnak tekintetik és a nemzeti becsület védpaizsa alá helyeztetik. Bartal György.

Általános törvényjavaslat a nemzetiségi ügyben, beadva Vlad Alajos és Popovics Zsigmond által. Ezen javaslat túlzásokba megy át, Magyarországot a nemzetiségek szövetségének tekinti, az országot nemzetiségekre osztja fel, az egységes kormányzatot lehetetlenné teszi.

A császár az absolutismus, a germanisatio terére nem kivánt teljesen visszalépni, az igazságügyek feletti rendelkezést az októberi diploma is megadta Magyarországnak; miután az országbirói értekezlet határozatait mind az országgyülés elfogadta, mind a császár megerősitette, az országbirói értekezlet határozatai osztrák szempontbul is érvényeseknek tekintetvén, határozatai életbe léptettek.

Az országbirói értekezlet főfeladatát a jogügyeknek a változott viszonyokhozi alkalmazása, a fel- és alperes közti törvénykezési egyensulynak helyreállitása, a birtoknak az uzsorások rohama elleni védelme képezte. Az értekezlet ezen feladatnak, tekintve a változott viszonyokat, tekintve a zavaros politikai viszonyokat, melyek nyomása

alatt gyorsan kellett intézkedni, meg is felelt. Kétségkivül hiányai is számosak, de általában a birtok védelmére segédkezet nyujtott, és pedig védte a pénztőke érdekei sértése nélkül.

A kor és tulajdon eszméjével ellenkezik az ági örökösödésrül szóló czikk, ez által a birtok családi természetet nyer, a birtok családi természete a tulajdonjoggal, az ági örökösödés a vérjoggal ellenkezik, az ősiség megszüntével a birtokos a birtoknak teljes tulajdonosává lett, ennélfogva a természet törvényei szerint egyenes leszármazó vagy felmenő örökösök hiányában a vérközelségen alapuló természet törvényei szerint nem a távolabbi rokon vagy rokonoknak, de a legközelebbi rokonnak vagy rokonoknak kell örökölni, mert a birtok nem a Sárkány családé, de az elhalt Sárkány Ambrusé volt és valóban (példával világitva meg a kérdést) a legnagyobb igazságtalanság az, ha Sárkány Ambrus apjának testvérei nem voltak, de anyja Zöld Annának igen, hogy az egész Sárkány-féle vagyonban nem a közeli Zöld rokonok örökölnek egyedül, de a Sárkány eredetü birtokban örökölnek a távolabb álló Sárkányok, ez már azért is felesleges, mert a birlaló korlátlan végrendelkezési joggal bir, ha tehát saját családját vagy távolabbi rokonaít meg akarta volna külömböztetni, a vérrokonság közelebbsége daczára ezt megtehette. Ezen törvénynél az országbirói értekezletet a nemesség fentartásának eszméje vezérelte, kétségkivül a poliglott Magyarországban a nemesség birtoka és ez által befolyásának megőrzése fontos állami érdek, mert a magyar nemesség kiválólag magyar, szabadságszerető osztály, mely vére,

pénze és eszével mentette meg a magyarságot és Magyarországot, a nemesség fentartása azomban nem azt követeli, hogy a vagyon kizárólag a családban maradjon, de azt, hogy lehetőleg a magyar családok közt maradjon, ha például a Máriássy-birtok leányágon Fayra megy, vagy viszont, ez mindegy, mert mindkettő telivér magyar, de igenis érdekében van, hogy Bernát, Ábrahám uzsorás, Postpichil jövevény el ne rabolhassa. Tehát e törvénynek kiindulási pontja sem helyes, de czélszerütlen is, mert a birtok ma már csak majoratusok, olcsó és állandó hitel, a termelés állami segélye által megmenthető.

Helytelen a korona öröklését szabályozó 15. §. is, mely az ági örökösödés alapján a birtokot vagy a birtok azon részét, melynek örököse nincs, a koronára szállitja, ez a vérrokonnak eléje teszi a koronát, kitül a birtok az örökhagyóra nem származott. A korona, a hűbériség megszünvén, észszerüleg csakis ott örökösödhet, hol semminemü rokon nincs, még ez esetben is elsőséggel bir a falu vagy város közönsége, mert ezek és az elhalt közt némi viszony létezett, ezek lakosai közt sok oly tag lehet, kit az ilyen örökségi csekélység boldoggá tehet.

Helytelen a 31. §., mely az alperesnek nem birtokügyekben azon hatóság elé idéztetését megengedi hol az alperes birt, mert a peres félnek ügyvédjével [illegible]bször kelletvén személyesen beszélni, ez az alperesnek nagy költséget rót, a felperes csak azon esetben nyert ál[illegible]la, ha a birtokbiróság területén lakott, az alperest vagy azért perelte be hogy boszantsa, vagy mert ezen helyen az ismeretlen alperes ellenében a biróságot jobban befolyásolta, felesleges kedvezmény volt ez azért is, mert köte-

lezvényeknél a hitelező a biróságot kikötlette és ha ki nem kötötte, ez azt bizonyitotta, hogy rendes viszonyok közt ez reá közönyös volt.

Helytelen a haszonbérletekrül szóló 53. §. azon rendelkezése, mely a sommás kereset alul a kártéritést és haszonbérletfizetést kiveszi, itt ellentétbe jön önmagával, mert a haszonbérleti ügynek mindkettő jogkövetkezménye, a jogkövetkezmény logice más elbirálás alá nem tartozhatik, mint maga az alap, a bérletszerződés, melynek a törvény sommás utoni elbirálását rendeli el. Czélszerütlen ez azért is, mert ez által a bérlő hosszu pórázra jutva, a fizetést elhuzta, a tulajdonosnak nagy kárt okozott, a tulajdonos nem csak jövedelmétül esett el, de birtokát megrongálva, kártérités reménye nélkül volt kénytelen visszavenni.

Helytelen a 110. §., mely a konok perlekedők büntetése összegének meghatározását a hétszemélyes táblára bizza, ez által a tábla önkényes hatalmat nyert, a befolyásoknak, a tekintélyek nyomásának nagy tere nyilt, mit a jog és méltányosság tilt.